

Δρχ.5

ΑΙΜΙΑ ΖΟΛΑ

Ο Ιατρός Παγκάλ

ΚΟΣΜΟΣ

“ΚΟΣΜΟΣ,”

ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΕΤΟΣ Α' ΑΡΙΘ. 1
ΚΥΡΙΑΚΗ 7 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1935

Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ & ΣΠ. ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΗΣ ΕΚΔΟΤΑΙ—ΜΕΤΑΞΕ 2—ΑΘΗΝΑΙ
ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΕΤΗΣΙΑΙ: Ἑσωτερικοῦ δοχ. 260.—Ἑξωτερικοῦ σελ. 33.—Ἀμερικῆς δολ. 7

Η ΕΚΔΟΣΙΣ ΜΑΣ

ΙΑΤΡΟΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΥΤΗΙ ΠΑΝΕΡΙΣΤΗΡΙΟΥ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Ἡ ἐκδοσις τοῦ περιοδικοῦ μας αὐτοῦ δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ προσθέσῃ ἀπλῶς καὶ μόνο ἓνα ἀκόμῃ ἔντυπο στὰ τόσα ποὺ ἐκδίδονται.

Ὁ σκοπὸς μας εἶναι πολὺ περισσότερον συγκεκριμένος, πολὺ πλεονεκτήσιμος, πολὺ ἀνώτερος.

Ὅτι ἐκλεκτόν, ὅτι ὑπέροχον, ὅτι ἀθάνατον ἔχει ἡ παγκοσμία λογοτεχνία εἰς μυθιστόρημα, κατόπιν ἐμπεριστατωμένης ἐπιλογῆς καὶ προσεκτικῆς ἐκλογῆς, θὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὰς ἐβδομαδιαίας ἐκδόσεις μας, εἰς κάθε μίαν τῶν ὁποίων θὰ περιλαμβάνεται ἓνα δλόκληρον μυθιστόρημα ἑνὸς τῶν πλέον διαπρεπῶν συγγραφέων.

Τὸ παρὸν τεῦχος δίδει σαφῆ ἰδέαν τοῦ σκοποῦ μας καὶ τῆς δλης ἐργασίας μας, θὰ χρησιμεύσῃ δὲ ὡς ἀφετηρία διὰ μίαν συνεχῆ καλλιτέρευσιν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

Τὸ ἀνώτερον Κοινωνικόν, πρὸς τὸ ὅποιον ἀπευθύνονται αἱ ἐκδόσεις μας, θὰ ἐκτιμήσῃ, πιστεύουμε, τὴν προσπάθειά μας αὕτη.

Ἴδου ἄλλως τε μερικοὶ μεταξὺ τῶν παγκοσμίως φήμης, κλασικοὶ καὶ σύγχρονοι μεγάλοι συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων—ἀσχέτως χρονολογικῆς σειρᾶς—θὰ προταχθοῦν τὰ ἀθάνατα ἀριστουργήματα:

Αἰμίλ Ζολά, Βίκτωρ Οὐγκώ, Ὁνορέ Μπαλζάκ, Β'κτωρ Μαργκερίτ, Πῶλ Μοράν, Θερβαντές, Ντ' Ἀνούντζιο, Ντοστογιέφσκυ, Χάμσουν, Γκόρκι, Τολστόϊ, Μαίτερλικκ, Β'ν Όππελ. Ἄπτον Σίγκλερ, Ἑλία Ἑρεμπουργκ, Ὁ Νέιλ, κτλ. κτλ.

ΟΙ ΕΚΔΟΤΑΙ

ΣΗΜ. Μεγάλα ἀριστουργήματα, ὡς τὸ παρὸν, ἢ ἔργα ἀγκώδη ὡς τοῦ Ντοστογιέφσκυ, εἶναι φυσικὸν ἀντὶ νὰ ἀκρωτηριάξουν, νὰ καταλαμβάνουν περισσότερα τοῦ ἑνὸς πλήρη τεύχη.

ΤΡΕΙΣ ΑΣΠΡΟΙ ΣΤΗ ΜΑΥΡΗ ΣΚΙΑ

ΤΟΥ ΡΟΖΕ ΦΡΑΝΣΙΣ ΝΤΙΝΤΕΛΟ

Ήταν τρεις, στην ταράτσα του άποικιακού σταθμού.

Ένα ολόλευκο κτίριο, κβικόν, σαν ένα τράστιο ζάρι, που στο ψηλότερο μέρος της μιάς πλευράς του ήταν ένα κοντάρι και πάνω σ' αυτό μια ξεθωριασμένη σημαία, που κυμάτιζε μέρα και νύχτα.

Εξ άλλου, η νύχτα—μια ακόμη νύχτα μέσα στις τόσες άλλες άμετρητες—είχε πέσει, βαρειά από μυρωδιές και βουερί από τον έννευριστικό θόρυβο, που έκαναν πετώντας στον αέρα, σύννεφα ολόκληρα διάφορα ξητικά έντομα.

Στο χωριό των ιθαγενών, α άθλια φώτα ψυχομαχούσαν.

Φαινότανε ακαθόριστα, πιό σκοτεινές ακόμα κι από το σκοτάδι, οι κανικές καλύβες. Ακουγότανε πότε πότε ο ήχος του τάν—τάν, το βέλμα κάποιου όρνιθου, το κλάμα κάποιου παιδιού.

Οι τρεις λευκοί, καθισμένοι γύρω από το ξύλινο κακ φτιαγμένο τραπέζι, κρατούσανε κλειδωμένα με πείσμα τα στόματά τους. Η ανάλαμπη μιάς λάμπας με καπνισμένο γλόμπο, φώτιζε τα σκληρά και σκυθρωπά τους πρόσωπα.

Τρεις ά ν θ ρ ω π ο ι, τρεις Εύρε παίσι λ ε υ κ ο ί, που μισούσανε θανάτερά ο ένας τον άλλο τους. Ήταν ο στρατιωτικός διοικητής του σταθμού, ένας έμπορος, που έκανε δουλειές με τους ιθαγενείς, και ο διευθυντής μιάς σημαντικής προνομίου φυτείας.

Από δυο χρόνια, είχαν καταφθάσει και οι τρεις τους στην άποικία, σχεδόν ταυτόχρονα, και δεν έβλεπαν άλλους ά ν θ ρ ω π ο υ ς, παρά μόνο ο καθένας τον έαυτό του, ανάμεσα στους δυο άλλους.

Στη χάσι και στη φέξι, περνούσανε κάποιος επιθεωρητής, που έμενε τόσο, όσο να κάνη την επιείωρησή του και να φύγη.

Ακόμα πιό σπάνια τύχαινε να περάση από κει κάποια παρέα παραστρατημένων κυνηγών.

Καμιά αλλαγή στη ζωή τους, καμιά ποικιλία.

Τήν ημέρα, ο καθείς τους έκανε τη δουλειά που είχε να κάνει, και που ήτανε πάντα άπελπιστικά ή ίδια δουλειά.

Ένώ ο διοικητής του σταθμού υπέγραφε χαρτιά, συνέτασσε έγγραφα, έδινε διαταγές στους μαύρους, καταδίκασε σε χρόνια φυλακή για το παρωμικό, ο έμπορος παζάρευε τα προϊόντα των μαύρων, αγόραζε για λίγες χάντρες ή για ένα καμουντί τα διάφορα προϊόντα του τόπου και του κυνηγιού των μαύρων.

Ο διευθυντής κέντριζε την απάθεια των μαύρων, με υποσχέσεις πως το βράδυ θα τους έδινε να πιουν ή με κλωτσιές στη ράχη.

Όταν η νύχτα έπεφτε πάνω στην άμμόδη εκείνη έκταση, όταν το θάρος της ζωής χανότανε μέσα στο σκοτάδι, όταν ο πυρετός έδινε τα τακτικά του δέκατα, οι τρεις άσπροι, ξανάβρισκαν ο ένας τον άλλο τους.

Καθόντανε πάντα γύρω άπ' το ίδιο τραπέζι, άφου δεν υπήρχε και άλλο—και κοιτάζαν ένας έναν τον άλλο τους, βουβοί άμίλητοι, δίχως κανένα άλλο συναίσθημα, παρά το θανατερό, το άβυσσο μίσος, ο ένας για τον άλλο τους.

Τί ήταν εκείνο που τους έκανε να μισούνται έτσι;

Όυτε διαφορές στα συμφέροντά τους, άφου ήταν ξεχωριστά, ουτε αντίζηλία σε κάποιον έρωτα κοινό, άφου οι άραπίνες ήταν μόλιγκες και όλες ύποταχτικές, ουτε τίποτα άλλο.

Ίσως ή μόνη, αλλά έπιτακτική ανάγκη να βρίσκονται κάθε βράδυ μαζί, γύρω από το ίδιο τραπέζι, φορτωμένο με μπουκάλες ουίσκυ και με ποτήρια, που τα γέμιζαν—ο καθείς το δικό του—και τ'άδειάζαν, δίχως να βγάζουν μιλιά επί ώρες.

Ακόμα και οι κουβέντες που ανταλλάσανε έπαιτα από μακρυά σιωπή, άναμεταξύ τους, ήταν κι αυτές, γεμάτες μίσος, και μόνο σκοπό τους είχαν για να πληγώση ένας τον άλλο τους.

—Έστειλα την παραίτησή μου!

—Έλεγε ο διοικητής του σταθμού, τάχα άδιάφορα, και λοξοκοίταζε να δη το ρίγος στο πρόσωπο των δυο άλλων, που θα ματυρούσαν το φθόνο και τη ζήλεια των δυο άλλων, που θα μάθαιναν ότι ένας άπ' τους τρεις τους, θα γλύτωνε τέλος πάντων από την κόλασι εκείνη.

—Καί... φυσικά θα έγινε δεκτή!

Τόν άπαντούσε τότε ο ένας, τότε ο

άλλος άπ' τους δυο άλλους, με σατανικό χαμό γελο, γεμάτο μοχθηρία και κακεντρέχεια.

Ο διοικητής ένοιωσε το φαρμάκι του σαρκασμού και προσπαθούσε ως τόσο πεισματάρικα να επιτύχη το σκοπό του.

—Μπά! Μπά! Τούτη τη φορά...

—Επιμένεις, έ;

Χλώμιαζαν τώρα και οι δυο άλλοι, στη μόνη σκέψη του.

—...Ποιός ξέρει! Ίσως να είναι κι αλήθεια! Για να άποδόση τα ίσα, ο έμπορος άρχισε έπειτα από μακρυά σιωπή:

—Κάλλια έγω που δεν έχω προϊστάμενο, και δεν έχω να υποβάλω παραίτησι,

—Τί θές να πής;

—Θέλω να πώ, πως άρκετά μάζεψα ως τώρα, άρκετά μ' έφαγε ο ήλιος και ο πυρετός. Μαζεύω αύριο το πρωί τα πράματά μου, και δρόμο...

Χλώμιαζαν πάλι οι δυο άλλοι με την άπειλή.

—Έτσι έλεγες και πές!

Χαμογελούσαν χα ρέκακα.

—Τι λέω άπόψε να δούμε, και τί θα κάμω αύριο...

—Αλήθεια τί θα κάμης αύριο! Αυτό ένδιαφέρει, και θα το δούμε...

—Βέβαια και θα το δητέ!

Ανατρίχιαζαν και οι τρεις τους: ο ένας γιατί ήξαιρε πως δέ λέει αλήθεια, οι δυο άλλοι, γιατί έβάζαν με το νου τους, πως ίσως τούτη τη φορά να είναι αλήθεια.

Και πάλι, βρεαία σαν πλάκα τάφου ή σιωπή και πάλι, έπειτα από ώρα, ο διευθυντής της προνομίου φυτείας τούτη τη φορά:

—Αύριο έρχεται ο επιθεωρητής μου...

—...

—Έρχεται το δίχως άλλο!

—Μπά!

—Γιατί λες μπά!

—Γιατί έτσι! Γιατί, νόμιζα πως θ' άρχότανε σήμερα...

—Ίσως να του έτυχε τίποτα στο δρόμο.

—Ίσως να τον έχαψε κάποιος κροκόδειλος και να μην έρθη ουτε του χρόνου...

—Κι αν έρθη τί μας νοιάζει έμάς;

—Με νοιάζει έμένα. Τα παρατώ όλα στα χέρια του και φεύγω άμέσως...

Το ίδιο παιχνίδι και μ' αυτόν, ή ίδια βεβαιότης ότι λέει ψέμματα από μοχθηρία, για να κάνη τους δυο άλλους να πεθάνουν από φθόνο, ή ίδια άμφιβολία του «ποιός ξέρει... Ίσως να είναι αλήθεια αυτή τη φορά».

—Καληνύχτα!

—...νύχτα!

—Αντίο!

—Για πάντα;

—Θα το δούμε...

—Χμ! Χμ! Αυτό λέω κ' έγω.

—Το κύριος... το βουβάλι... το κέρατο... το μεγάλο... το κοπάδι... το σκοτώσω... μπάμ!.. μπάμ!.. Το κέρατο...

Ήταν ένας από τους μαύρους, που έρχότανε να φέρη την είδησι, όπως συνέβαινε κι άλλες

ορ ές.

Κατάλαβαν κ' οι τρεις τους.

Είχαν πάλι πέσει κοπάδια άγριοβουβάλων στην περιοχή.

Ο διοικητής σήκωσε τους ώμους του.

—Τί με νοιάζει έμένα!

Ο έμπορος:

—Δεν μου χρειάζονται πιά άλλα κέρατα! Έχω άρκετη παρακαταθήκη.

Ο διευθυντής:

—Το συκάθηκα το κρέας τους. Δεν το κουνώ. Δεν πάω πουθενά.

Ο μαύρος περιμένε κατά τη συνήθειά του. Ήξαιρε τί άπάντησι θα πάρη.

—Πρωί, έγω... ξύπνησα άφεντικά, ώρα τέσ. σαρες νύχτα!..

Ο διοικητής:

—Δεν έχω καραμπίνα!

Ο έμπορος:

—Δεν μου έμειναν φυσέκις!

Ο διευθυντής:

—Δεν το κουνώ! Δεν πάω πουθενά...

Ο μαύρος πήγε να τους ξυπνήση. Θα τους ξυπνούσε πραγματικά, αν συνέβαινε να κοιμούνται. Αλλά και οι τρεις τους ήταν κι ένας έτοιμοι για το ξεκίνημα. 4 βουβοί, άμίλητοι, τρώβηξαν μέσα στο σκοτάδι. Ο μαύρος που ήξαιρε τη δουλειά του, έσ-ησε το καρτέρι του, σε μια λακούβα άμμο. Παραπέρα, ο καθείς τους, άνοιξαν από μιάν άλλη λακούβα, χώθηκαν και περίμεναν κι' αυτόι.

Οι ώρες περνούσαν, και τα κοπάδια δεν φαινότανε. Όταν όμως άρχισε να χρυσίξη ή αύγη την άμμο, άκουσαν ξαφνικά τη φωνή του μαύρου.

—Το βούβαλος... το έρχεται!.. Το νάτος!.. Πραγματικά, ένα κοπάδι υπέροχοι άγριοβούβαλοι έρχεσαν προς το μέρος τους.

—Όλοι μαζί στο πρώτο βουβάλι!

—Εδώσε το σύνθημα ο διοικητής.

Ακούστηκε μια όμορροντία. Όμως κανείς τους δεν τράβηξε στο ίδιο. Ο καθείς, σημάδεψε ξεχωριστά.

Το κοπάδι πέρασε και τρία βουβάλια έμειναν σπαρταρώντας.

—Όλοι μαζί στο πρώτο!

Είπε τώρα ο διευθυντής, και τράβηξε το μαχαίρι του όπως και οι δυο άλλοι. Ξρμησαν, όμως ο καθείς τους ξεχωριστά στο δικό του βουβάλι.

—Βοήθεια! Βοήθεια!

Ακούστηκε ξαφνικά σπαραχτική κραυγή από μέρος του έμπορου.

—Βοήθεια! Ρίξε!.. Με σκοτώνει.

Πραγματικά ο άγριοβούβαλος, που δεν είχε λαβωθή καλά, έσερνε με το ένα κέρατο τον έμπορο, και τον σβάρνιζε χάμω.

Σε μια στιγμή που είχε ξεφύγει αυτός και ξαναφώναξε με σβυσμένη φωνή:

—Βοήθεια!

—Στάσου να ρίξω!

Είπε ο διοικητής.

—Στάσου θα ρίξω έγω!..

ΔΙΑΚΟΠΗ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΤΟΥ ΦΡΑΝΣΟΥΑ ΖΑΚΟ

Όταν ο Τοτός θαρέθηκε πιά τη Λολέτ, προσπάθησε να βρή έναν ευχρημο τρόπο για να την ξεφορτωθεί, με την ελπίδα πως θα είχε όσο το δυνατό λιγότερες φασορίες.

«Αρχισε λοιπόν, να ρωτά τους φίλους του τι έκαναν αυτοί όταν βρέθηκαν σε ανάλογη περίπτωση.

— Έγώ; — είπαν οι γονιές ο Παύλος. — Ήταν απλοδοτατο. Της δήλωσα της δικής μου ότι οι γονείς μου θέλανε να με παντρεύουν. Έβαλα εις την εσχάτην μου επιτολήν μίαν εσχάτην επιταγήν και άλλαξα έπειτα στίτ... Έτσι την ξεφορτώθηκα.

— Έγώ!.. εδήλωσαν ο ώραιος Άντουάν, δέν της

Τόν έμπόδιζε ο διευθυντής.

— Ρ ξε λοιπόν ;..

— Δέν έγω φουέ ια !.. Ρίξε έσύ !..

— Έπαθε έμπλοκή το όπλο μου...

— Ψέμματα λές !

— Έσύ λές ψέμματα...

Στό άναμεταξύ το κέρατο του βούβαλου είχε ξεκοιλιάσει τόν έμπορο και σέρονοντας τώρα το κουρελιασμένο σώμα, κρεμασμένο πάντα από το ένα κέρατο, το άλφασιασμένο ζώο, έτρεχε να προφύγεί το κοπάδι του.

— Άν έφ'τα τό...δυστύχημα!

Είπε το βράδυ ο διοικητής,σάν ξαναβρέθηκαν δυό πιά μόνο σ'ήν ταράτσα.

— Πώς τό έίτες αυτό ; .. Δυσ-τύχημα ;..

Ρώτησε ο άλλος, μ' ένα μοχθηρό χαμόγελο γεμάτο μίσος.

— Άν σου γουστάρει τό λέμε κι' άλλοιώς;..

Τόν άποκρίθηκε αυτός, μ' ένα ακόμη πιο κακό χαμόγελο.

Σώπασαν.

Οι ώρες περνούσαν.

— Δέν υποβάλλεις παραίτηση.

Ρώτησε ο ένας πειραχτικά.

— Δέν ζή'ας τό μετάθεσί σου ; ..

Άποκρίθηκε ο άλλος χαϊρέκακα.

— Θα δής !

Είπε με σφάνταστη κακία ο ένας.

— Θα δούμε ποιός θα δής...

Προσπάθησε να γαλανίση ο άλλος...

Τούτη τη φορά, έτυχε να λέν αλήθεια κ' οι δυό τους.

Πρώτος έφυγε ο διοικητής.

— Στάσου να τροβήσουμε μαζί, τόν είπε ο διευθυντής. Ο άράρης μου ποιός ξαίρει γιατί... άργοπορά.

Πρός μεγάλη τους άπελπισία «αί με μεγαλείτερο ακόμη μίσος τράβηξαν κι' οι δυό τους προς την όσσι.

* * *

Ένας νέος διοικητής, ένας νέος διευθυντής,ένας καινούργιος έμπορος.

Είναι τρείς στήν ταράτσα του σταθμού...

είπα άπολύτως τίποτα της δικής μου. Ένα καλό πρωί έβουξα τη βαλίτσα μου και καθώς ξαφνίζονταν αυτ'ν και με ρωτούσε, της είπα πως θαρέθηκα και φεύγω.

— Έγραφα, είπε ο Ζώρζ, μιά μακρά έπιστολή πολύ συγκινητική, που άρχιζε έτσι «Συγχώρεσέ με, αγάπη μου, για τό κακό που θα σου κάμω!..» Έπακουσθεσος ή τραγική εζήγγησι μιάς δυστυχισμένης καρδιάς, που έσπαράζε για τό μοιραίο χωρισμό... Όχι τό σελίδες πήραν όλα αυτά.

— Έφυγα σέ ταξίδι, είπε ο Φρέντ, και της έγραφα τρείς φορές την ήμέρα, κατά την πρώτη έδωμάδα, δυό φορές την ήμέρα κατά τη δεύτερη, κάθε μέρα κατά την τρίτη, κάθε τρείς μέρες κατά την τετάρτη... Ένα μήνα, κατά τό αντίστροφο προοδευτικό αυτό σόστημα είχα πάψει να της γράφω.

— Έγώ έπιασα και μάζεψα κ' έναμα μπουκέτο δλόκληρο όλες της στραβοξυλίας της, εζήγγησε ο Μαροέλ. Τό πράγμα δέν ήταν εύκολο, γιατί δέν ήξαιρα ούτε έγώ από πού ν' άρχισω και πού να τελειώσω. Μού έμνευε όμως ο ώραιος ρόλος του μάρτυρος με τό ακάθιστο σιγάφάνι, όταν προσέφερα τό μπουκέτο μου.

— Έγώ — έμολόγησε ο Άλδέρτος, — είπα την αλήθεια. Άγαπησας κάποιαν άλλη. Και της έδωσα να καταλάβη πως έτσι είναι ή ζωή.

— Έγώ δέν της έδωσα να καταλάβη τίποτα, εζήγγησε ο Ζουλιέν. Άπεναντίας μάλιστα, κάναμε σχέδια για τό μέλλον, ένα πρωτ, ένω έυριζόμουν. Έπειτα, με τό κραγιόν τό ρούζ της, έγραφα πάνω στο κουτί της πούδρας της: «Τέλος, και τ'φ Θεού δόξα...». Έτσι, άκουσα τη συμβουλή του γιατρός μου, που μου είχε πη ν' άποφύγω τις συγκινήσεις γιατί έχω πολύ ευχίσθητη καρδιά.

Ο Τοτός ένοιωσε μιά εσθιαία στενοχώρια, έπειτα από τίς κυνικές αυτές έξομολογήσεις.

Θέλοντας να παραμείνη μέχρι τέλους τζέντλεμαν, έκαμε μιά πραγματική έρευνα όσον άφορά τα έπακόλουθα και θέλησε να πληροφορηθ'η σχετικά με την έγκατάλειψη μ'έναν.

Έτσι έμαθε, πως ή Ζινέτ είχε πάρει αρκετά εύθυμα την έγκατάλειψη του Χόν-ρο Παύλου. Η Διζέτ κόντεψε να πεθάνη από πόνο, όταν έφυγε ο ώραιος Άντουάν, ένω ή Άλδέρτη έγραψε τούλαχιστον είκοσι γράμματα, για ν' άποδείξη στο φίλο της ότι πλανιαι και ότι αυτός είναι τό στραβό εύλο.

Η Ζινέτ παρηγορήθηκε άμέσως, όπως διόλου αδιάντροπα, με τό Φρανσουά. Ο Μάρκελος, είπα κατά τρόπο δυσαρστο το Ρόζα Μορία να πηγαίνε μιά λαμπάδα στην έγκλησια, με πρόθεσι να κάψει δοξολογία, γιατί γλύττωσε από τά χέρια του.

Ο Άλδέρτος δέν έμαθε ποτέ τίποτα σχετικά με τη Μόνικα.

Ο Ζουλιέν όμως γυρνώντας στίτ του, είχε ελπί τη Μαριάννα δηλητηριασμένη σχεδόν, με ένα γράμμα πάνω στο τραπέζι: «Φεύγω δια παντός, άφορ'ό θάλας...»

Θα έχης άσφαλώς κηκοστομαχιάσει! αγαπητέ μου

Η Λολέτ βρήκε τό βράδυ έκείνο τόν Τοτό κα-ταστενοχωρημένο. Συλλογιζότανε πιο μέσο να μεταχειριστ'η αυτό, γιατί κανένα από όσα του είπαν δέν ταίριαζε στον ήπιοτικό του χαρακτήρα.

Φανταζότανε αλληλοδιαδόχως μιά Λολέτ ξεκαρ-διομένη έπειτα από την έγκατάλειψη της, μιά Λολέτ άπελπισμένη, μιά Λολέτ έξω φρενών, μιά Λολέτ άξιοπρεπή, μιά Λολέτ πλανταγμένη και τέλος τό πτώμα μιάς Λολέτ.

Καμιά άπ' όλες αυτές δέν ταίριαζε με τό πρωτότυπο, γιατί ή Λολέτ, πεταχτή σά «γαλιάντρα, πη γαινοερχότανε, τραγουδούσε, χωράτσε, γελούσε, είχε όρεξι για πολλά πράματα.

Ο Τοτός άναστέναξε.

Ήταν αλήθεια πολύ κριμα, που την είχε διαρεθ'η τέτοια Λολέτ και ήταν άναγκασμένος να την ξεφορτωθ'η.

— Άν χωρίζαμε, της είπε ξαφνικά.

Η Λολέτ του έρριξε μιά γρήγορη ματιά, όμως δέν παρακολούθησε τη σκέψη του σ' αυτόν τόν επικίνδυνο δρόμο.

Την άλλη μέρα αυτός άλλαξε ύφος.

— Έάν δέν μ' αγαπάς πιά... άρχισε να λήν.

— Αυτό θα σου έκανε πολύ κακό; τούπε ζωηρά ή Λολέτ.

Και έπειδή ο Τοτός δέν είχε γίνει ακόμα γαι-

δούρι, έβηκε καλό να διαμαρτυρηθ'η για ένα τέτοιο ένδεχόμενο και δεδαίως πως θα τόν πείραζε πολύ.

Τότε ή Λολέτ, έγινε τόσο τρυφερή, ώστε θα έπρεπε να είναι τέλεια κτήνος κανείς, για ν' άρχισ'η τη στιγμή έκείνη κουδέντα σχετικα με τό χωρισμό.

Οι έπόμενες μέρες δέ στάθηκαν πιο εύτυχισμένες για τόν Τοτό.

Μερικοί ήπαινιγμοί σχετικά με τους γονείς που θέλουν να παντρεύουν τά παιδιά τους, ή να τά στείλουν σε μακρινά ταξίδια, έμειναν δίχως καμμιάν άπόκρισι από μέρος της Νέας.

Ο Τοτός επέμεινε και τότε ή Λολέτ άρχισε να λυπάται τους γονείς που έχουν τόσο άπειθαρχα παιδιά, που δέ θέλουν τό γάμο... Μά πριν προφθάση να έπωφεληθ'η άπ'αυτό ο Τοτός, ή Λολέτ τόν...συγγάρηκε μ' όλη της την καρδιά, και του είπε πως είναι ένα τίμιο καλλιηκάρι, μη θέλοντας να πουληθ'η για τό χρήμα.

Μιάν άλλη μέρα, ο Τοτός θέλησε να μεταχειρισθ'η τά άπότομα μέσα. Άρχισε απλούστατα να φτιάχν'η τις βαλίτσες του.

Δίχως να π'η τίποτα ή Λολέτ, άρχισε κι' αυτή να φτιάχν'η τις δικές της βαλίτσες.

Και μόνο σά τη ρώτησε ο Τοτός, μόνη τότε είπε:

— Θαρρείς πως δέν τό κατάλαβα, χρυσό μου;..

Θέλεις να με πάρης να πάμε ταξίδι και μο'δ το κρύβεις ως την τελευταία στιγμή...

Τι έπρεπε να κάμη;

Την πήρε και πήγανε στη Χάδρη.

— Δέ θαρίσαι! του είπεν έκείνη. Θαρρώ πως πάλι καλλίτερα ήμασταν στο σπιτάκι μας.

Όστόσο, δέ διαστηκαν να γυρίσουν.

Μιά μέρα, που είχε βγ'η για ψώνια ή Λολέτ, ο Τοτός έπιασε να της γράφ'η:

«Αγαπητή μου Λολέτ!

Συγχώρεσέ με για τό κακό που πρόκειται να σου κάμω...»

Μά δέ, πρόφτασε να πάη παρακάτω.

— Στοιχηματίζω πως για μένα είναι τό ραδασάκι αυτό, είπεν ή Λολέτ, μπαίνοντας ξαφνικά.

Έσκυψε και διάβασε. Κ' έπειτα τόν άγκάλιασε τρυφερά.

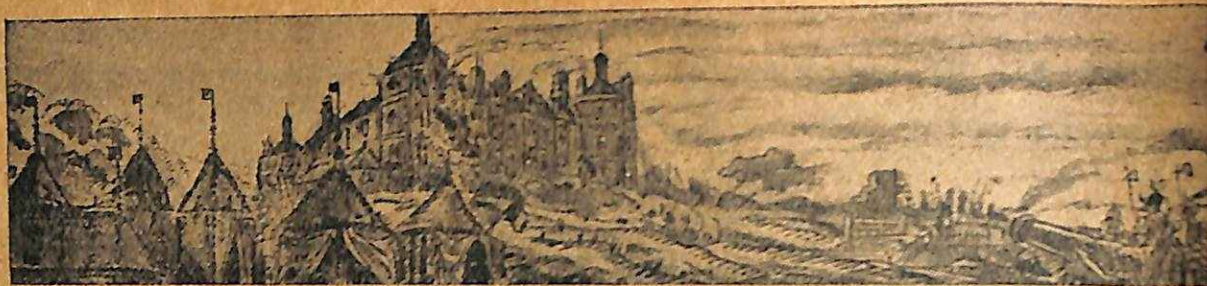
— Κα'μενού ή μου, του είπε. Μού γράφεις πως δέ θα μπορέσης να μο'δ αγοράσης τώρα τη ρενάρ, που μο'δ έχεις όποχεθ'η από πέσο. Μη στενοχωριέσαι γι' αυτό. Θα μο'δ την αγοράσης λίγο άργότερα.

Έπειτα από αυτό, ο Τοτός θέλησε να δοκιμάση τό μέσον της κατηγορίας. Άρχισε λοιπόν μιά μέρα να τη μαλών'η, να της λέει πως είναι λαίμαργη, πολυέσθη, φιλάρσση, τεμπέλα, άνόνητη, έγωίστρια, άκατάστατη... .

— Χρυσό ή μου, του είπε έκείνη με γλυκειά φωνή. Δέ μο'δ λές καλλίτερα τί δέν είμαι; Έτσι θα γλυτώσης και τά λόγια σου.

Έκείνος άναγκάστηκε να έμολογήση ένομοχως, ότι ή Λολέτ είχε μυαλό που έκοβε.

Έκείνη όμως προθυμοποιήθηκε να του δείξη ότι

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΩΝ ΠΑΠΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΛΒΙΝΙΣΤΩΝ

ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΣΩΡΕΛ

«Επειτα από το σκληρό και πολύ αιματηρό πόλεμο, που είχαν κάμει μεταξύ τους, τόσο οι καθολικοί όσο και οι καλβινιστές άριστοκράτες, συναντήθηκαν και πάλι, στην Αύλη της Αικατερίνης των Μεδίκων.

Η βασίλισσα αυτή είχε ως βάσι της πολιτικής της να συμφιλιώνη επί τέλους, τους «παπ-στάς» και τους «ουγενότους».

Ός τόσο οι επιτυχίες της ήταν πάρα πολύ πενιχρές. Στο ανάκτορο του Λούβρου, όπου είχαν δοθή λαμπρές και μεγαλοπρεπείς έορτές, για να

είχαν επίσης και καρδιά.

—Αγαπούλη μου—του είπε—θα έχεις δίχως άλλο κακοστομαχιάσει, και είσαι σήμερα στ' νεύρα σου. «Άφισ» να σου, βάλω, μίαν ζεστή κομπρέσα στην κοιλιά... Και θα σου δώσω και καθάρσιο. Σε δυο μέρες θα είσαι περδίκι!

Ο Τοτός συγκινήθηκε φυσικά από την τόσο καλώςν.

Τέλος, δέ θέλησε να μεταχειρισθῇ τὸ ἔοχατον μέσον: ν' ἀνοίξη τὴν πόρτα καὶ νὰ φύγη, γυρνώντας στοὺς Παρίσι.

Δὲν τὸ ἔκαμε ὅμως αὐτό, πρῶτο γιατί φοβότανε, αὐτὴν ἔροδν σκοτωμένην, κ'ἔπειτα γιατί ἂν δὲν σκοτωνότανε, δὲν ἤξειρε γιὰ πόσες μέρες ἀκόμα ἔπρεπε νὰ προπληρώσῃ τὸ λογαριασμὸ τοῦ ξενοδοχείου.

Μὰ λοιπὸν ποὺ ἀπέτυχαν ὅλες αὐτὲς οἱ ἀποπειρές, ὁ Τοτός πήρε τὴν ἀπόφασιν πὼς ἡ διακοπὴ τῶν σχέσεων ἦταν ἀδύνατη καὶ πὼς ὁ δεσμός τους θὰ κρατοῦσε γιὰ ὅλη τὴ ζωὴ.

Καὶ βγήκε νὰ τῆς ψωνίσῃ τὴ ρενάρ, ποὺ τοῦ εἶχε θομίσει.

Γυρνώντας ὅμως, ἀντὶ νὰ βρῇ τὴ Λολέτ, βρῆκε ἕνα γράμμα στὸ θωμάτιο τοῦ ξενοδοχείου. Τὸ γράμμα ἀρχίζει ἔτσι...

«Αγαπητέ μου!

Σχώρησέ με γιὰ τὸ κακὸ ποὺ πρόκειται νὰ σοῦ κάμω...»

Τοῦ ἔγραψε σὲ τέσσαρες σελίδες, πὼς παρ' ὅλο τὸν ἐσωτερικὸ ἀγῶνα τῆς ἡ καρδιά τῆς εἶχε ἀλλάξει. Ἀγαποῦσε κάποιον ἄλλον ποὺ προσπάθησε νὰ τὸν ξεχάσῃ, δόξα τοῦ ὁμοῦ ἤλθε ὡς τὴ Χάρρη, γιὰ νὰ τὴν πάρῃ. Σὲ τέσσαρες ἄλλες σελίδες, τὸν ἐξώρκιζε νὰ... μὴν αὐτοκτονήσῃ.

ἐπιτευχθῇ ἡ συμφιλίωσις αὐτῇ, οἱ περισσότεροι περ γοδεσπότες ποὺ δὲν εἶχαν πλύνει ἄκόμα τὰ σπαθιά τους ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν μεταξὺ τῶν σφαγῶν ὑπόβλεπε ἕνας τὸν ἄλλο τοὺς μὲ πολλὴ ὑποψία σὰν πραγματικοὶ ἐχθροί, ποὺ ἦσαν ἄλλως τε.

Τὸ ἴδιο κι ὅλες βράδυ τῆς πρώτης ἐορτῆς εἶχαν προκληθῇ δύο μονομαχίες, καὶ πρὶν χαράξῃ ἡ αὐγὴ, στὸν κῆπο τοῦ παλατιοῦ, εἶχαν ξεψυχίσει, ἕνας καθολικός, ὁ ντὲ Ρουέν, καὶ ἕνας οὐγενότος, ὁ ντὲ Νιρέ.

Στὸ ἀναμεταξὺ ὅμως ἄλλοι, πολὺ λιγώτερο θρησκώληπτοι, συνέβαλλαν κατὰ διὰ τοὺς τρόπους τῆς συμφιλιοτικῆς πολιτικῆς, ποὺ ἤθελε ἡ βασίλισσα.

Ὁ πρίγκηψ Λουδοβίκος ντὲ Κοντέ, λ. χ., κορυφαῖος καλβινιστής, πολιορκοῦσε σανερά μίαν ἀρχηγίνα τῶν καθολικῶν, τὴν στραταρχίνα ντὲ Σαίντ-Αντρέ, χῆρα τοῦ ἀντιπάλου του, καὶ ποὺ εἶχε ἀναλάβει τὴν ἀρχηγία τῆς καθολικῆς φαρτρίας.

Ἀντίστροφα πάλι ὁ Ζὼκ ντὲ Βιλλιέ, μαρκήσιος τοῦ Σαίν-Πριέστ, καθολικὸς εὐπατρίδης, πιστὸς στὴν οἰκογένεια τῶν Μονμορανσύ, καταδίωκε ἐπιμελίστατα τὴν κόμησσαν Ἀρτεμὶ ντὲ Μπομόν, φλογερὴ ὁπαδὸ τῆς διαμαρτυρομένης θρησκείας.

Οἱ μηχανορροφίες αὐτὲς διασκέδαζαν τὴν Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων, πολὺ παραπάνω μάλιστα γιατί συντελοῦσαν στὴν πολιτικὴ τῆς.

Καὶ μὲ τὴν ἴδιαν ἀνυπομονησίαν, ποὺ περιέμεναν ἄλλη φορὰ στὸ παλάτι εἰδήσεις γιὰ τὴν διεξαγωγὴ τῶν μαχῶν, περιέμεναν τώρα τ' ἀποτελέσματα τῆς πολιορκίας τῶν ἐρωτολήπτων μαχητῶν.

—Θὰ πέσῃ ἡ Ἀρτεμὶς;

Ἦταν τὸ συχνὸ ἐρώτημα, ποὺ ἄκουε κανεὶς στὸ παλάτι, ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ στόμα τῶν ἀνδρῶν ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικῶν.

Γατὶ ἡ Ἀρτεμὶς, πραγματικὰ ὥραϊα, ἄρκετὰ ψηλὴ, μελαχροινὴ, καλοπαιγμένη, μόλις εἶκοσι τριῶν ἐτῶν—παρέμενε πιστὴ στὴς πεποιθήσεις τῆς, καὶ πρωτοστατοῦσε στὸ πόμμα τῶν ἀδιστάκτων.

Ἐκτὸς αὐτοῦ, ἦταν γνωστὸ, πὼς ἡ Ἀρτεμὶς ἐλάτρευε πραγματικὰ τὸ σύζυγό τῆς, πυργοδεσπότη τοῦ Περιγκό, ποὺ δὲν τὴν ἐγκατέλειπε παρὰ μόνον διὰν ἐπρόκειτο νὰ πάῃ στὴ μάχη.

Αὐτὰ ὅλα, ἔπρεπε νὰ εἶχαν πείσῃ ἄρκετὰ ἐγκαίρως τὸν κόμητα ντὲ Βιλλιέ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ παίχνιδι τοῦ καὶ τὰ σχέδιά του.

Κάθε ἄλλο ὅμως παρὰ τέτοιο πράμα εἶχε στὸ νοῦ τοῦ αὐτός. Τὸ μόνον ποὺ σκεπτότανε τώρα ἦταν ν' ἀλλάξῃ πολεμικὴ τακτικὴ.

—Οὐγενότες ἀπὸ τέτοια στόφα—ἔλεγε—δὲν μπορεῖ νὰ τὶς κατακτήσῃ κανεὶς παρὰ μόνον μὲ τὴ βία.

Καὶ πρόσθετε:

—Τόσο τὸ καλλύτερο! Μὲ τὸ σπαθὶ μου τὰ καταφέρνω πολὺ καλλίτερα.

Πέρασαν κάμποσοι μῆνες, κ' ἔπειτα ἄρκετὰ χρόνια.

Στὰ 1567, ὁ πόλεμος, ἀκόμη πιὸ λυσσαλέος ἄρχισε πάλι, με' αὐτὴν παπιστῶν καὶ Οὐγενότων.

Σφαγές, λεηλασίες, βιασμοί... συνεχίζονταν ἐν ὀνόματι τῶν δύο θρησκειῶν.

Ἡ Γαλλία ὁλόκληρη εἶχε γίνῃ ἕνα ἀπέραντο πεδίο μάχης, ὅπου οἱ κατὰ καιροὺς καὶ κατὰ περιστάσεις νικητὲς, δὲν καλομεταχειρίζονταν διόλου τοὺς νικημένους.

Οἱ ἄντρες, ποὺ δὲ μπορούσαν νὰ δραπετεύουν, σφαζόντανε σὰν τραγιά.

Οἱ γυναῖκες πάλι, χειρότερες κ' ἀπὸ τὶς σκλάβες ποὺ πουλοῦσαν οἱ πειρατές, ἔπρεπε νὰ τὰ ὑποστοῦν ὅλα καὶ νὰ μὴν ἀπελευθερωθοῦν παρὰ μόνον ἂν οἱ δικοὶ τοὺς εἶχανε νὰ προσφέρουν γενναῖο ἀντιστάσιμα.

Ὅλα αὐτὰ φαινότανε πάρα πολὺ φυσικὰ καὶ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη μερίδα τῶν ἐμπολέμων.

Ὁ ντὲ Βιλλιέ, ποὺ διοικοῦσε ἕνα τμήμα τοῦ στρατοῦ τοῦ πρίγκηπα ντ' Ἀνζού, δὲν εἶχε φυσικὰ λόγους νὰ φαίνεται καλλίτερος ἀπὸ τοὺς συμπολεμιστὲς του ἢ τοὺς ἀντιπάλους του.

Ὁ πόλεμος τοῦ ἔδινε ὥραιες ἐρωμένες, δίχως καν νὰ κἀν τὸν κόπο νὰ τὶς φλερτάρῃ. Δὲν ἦταν βάνουρος, ὅμως ἦταν φιλήδονος καὶ ἀπαιτητικὸς καὶ ἤξειρε νὰ γλεντιᾷ τὶς αἰχμαλωτισσές του δίχως κτηνωδία, γιατί αὐτὸ δὲν ἦτανε στὸ χαρακτῆρα του.

Ὅμως, θεληματικὰ ἢ ἄθελα, οἱ αἰχμαλωτισμένες γυναῖκες, εἴτε ἀριστοκράτισσες, εἴτε χωρικές,

ἔπρεπε νὰ τοῦ κάμουν τὰ κέφια του, γιατί ἄλλοιως ἢ τιμωρία ποὺ τὶς περιέμενε, ἦτανε φρικτὴ.

Ὁ ντὲ Βιλλιέ, τὶς παρέδιδε ἀπλούστατα στοὺς στρατιῶτες του. Καὶ τότε, ἡ πιθανώτερη τύχη ποὺ τὶς περιέμενε, ἦταν τὸ βάνουσο μαρτύριο ἐνὸς κτηνώδους ἐρωτος πλήθους ἀνδρῶν, ἀπ' ὅπου φυσικὰ δὲν μπορούσαν νὰ βγοῦν σὲ καλὴ κατάστασι. Ἀκόμη, πολλοὶ στρατιῶτες, ἀφοῦ ἐβίαζαν πρῶτα τὶς γυναῖκες, ἔπειτα τὶς ἔσφαζαν. Δίχως κανεὶς νὰ διαμαρτύρεται γι' αὐτό.

Μετὰ τὴ συντριπτικὴ ἥττα τῶν Καλβινιστῶν στὸ Ζαρνὰν, ὁ ντὲ Βιλλιέ καὶ οἱ σύντροφοί του εἶχαν ὅλο τὸ ἐλεύθερο νὰ ἐπιδιοθοῦν στὶς πιδ φρικαλέες σφαγές καὶ λεηλασίες.

Τὸ Ἀγκομουὰ ὁλόκληρο καὶ ἡ Σαιντὸν ἦταν στὴν ἀπόλυτὴ διάθεσί τους.

Ὅμως, ἡ χαρὰ αὐτῆ τῶν νικητῶν, δὲν βάσταξε πολὺ, γιατί σὲ λίγο ἀκούστηκε πὼς ὁ ναύαρχος ντὲ Κολυνὶ εἶχε ὁργανώσει νέο στράτευμα καὶ πολιορκοῦσε τὸ Πουατιέ.

Ὁ ντ' Ἀνζού ἔτρεξε πρὸς συνάντησί του, κ' ἔτσι ἔγινε ἡ μεγάλη καὶ πολύνεκρη μάχη τοῦ Μονκοντούρ.

Καὶ πάλι οἱ Διαμαρτυρόμενοι νικῆθηκαν κατὰ κράτος. Καὶ πάλι οἱ ἀφάνταστες λεηλασίες καὶ ἡ σφαγὴ.

Ὁ κόμης ντὲ Μπωμόν, σύζυγος τῆς Ἀρτέμιδος, βρῆκε τὸ θάνατο, κατὰ τὴν αἰματηρὴ ἐκείνη ἡμέρα.

Οἱ ἄνδρες του, εἶχαν τραπῇ σὲ ἀτακτὴ φυγὴ... καταδιωκόμενοι ἀπὸ ἕνα σῶμα στρατοῦ, ποὺ τὸ διοικοῦσε ὁ ντὲ Β. Βιλλιέ.

Ἐπὶ πέντε ὁλόκληρα μερόνυχτα κρατοῖσε τὸ ἀνθρωποκυνήγι. Ὁ καθεὺς Οὐγενότος ποὺ πιανότανε, σφαζότανε σὰν ἀρνί. Ἐκτὸς ἂν ἦταν πλούσιος, καὶ μπορούσε νὰ καταβάλλῃ ὡς λύτρα τοῦλάχιστον χίλια τάλληρα.

Οἱ τελευταῖοι ποὺ μπόρεσαν νὰ ξεφύγουν, κατέφυγον φυσικὰ στὸν πύργο τοῦ κυρίου τῶν ντὲ Μπομόν.

Τὸ φρούριο αὐτό, δὲν ἦταν πρῶτα ἀπ' ὅλα πολὺ μεγάλο, καὶ ἐξ ἄλλου ἦταν πολὺ παλιό, κτισμένο πρὶν τρεῖς ὁλόκληρους αἰῶνας, πράγμα

πού ἔδινε μεγάλη αἴγλη στὴν ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια ἄλλα μικρὴ πολεμικὴ ἀξία στὸν πύργο.

Ὁ ντὲ Βιλλιέ, ἔσπρησε ἀμέσως τὴν πολιορκία. Ἡ βία του νὰ καταλάβῃ ἀμέσως τὸν πύργο δὲν προερχότανε τόσο ἀπὸ θρησκευτικὸ φανατισμό, ὅσο ἀπ' τὴν πληροφορία πού εἶχε ὅτι ἡ Ἀρτεμὶς βρισκότανε ἐκεῖ μέσα.

Κατακτώντας, τὸ τελευταῖο αὐτὸ καταφύγιο τῶν Οὐγενότων, κατακτοῦσε μαζὺ μὲ τὸν πύργο καὶ τὴν πυργοδέσποινα.

—Δὲ θὰ μπορεῖ πιά νὰ μᾶς κἀνὴ τὴ σεμνή.

Ἔλεγε ὁ ντὲ Βιλλιέ, καὶ ἐτοιμαζότανε προκαταβολικὰ γιὰ τὸ γλέντι.

Μόλις πολιορκήσῃ τὸν πύργο, ὁ ντὲ Βιλλιέ ἔφερε κ' ἔσπρησε ὁλόγυρα διάφορα κανόνια, πού ἀρχισαν νὰ γκρεμίζουν τὰ τείχη, ἐνῶ τὸ μηχανικὸ ἔσκαβε μίαν ὑπόνομο, πού θὰ ὀδηγοῦσε σ' ἕναν ἀπ' τοὺς προμαχῶνας.

Ὁ ντὲ Βιλλιέ, ἀναζητοῦσε πρὸ παντὸς νὰ γδύσῃ ὅχι τὸν πύργο τόσο, ὅσο τὴν Ἀρτέμιδα, πού τὸν εἶχε φερθῇ τόσο ψυχρά.

Γιὰ νὰ κεντρίσῃ πάλι τὸ ζῆλο τῶν στρατιωτῶν του, τοὺς ἔταξε μίαν προθεσμία, καὶ σὲ ἀντάλλαγμα, τοὺς ὑποσχέθηκε ἐλεύθερη λεηλασία τοῦ πύργου, καὶ ἐλεύθερο μοῖρασμα ὅλων τῶν γυναικῶν, πού θὰ βρισκόντανε ἐκεῖ μέσα.

Ἡξαίρε καλὰ ὁ Βιλλιέ, ὅτι οἱ Οὐγενότοι βέλταιοι γιὰ τὴν τύχη πού τοὺς περίμενε, θὰ ἀντέτασσαν ἀπεγνωσμένην ἀμυναν. Ἐξ ἄλλου ἡ ὑπόνομος, προχωροῦσε ἀργά, καὶ θάπρεπε νὰ περάσουν τοὺλάχιστον ὀκτὼ ἀκόμη μέρες ὥς πού νὰ φθάσῃ στὸν προμαχῶνα.

Τότε ὁ ντὲ Βιλλιέ, κάλεσε τοὺς ἐπιτελεῖς του καὶ τοὺς εἶπε :

—Γιατί, κύριοι, νὰ χάνουμε ἀκόμη καιρό, καὶ γιατί νὰ σφάζονται ἀνώφελα οἱ καθολικοὶ μας— οἱ Διαμαρτυρόμενοι φυσικὰ δὲν λογαριαζόντανε. Ἐκεῖνο πού ἐνδιαφέρει εἶναι νὰ πάρουμε τὸ γρηγορώτερο τὸν πύργο. Σὰς ζητῶ λοιπὸν νὰ με ἐξουσιοδοτήσετε προκαταβολικὰ νὰ ἐπιχειρήσω ἕνα στρατήγημα.

Μεγάλῃ του μάλιστα λεπτότητι, πού τοὺς ζητοῦσε καὶ τὴν ἀδεια. Οἱ ἐπιτελεῖς ἔσπευσαν νὰ συμφωνήσουν.

Τότε αὐτοὺς, γύρισε στὴ σκηνή του, καὶ ἔγραψε μίαν ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Ἀρτέμιδα.

Τῆς πρόσφερε νὰ μὴ σφάζῃ τοὺς οὐγενότους καὶ νὰ σεβασθῇ τὶς γυναῖκες τοῦ πύργου, ὑπὸ τὸν ὄρο νὰ τοῦ δινότανε αὐτὴ θειηματικά.

Ἐνας ἱππότης, συνοδευόμενος ἀπὸ ἕνα μισθοφόρο, πού εἶχε στὴν αἰχμή τῆς λόγχης του ἕνα ἄσπρο πανί, ἔφερε τὸ γράμμα αὐτὸ στὸν πύργο.

Ἐνα τέταρτο τῆς ὥρας ἀργότερα, ἐμφανίστηκε καὶ πάλι, φέρνοντας τὴν ἀπάντησι τῆς Ἀρτέμιδος.

Ξαπλωμένος στὸ κρεβάτι τῆς κομῆσης ὁ ντὲ Βιλλιέ, κύτταξε τὴ νέα του ἐρωμένη, πού ἦταν κι' αὐτὴ ξαπλωμένη δίπλα του, μὲ ἱκανοποίη-

σι καὶ περηφάνεια.

—Τι ὥραία πού εἶσαι! τῆς εἶπε.

Ὁλόγυμνη ἡ κόμησσα προσέφερε στὰ ὀχόρτα γὰ βλήματα τοῦ ντὲ Βιλλιέ τὸ πλοῦς.ο καὶ σφιχτοδεμένο στῆθος τῆς, τὸ κορνευτὸ τῆς σῶμα, τὴν ὑπέροχος ὁμορφιές τῆς. Ὡστόσο στὴ λεπτὴ μελένια ἐπιδερμίδα τῆς, εἶχε μερικὰ μελανὰ σημάδια, κι' αὐτὸ μαρτυροῦσε πὼς ὁ κόμης συζυγὸς τῆς δὲν τὴν ἀφίνε παραπονεμένη.

Θέλοντας νὰ τὴν ἀπολαύσῃ, ὅπως τὴν ὄνειρεύτηκε, ὁ ντὲ Βιλλιέ ἀπαίτησε νὰ τοῦ δειχθῇ τόσο χαδιάρα καὶ τόσο περιπαθὴς, σὰ νὰ ἦτανε πραγματικὸς ἐραστὴς τῆς.

Ἐξαναγκασμένη νὰ ὑποστῇ τοὺς ὄρους τῆς συνθήκης ἡ Ἀρτεμὶς ἐγκατέλειψε τὴ στάσι τοῦ θύματος καὶ μὲ τὸ φαρμάκι στὴν καρδιά, προθυμοποιήθηκε νὰ φανῇ, ὅσο τὸ δυνατόν πρὸ καλὸβόλη, πρὸ φλογερῇ, πρὸ γυναῖκα πολὺξαιρη.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τώρα ὁ Βιλλιέ, ἐνοιῶσε (τὸν ἑαυτὸ του κουρασμένο.

Εἶχε κλείσει τὰ μάτια του, καὶ τὸν εἶχε πάρει ἕνας γλυκὸς ὕπνος μέσα στὸ μυρωμένο κρεβάτι.

Ἡ Ἀρτεμὶς, εἶχε σηκωθεῖ γιὰ νὰ φορέσῃ κάποια πουνκαμίσσα πού θὰ τὴν ἔκαμε ἀκόμη πρὸ θελκτικῇ, διὰ νὰ τὴν ζητοῦσε ὁ αὐθέντης τῆς. Ἐξαφνα ὅμως ἄκουσε φωνές στὸ προαύλιο. Ἔτρεξε στὸ παράθυρο καὶ εἶδε κάτι πού δὲν τὸ περίμενε.

Οἱ στρατιῶτες τοῦ ντὲ Βιλλιέ, σκοτώναν τοὺς Οὐγενότους, ἐνῶ ἄλλοι κυνηγοῦσαν τὶς γυναῖκες.

Ἐξω φρενῶν ἡ Ἀρτεμὶς, δίχως κἄν νὰ συλλογιστῇ σὲ τί χάλια βρισκότανε, ἀνοίξε τὴν πόρτα τοῦ δωματίου τῆς. Ἐξω φρουροῦσαν δύο σωματοφύλακες τοῦ Βιλλιέ.

—Τί συμβαίνει στὸ προαύλιο ;

Ρώτησε συτῇ.

—Ὅτι εἶναι φυσικὸ νὰ συμβῇ !

Τῆς εἶπαν οἱ σωματοφύλακες.

—Καὶ ἡ διαταγὴ πού σὰς ἔδωσε ὁ ἀρχηγός σας.

—Ὁ ἀρχηγός μας, δὲν μᾶς ἔδωσε καὶ δὲν μποροῦσε νὰ μᾶς δώσῃ καμμιά διαταγὴ, πού θὰ μᾶς ἀπαγόρευε νὰ λεηλατήσουμε τὸν πύργο.

—Ἄ ! ἔτσι !

Ξεφώνησε τότε ἡ Ἀρτεμὶς. Καὶ ξεσχίζοντας καὶ τὴν πουνκαμίσσα πού φοροῦσε, φάνηκε ὁλόγυμνη μπρὸς στὰ μάτια τῶν σωματοφύλακων.

—Ἀκούστε ! τοὺς εἶπε. Ὁ ἄνθρωπος πού κοιμᾶται ἐκεῖ, εἶναι ἕνας ἄτιμος. Ἐδωσε μιά ὑπόσχεσι πού ἤξαιρε καλὰ πὼς δὲ θὰ μποροῦσε νὰ τὴν τηρήσῃ. Τὸ λοιπὸν, θὰ μὲ πάρῃ ἐκεῖνος ἀπὸ σὰς, πού πρῶτος θὰ μπῇξῃ τὴ λόγχῃ του στὴν κοιλία τοῦ ντὲ Βιλλιέ.

Δυὸ λόγχεις τρύπησαν τὸ κοιμισμένο κορμί τοῦ παρασπονδου.

Κι' ἐνῶ ψυχομαχοῦσε ὁ ντὲ Βιλλιέ, ἡ Ἀρτεμὶς ἀγκάλιαζε τοὺς δύο σωματοφύλακες.

Ο ΙΑΤΡΟΣ ΠΑΣΚΑΛ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ
ΠΕΤΡΟΥ ΠΙΚΡΟΥ

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΤΖΟΓΙΑΣ

ΙΑΤΡΟΣ

ΔΙΔΑΚΤΩΡ ΤΟΥ ΕΝ ΑΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ

«ΚΟΣΜΟΣ»

ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΑΘΗΝΑΙ

Στὸ ἐρχόμενο τεῦχος ὁ Β' καὶ τελευταῖος τόμος τοῦ «ΙΑΤΡΟΥ ΠΑΣΚΑΛ»

Ο ΙΑΤΡΟΣ ΠΑΣΚΑΛ

I

Με την απογευματινή εκείνη κάψα του 'Ιουλίου, στη σάλλα, που ήταν καλοκλεισμένα τα πατζούρια της, βασίλευε μεγάλη ήρεμία.

Αναμέσα από τις χαραμάδες των παλιών κουφωμάτων εισχωρούσαν μόνο λεπτές λουρίδες φως. Και μέσα στη σκιάν αυτή, μιὰ γλυκειά αναλαμπή περεχοῦσε τὰ ἀντικείμενα μ' ἓναν ἀπαλὸ καὶ τρυφερὸ φωτισμό.

Ἐκανε σχετική δροσιά, μπρὸς στὴ καταθλιπτική ζέστη, πὺν ἔννοιωθε κανεὶς ἔξω, μέσα στὸ λιοπύρι πὺν πύρωνε.

Ὁρθός, μπρὸς στὴν ντουλάπα, κατάντικρα στὰ παράθυρα, ὁ δόκτωρ Πασκάλ ἔψαχνε νὰ βρῇ κάποιο σημεῖωμα. Ὁρθάνοικτη, ἡ μεγάλη αὐτὴ ντουλάπα ἀπὸ σκαλιστὸ δρύϊνο ἔυλο με τοὺς σιδερένιους μεντροσέδες της, βαστοῦσε ἀπ' τὸν περασμένο αἰῶνα. Στὰ ράφια πὺν εἶχε στὸ βάθος της, βρισκόντανε καταπληκτικοὶ σωροὶ χαρτιά, φάκελλοι, χειρόγραφα ἀνάκατα φέρδην μίγμδην, πὺν ξεχειλοῦσαν ἀπ' τὶς θέσεις.

Παραπάνω ἀπὸ τριάντα χρόνια τώρα, ὁ Δόκτωρ, ἔρριχνε τὶς κόλλες πὺν ἔγραφε, εἴτε σύντομες σημειώσεις, εἴτε πλήρη κείμενα, τῶν μεγάλων ἐργασιῶν του ἐπὶ τῆς κληρονομικότητος. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο, οἱ ἀναζητήσεις δὲν ἦταν πάντα εὐκολες. Γεμάτος ὑπομονὴ σκάλιζε καὶ τέλος χαμογέλασε, ὅταν ῥῆκε ἐκεῖνο πὺν ζητοῦσε.

Μιὰ στιγμή ἀκόμη, ἔμεινε κοντὰ στὴν ντουλάπα, διαβάζοντας τὸ σημεῖωμα στὴν ἀναλαμπή πὺν ἔπεφτε ἀπὸ τὸ μεσιανὸ παράθυρο. Μέσα στὴν ἴδια ἀναλαμπή, φαινότανε ὁ ἴδιος με τὰ χιονάτα γένεια του καὶ τὰ μαλλιά του, γερὸς καὶ ρωμαλέος, ἂν καὶ ἐπλησίαζε στὰ ἑξήντα του χρόνια. Τὸ πρόσωπό του τόσο δροσερό, τὰ χαρακτηριστικά του τόσο λεπτὰ, τὰ μάτια του πὺν ἔμειναν

διανυέστατα με τόση παιδικότητα, ὥστε θὰ τὸν ἔπαιρνε κανεὶς, μέσα στὸ βελούδινο ἐκεῖνο μαρρὸν σακκάκι του, γιὰ νέο παληκάρι με πουδραρισμένα μαλλιά.

—Νά! Κλοτίλδη..

Εἶπεν, ἐπὶ τέλους:

—...Θὰ καθαρογράψης αὐτὸ τὸ σημεῖωμα. Ποτὲ ὁ Ραμὸν δὲ θὰ κατάφερνε νὰ ξεδιαλύνῃ τὸ διαβολογράψιμό μόν.

Καὶ ἤλθε κι' ἔβαλε τὸ χαρτί, ἐκεῖ κοντὰ στὴ νγα, πὺν ἐργαζότανε ὄρθια, μπρὸς σ' ἓνα ψηλὸ γραφεῖο, δίπλα στὸ δεξι παράθυρο.

—Καλά, μαίτρο!

Ἀποκρίθηκε ἐκείνη.

Δὲν εἶχε κἂν στρέψει, προσηλωμένη στὸ παστὲλ πὺν ἰχνογραφοῦσε ἐκείνη τὴ στιγμή, με μεγάλες μολυβιές.

Κοντὰ της, σ' ἓνα βάζο, ἦταν ἓνα μεγάλο κλωνὶ τριαντάφυλλα, μ' ἓνα περίεργο μενεξεδι χρώμα με κίτρινες ραβδώσεις.

Ἐβλεπε ὁμως κανεὶς καθαρὰ τὸ προφίλ τῆς μικρῆς στρογγυλῆς κεφαλῆς της, με τὰ ξανθὰ μαλλιά, κοντοκομμένα, ἓνα ἐξαίσιο καὶ σοβαρὸ προφίλ, με ἴσιο μέτωπο πὺν τὸ ρυτίδωνε ἡ προσοχή, μάτι γαλάζιο οὐρανί, μύτη λεπτὴ, πηγῶνι σταθερό.

Ὁ γερομένος λαιμός της, εἶχε πρὸ παντὸς μιὰν ἀξιολάτρευτὴ νεότητα, ἄσπρος σὰ γάλα καὶ δροσερός, κάτω ἀπὸ τὶς θεότρελλες ξανθὲς μπουκλίτσες. Μέσα στὴ μεγάλη μαύρη μπλούζα της, ἦταν ψιλὴ πολὺ, λεπτὴ μέση, ντελικάτο στηθός, σῶμα λιγερό ἔτσι ὅπως εἶναι οἱ θεῖες εἰκόνες τῆς Ἀναγεννήσεως.

Παρὰ τὰ εἰκοσιπέντε της χρόνια, εἶχε κατὶ τὸ παιδιάστιχο καὶ φαινότανε μόλις δεκαοχτὼ χρονῶν.

—Καί. ἔξαναεῖπε ὁ δόκτωρ. Θὰ ξαναβάλῃς λίγη τάξι στὴ ντουλάπα. Ἀδύνατο νὰ τὰ ξεμπερδέψῃς πιά κανεὶς ἐδῶ μέσα.

—Καλά, μαίτρο! —ἐπανέλαβε, δίχως νὰ ἀνασηκώσῃ τὸ κεφάλι. —Καλά! Σὲ λίγο!

Ὁ Πασκάλ, ξαναγύρισε καὶ κάθησε στὸ γραφεῖο του, ποὺ ἦταν στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς σάλλας, μπρὸς τὸ ἀριστερὸ παράθυρο.

Ἦταν ἓνα ἀπλὸ τραπέζι, ἀπὸ μαῦρο ξύλο, φορτωμένο ἐπίσης μὲ λογῆς λογῆς χαρτιά καὶ τεύχη διάφορα. Καὶ ξανάπεσε πάλι ἡ σιωπή, μέσα στὴν ἡρεμία ἐκείνη τῆς σκιᾶς, ἐνῶ κόρονε ἔξω τὸ λιπὺρι.

Ἡ εὐρύχωρη αἴθουσα, κάπου δέκα μέτρα μᾶκρος κι' ἔξη ἄλλα πάρδος, δὲν εἶχε ἀλλὰ ἐπιπλα, ἔξω ἀπὸ τὴ ντουλάπα παρὰ μόνον δύο βιβλιοθήκες, γεμάτες βιβλία Κορέ κλες καὶ παλῆς πολυθρόνες βρισκόντουσαν ἐδῶ καὶ κεῖ ἀνάκατα, ἐνῶ ἀντὶ ἄλλο στολίδι στοὺς τοίχους ταπεινωμένους μὲ παλὴ χαρτὶ σαλονιοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας, κρεμόνταν ἀπὸ καρφιά, διάφορα παστὲλ λουλουδιῶν μὲ περίεργους χρωματισμούς, ποὺ δύσκολα τοὺς ξεχώριζε κανεὶς.

Τὰ κουφώματα ποὺ εἶχαν οἱ τρεῖς πόρτες, μὲ τὰ διπλὰ φύλλα, ἐκείνη τῆς εἰσόδου ποὺ ἔδινε στὸ διάδρομο, καὶ οἱ δύο ἄλλες, ἐκείνη τοῦ δωματίου τοῦ γιατροῦ καὶ ἐκείνη τοῦ δωματίου τῆς νέας, τὰ κουφώματα αὐτὰ βαστοῦσαν ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ 15ου.

Πέρασε μιὰ ὥρα, δίχως νὰ ἀκουστῇ κρότος, μὰ οὔτε καὶ ἀνάσα.

Ἐπειτα, ἔτσι ὅπως ὁ Πασκάλ, ἀπὸ ἀφηρημάδα, ἔσκισε τὴν ταινία μιᾶς ἐφημερίδας λησμονημένης στὸ γραφεῖο του, τὸν «Χρόνον», ἄφησε νὰ τοῦ ξεφύγῃ ἓνα ἔλαφρὸ ἐπιφώνημα:

— Ἐ!.. Ὁ πατέρας σου διορίστηκε διευθυντῆς τῆς «Ἐποχῆς». τῆς δημοκρατικῆς ἐφημερίδος, ποὺ ἔχει τόση ἐπιτυχία καὶ ὅπου δημοσιεύονται τὰ χαρτιά τῶν *Τυλλερῶν*. Ἡ εἶδση αὐτῆς ἦταν ἀπρόσμενη μὰ χαμογέλασε, ταυτόχρονα ἱκανοποιημένος καὶ θλιμμένος. Καὶ ἐξακολούθησε μὲ σιγανὴ φωνή:

— Στὴν τιμὴ μου! Κι' ἂν ἀκόμη ἐφεύρισκε κανεὶς τὰ γεγονότα, δὲ θὰ ἦσαν τόσο ὁμορφα. Εἶναι καταπληκτικὴ ἡ ζωὴ. Ἐχει ἓνα ἄρθρο πολὺ ἐνδιαφέρον.

Ἡ Κλοτίλδη δὲν εἶχε ἀποκριθῇ, σὰ νὰ βρισκόταν ἑκατὸ λεύγες μακριὰ ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔλεγε ὁ θεῖος της.

Αὐτὸς δὲ μίλησε ἄλλο Ἀφοῦ διάβασε τὸ ἄρθρο, πῆρε ἓνα ψαλλίδι, τὸ ἀλόκοψε, τὸ κόλλησε σὲ ἓνα φύλλο χαρτί, κι' ἔγρα-

ψε μερικὰ σχόλια μὲ τὸ μεγάλο ἀκανόνιστο γραφικὸ χαρακτῆρα του. Ἐπειτα ξαναπῆγε στὴ ντουλάπα, γιὰ νὰ ταξιθετῇ αὐτὴν τὴν νέαν εἶδση.

Χρειάστηκε ὅμως νὰ πάρῃ μιὰ καρέκλα μιὰ καὶ τὸ πάνω ράφι βρισκόταν πολὺ ψηλά, μ' ὅλο ποὺ αὐτὲς ἦταν ὑψηλοῦ ἀναστράματος.

Σ' αὐτὸ τὸ ἐπάνω ράφι, μιὰ ὁλόκληρη σειρά τεράστιοι φάκελλοι ἦταν μεθοδικὰ ταξινομημένοι. Ἦταν διάφορα ἔγγραφα, χειρόγραφες κόλλες, κομμένα ἄρθρα ἐφημερίδων, συνταγμένα σὲ φακέλλους ἀπὸ χοντρὸ γαλάζιο χαρτί, ποὺ ὁ καθένας τοὺς εἶχε ἓνα ὄνομα γραμμένο μὲ χοντρά γράμματα. Ἦταν φανερὸ πὼς οἱ φάκελλοι αὐτοὶ ἦταν ἐνημερωμένοι, μὲ τρυφερὴ μάλιστα περιποίησι, γιατί, ἀπὸ ὁλόκληρη τὴ ντουλάπα, μόνον ἡ θέσις αὐτὴ εἶχε τάξι...

Ὅταν ὁ Πασκάλ, ἀνεβασμένος στὴν καρέκλα, ξαναβρῆκε τὸ φακέλλο ποὺ ζητοῦσε ἓναν ἀπ' τοὺς πιὸ γεμάτους φακέλλους, ποὺ ἦταν γραμμένο τὸ ὄνομα «Σακκάρ», πρόσθεσε τὸ νέο ἀπόκομμα. Γιὰ μιὰ στιγμή ἀκόμη λησμονήθηκε, ξανάσιαξε μιὰ στίβον ἑτοιμὴ νὰ πέσῃ κατ' ἔτσι ὅπως πηδοῦσε ἀπὸ τὴν καρέκλα εἶπε:

— Ἀκούς; Κλοτίλδη! Ὅταν θὰ σιγουρῆς, μὴν ἀγγίξεις τοὺς φακέλλους ἐκεῖ πάνω.

— Καλά, μαίτρο! ἀποκριθῆκε γιὰ τρίτη φορὰ ὑποταχτικά.

Ἐκεῖνος ξανάρχισε νὰ γελά, μὲ τὸ φυσικὸ του γέλιο.

— Ἀπαγορεύεται!

— Τὸ ξαίρω μαίτρο!

Καὶ ξανάκλεισε τὴ ντουλάπα, μ' ἓνα γερὸ στρίψιμο τοῦ κλειδιοῦ. Ἐπειτα ἔρριξε τὸ κλειδί στὸ βᾶθος ἑνὸς συρταριοῦ τοῦ γραφείου του.

Ἡ νέα ἦταν ἀρκετὰ μπασμένη στὸ νόημα τῶν ἐρευνῶν του, κι' ἔτσι μποροῦσε νὰ τακτοποιήσῃ κάπως τὰ ἔγγραφα. Τὴν μεταχειριζότανε εὐχαρίστως ὡς γραμματέα του, τῆς ἔδινε νὰ τοῦ καθαρογράφῃ σημειώσεις, σὰν ἓνας συνάδελφος καὶ ἓνας φίλος, ὅπως ὁ γιατρός Ραμόν, ποὺ ζητοῦσε νὰ λάβῃ γνώσιν κάποιου ἔγγραφου. Ὅμως ἡ νέα νὰ ἦταν ἐπιστήμων; Τῆς ἀπαγόρευε ἀπλοῦστα νὰ διαβάσῃ πράγματα, ποὺ αὐτὸς νόμιζε ὅτι δὲν ὀφελοῦσε σὲ τίποτα, τὸ νὰ τὰ μάθῃ

ἡ κόρη.

Ὡς τόσο, ἡ βαρεὶα προσοχῆς, μὲ τὴν ὁποία ἔβλεπε τὴν νέαν προσηλωμένην, στὸ τέλος τὸν ξάφνισε.

— Τί ἔχεις καὶ δὲν ξεκολλᾷς πιά τὰ χεῖλη σου; Ἡ ἀντιγραφὴ τῶν λουλουδιῶν σὲ ἀπορροφᾷ λοιπὸν τόσο;

Ἦταν κι' αὐτὸ μιὰ ἐργασία ποὺ τῆς ἐμπιστευότανε συχνά: σχέδια, ἀκουαρέλλες, παστὲλ, ποὺ τὰ πρόσθετε ἔπειτα σὰν δοκουμένα στὶς ἐρευνές του. Ἐδῶ καὶ πέντε χρόνια τώρα ἔκαμε πολὺ περίεργα πειράματα σὲ τριαντάφυλλα, μιὰν ὁλόκληρη σειρά νέες ἀποχρώσεις, ποὺ τὶς ἐπετύγχανε μὲ τεχνικὴ κύηση. Στὸ εἶδος αὐτοῦ τὶς ἀντιγραφὲς ἡ νέα ἐπιδιδότανε μὲ μιὰν καταπληκτικὴ ἐπιμέλεια καὶ ἐξαιρετικὴ προσοχή. Σὲ βαθμὸ ποὺ ἐκεῖνος, θαύμαζε τὴν τόση ἐναιμότητα ἐργασίας, λέγοντάς της πὼς εἶχε ἓνα «μικρὸ στρογγυλὸ καύκαλο, καθαρὸ καὶ γερό». Τούτῃ ὅμως τῇ φορᾷ, ἔτσι ὅπως πλησίαζε, γιὰ νὰ κοιτάξῃ πάνω ἀπὸ τὸν ὄμο της, τοῦ ξέφυγε μιὰ κραυγὴ κομικοῦ θυμοῦ...

— Ἀχ! Ἀὐτὸ κολὸ! Ρίχθηκες τώρα στὸ ἄγνωστο! Σχίσε μου γρήγορα τώρα ὅλα αὐτά!...

Ἐκείνη ἀνατινάχθηκε, μὲ τὸ αἷμα ἀνεβασμένο στὰ μάγουλά της, μὲ σπίθες στὰ μάτια, μὲ τὸ πάθος τοῦ ἔργου της, μὲ τὰ λεπτά της δάχτυλα λερωμένα ἀπὸ τὰ μολύβια κι' ἀπὸ τὴν κόκκινη καὶ γαλάζια μπογιά, ποὺ εἶχε ἀνακατέψει:

— ὦ! μαίτρο!

Καὶ σ' αὐτὴν τὴ λέξι «μαίτρο», τόσο τρυφερή, γεμῆτη ὑποταγῆς, τόσο χαϊδευτικὴ, στὴ ὀνομασία αὐτῇ, ποὺ τοῦ ἔδινε, γιὰ νὰ μὴν τὸν λή: θεῖο ἢ νουνό, — ὀνομασίες ποὺ τὶς ἔθρισκε ἀνόητες — περνοῦσε γιὰ πρώτη φορὰ ἡ φλόγα τῆς ἀνταρσίας, ἡ διεκδίκησις ἑνὸς πλάσματος, ποὺ ἀποκτοῦσε τὸν ἑαυτό του, καὶ ἐπιβεβαιώνει τὴν ὄντοτητά του.

Ἐδῶ καὶ μιὰν ὥρα, εἶχε ἀφίσει τὴ ἀκριβὴ καὶ γνωσικὴ ἀντιγραφὴ τῶν λουλουδιῶν, καὶ ἔχνογοφοῦσε πάνω σὲ μιὰν ἄλλη κόλλα μιὰν δέσμη λουλούδια, φανταστικὰ λουλούδια, παραμυθένια, παράξενα καὶ ὑπέροχα.

Ἐτσι τῆς ἐρχόντανε πότε-πότε ἀναπνηδήματα ξαφνικά, σὰ μιὰ ἀνάγκη νὰ ξεφύγῃ

σὲ θεότρελλες φαντασίες, μέσα στὴν πιὸ ἀκρίβη ἀναπαράσταση. Ἐτσι δημιουργοῦσε τριαντάφυλλα μὲ ματωμένες καρδιές, κρίνα σὰν ἀμορφοεῖς κρυστάλλινους, ἀκόμη καὶ λουλούδια δίχως γνωστὸ σχῆμα, ποὺ ἀκτινοβολοῦσαν σὰν ἄστρα κι' ἄφιναν τὰ πέταλλά τους ν' ἀπλώνονται σὰ σύγνεφα.

Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, πάνω στὴν κόλλα, ποὺ τὴν εἶχε σπαθίσει μὲ μεγάλες μαῦρες μολυβιές, εἶχε λὲς πέσει μιὰ βροχὴ χλωμὰ ἄστρα περικυμμένα ἀπὸ πέταλλα ἄπειρα γλυκά, ἐνῶ σὲ μιὰ γωνία ἀνοιξε ἓνα μπουμπούκι σεμνόν.

— Ἀκόμη ἓνα σχέδιο, ποῦ θὰ μοῦ τὸ κρεῖσσῃς ἐκεῖ, ξαναεἶπε ὁ δόκτωρ, δείχνοντάς τὸν τοῖχο, ὅπου κρεμόνταν ἤδη ἄλλα παστὲλ περίεργα.

— Μὰ τί μπορεῖ νὰ παριστάνουν αὐτά; Πές μου, σὲ παρακαλῶ!

Ἐκείνη ἔμεινε πολὺ σοβαρή. Ἀποτράβηχθηκε λίγο γιὰ νὰ δῇ καλλίτερα τὸ ἔργο της.

— Δὲν ξαίρω τίποτα! Εἶναι ὁμορφα...

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη, μπῆκε ἡ Μαρτίνη, ἡ μοναδικὴ ὑπηρετριά, ποὺ ἔγινε πραγματικὴ οἰκοδόμοινα τοῦ νοικοκυριοῦ, ὄντας στὴν ὑποχρεοῖα τοῦ γιατροῦ ἀπὸ τριάντα περίπου χρόνια!

Ἄν καὶ ἔχε περάσει τὰ ἑξήντα χρόνια, εἶχε κι' αὐτὴ ἐπίσης ἓναν ἄερα νεότητος, ζωηρὴ καὶ σιωπηλὴ μέσα στὴν αἰώνια μαύρη φούστα της, μὲ τὴν ἀπρη σκούφια στὸ κεφάλι, πράμα ποὺ τὴν ἔδειχνε σὰν καλογριά, μὲ τὸ μικρὸ χλωμὸ της πρόσωπο, ὅπου φαινότανε σὰ νὰ εἶχαν σβύσει τὰ σταχτιά της μάτια.

Δὲν ἔβγαλε μιλιὰ, πῆγε καὶ κάθησε χάμω μπρὸς σὲ μιὰ πολυθρόνα, ποὺ τὸ παλιὸ της ντύσιμο εἶχε μιὰ σχισμάδα. Καὶ βγάζοντας ἀπ' τὴ τσέπη της μιὰ βελόνα καὶ μιὰ κοίβαρο στρα, ἄρχισε νὰ μαντάρῃ τὸ σκίσιμο.

Ἐδῶ καὶ τρεῖς μέρες τώρα περίμενε νὰ βοῇ μιὰ ὥρα γιὰ νὰ κάμῃ αὐτὴν τὴ δουλειά, ποὺ τῆς εἶχε γίνῃ ἔμμονη σκέψη.

— Μιὰ καὶ κρατᾷς βελόνι, Μαρτίνη — φώναξε ὁ γιατρός, χορταίνοντας καὶ περνοῦντας μέσα στὰ χ'ρια του τὸ ἐπαναστατημένο κεφάλι τῆς Κλοτίλδης μαντάρισε μου αὐτὸ τὸ καύκαλο ποὺ ἔχει ξυλωθῇ.

Ἡ Μαρτίνη, ἀνασῆκωσε τὰ θαμπὰ της

μάτια, και κοίταξε τὸν κύριο της, με ὕψος λατρείας.

—Γιατί, ὁ κύριος μοῦ τὸ λέει αὐτό;

—Γιατί, καλή μου κόρη, θαρρῶ πῶς ἐσεῖς παραγεμίσατε τὸ καλό, μικρό, στρογγυλὸ καὶ γερὸ αὐτὸ καὶνούριο ἀπὸ ἰδέες τοῦ ἄλλου κόσμου, μὴ τῇ θρησκοληψίᾳ σας.

Οἱ δύο γυναῖκες ἀντάλλαξαν ἓνα βλέμμα γεμάτο νόημα.

—ὦ κύριε, ἡ Θρησκεία δὲν ἔκαμε ποτὲ κακὸ σὲ κανένα. Καὶ ὅταν δὲν συμφωνοῦν ἡ ἰδέες μας, πὶο καλὰ νὰ μὴ μιλοῦμε διόλου γι' αὐτές, φυσικά!

Ἐπακολούθησε μιὰ στενάχωρη σιωπή.

Ἦταν ἡ μόνη διαφορὰ, πού κάποτε ἔφερε κάποια διχόνοια ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ τρία πλάσματα, πού ζοῦσαν μιὰ ζωὴ τόσο στενὰ συνδεδεμένη.

Ἡ Μαρτίνη δὲν ἦταν παρὰ εἴκοσι ἐννέα ἐτῶν—ἓνα χρόνο μεγαλύτερη ἀπ' τὸν γαμπρό—ὅταν εἶχε μπῆ στὴν ὑπηρεσία του, τὸν καιρὸ πού ἄρχιζε αὐτὸς τὸ ἱατρικὸ του στάδιο στὸ Πλασσάν, σὲ μιὰ μικρὴ φωτεινὴ κατοικία τῆς νέας συνοικίας. Καὶ δεκατρία χρόνια ἀργότερα, ὅταν ὁ Σακκάρ, ἕνας ἀδελφὸς τοῦ Πασκάλ, τοῦ ἔστειλε ἀπ' τὸ Παρίσι τὴν κόρη του Κλοτίλδη, ἡλικίας ἑπτὰ ἐτῶν, ὅταν πέθανε ἡ γυναῖκα του καὶ ἤθελε νὰ ξαναπαντρευθῇ, ἡ Μαρτίνη ἀνάθρεψε τὴ μικρὴ, πηγαίνοντάς τιν στὴν ἐκκλησία καὶ μεταδίδοντάς της, λίγη ἀπὸ τὸν φλόγα ἐκείνη τῆς θρησκοληψίας, πού εἶχε μέσα της ἡ ἴδια.

Στὸ ἀναμεταξύ, ὁ γιατρός, με εὐρύτητα ἀντιλήψεων, τίς ἄφινε καὶ τίς δύο στὴ χάρὰ τῆς λατρείας των, γιατί δὲν πίστευε πῶς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαγορεύῃ τὴν εὐτυχία τῶν πεποιθήσεων τοῦ καθενός. Ἀργότερα περιορίσθηκε στὸ νὰ ἐπαναγορεύῃ γιὰ τὴν μόρφωσιν τῆς νέας καὶ γιὰ νὰ τῆς δόσῃ πάνω στὸ κάθε τι γνώσεις ἀκριβεῖς καὶ ὑγιεῖς.

Ἀπὸ δεκαοκτὼ σχεδὸν χρόνια, πού ζοῦσαν ἔτσι καὶ οἱ τρεῖς τους ἀποτραβηγμένοι στὴν Σουλειάδα, ἓνα κτῆμα σὲ κάποιο προάστειο, κάπου ἓνα τέταρτο μακριὰ ἀπὸ τὸν Ἅγιον Σατουρνίνο, τὸ μητροπολιτικὸ ναό, ἡ ζωὴ κυλοῦσε εὐτυχισμένη, ἀπασχολημένη με σπουδαῖα ἔργα, πού τὰ κρατοῦσαν μυστικά. Καὶ ὡς τόσο, ἡ ζωὴ αὐτὴ ἦταν κάπως ταραγμένη ἀπὸ μιὰ στενα-

χώρια, πού γινόταν ὅλο καὶ πιὸ αἰσθητή, πού τὴ δημιουργοῦσε ἡ σύγκρουση ὁλοένα καὶ πιὸ βιαία, τῶν πεποιθήσεων τους.

Ὁ Πασκάλ σουλάτσαρε λίγες στιγμές, κατσουφιασμένος. Ἐπειτα, σὰν ἄνθρωπος πού δὲ μασά τὰ λόγια του:

—Βλέπεις, ἀγαπημένη!... Ὁλη αὐτὴ ἡ φαντασμαγορία τοῦ μυστηρίου χάλασε τὸ ὄρατο σου μυαλουδάκι. Ὁ καλὸς Θεὸς σου θὰ εἶχε τὴν ἰνάγκη σου. Ἐπρεπε νὰ σὲ κρατοῦσα γιὰ τὸν ἑαυτό μου μόνο, καὶ θὰ ἦσουν καλλίτερα στὴν ὑγεία σου.

Ἀλλὰ ἡ Κλοτίλδη, ἀλαφιασμένη τώρα, κοιτάζοντάς τιν τολμηρὰ καὶ κατὰματα μετὸ ὁλοκάθαρο βλέμμα της τοῦ ἀντιμιλοῦσε.

—Ἐσύ, μαίτη, θὰ ἦσουν καλλίτερα στὴν ὑγεία σου, ἂν δὲ περιορίζοσουν μόνο στὰ μάτια τῆς σάρκας... Ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο. Γιατὶ δὲν θὲς νὰ τὸ κοιτάξης;

Καὶ ἡ Μαρτίνη, ἤλθε ἐπικουρὸς της, μετὴ δικῆς τῆς γλώσσα:

—Εἶναι σωστό, κύριε, πῶς ἐσεῖς, πού εἴστε ἕνας ἅγιος, ὅπως τὸ λέω παντοῦ, θᾶπρεπε νὰ μᾶς συνοδεύετε στὴν ἐκκλησία. Σίγουρα, ὁ Θεὸς θὰ σᾶς λυτρώσῃ. Ὁμως, ἡ σκέψη πῶς μπορεῖ καὶ νὰ μὴν πᾶτε κατευθεῖαν στὸν παράδεισο, με κάνει νὰ τρέμω σύσσωμη.

Ἐκεῖνος εἶχε σταματήσει τὸ σουλάτσο του. Τίς εἶχε τώρα καὶ τίς δύο μπροστάτου σὲ πλήρη ἀνταρσία, αὐτὲς πού ἦταν τόσο ὑποτακτικὲς, γυναῖκες γεμάτες τρυφερότητα, πού τίς εἶχε κατακτήσει μετὴν καλωσύνην του καὶ τὴν καλὴ καρδιά του. Ἀνοίγε κιόλας τὸ στόμα του γιὰ ν' ἀπαντήσῃ τραχειά, ὅταν ἔξαφνα κατάλαβε πόσο ἀνώφελη θὰ ἦταν ἡ συζήτησι.

Καὶ εἶπε:

—Ἀμετε ἀπ' ἐδῶ!... Αἴντε στὰ κομμάτια κι' οἱ δύο σας!... Θᾶκανα καλλίτερα νὰ πάω νὰ ἐργασθῶ. Καὶ πρὸ παντὸς νὰ μὴν με ἀνησυχίῃ κανεῖς!

Με σβελλτοσύνη τραβήξε στὸ δωμάτιό του, ὅπου εἶχεν ἐγκαταστήσει ἓνα εἶδος ἐργαστήριου, καὶ κλείσθηκε.

Αὐτοῦ μέσα, ἔκανε εἰδικὲς προπαρασκευές, χωρὶς νὰ μιλήσῃ σὲ κανένα γι' αὐτές. Σχεδὸν ἀμέσως, ἀκούστηκε, ὁ κανονικὸς καὶ ἀργὸς κρότος ἑνὸς γουδοχειοῦ, πού χτυποῦσε μέσα σ' ἓνα γουδί.

—Ἄς εἶναι—εἶπε ἡ Κλοτίλδη μετὰ χα-

μόγελο—Νάτον πάλι μέσα στὴν κουζίνα τοῦ διαβόλου, ὅπως λέει κ' ἡ γιαγιά. Καὶ ἄρχισε με προσοχὴ ν' ἀντιγράφῃ τὸ μπουκέτο τὰ τριαντάφυλλα. Ἐκτελοῦσε τὸ σχέδιο με μαθηματικὴν ἀκρίβεια, ἔβρισκε τὸ σωστὸ τόνο στὴν ἀπόχρωση τῶν πετάλων με κίτρι-νες χαρακιές, πού ἔφθαναν ἴσομε τὴν πιὸ λεπτὴ ἀποχρωμάτωση τῶν ἀποχρώσεων.

—Ἀχ! μουρμούρισε ἔπειτα ἀπὸ κάμποσο ἡ Μαρτίνη, πού ξανακάθισε πάλι χάμω, γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ μαντάρισμα της. Τί κοῖμα, πού ἕνας τέτοιος ἅγιος ἄνθρωπος εὐχαριστεῖται νὰ κολάζῃ τὴν ψυχὴ του!... Γιατὶ, τὸ δίχως ἄλλο, ἀπὸ τριάντα χρόνια πού τὸν ξαίρω, δὲν ἔκαμε κανὸ σὲ κανένα. Χρυσὴ καρδιά, πού θᾶβγαζε τὴ μπουκιὰ ἀπὸ τὸ στόμα του... Καὶ καλὸτατος μ' ὅλα αὐτά, καὶ πάντα γερός, καὶ πάντα χαρούμενος. Μιὰ πραγματικὴ εὐλογία!... Εἶναι φόνος αὐτὸ πού κάνει, νὰ μὴ θέλῃ νὰ τὰ φτιάξῃ ἐπιτέλους μετὸν καλὸ Θεό. Ψέμματα; Δεσποινίς, θὰ πρέπει νὰ τὸν ἐξαναγκάσουμε.

Ἡ Κλοτίλδη ξαφνιάστηκε, πού τὴν ἄκουε τώρα νὰ τὰ λέῃ ὅλα μαζί, κι' ἔδωσε στὰ λόγια της σοβαρότητα:

—Πραγματικά, Μαρτίνη! Τ' ὀρκίζομαστε. Θὰ τὸν ἐξαναγκάσουμε...

Ξανάρχισε πάλι ἡ σιωπή, ὅταν ἀκούστηκε τὸ κουνδοῦνι, πού ἦταν κάτω, πίσω ἀπ' τὴν ἐξώπορτα.

Τὸ εἶχαν βάλει ἐκεῖ, γιὰ νὰ πληροφοροῦνται ἀμέσως τὸ ἀνοιγμα τῆς πόρτας αὐτοῦ τοῦ εὐρύχωρου σπιτιοῦ, πού ἦταν πάρα πολὺ μεγάλο γιὰ τὰ τρία πρόσωπα.

Ἡ ὑπηρετρία ξαφνίστηκε κι' ἄρχισε νὰ μουρμουρίζῃ: Ποιὸς νὰ ἦταν τάχα, μ' αὐτὴν τὴν κάψα.

Εἶχε σηκωθῇ, πῆγε καὶ κοίταξε ἀπὸ τὸ κεφαλόσκαλο, ξαναμπῆκε μέσα καὶ εἶπε:

—Εἶναι ἡ κυρία Εὐτυχία.

Ζωηρὴ, μπῆκε ἡ μαντὰμ Ρουγκόν.

Παρὰ τὰ ὀγδόντα της χρόνια, ἀνέβηκε τὴ σκάλα σὰν κοριτσάκι. Κι' ἐξακολουθοῦσε νὰ ἦταν τὸ πεταχτὸ καὶ σβέλτο τζιτζίκι, πού ἦταν ἄλλη φορὰ.

Πολὺ κομπῇ τώρα, ντυμένη στὸ μαῦρο μετάξι, μπορούσε νὰ τὴν πάρῃ κανεῖς, ἂν τὴν κοίταξε ἀπὸ πίσω, γιὰ κάποια ἐρωμένη, γιὰ κάποια φιλάρεσκη, πού ἔτρεχε σὲ περιπέτειες. Βλέποντάς τιν ἀπὸ μπρός, παρατηροῦσε κανεῖς πῶς στὸ ξερακιανὸ

της πρόσωπο ἔλαμπαν τὰ μάτια της, καὶ χαμογελοῦσε μ' ἓνα ὄρατο χαμόγελο, ὅταν ἦταν στὰ κέφια της.

—Πῶς! Ἐσὺ εἶσαι γιαγιά!—φώναξε ἡ Κλοτίλδη, καὶ πῆγε πρὸς αὐτήν. Μὰ μπορεῖ νὰ καβουρτισθῇ κανεῖς μέσα σ' αὐτὴν τὴν κάψα, με τέτοιον ἥλιο.

Ἡ Εὐτυχία, πού τὴ φιλοῦσε στὸ μέτωπο, ἄρχισε νὰ γελά:

—ὦ! Ὁ ἥλιος εἶναι ὁ φίλος μου!

Ἐπειτα, με ζωηρὰ πεταχτὰ βήματα, πῆγε κι' ἀνοίξε ἓνα παντζούρι.

—Ἀνοίξε λοιπὸν λιγούλακι. Εἶναι πένθιμο νὰ ζῇ κανεῖς στὸ μούχρωμα. Σπίτι μου ἀφίνω τὸν ἥλιο νὰ μπαίνει ἐλεύθερα.

Ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα εἰσχώρησαν οἱ φλογερὲς ἀκτίνες.

Καὶ φάνηκε, κάτω ἀπ' τὸ μαβὶ οὐρανό, ἡ ἀπέραντη καμμένη ἐξοχή, σὰν ἀποκοιμισμένη καὶ νεκρὴ μέσα σ' ἐκείνην τὴν κάψα. Ἐκεῖ πρὸς τὰ δεξιὰ, πάνω ἀπ' τίς σκεπὲς τῶν σπιτιῶν, ὑψωνόταν τὸ καμπαναριὸ τοῦ Ἁγίου Σατουρνίνου, ἕνας πύργος χρυσομένος, με ραχοκοκκαλιές σὰν ἀπὸ ξασπρισμένο κόκκαλο, μέσα στὴν ἐκθαμβωτικὴν ἐκείνη λάμψη.

—Ναί!—Ἐξακολούθησε ἡ Εὐτυχία.—Θὰ πάω σὲ λίγο στὴν τουαλέττα, καὶ ἤθελα νὰ ξαίρω ἂν εἶχατε τὸν Κάρλο, γιὰ νὰ τὸν πάρω μαζί μου... Δὲν εἶναι ἐδῶ. Τὸ βλέπω. Θὰ εἶναι λοιπὸν γιὰ μιὰν ἄλλη μέρα. Ὁμως ἐνῶ εἶχε αὐτὴ τὴ δικαιολογία στὴν ἐπίσκεψί της, τὰ ἐρευνητικὰ της μάτια ἔκαμαν τὸ γύρω τοῦωματίου. Ἐξ ἄλλου δὲν ἐπέμενε. Μίλησε ἀμέσως γιὰ τὸ γιό της, τὸν Πασκάλ, κι' ἀκούγοντας τὸ ρυθμικὸ κρότο τοῦ γουδιοῦ στὸ διπλανὸ δωμάτιο εἶπε:

—Ἄ! Εἶναι πάλι μέσα στὴν κουζίνα τοῦ διαβόλου!... Μὴν τὸν ἀνησυχεῖτε. Δὲν ἔχω νὰ τοῦ πῶ τίποτα.

Ἡ Μαρτίνη, πού ἐξακολουθοῦσε τὸ μαντάρισμα της, κούνισε τὸ κεφάλι της γιὰ νὰ πῇ πῶς δὲν εἶχε καμμιὰ ὄρεξι νὰ ἀνησυχίῃ τὸν κύριό της. Κι' ἔγινε πάλι σιωπή, ἐνῶ ἡ Κλοτίλδη λέρωνε τὰ δάκτυλά της με τίς υπογιές, καὶ ἡ Εὐτυχία, ξανάρχισε τὴν ἐρεθιστικὴν τῆς γύρα.

Ἀπὸ δύο σχεδὸν χρόνια, ἡ γρηὰ μαντὰμ Ρουγκόν ἦταν χῆρα. Ὁ ἄντρας της, πού εἶχε παχύνει τόσο ὥστε νὰ μὴν μπορῇ πιά νὰ κουνηθῇ, εἶχε πεθάνει ἀπὸ μιὰ κα-

κοστομαχιά στις 2 Σεπτεμβρίου στα 1870, τη νύχτα όπου είχε μάθει την καταστροφή της Σεδάν.

Η κατάρρευση του καθεστώτος, που κολακευότανε να πιστεύει τον εαυτόν του ως έναν απ' τους ιδρυτές του, τον είχε κεραινοβολήσει.

Γι' αυτό κι η Εύτυχία, προσποιότανε ότι δεν την ενδιέφερε πια η πολιτική, και ζούσε σε βασιλίσσα ξεπεσμένη απ' το θρόνο της.

Κανείς δεν άγνοούσε ότι οι Ρουγκόν, στα 1851 είχαν σώσει το Πλασάν από την αναρχία, συντελώντας στην επικράτηση του κινήματος της 2α Δεκεμβρίου, και ότι, μερικά χρόνια αργότερα, ξαναείχαν πάλι κατακτήσει την πόλη από τους βασιλικούς και τους δημοκρατικούς υιοψήφιους, για να την ξαναδώσουν στους Βοναπαρτιστές.

Έως τον πόλεμο, η Αίτοκρατορία είχε παραμείνει πανίσχυρη, έτσι που κατά το δημοψήφισμα είχε δώσει μια συντριπτική πλειοψηφία.

Αλλά από τότε που άρχισαν οι καταστροφές, η πόλη είχε γίνει δημοκρατική. Η συνοικία του Αγίου Μαρίνου είχε πέσει πάλι στις μηχανορραφίες των βασιλικών, ενώ οι παλιές συνοικίες, μαζί με τη νέα πόλη, είχαν στείλει στη Βουλή, ένα βουλευτή φιλελεύθερο, άοριστος χρωματισμένο σε βασιλικό και έτοιμο να ταχθί με τη Δημοκρατία έφ' όσον αυτή θα θριάμβευε.

Γι' αυτό κι η Εύτυχία, σαν έξυπνη γυναίκα, δεν έδειχνε πια κανένα ενδιαφέρον, περιορισμένη στο να ζή σαν έκπτωτη βασιλίσσα.

Αλλά και μ' αυτό ακόμη κρατούσε μιαν υψηλή κοινωνική θέση, που την περιέβαλλε με μια μελαγχολική ποιήσι.

Είχε βασιλίσσει επί δεκαοχτώ χρόνια. Ο θρόνος των δύο της σαλονιών, το πράσινο σαλόνι της, όπου είχε ωριμάσει το κίνημα, το ιτρίνο σαλόνι της αργότερα, το οιδέτερο έδαφος, όπου είχαν αποτελειώσει τη κατάκτηση του Πλασάν, τα δυο αυτά σαλόνια, τα εξωράιζε ακόμη περισσότερο η αναμνησι της περασμένης εποχής.

Έξ άλλων ήταν πολύ πλουσία Κ' έπειτα, ο κόσμος την έβρισκε πολύ αξιοπρεπή στη σιωπή της, δίχως παράπονο, ούτε μεμψιμοιρία, σέροντας μαζί με τα όγδόντα

της χρόνια μια μακρά ακολουθία, φοβερές όρέξεις, άπαισιες μηχανορραφίες και υπέρμετρες ίκανοποιήσεις, έτσι που όλα αυτά της έδιναν πάντα κι οιοι μεγαλειό.

Η μόνη της χιούρα ήταν να απολαμβάνει τώρα την μεγάλη της περιουσία ήσυχα ήσυχα και τη περασμένη της βασιλεία. Δεν είχε παρά ένα μόνο πάθος. Να υπερασπίσει την ιστορία της, απομακρύνοντας απ' αυτήν κάθε τι που θα μπορούσε να την λερώσει με το πέρασμα του χρόνου.

Η αλαζονία της, που επιζούσε με τη διπλή ανδραγαθία, για την οποία μιλούσε ακόμη ο κόσμος, άγρυπνούσε αποφασιστικά, με υόνο σκοπό το να μη άφιση παρά μόνο τα όρατα μνημεία της ιστορίας αυτής, το θρόνο που έκαμε, να την χαιρετούν στο πέρασμα της σαν ξεπεσμένη βασιλίσσα.

Είχε προχωρήσει ως την πόρτα του δωματίου και άκουε τον κρότο του γουδιού. Έπειτα, με χολοσκασμένο ύφος πήγε προς την Κλοτίλδη :

—Τί φαρμακάρει πάλι : Θεέ μου! Ξαίρεις που έχει μεγάλες ζημίες με το καινούργιο του γιατροσόφι ; Μου έλεγαν πως προχθές, λίγο έλειψε να σκοτώσει έναν άσθενή του.

—Ω ! γιαγιά !.. ξεφώνησε η νέα.

Αλλά εκείνη είχε πάρει πια φόρα :

—Ναί ! Μιλιστα !.. Οι γυναίκοι έλες κουτσομπιλεύουν ένα σωρό πράγματα. "Αν τίς ρωτήσης, θα σου πούν πως κοπανίζει κόκκαλα πεθαμένου μέσα σε αίμα άρτιγέννητου παιδιού.

Τούτη τη φορά, ενώ κ' η ίδια η Μαρτίνη άρχισε να διαμαρτύρεται, η Κλοτίλδη θύμωσε, πληγωμένη στην τρυφερότητά της.

—Ω, γιαγιά ! Μην επαναλαμβάνεις αυτά άπαισία !.. Ο μαίτρ, που έχει τόσο μεγάλη καρδιά, που δεν σκέπτεται παρά τη γενική εύτυχία !

Όταν τίς είδε και τίς δύο να θυμόνουν, η Εύτυχία κατάλαβε πως είχε πάρει άπότομα τα πράγματα και ξανάγινε χαδιάρα.

—Αλλά, γιατίσα μου, δεν είμαι εγώ που τα λέω αυτά. Σου μεταδίδω τις κουτσομπολιές για τον Πασκάλ, που έχει άδικο να μην παίρνει υπ' όψει του το κόσμος... Φαντάζεται πως βρήκε ένα νέο φάρμακο... Τίποτα λιγότερο δηλαδή. Έγώ

παραδέχομαι πως θα γιατρέψει όλον τον κόσμο, άπως το ελπίζει. Μονάχα, γιατί δεν το λέει φανερά, και προ παντός γιατί δεν το δοκιμάζει στο παλιόκοσμο της παλιάς συνοικίας και του χωριού, αντί να κάνει πειράματα στον καθώσ πρέπει κόσμο, όπου θα έκαμε καλλίτερα να επιβάλλη κούρες πολυτελείς και ακριβές ; "Οχι ! Βλέπεις, γιατίσα μου... , ο θεός σου δεν έκαμε ποτέ τίποτα της προκοπής, όπως ο άλλος κόσμος.

Είχε πάρει ύψος χολοσκασμένο, και χαμήλωνε τη φωνή της, για να φανερώσει, αυτήν την πληγή της καρδιάς της !

—Δόξα τω Θεώ, δεν λείπουν οι αξιόλογοι άνδρες από την οικογένειά μας. Οι άλλοι μου γιοι μου έδωσαν άρκετήν ίκανοποίησιν ! Ψέμματα ; Ο θ-ός σου Εύγένιος ανέβηκε άρκετά ψηλά, ύπουργός επί δώδεκα χρόνια, σχεδόν αυτοκράτωρ. Και ο πατέρας σου ο ίδιος ζήμωσε άρκετά εκατομμύρια, κι άνακατεύτηκε σε πολλά έργα, που αναδημιούργησαν το Παρίσι ! Δεν μιλώ για τον άδελφό σου Μάξιμο, τόσο ξακουστό, ούτε για τα ξαδέλφια σου, τον "Οκτάβιο Μουρέ, έναν από τους κατακτητές του νέου έμπορίου και για τον Άββα Μουρέ, τον άγιο άνθρωπο. Έ λοιπόν, γιατί ο Πασκάλ, που θα μπορούσε να βαδίσσει επί τα ίχνη όλων, ζή πεισματικά άποτραβηγμένος σ' αυτή την τρύπα και σε μισότρελλος ;

Η νέα εξακολουθούσε να είναι άλαφιασμένη, και γι' αυτό εκείνη της έκλεισε το στόμα με μόνον χειδευτική χειρονομία.

—"Οχι ! "Οχι ! "Αφησέ με να κλαύσω... Ξαίρω καλά πως ο Πασκάλ δεν είναι ζώον, πως έκαμε άξιόλογες εργασίες, και ότι οι άνακοινώσεις του στην "Ακαδημία του άπέφεραν την έκτίμηση των επισημόνων... Μά τί είναι αυτά, μπρός στα όσα είχα όνειρευθί γι' αυτόν ; Ναί ! "Ολη την καλή πελατεία της πόλεως, μια μεγάλη περιουσία, το παράσημο, κλπ. τιμές, και μια θέση ά-ία της οικογενείας μας... "Α, βλέπεις, γιατίσα μου, γι' αυτό παραπονιέμαι. Δεν θέλησε ν' άποτελέσει μέλος της οικογένειας Στην τιμή μου, του τόλγα όταν ήταν μικρός : "Από που ξεφύτρωσε ; Έσύ δεν είσαι από το σόι μας !» Έγώ τα έθυσίασα όλα στην

οικογένεια, και θα σταθώ να με κάνουν κι εγώ, για να μείνη πάντα ένδοξη η οικογένειά μας.

Με την αλαζονική αυτή σκέψη, άνασήκωσε το μικρό της άνάστημα κι' έτσι που να φαίνεται ψηλή

Ξανάρχισε πάλι το σουλάτσο της, βλέποντας ξαφνικά χάμω το φύλλο του «Χρόνου», που το είχε ρίξει ο γιατρός, άφου άπόκοψε το άρθρο, για να το προσθέσει στο φάκελλο του Σακκά. Και το παράθυρο αυτό καταμεσής της έφημερίδας την πληροφόρησε το δίχως άλλο, γιατί ξαφνικά σταμάτησε και έπρεσε σε μιαν καρέκλα, σά να ήξαιρε επιτέλους αυτό που ήρθε να μάθει.

—Ο πατέρας σου διορίστηκε διευθυντής της «Έποχής» είπε άπότομα.

—Ναί !—άποκρίθηκε ήρεμη η Κλοτίλδη, ο μαίτρ μου το έχει πει. Ήταν στην έφημερ' δα.

Η Εύτυχία την κοίταζε προσεχτικά και άνήσυχα, γιατί ο διορισμός του Σακκά, ο σύνδεσμος αυτός με τη Δημοκρατία, ήταν γεγονός τεράστιο.

Μετά την πτώση της Αίτοκρατορίας, έτόλμησε να ξαναυρίσει στη Γαλλία παρά την καταδίκη του ως διευθυντού της «Παγκοσμίου Τραπέζης», που η κατάρρευσί της, είχε ποσηγηθή στην κατάρρευση της Αίτοκρατορίας.

Νέος παραγοντισμός, δλόκληρη μια καταπληκτική μηχανορραφία τον ξαναστύλωσαν στα πόδια του. "Οχι μόνο είχε επιτύχει τη χάρι του, αλλά για μιαν ακόμη φορά, ήταν άνακατεμένος σε τεράστιες δουλειές, λανσαρισμένος τώρα στην ύψηλή δημοσιογραφία και έχοντας το μερίδιό του στές διάφορες μεγάλες λοβιτούρες.

Και άναζούσαν αι παλιές διαμάχες μεταξύ του και του άδελφού του Εύγένιου, που τον είχε εκθέσει τόσες φορές και που τώρα, χάρις στη ειρωνία της μεταστροφής των πραγμάτων, θα τον προστάτευε ίσως τώρα, που ο τέως ύπουργός της Αίτοκρατορίας δεν ήταν παρά ένας βουλευτής, περιορισμένος στο μόνο ρόλο να υπερασπίσει τον ξεπεσμένο κύριο του με το ίδιο πείσμα που είχε η μητέρα του, υπερασπίζοντας την ιστορία της.

Αυτή υπάκουε ακόμη στις διαταγές

του μεγάλου της γιοῦ, πού εξακολουθοῦσε νά εἶναι ὁ αὐτός, ἔστω καί κεραυνόπληκτος.

Ἄλλὰ ὁ Σακκάς, ὅτι κι' ἂν εἶχε κάμει κι' αὐτός, τὸν εἶχε στήν καρδιά της, γιὰ τὸ ἀκατάβλητο πείσμα του πρὸς τὴν ἐπιτυχία. Ἐξ ἄλλου ἦταν ὑπερήφανη γιὰ τὸ Μάξιμο, τὸν ἀδελφό της Κλοτίλδης, πού εἶχε ἐγκαταστάθῃ πάλι μετὰ τὸν πόλεμο στὸ μέγαρό του τῆς Λεωφόρου τῆς Βουλώνης, ὅπου ἔτρωγε τὴν περιουσία, πού τοῦ εἶχε ἀφίσει ἡ γυναῖκα του, φρόνιμος τώρα, μὲ τὴν φρονιμάδα ἀνθρώπου πού ἐννοιωθε ἀρρωστο τὸ μεδοῦλι του καὶ πού βρισκότανε στὶς παραμονές τῆς γενικῆς παραλύσεως.

— Διευθυντὴς τῆς «Ἐποχῆς», ἐξακολούθησε. Εἶναι μιὰ πραγματικὴ θέσις ὑπουργοῦ, πού κατέκτησε ὁ πατέρα σου. Καὶ ξέχασα ἀκόμη νὰ σοῦ πῶ, πῶς ἔγραψα στὸν ἀδελφό σου, γιὰ νὰ τὸν καταφέρω νὰρθῇ, νὰ μᾶς δῇ. Αὐτὸ θὰ τὸν διασκεδάσῃ καὶ θὰ τοῦ κάμῃ καλὸ. Ἐπειτα, εἶνε κι' αὐτὸ τὸ παιδί, αὐτὸς ὁ φτωχὸς Κάρλος.

Δὲν ἐπέμεινε. Ἦταν μιὰ ἄλλη πληγὴ αὐτῇ, πού στήν ἀλαζονία της, τῆς ἔσταζε αἷμα. Ἐνας γιός, πού εἶχε ὁ Μάξιμος στὰ δεκαεφτά του χρόνια ἀπὸ μίαν ὑπερήτρια, καὶ πού τώρα ἡλικίας κάπου δεκαπέντε χρονῶ, ἐλαφρὸς στὸ μυαλό, ζοῦσε στὸ Πλασσάν, περνοῦντας ἀπ' τὸν ἕνα συγγενῇ στὸν ἄλλο, καὶ εἰς βάρος ὅλων.

Περίμενε ἀκόμη μιὰ στιγμή, ἐλπίζοντας κάποια κουβέντα ἀπὸ μέρους τῆς Κλοτίλδης, πού θὰ τῆς ἐπέτρεπε νὰ φθάσῃ ἐκεῖ πού ἤθελε.

Εἶδε ὅμως τὴ νέα, ν' ἀδιαφορῇ γιὰ ὅλα αὐτά, καὶ ἀπασχολημένη μόνο στὸ νὰ σκίξῃ τὰ χαρτιά πάνω στὸ γραφεῖο. Τότε πῆρε κι' αὐτὴ τὴν ἀπόφασιν, ἀφοῦ ἔροιξε μιὰ ματιὰ στὴ Μαρτίνην, πού εξακολουθοῦσε νὰ μαντάρῃ τὴν πολυθρόνα, σὰ νὰ ἦταν κωφάλαλη.

— Λοιπὸν ὁ Θεὸς σου ἔκοψε τὸ ἄρθρο, ἀπὸ τὸ φύλλο τὸν «Χρόνο»;

Πολὺ ἤρμενη ἡ Κλοτίλδην χαμογελοῦσε.

— Ναί! Ὁ μαῖτρο τὸ ἔβαλε μέσα στοὺς φακέλους. Ἀλήθεια! Τί σημειώσεις παραχώνει ἐκεῖ μέσα; Οἱ γεννήσεις, οἱ θάνατοι, τὰ παραμικρὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς, ὅλα περνοῦν αὐτοῦ. Καὶ ὑπάρχει ἐπίσης καὶ τὸ γενεολογικὸ δένδρο, πού τὸ κρατεῖ ἐνη-

μερωμένο.

Τὰ μάτια, τῆς γρηῆς μαντὰμ Ρουγκόν, ἔβγαζαν ἀστραπές. Κοίταξε κατὰματα τὴ νέα.

— Τοὺς ξαίρεις αὐτοὺς τοὺς φακέλους;

— Ὡ ὦχι, γιαγιά! Ὁ μαῖτρο δὲν μοῦ μιλά ποτὲ γι' αὐτοὺς, καὶ μοῦ ἀπαγορεύει νὰ τοὺς ἀγγίξω.

Ὅμως ἐκείνη δὲν τὴν πίστευε.

— Τί λές; Τοὺς ἔχεις πρόχειρους. Θὰ τοὺς διάβασες.

Ἀπλούστατη, μὲ τὴν ἡρμεν ἐντιμότητά της, ἡ Κλοτίλδην ἀποκρίθηκε χαμογελῶντας καὶ πάλι:

— Ὁχι! ὅταν ὁ μαῖτρο μοῦ ἀπαγορεύει κάτι, ἔχει δίκιο. Θὰ πῇ πῶς δὲν πρέπει νὰ τὸ κάμω.

— Ἐ λοιπὸν, παιδί μου—φώναξε βίαια ἡ Εὐτυχία, ὑποχωρώντας στὸ πάθος της—σύ, πού ὁ Πασκάλ σ' ἀγαπᾷ, καὶ ἴσως θὰ σ' ἄκουε, θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν παρακαλέσῃς νὰ τὰ κάμῃ ὅλα αὐτά, γιὰτὶ ἂν τοῦ συνέβαινε νὰ πεθάνῃ καὶ βρισκόνταν ἔπειτα ὅλα αὐτὰ τὰ ἀπαίσιμα πράματα, πού βρίσκονται ἐκεῖ μέσα, ἐμεῖς θὰ εἴμαστε ὅλοι μας ἀτιμασμένοι.

Ἀχ! αὐτοὶ οἱ ἀπαίσιμοι φάκελλοι! Τοὺς ἔβλεπε τίς νύχτες στοὺς ἐφιάλτες της νὰ ἀραδιάζουν μὲ πύρινα γράμματα τίς φυσιολογικὲς σαπῆλες τῆς οἰκογενείας, ὅλο αὐτὸ τὸ ἀνάποδο μέρος τῆς δόξας, πού θὰ ἤθελε νὰ θάψῃ αἰωνίως, μαζί μὲ τοὺς ἤδη πεθαμένους προγόνους.

Ἦξαιρε, πῶς τοῦ εἶχεν ἔλθῃ ἡ σκέψις τοῦ γιαιτροῦ νὰ μαζέψῃ ὅλα αὐτὰ τὰ δοκουμενὰ, ἀπὸ τότε ἀκόμη πού ἄρχισε τίς ἐργονές του ἐπὶ τῆς κληρονομικότητος, πῶς βρέθηκε στήν περίστασιν νὰ πάρῃ τὴν ἴδιαν του τὴν οἰκογένειαν ὡς παραδείγμα, κατὰ-πληκτος μὲ τίς τυπικὰς περιπτώσεις πού εἶχεν ἀνακαλύψει ὁ ἴδιος.

Μήπως δὲν ἦταν γι' αὐτὸν ἕνα φυσικὸ πεδίο πρὸς ἐξερεύνησιν, πού τὸ εἶχε πρόχειρο καὶ πού τὸ ἐγνώριζε κατὰ βάθος;

Καὶ μὲ τὴ φαντασία τοῦ ἐπιστήμης, συσώρευε ἐπάνω στοὺς δικούς του ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια τώρα τίς πιὸ ἀπόκρυφες πληροφορίες καὶ τίς ταξινομοῦσε, καταστρώνοντας τὸ γενεαλογικὸ δέντρο τοῦ Ρουγκόν - Μακάρ, πού οἱ φάκελλοί του δὲν ἦταν παρὰ αἱ ἀποδείξεις τῆς θεωρίας

του.

— Ἀχ, ναί! ἐξακολουθοῦσε ἡ γρηῆς μαντὰμ Ρουγκόν στὴ φωτιά, στὴ φωτιά, ὅλα αὐτὰ τὰ παληόχαρτα, πού θὰ μᾶς λέρωναν!

Τὴ στιγμή ἐκείνη, ἔτσι ὅπως σηκώνταν γιὰ νὰ βγῇ ἡ ὑπερήτρια, βλέποντας πού εἶχε καταντήσει ἡ ἐπίσκεψίς αὐτῇ, ἡ γρηῆς τὴν ἔσταμάτησε:

— Ὁχι! Ὁχι! Μαρτίνην. Μείνετε. Δὲν εἴστε περιττή, ἀφοῦ τώρα εἴστε καὶ σεῖς τῆς οἰκογενείας.

Ἐπειτα, μὲ μιὰ σφυριχτὴ φωνή:

— Ὅλο κάλπικα πράματα, ὅλο κουτσομπολιές, ψευτιές, πού ἔρριχναν ἄλλοτε οἱ ἐχθροί μας ἐναντίον μας, γιὰτὶ εἶχαν λυσσάξῃ γιὰ τὸ θρίαμβο μας. Σκέψου λίγο σ' αὐτά, παιδί μου. Ἐπάνω σ' ὅλους μας, στὸν πατέρα σου, στὴ μητέρα σου, σ' ἐμένα, τόσες ἐλσεινότητες!..

Ἐλσεινότητες, γιαγιά; Μὰ πῶς λοιπὸν τὸ ξαίρεις;

Ταράχθηκε τώρα γιὰ μιὰ στιγμή ἡ γρηῆς.

— Ὡ! Τὸ φαντάζομαι! Ποιὰ εἶναι ἡ οἰκογένεια πού δὲν εἶχε ἀτυχήματα καὶ τὰ ὅποια θὰ μπορούσε νὰ παρεξηγήσῃ κανεὶς; Ἐτσι, ἡ μητέρα ὅλων μας, αὐτὴ ἡ ἀγαπητὴ καὶ λατρευτὴ θεῖα Ντίντ, ἡ προμάμμη σου, δὲν βρίσκεται τάχα ἀπὸ εἴκοσι καὶ ἕνα χρόνια στὸ φρενοκομεῖο τῆς Τωλέττ; Ἄν ὁ Θεὸς τῆς ἔκαμε τὴ χάρη νὰ τὴν ἀφήσῃ νὰ ζήσῃ ὡς τὴν ἡλικία ἑκατὸν τεσσάρων ἐτῶν, τὴν ἐπληξέ σκληρὰ, ἀφαιρῶντας της τὸ λογικόν. Φυσικά, δὲν ὑπάρχει ντροπὴ σ' αὐτό. Ἀλλά, ἐκεῖνο πού μὲ κάνει ἔξω φρενῶν, εἶναι πῶς δὲν πρέπει νὰ ποῦν ἔπειτα πῶς ὅλοι μας εἴμαστε τρελλοί. Καὶ νά, σχετικὰ μὲ τὸ μεγάλο θεῖο σου, τὸν Μακάρ, καὶ γι' αὐτὸν εἶπαν τόσα κουτσομπολιά.

Ὁ Μακάρ ἔκαμε ἄλλη φορὰ στραβοκεφαλιές. Δὲν τὸ ἀρνοῦμαι. Ὅμως σήμερα, δὲν ζῇ τάχα φρόνιμα, στὸ κτήμα του στὴν Τωλέττ, δύο βήματα πιὸ ἐκεῖ ἀπ' τὴ δύστυχη μητέρα του, ἐπάνω στὴν ὁποία ἐπαγρυπνεῖ σὰν καλὸς υἱός;

Τέλος, ἄκουσε ἕνα τελευταῖο παράδειγμα: Ὁ μεγάλος σου ὁ ἀδελφὸς ὁ Μάξιμος, ἔκαμε ἕνα μεγάλο σφάλμα, ὅταν εἶχε ἀπὸ μίαν ὑπερήτρια τὸν καυμένο αὐτὸν Κάρλο. Ἐξ ἄλλου, εἶναι βέβαιο, ὅτι τὸ δυστυχισμένο αὐτὸ πλάσμα, δὲν ἔχει γερὸ κεφάλι. Ἀδιάφορο! Θὰ σ' εὐχαριστοῦσε ὅμως

ἂν σοῦ ἔλεγαν ὅτι ὁ ἀνσιβὸς σου εἶναι ἕνας ἔκφυλος, καὶ ὅτι ἀναπαράγει σὲ διάστημα τριῶν γενεῶν, τὴν προ—προμάμμη του, τὴν λατρευτὴ γυναῖκα, κοντὰ στὴν ὁποία τὸν ὀδηγοῦμε κάποτε καὶ τὴ βλέπουμε νὰ εὐχαριστιέται τόσο μ' αὐτόν; Ὁχι! Δὲν εἶναι δυνατὸν πιά νὰ ὑπάρξῃ οἰκογένεια, ἂν ἀρχίσει κανεὶς νὰ τὰ ξεσκαλίζει ὅλα, τὰ νεῦρα τοῦ ἐνός, τοὺς μῦς τοῦ ἄλλου.

Εἶναι νὰ σοῦ κάμῃ νὰ συχαθῇ τὴ ζωή. Ἡ Κλοτίλδην τὴν εἶχε ἀκούσῃ προσεχτικά, ῥοθια, μὲ τὴ μαύρη μακρὰ μπλούζα.

Εἶχε ξαναγίνει σοβαρὴ, μὲ πεσμένα μπράτσα, μὲ χαμηλωμένα μάτια. Βασίλευσε σιωπῇ. Κι' ἔπειτα ἀπὸ λίγο, εἶπε αὕτη:

— Αὐτὸ εἶναι ἡ ἐπιστήμη γιαγιά!

— Ἡ ἐπιστήμη!—ξεφώνησε ἡ Εὐτυχία, ποδοκυπῶντας πάλι—εἶναι ὥραϊα ἡ ἐπιστήμη τους, πού κτυπᾷ ὅτι ἱερὸν ὑπάρχει στὸν κόσμος! Ὅταν θὰ τὰ ἔχουν γκρεμίσει ὅλα, αὐτὸ τάχα θὰ τοὺς κάμῃ νὰ προοδεύουν κατὰ πολὺ!.. Σκοτώνουν τὸ σέβας, σκοτώνουν τὴν οἰκογένειαν, σκοτώνουν τὸν καλὸ Θεό!

— Ὡ! μὴ τὸ λέτε αὐτό, κυρία!—διέκοψε μὲ πόνο ἡ Μαρτίνην, πού εἶχε πληγεῖ στὴ θρησκοληψία της. Μὴ λέτε πῶς ὁ κύριος σκοτώνει τὸν καλὸ Θεό!

— Ναί, κόρη μου, τὸν σκοτώνει!.. Καὶ βλέπετε, εἶναι ἐγκλημα ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως, νὰ τὸν ἀφίσουμε ἔτσι νὰ πάῃ στὴ κόλαση! Δὲν τὸν ἀγαπάτε; στὴν τιμὴ μου! Ὁχι! δὲν τὸν ἀγαπάτε, ἐσεῖς οἱ δύο, πού ἔχετε τὸ εὐτύχημα νὰ εἴστε πιστές, ἀφοῦ δὲν κάνετε τίποτα γιὰ νὰ τὸν ἐπαναφέρετε στὴν εὐθείαν ὁδόν. Ἀχ! Ἐγὼ στὴν θέσί σας, θὰ γκρεμοτσακίζα καλύτερα αὐτὴν τὴ ντουλάπα μὲ τὸ τσεκούρι, θὰ τὴν ἔκαιγα σὰν πυροτέχνημα μαζί μ' ὅλες τίς βλασφημίες ἐναντίον τοῦ παναγίου Θεοῦ πού περιέχει!..

Ἀκόμη! Ἄν μ' ὅλη του τὴν ἐπιστήμη μπορούσε νὰ τὰ ξαίρῃ ὅλα!

Ἡ Κλοτίλδην ἔμεινε βυθισμένη, μὲ ἀπλανῆ μάτια. Ἀρχισε νὰ μονολογῇ σιγὰ σιγὰ, λησμονώντας τίς ἄλλες:

— Ἀλήθεια! Δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ξαίρῃ ὅλα.. Ὑπάρχει πάντα κάτι ἄλλο ἐκεῖ κάτω... Αὐτὸ μὲ φουρκίζει. Αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ μαλώνουμε πότε πότε. Γιατὶ ἐγὼ δὲν μπορῶ, ὅπως κάνει αὐτός νὰ ξεχωρήσω τὸ μυστήριο: Ἀνησυχῶ ὡς σὲ βαθμὸ νὰ αἰσθάνομαι

πραγματικό μαρτύριο... Έκει κάτω, πάν ὅ-
τι θέλει καὶ δοῦν, μέσα στὸ ρίγος τῆς σκιᾶς,
ὅλες οἱ ἀγνωστες δυνάμεις...

Ἡ φωνή της εἶχε σιγὰ σιγὰ κοπάσει,
μέσα σ' ἓναν ἀκαθόριστο ψιθύρο.

Τότε ἡ Μαρτίνη, ποὺ εἶχαν ἀπὸ λίγες
στιγμὲς κατσουφιᾶσει τὰ μούτρα της, μπῆκε
στὴ μέση:

— Ἄν ὥς τόσο, δεσποινίς, ἦταν ἀλήθεια
πὼς ὁ κύριος θὰ πάη στὴν κόλαση μ' ὅλα
αὐτὰ τὰ καταραμένα χαρτιά του; Για πέστε
μου; Θὰ τὸν ἀφίσουμε ἔτσι; Ἐγώ, βλέπετε,
ἂν μοῦ ἔλεγε νὰ πέσω κάτω ἀπὸ τὴν ταρά-
τσα, θὰ ἔκλεινα τὰ μάτια καὶ θ' ἀπερτα, για
τί ξαίρω πὼς ἔχει πάντα δίκιο. Ἀλλά, ὅσο
γιὰ τὸν γλυτώσω ἀπ' τὴν κόλαση, θὰ ἔκα-
να ἐπίσης ὅτι μποροῦσα. Μ' ὅλα τὰ μέσα!
Ναί! Θὰ τὸν ἀνάγκασα! Πονῶ, ποὺ τὸ
βᾶω στὸ νοῦ μου, ὅτι δὲ θὰ εἶναι στοὺς
οὐρανοὺς μαζί μας...

— Σωστὰ τὰ λόγια σου, κόρη μου! — Ἐ-
πεδοκίμασε ἡ Εὐτυχία. Ἐσεῖς τοὐλάχιστον
ἀγαστᾶτε γνωστικά τὸν κύριό σας!..

Μεταξὺ τους ἡ Κλοτίλδη φαινότανε
ἀκόμη ἀναποφάσιστη. Σ' αὐτὴν ἡ πίστη
δὲν λιγοῦσε μπρὸς σιὸν στενὸ κανόνα
τοῦ δόγματος. Τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα,
δὲν γινότανε ὕλη στὴν ἐλπίδα ἑνὸς παρη-
δείσου, ἐνὸς τόπου εὐχαριστήσεως, ὅπου θὰ
ξανάβοισκε κανεῖς τοὺς δικούς του. Εἶχε
ἀπλούστατα ἀνάγκη ἀπὸ ὑπὲρ πέραν,
ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ βεβαιότητα ὅτι ὁ ἀπερι-
ντος κόσμος δὲν σταματᾷ διόλου στὰς αἰσθή-
σεις, ὅτι ὑπάρχει ἓνας ὁλόκληρο ἄλλος
κόσμος, ἄγνωστος, ποὺ πρέπει νὰ τὸν ὑπο-
λογίξῃ κανεῖς.

Ἀλλὰ ἡ γιαγιά της, ἡ τόσο γοιᾶ, αὐτὴ
ἡ ὑπερέτρια, ἡ τόσο ἀφοσιωμένη, τὴν ἐκλό-
νιζαν στὴ τρυφερότητά της ποὺ εἶχε γιὰ
τὸν θείο της. Μήπως δὲν τὸν ἀγαπεῖσαν
παραπάνω κ' οἱ δύο τους, μὲ τὸ νὰ τὸν ἤ-
θελαν, ἄψεχτο, δίχως μανία, καὶ μεταξὺ
τῶν ἐκλεκτῶν;

Φράσες ἀπὸ θρησκευτικὰ βιβλία τῆς ἐ-
πανέρχονταν στὴ μνήμη: ἡ αἰώνια μάχη
τοῦ πονηροῦ, ἡ δόξα τῆς ἐπανόδου στὴν
πίστη, ἔπειτα ἀπὸ μεγάλο ἀγῶνα.

Ἄν ἀναλάμβανε αὐτὸ τὸ μεγάλο ἔργο
ἡ ἴδια! Ἄν, εἰς πείσμα του, κατάφευγε νὰ
τὸν λυτρώσῃ;

Καὶ σιγὰ - σιγὰ τὴν ἔπαιρνε ὁ ἐνθου-

σιασμός, μὲ τὴ νοοτροπία ποὺ εἶχε ἡ νέα
γιὰ τίς περιπετειώδεις ἐπιχειρήσεις.

— Βέβαια! — εἶπε ἐπιτέλους — θὰ ἡ-
μουνα πολὺ εὐτυχισμένη ἂν ἔπαυε νὰ
σπάη τὸ κεφάλι του μ' αὐτὰ τὰ παλιόχαρ-
τα ποὺ μαζεύει, κ' ἂν ἐρχότανε μαζί μας
στὴν ἐκκλησία.

Βλέποντάς τὴν ἔτοιμη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἡ
μαντὰμ Ρουγκὼν ἄρχισε νὰ λήη πὼς ἔπρε-
πε νὰ δράσουν ἀμέσως.

Καὶ ἡ Μαρτίνη τὸ ἐπιβεβαίωσε αὐτό,
μὲ ὅλη τὴν πραγματικὴ κυριαρχία της.

Εἶχαν πλησιάσει ἡ μιὰ τὴν ἄλλή τους,
ἔτοιμες νὰ νοθεύσουν τὴν νέα, σὰν γιὰ
νὰ τὴν μυσήσουν σὲ συνομιλία, ἀπὸ τὴν
ὁποία θὰ ἔβγαине ἓνα θαυμαστὸ εὐεργέ-
τημα, μιὰ θεία χαρά, ποὺ θὰ ἐμύρωνε ὁλό-
κληρο τὸ σπίτι.

Τί θορίαμβος ἂν συμφιλῶναν τὸ γιατρό
μὲ τὸν πανάγαθο Θεό! Καὶ τί γλύκα
ἔπειτα, νὰ ζοῦν καὶ οἱ τρεῖς τους μέσα
στὴν οὐράνια κοινωνία τῆς ἴδιας πίστεως.

— Ἐπιτέλους!.. Τι πρέπει νὰ κάμω;
— Εἶπε ἡ Κλοτίλδη νικημένη καὶ κατακτη-
μένη.

Ἀλλὰ τὴ στιγμὴ ἐκείνη, μέσα στὴ σιγή,
τὸ γουδί τοῦ γιατροῦ ἀκούστηκε πιὸ δυνα-
τό, μὲ τὸ ρυθμικὸ του κρότο.

Καὶ ἡ Εὐτυχία ποὺ θοιάμβευε, ἔτοιμη
νὰ μιλήσῃ, γύρισε ἀνήσυχα καὶ κοίταξε γιὰ
μιὰ στιγμὴ τὴν πόρτα τοῦ γειτονικοῦ δω-
ματίου. Ἐπειτα εἶπε μὲ χαμηλὴ φωνή:

— Ξαίρεις ποὺ εἶναι τὸ κλειδί τῆς ντου-
λάπας;

Ἡ Κλοτίλδη δὲν ἀποκρίθηκε. Μὲ μιὰν
ἀπλὴ χειρονομία εἶπε ὅλο της τὸν ἀποτρο-
πισμὸ γιὰ μιὰ τέτοια προδοσία τοῦ Δα-
σκάλου της.

— Τί παιδί ποὺ εἶσαι! Σοῦ δοκίζομαι
πὼς δὲ θὰ πάρω τίποτα, μάλιστα δὲ πει-
ράζω τίποτα ἀπ' τὴ θέσι του... Μόνο...
Ψέμματα; Μιὰ ποὺ εἴμαστε μόνες, καὶ μιὰ
καὶ ὁ Πασκάλ δὲν ξαναφαίνεται ποῖν ἀπ' τὸ
γεῦμα, θὰ μποροῦμε νὰ βεβαιωθοῦμε γιὰ
τὸ τί ἔχει ἐκεῖ μέσα... ὦ! Μόνο μιὰ ματιά!
Στὸ λόγο τῆς τιμῆς μου!

Ἡ νέα, ἀκίνητη, δὲν ἔδινε τὴ συγκατά-
θεσί της.

— Καὶ ἴσως ἀκόμη νὰ ἀπατῶμαι. Ἦ-
σως νὰ μὴν ὑπάρχουν ἐκεῖ τίποτε ἀπὸ ὅλα
αὐτὰ τὰ ἀπαίσια, ποὺ σοῦ εἶπα.

Αὐτὸ ἦταν ἀποφασιστικό. Ἡ νέα ἔτρεξε
νὰ πάρῃ τὸ κλειδί ἀπ' τὸ συρτάρι, κ' ἄνοι-
ξε μόνη της, ὀρθάνοιχτη τὴ ντουλάπα.

— Να! γιαγιά!.. Ἐκεῖ ψηλὰ εἶναι οἱ φά-
κελλοι!

Ἡ Μαρτίνη, δίχως νὰ βγάλῃ μιλιὰ, πῆ-
γα καὶ στάθηκε μπρὸς στὴν πόρτα τοῦ δω-
ματίου, μὲ τεντωμένο αὐτί, ἀκούοντας τὸ
γουδί, ἐνῶ ἡ Εὐτυχία, σὰν καρφωμένη ἀπὸ
τὴ συγκίνηση, κοίταξε τοὺς φακέλλους.

Ἐπὶ τέλους, αὐτοὶ ἦταν λοιπὸν οἱ φρι-
καλέοι φάκελλοι, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸν ἐφι-
άλτη της καὶ δηλητηρίαζαν τὴ ζωὴ της.
Τοὺς ἔβλεπε. Θὰ τοὺς ἔπιανε. Θὰ τοὺς ἔ-
παιρνε. Καὶ τεντωνότανε, τώρα πάνω στίς
κοντές της γάμπες.

— Εἶναι πάρα παλὺ ψηλὰ, γατίτσα μου,
εἶπε. Βοήθησέ με. Δόσε μου της.

— ὦ, αὐτὸ ὄχι, γιαγιά!.. Πάρε μιὰ κα-
ρέκλα.

Ἡ Εὐτυχία, πῆρε ἓνα κάθισμα κ' ἀνέ-
βηκε μὲ σβελισσύνη. Μὰ ἦταν καὶ πάλι
πολὺ κοντή.

Μὲ μιὰν ἐξαιρετικὴ προσπάθεια, κατά-
φερε νὰ ψηλώσῃ ἀκόμη περισσότερο, σὲ
βαθμὸ ποὺ ἄγγιξε μὲ τὰ νύχια της τοὺς φα-
κέλλους ἀπὸ χοντρὸ γαλάζιο χαρτί. Καὶ τὰ
δάχτυλά της πη αἰνοερχότανε, τσαγγρου-
νίζοντας τὸ χαρτί.

Ἐφνικὰ ἀκούστηκε μιὰ βουή. Ἦταν
ἓνα γεωλογικὸ δεῖγμα, ἓνα κομμάτι μάρμα-
ρο, ποὺ βρισκότανε σὲ ἓνα παρακατιανὸ
ράφι καὶ ποὺ εἶχε πέσει.

Ἀμέσως, τὸ γουδί σταμάτησε καὶ ἡ
Μαρτίνη εἶπε μὲ πνιγμένη φωνή.

— Φυλαχθῆτε! Νάτος!..

Ἀλλὰ ἡ Εὐτυχία, στὴν ἀπελπισία της,
δὲν ἀκουσε, δὲν ἄφινε τοὺς φακέλλους, ὅταν
ὁ Πασκάλ μπῆκε ζωηρὰ μέσα.

Ἐμεινε κατάπληκτος, μπρὸς σ' αὐτὸ
ποὺ ἔβλεπε: ἡ μητέρα του ἐπάνω στὴ κα-
ρέκλα, μὲ τὸ μπράτσο ἀκόμη τεντωμένο, ἐνῶ
ἡ Μαρτίνη εἶχε ἀποτραβηχθεῖ καὶ ἡ Κλο-
τίλδη ὄρθια, κατάχλωμη, περιμένε δίχως
νὰ στρέφῃ ἄλλοῦ τὸ βλέμμα της.

Ὅταν κατάλαβε τί τρέχει, ἔγινε ἄσπρος
σὰν τὸ πανί.

Ἐνας φοβερὸς θυμὸς τὸν ἐκυρίευσε.

Ὅμως, ἡ γοῇ μαντὰμ Ρουγκὼν, δὲν τα-
ράχθηκε διόλου. Μόλις εἶδε πὼς ἔχανε τὴν
εὐκαιρία, πήδησε ἀπὸ τὴ καρέκλα καὶ δὲν

ἔκαμε κανένα ὑπαινιγμὸ στὴν πρόστυχη ἀ-
πασχόλησι, ὅπου τὴν εἶχε τσακώσει.

— Ἄ! Ἐσὺ εἶσαι; Δὲν ἤθελα νὰ σ' ἀ-
νησυχήσω... Ἦλθα νὰ φιλήσω τὴν Κλο-
τίλδη... Μὰ νὰ τώρα, κοντὰ δυὸ ὥρες, τὰ
λέμε καὶ φλυαροῦμε. Φεύγω ἀμέσως. Μὲ
περιμένουν σπίτι, καὶ δὲν θὰ ξαίρουν πιά
τί ἔχω ἀπογίνει... Ὁρεβουάρ! Τὴν Κυ-
ριακή!..

Ἐφυγε, δίχως καμμιά στενοχώρια, ἀ-
φοῦ χαμογέλασε τοῦ γιοῦ της, ποὺ εἶχε
μείνει ἄφωνος μπροστὰ της, καὶ μὲ σεβα-
σμό.

Τὴ στάση αὐτὴ τὴν εἶχε πάρει ἀπέ-
ναντί της, ἀπὸ καιρὸ, ἀκριβῶς γιὰ ν' ἀπο-
φύγῃ ἐξηγήσεις, ποὺ ἤξαιρε πὼς θὰ ἦταν
σκληρές, καὶ ποὺ πάντα τίς φοβότανε.

Τὴν ἤξαιρε καλὰ τὴ μητέρα του, καὶ
ἤθελε νὰ τῆς τὰ συγχωρῇ ὅλα, μὲ τὴν ἀ-
νεκτικότητα τοῦ σοφοῦ, ποὺ ἔπαιρνε ὑπ'
ὄψη του, τὴν κληρονομικότητα, τὸ περιβάλ-
λον καὶ τίς περιστάσεις.

Ἐπειτα μήπως δὲν ἦταν μητέρα του;

Αὐτὸ καὶ μόνο θὰ ἀρκοῦσε. Γιατί,
μέσα στὰ τρομαχτικὰ χτυπήματα ποὺ δεχό-
τανε ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴ αὐτὴ ἔρευνα,
εἶχε πάντα μιὰ μεγάλη τρυφερότητα γιὰ
τοὺς δικούς του.

Ὅταν ἡ μητέρα του δὲν ἦταν πιά ἐ-
κεῖ ξέσπασε ὁ θυμὸς του. Ρίχθηκε τῆς
Κλοτίλδης.

Εἶχε ἀποστρέψει τὰ μάτια ἀπὸ τὴν
ὑπερέτρια καὶ τὰ κρατοῦσε καρφωμένα
ἐπάνω στὴ νέα, ποὺ τὸ βλέμμα της, ἐξα-
κολουθοῦσε νὰ μὴν χαμηλώνῃ σὲ μιὰ
στάση γενναιότητος, ποὺ παραδεχότανε τίς
εὐθύνες τῶν πράξεών της.

— Ἐσὺ! Ἐσὺ!..

Εἶπεν ἐπιτέλους.

Τῆς εἶχε πιάσει τὸ μπράτσο καὶ τὸ-
σφιγγε δυνατὰ, ἔτσι ποὺ θὰ τὴν ἔκαμε νὰ
φώναζε.

Ὅμως ἐξακολουθοῦσε νὰ τὸν κοιτάζῃ
κατάματα, δίχως νὰ κάμπτεται μπροστὰ
του, μὲ τὴν ἀκατανίκητη προσωπικότητά
της, μὲ τὴ δική της σκέψη.

Ἦταν ὥραια καὶ ἐρεθιστική, τόσο λε-
πτὴ, τόσο πεταχτὴ μέσα στὴ μαύρη ἐκείνη
μπλούζα της.

Καὶ τὰ θαυμάσια ξανθὰ της νειάτα, τὸ
ἴσιο της μέτωπο, ἡ λεπτὴ της μύτη, τὸ

σταθερό της πιγούνη, όλα αυτά, έπαιρναν ένα πολεμικό θέλητρο μέσα στην ανταρσία της.

— Έσύ πού σε δημιούργησα! Έσύ πού είσαι μαθητής μου, φίλη μου, ή δεύτερη σκέψη μου, έσύ πού σου έδωσα λίγο από την καρδιά μου, κι' από το μυαλό μου! "Α, ναι! "Επρεπε να σε είχα κρατήσει δλόκληρη για μένα, και να μην αφήσω να μου πάρη το καλλίτερο μέρος σου ό βλακας ό πανάγαθος Θεός σου!

— "Ω, κύριε, βλασφημάτε! — φώναξε ή Μαρίνη, πού είχε πλησιάσει, για να επισύρη ένα μέρος από την όργη.

"Ομως αυτός δεν την έβλεπε κ'αν. "Η Κλοτίλδη μόνη ύπήρχε. Και ήταν τώρα σά μεταμορφωμένος έτσι όπως τον άλάφιαζε το πάθος του, με τ' άσπρα του μαλλιά, τ'ά γενεα, το όραίο πρόσωπο, πού έλαμπε από νειάτα κι' από μι' απέραντη τρυφερότητα πληγωμένη.

Για μι' άκόμη στιγμή, κοιτούσαν έτσι ένας τον άλλο τους, χωρίς κανείς τους να υποχωρή, με το βλέμμα καρφωμένο ό ένας στού άλλου τα μάτια.

— Έσύ! Έσύ! επαναλάμβανε εκείνος με την τρεμουλιαστή του φωνή.

— Ναί! Έγώ. Γιατί λοιπόν, μαίτρο, να μη σ' αγαπώ τόσο όσο μ' αγαπάς και σύ; Και γιατί, αν σε νομίζω σε κίνδυνο, να μην προσπαθώ να σε λυτρώσω; Έσύ ανησυχείς τόσο γι' αυτά πού σκέπτομαι. Θέλεις τόσο να μ' εξαναγκάσης να σκέπτομαι σ'αν κι' εσένα!

Ποτέ, δεν τού είχε αντισταθί έτσι.

— Μά έσύ, είσαι μι' μικρή κορούλα! Έσύ δεν ξαίρεις τίποτα!

— "Οχι! Είμαι μι' ψυχή. Και δεν ξαίρεις τίποτα παραπάνω απ' έμένα!

Της παράτησε το μπράτσο. Έκαμε μι'αν άόριστη χειρονομία πρὸς τὸν οὐρανό, και άκολούθησε μι' περίεργη σιωπή, γεμάτη σοβαρές σκέψεις. Φαινότανε το πόσο άνώφελο θά ήταν να εξακολουθήσει αυτή ή συζήτηση.

Φουρκισμένος, πήγε κι' άνοιξε τα παντζούρια τοῦ μεσιανοῦ παράθυρου, γιατί ό ήλιος βασίλευε και ή σάλα γέμιζε σκιά.

Έπειτα ξαναγύρισε πίσω.

Έκείνη όμως, έχοντας άνάγκη από άέρα και από έλεύθερη έκταση πήγε και στά-

θηκε μπρὸς στο παράθυρο.

Η κάψα είχε κοπάσει.

Κάτω από την ταράτσα, ήταν πρώτα πρώτα ή γραμμή τοῦ σιδηροδρόμου, τα πρώτα περίπτερα τοῦ σταθμοῦ, κι' έπειτα, πέρα απ' την μεγάλη πεδιάδα, μι' γραμμή δέντρα έδειχνε τη ροή τοῦ Βιόρν, και πέρα άκόμη απ' αυτήν ξεπροβάλλαν οι λόφοι της 'Αγίας Μάρθας, ύψώματα κοκκινόχρωμα φυτεμένο έλιές.

Απ' τ' άριστερά, ή πόλι τοῦ Πλασσάν άπλωνε τες σκεπές της με τα ξεθωριασμένα κεραμίδια, κι' άπάνω απ' αυτές βασίλευε το ψηλό καμπαναριό τοῦ 'Αγίου Σατουρνίνου, ξεμοναχιασμένο και ήρεμο, τη στιγμήν εκείνη, μέσα στο διάφανο χρυσάφι, πού άπλωνε το ήλιοβασίλεμα.

— "Αχ, Θεέ μου! — Είπε σιγά ή Κλοτίλδη — Πόσο άλαζών πρέπει να είναι κανείς για να νομίζει πώς μπορεί να τα χωρέσει όλα στη φούχτα του, κι' όλα να τα μάθη!

Ο Πασκάλ είχεν άνέβει στην καρέκλα για να βεβαιωθεί πώς δεν έλειπε ούτε ένας φάκελλος: έπειτα σήκωσε το κομμάτι το μάρομαρο και τ'όβαλε στο ράφι. Κι' όταν έκλεισε τη ντουλάπα με ένα γερό στρίψιμο τοῦ κλειδιοῦ, έβαλε τότες το κλειδί στην τσέπη του

— Ναί! — επανέλαβε — Να προσπαθή κανείς να τα γνωρίσει όλα, και πρὸ παντός να μη χάνη το μυαλό του με τα όσα δεν γνώρισε, με τα όσα ίσως δεν θ'ά γνωρίσουμε ποτέ!

Η Μαρίνη πλησίασε και πάλι την Κλοτίλδη, για να την υποστηρίξει και να δείξει πώς και οι δύο τους συμφωνούσαν. Τώρα ό γιατρός την έβλεπε κι' αυτήν, και τις αισθανότανε και τις δύο τους ένωμένες στην ίδια κατακτητική θέληση.

Έπειτα από χρόνια κρυφές απόπειρες, άρχισε επιτέλους τώρα ό άνοιχτός πόλεμος. "Ο έπιστήμων έβλεπε καθαρά τους δικούς του να έναντιόνονται στις σκέψεις του και να άπειλούν να τον καταστρέψουν.

Δεν ύπάρχει πιὸ φρικαλέο μαρτύριο από τοῦ να νοιώθη κανείς σπίτι του μέσα, γύρω την προδοσία, να νοιώθη να τον καταδιώκουν, να τον ξεγυμνώνουν, να τον εκμηδενίζουν εκείνοι ίσα ίσα πού αγαπ'αν και πού τον αγαποῦν! Ξαφνικά, τοῦ ήρθε αυτή ή ιδέα.

Είδε τα μάτια τους βουρκωμένα από δάκρυα και τὸν έπιασε μι' απέραντη θλίψη σ' αυτό το τόσο ήρεμο ήλιοβασίλεμα μι'ς ωραίας μέρας.

Όλη ή ευθυμία του, όλη ή καλωσύνη του, πού προερχότανε απ' το πάθος, πού είχε για τη ζωή, τὸν έκαμαν άνω κάτω.

— "Αχ! άγαπημένη μου, και σύ κακομοίρα μου, το κάμετε αυτό για την ευτυχία μου! Ψέμματα! Άλλοίμονο όμως! Πόσο δυστυχισμένοι πρόκειται να γίνουμε τώρα!...

II

Τη δεύτερη μέρα το πρωί, ή Κλοτίλδη ξύπνησε από τις ξιξ.

Είχε πλαγιάσει φουρκισμένη με τὸν Πασκάλ και ήταν κ' οι δύο τους κακιόμενοι. Και το πρώτο της συναίσθημα ήταν μι' στεναχώρια, μι' βαρεία θλίψη και κακοκεφιά. Ένοιωσε την επιτακτική άνάγκη να συμφιλωθεί άμέσως, για να μην έχη στη καρδιά της, το άβάσταχτο βάρος πού την έπίεζε.

Πετάχτηκε ζωηρά από το κρεβάτι και πήγε κι' άνοιξε τα παντζούρια στα δυο παράθυρά της.

Ο ήλιος, πού είχε κιόλας ξεπροβάλλει, εισόρησε και έκοψε το δωμάτιο με δυο χρυσές χαρακιές.

Μέσα σ' αυτό το κοριτσιίστικο δωμάτιο, γεμάτο άχνα από νειάτα, το διαυγές εκείνο πρωινό έφερνε τὸν παλμό της δροσερής χαράς.

Ένῳ, καθισμένη στην άκρη τοῦ κρεβατιοῦ της, ή νέα έμενε συλλογισμένη, μη φορόντας παρὰ τη στενή της πουκαμισσα, πού την έδειχνε άκόμη πιὸ λεπτή, με τις μακρυές και τορνευτές της γάμπες, με τὸν πεταχτό και λυγερό κορμό της, με τα στρογγυλά της στήθεια, με το στρογγυλό λαιμό, με τα τορνευτά και ευλίγιστα της μπράτσα.

Και ό σβέρκος της και οι όμοι της, σ'αν από καθαρό γάλα, σ'αν από άσπρο μετάξι γυαλιστερό είχαν μι' άνείποτη γλύκα.

Επὶ πολὺν καιρό, κατὰ την άγίαστη ηλικία, από τα δώδεκα ως τα δεκαοχτώ της χρόνια, φαινότανε σ'αν στέκα, κι' άνέβαινε στα δέντρα σ'αν άγόρι.

Έπειτα, από την τσαχπίνα δίχως φύλο,

βλάστησε το λεπτό αυτό πλάσμα, γεμάτο γοητεία κι' έρωτα.

Με άπλανή βλέμματα, εξακολουθοῦσε να κοιτάζει τους τοίχους τοῦωματίου. "Αν και το σπίτι τους ήταν απ' τὸν περασμένο αιώνα, το είχαν ξανά επιπλώσει στὸν καιρό της πρώτης αυτοκρατορίας με μι' ταπετσαρία, πού είχε επάνω μπουστους της Σφίγγας, άνάμεσα σε κορνίζες από ξύλο βαλανιδιάς. Άλλοτε, ή ταπετσαρία ήταν κόκκινη, μά τώρα είχε γίνει ρόζ, ένα άόριστο ρόζ, πού το γυρνοῦσε στο πορτοκί λί.

Οι κουρτίνες τὼν δύο παραθύρων και τοῦ κρεβατιοῦ βαστοῦσαν άκόμη, όμως χρειάστηκε να τις πλύνουν, κι' αυτό τις είχε κάπως ξεθωριάσει.

Και ήταν πραγματικά εξαίσια αυτή ή σβυσμένη άπόχρωσι τοῦ παλιοῦ κόκκινου, πού είχε τὸν τόνο της αὐγῆς και μι'αν άπειρη γλύκα.

Όσο για το κρεβάτι, πού είχε την ίδια ταπετσαρία κι' αυτό, είχε παλιώσει τόσο, ώστε το αντικατάστησαν με ένα άλλο κρεβάτι, από κάποιο γειτονικό δωμάτιο, πού ήταν κι' αυτό κρεβάτι της Αυτοκρατορίας, γαρνιρισμένο με μπρούτζους, και πού οι τέσσερες κολόνες του στις γωνίες, είχαν κι' αυτές από μι' σφίγγα, όμοια μ' εκείνες της ταπετσαρίας.

Έξ άλλου και όλη ή άλλη επίπλωσι ήταν ταιριαχή: μι' ντουλάπα με πόρτα πέτρα ως πέρα και με κολόνες, ένα κομὸ με άσπρο μάρομαρο, περιτριγυρισμένο από μι'α γαλαρία, ένας μεγάλος μνημειώδης καθρέπτης, μι' σαιξ-λόγκ με άνασηκωτά πόδια, καθίσματα με όρθια άκουμπιστήρια σε σχήμα λύρας.

Άλλά, ένα σκέπασμα τὼν ποδιῶν, καμωμένο από μι'αν παλιά μεταξωτή φούστα Λουδοβίκου 15ου, ευθυμοῦσε το μεγαλοπρεπές κρεβάτι, και ένα σωρό μαξιλάρια έκαναν νοχελική τη σαιξ-λόγκ. Υπήρχαν δύο έταξερές κι' ένα τραπέζι, γαρνιρισμένα επίσης από παληά μετάξια με κεντητά λουλούδια, πού τα είχαν βρῆ στο βάθος της ντουλάπας.

Τέλος ή Κλοτίλδη φόρεσε τις καλύτερες της, πέρασε ένα πενουάρ από άσπρο πικέ, και τραβώντας με τα πόδια της τις παντοφλές της από γκρίζο πανί, έτρεξε μέσα

στην τουαλέττα της, πού ήταν ένα διαμέρισμα προς το άλλο μέρος της φάτσας του σπιτιού. Αυτό το δωμάτιο είχε μιά απλούστατη ταπεσαρία κρέμ, με γαλάζιες γραμμές, και δέν είχε εκεί μέσα παρὰ ξυππια από βερνικωμένη δεξιά, δύο ντουλάπες και καρέκλες. Ός τόσο, ήταν φανερό ή λεπτή κοκετταρία της νέας. Αυτή είχε βλαστήσει ταυτόχρονα με την ομορφιά της.

Δίπλα στην πεισματάρια και στο αγοροκόριτσο, πού είχε ως τόσο παραμάννα, έμενε ένα πλάσμα υποταχτικό και τρυφερό, πού ήθελε να το αγαπούν.

Η αλήθεια είναι πως είχε μεγαλώσει ελεύθερα, μαθαίνοντας μόνο να διαβάζει και να γράφει, και κατακτώντας έπειτα μόνη της μιάν μόρφωση άρκετά εκτεταμένη έτσι όπως βοηθούσε το θείο της.

Αλλά δέν είχαν καθορίσει διόλου με ταξύ τους ένα σχέδιο σπουδών, και είχε μόνο ριχθί με πάθος στη φυσική ιστορία, πού της είχε κάμει αποκαλήψεις, όσο άφορᾶ τον άντρα και τη γυναίκα.

Και κρατούσε την παρθενική της σεμνότητα, σαν ένα φρούτο, πού κανένα χέρι δέν είχε ακόμη εγγίσει, χάρις, το δίχως άλλο, στην ασυναίσθητη και θρησκευτική άναμονή της για τον έρωτα. Ήταν το βαθύ αυτό συναίσθημα της γυναίκας, πού την έκαμε να φυλάει τη δωρεά ολόκληρου του είναι της, την εκμηδενισή της, στον άντρα πού θ' αγαπούσε.

Ανασήκωσε τα μαλλιά της, πλύθηκε με άφθονο νερό, κι έπειτα υποχωρώντας στην άνυπομονησία της, ήρθε κι άνοιξε σιγά την πόρτα του δωματίου της και ριψοκινδύνευσε να διασχίσει στις μύτες των ποδιών της και δίχως θόρυβο την ευρύχωρη σάλλα της εργασίας.

Τά παντζούρια ήταν ακόμη κλειστά, όμως έβλεπε άρκετά, για να μη σκοντάφτει στα έπιπλα: όταν έφθασε στην άλλη άκρη, μπρός στην πόρτα του δωματίου του γιατρού, έσκυψε, κρατώντας την ανάσα της.

Είχε άραγε σηκωθί;

Τί μπορούσε τάχα να έκανε εκείνη τη στιγμή;

Τόν άκουσε καθαρά, πού περπατούσε με μικρά βήματα, και ίσως να ντυνότανε κι αυτός τώρα.

Ποτέ δέν έμπαινε σ' αυτό δωμάτιο, όπου εκείνος ήθελε να κρύβει ώρισμένες εργασίες του, και γι' αυτό κρατούσε κλειστό το δωμάτιο, σαν ιερό εκκλησίας.

Την είχε καταλάβει μιά άδημονία, ξαίροντας πως θα βρισκόταν άμέσως κοντά του, αν άνοιγε την πόρτα. Ένοιωθε μιά μεγάλη ταραχή, πού προερχότανε ταυτόχρονα αν την άνταρσία της περιφάνειας της, κι απ' τον πόθο να δείξει την ύποταγή της.

Σε μιά στιγμή, ή άνάγκη να συμπιλωθί έγινε τόσο επιτακτική, ώστε ήταν έτοιμη να χτυπήσει την πόρτα.

Έπειτα, καθώς άκουσε να πλησιάζουν τα βήματά του, έφυγε σαν τρελλή.

Ός τις οχτώ, ή Κλοτίλδη, παράδεχνη σε μιάν άνυπομονησία, πού όλο και αύξανε. Σε κάθε λεπτό, κοίταζε το ρολόι της, πού ήταν επάνω στη γωνιά του δωματίου της, ένα μπρούντζινο χρυσωμένο ρολόι της Αυτοκρατορίας κι αυτό, και όσο σε μιάν ολόγλυφη άναπαράσταση ο Έρως γελαστός κοίταζε το Χρόνο πού κοιμάται.

Κατά συνήθεια, στις οχτώ ή ώρα κατέβηκε στην τραπεζαρία, για να προγευματίσει μαζί με το γιατρό.

Περιμένοντας, άρχισε να κάμει μιάν πολύ λεπτομερή τουαλέττα, χτενίστηκε, φόρεσε το παπούτσι της, έβαλε ένα φουστάνι άσπρο με κόκκινα ποινάν.

Υστερα, έχοντας ακόμη να σκοτώσει ένα τέταρτο της ώρας, ίκανοποίησε την παληά της επιθυμία, πήγε και κάθισε να ράψει μιά μικρή δαντέλλα, ήμιτασιόν σαντιγί, στη μπλούζα της εργασίας της, τη μαύρη εκείνη μπλούζα, πού στο τέλος την εύρισκε πάρα πολύ άγορίστικη και διόλου γυναικεία.

Καθώς όμως χτυπούσε οχτώ ή ώρα, άφησε την εργασία αυτή, και πετάχθηκε ζωηρά προς την τραπεζαρία.

—Θά προγευματίσετε μόνη—είπε ή συχα-ήσυχα ή Μαρτίνη στην τραπεζαρία.

—Πώς αυτό;

—Ναί! Ο κύριος με φώναξε και τοῦ έδωσα τ' αυγό του απ' τη χαραμάδα της πόρτας. Είναι ακόμη χωμένος στο γουδί του και στο φίλτρο του. Δέν θα τον δοῦ με πρὶν απ' το μεσημέρι.

Η Κλοτίλδη έμεινε κατάπληκτη.

Ήπιε ὄρθια το γάλα της, πήρε το

φραντζολάκι της κι άκολούθησε την υπηρέτρια στην κουζίνα. Δέν υπήρχε, άνάμεσα στην είσοδο και στην τραπεζαρία, παρὰ ένα σαλόνι εγκαταλειμμένο, όπου έβραζαν σαν άποθήκη τις πατάτες του χρόνου.

Αλλη φορά, όταν ο γιατρός δεχότανε πελάτες, έκαμε τις επισκέψεις του εκεί μέσα. Αλλά από χρόνια, είχαν άνεβάσει στο δωμάτιό του το γραφείο και την πολυθρόνα.

Και δέν υπήρχε παρὰ μόνο στο δωμάτιο της υπηρέτριας, πού έβγαινε στη κουζίνα, πολύ καθαρό ένα καρυδένιο κομό, κι ένα καλογερίστικο κρεβάτι, γαρνιρισμένο με άσπρες κουρτίνες.

—Πιστεύεις πως ξανάρχισε να φτιάχνει το σιρόπι του; ρώτησε ή Κλοτίλδη.

—Δαίμονα! Δέν μπορεί παρὰ να είναι αυτό. Ξαίρετε ότι ξεχνά να φάει και να πιει.

Τότε, όλη ή στενοχώρια της νέας εκδηλώθηκε σε ένα υπόκωφο παράπονο.

—Αχ! Θεέ μου, Θεέ μου!..

Και ενώ ή Μαρτίνη άνέβαινε να συγγίσει το δωμάτιό της, αυτή πήρε την όμπρέλλα της από το πορτ-μαντώ της εισόδου και βγήκε να φάει το φραντζολάκι της έξω, άπελπισμένη και μὴν ξαίροντας πως να χρησιμοποίηση τον καιρό της ως το μεσημέρι.

Είχαν περάσει κάπου δεκαεφτά χρόνια από τότε πού ο γιατρός, άποφασισμένος να εγκαταλείψει την παληά συνοικία, είχε αγοράσει την Σουλειαδά, όπως ονομαζότανε ή βίλλα, κάμει είκοσαριά χιλιάδες φράγκα.

Η επιθυμία του ήταν ν' αποτραβηχθί, και επίσης να δώσει όσο το δυνατό περισσότερη ευρυχωρία και περισσότερη χαρά στο κοριτσάκι, πού του είχε στείλει ο άδελφός του απ' το Παρίσι.

Η Σουλειαδά αυτή, βρισκότανε στην είσοδο της πολιτείας, σ' ένα ύψωμα, πὶό πάνω απ' τον κάμπο και ήταν ένα παλιό κτήμα σημαντικό, πού είχε εκτεμένα χωράφια και πού πουλήθηκαν σιγά σιγά.

Το σπίτι είχε μισοκαταστραφί από κάποια πυρκαϊά. Και ο γιατρός πού το είχε αγοράσει έπιπλωμένο, περιορίσθηκε στὸ να επιδιορθώσει τα τοιχώματα, για να νοιώθει τον έαυτό του βολεμένο.

Κατά συνέπεια, ή Κλοτίλδη άγαπούσε

με πάθος αυτήν τη μοναξιά, αυτό βασίλειο, πού μπορούσε να το φέρει βόλτα μέσα σε δέκα λεπτά και πού είχε ως τόσο γωνίες απ' το περασμένο του μεγαλείο.

Όμως, τοῦτο το πρωί, έσερνε μαζί της, όλη της τη φούρκα.

Μιά στιγμή προχώρησε προς την ταράτσα, όπου είχε στις άκρες της παμπάλαια κυπαρίσσια, σὰ δυο θεώρατα κεριά σκοτεινά, πού φαινότανε από λιύγες μακρὰ.

Η κάψα άρχισε κι όλας να γίνεται καταθλιπτική, κι ή νέα κοίταζε τις μικρές σαῦρες, πού έτρεχαν άνάμεσα στις χαράμαδες του παλιού τοίχου.

Έπειτα, σὰ να τη νευρίαζε ακόμη παραπάνω ο άπέραντος ορίζοντας, προσπέρασε το λαχανόκηπο πού έπέμενε ή Μαρτίνη να τον περιποιείται, μὴν παίροντας για να την βοηθήσει παρὰ μόνο ένα εργάτη δυο φορές την εβδομάδα.

Η νέα τράβηξε προς τα δεξιά, προς το δάσος με τα υπέροχα κυπαρίσσια και πεῦκα. Όμως, για μιά ακόμη φορά, δέν αισθανότανε καλά τον έαυτό της.

Οί ξερες βελόνες των πεύκων, έτριζαν κάτω απ' τα πόδια της, και αισθανότανε την πνιγροή άχνα του ρετινιού.

Βγήκε από το δάσος και τράβηξε προς τον άνοιχτό κάμπο.

Είχε ξανανοίξει την όμπρέλλα της και άργοπερπατούσε.

Έτσι, έκαμε το γύρο του κτήματος και ξαναγύρισε στα όπίσθια του σπιτιού, πού τα σκίαζαν τεράστιοι πλατάνοι.

Εκεί άνοιγαν τα δύο παράθυρα του δωματίου του γιατροῦ.

Τότε σήκωσε τα μάτια της ή νέα, γιατί δέν είχε πάει προς τα εκεί, παρὰ μόνο με την άπότομη έλπίδα να τον δῇ επί τέλους.

Τότε μόνο είδε πως κρατούσε ακόμη στο χέρι το φραντζολάκι της, λησμονώντας να το φάει. Και τράβηξε κατά τα δένδρα, όπου το δάγκωσε άνυπόμονα με τα ωραία νεανικά της δόντια.

Ήταν ένα υπέροχο ξεμονάχιασμα, αυτό το παλιό σκιερὸ των πλατάνων, ένα άπομεινάριο από το παλιό μεγαλείο της Σουλειαδας.

Κάτω απ' τους γίγαντες με τους τερατώδεις κορμούς, μόλις έφεγγε, ένα πρασινωπό φῶς μιάς εξαίσιας δροσιάς, στις ξε-

στὲς αὐτὲς μέρες τοῦ καλοκαιριοῦ.

Ἄλλη φορὰ ἦταν ἐκεῖ ἕνας κῆπος κατὰ τὴ Γαλλικὴ μόδα, μὰ δὲν ἔμεναν πιά τώρα παρὰ μόνο τὰ λείψανά του.

Ἡ Κλοτίλδη, ἀφοῦ στριφογύρισε ἐκεῖ ἀνάμεσα στὰ κλωνάρια ποὺ τὶς ἔπεφταν στοὺς ὤμους, ἤρθε καὶ κάθησε σὲναν πέτρινο πάγκο δίπλα στὴν βρύση· εἶχαν βάλει ἐκεῖ μερικὲς καρέκλες τοῦ κήπου καὶ ἔπαιρναν πότε πότε τὸν καφέ τους.

Ἐμεινε ἐκεῖ μὲ σκυφτὸ κεφάλι, σὰ βυθισμένη σὲ κάποια ἐργασία. Ὡς τόσο, ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ, φαινότανε σὰ νάρουχνε ματιὲς ἀνάμεσα στοὺς κορμούς τῶν δέντρων, κυττάζοντας πρὸς τὸ μέρος ὅπου φαινότανε ὁ λαμπερὸς ἥλιος. Στὴν πραγματικότητά ὅμως, τὸ βλέμμα τῆς γλυστοῦσε πίσω ἀπὸ τὰ ματόκλαδα καὶ ἀνέβαινε ὡς τὰ παράθυρα τοῦ γιαιοῦ.

Τίποτα δὲ φαινότανε ἐκεῖ. Οὔτε σκιά.

Καὶ μιὰ θλίψη, μιὰ πικρία ἀνάβλυσε μέσα τῆς ἔτσι ὅπως ἔνοιωθε τὴν ἐγκατάλειψη τῆς ἀπ' αὐτόν, τὴν περιφρόνησή του, παῦ φαινότανε νὰ τῆς ἔχη, ἔπειτα ἀπὸ τὸ τσάκωμά τους τῆς παραμονῆς.

Καὶ ὅμως αὐτὴ εἶχε ξυπνήσει μὲ τόσο ἐπιθυμία νὰ συμφιλιοθῇ!

Αὐτὸς ὅμως δὲν βιαζότανε, καὶ συνεπὼς δὲν τὴν ἀγαποῦσε, ἀφοῦ μπορούσε νὰ ζῇ κακιομένοσ μαζί τῆς. Ψέμματα;

Καὶ σιγὰ σιγὰ, κατσούφιαζε καὶ ξαναγυροῦσε στὶς σκέψεις τῆς πάλης καὶ τοῦ ἀγῶνα, ἀποφασισμένη καὶ πάλι νὰ μὴν ὑποχωρήσῃ σὲ τίποτα.

Κατὰ τὶς ἑνδεκα ἡ ὥρα, πρὶν βάλει τὸ φαῖ τους στὴ φωτιά, ἡ Μαρτίνη ἤρθε καὶ τὴ βοήθησε μὲ τὴν αἰώνια κάλτσα, ποὺ ἔπλεκε ἀκόμη καὶ περπατώντας, ὅταν δὲν τὴν ἀπασχολοῦσε τὸ σπιτικό.

— Ζαίρετε πὼς εἶναι ἀκόμη κλεισμένοις ἐκεῖ πάνω σὰν τὸ λύκο στὴ φωλιά του, καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ φαρμακίκερ τὴ κουζίνα του!

Ἡ Κλοτίλδη ἀνασήκωσε τοὺς ὤμους.

— Καί, δεσποινίς!.. Ἄν σὰς ἐπαναλάβω αὐτὸ ποὺ λέει ὁ κόσμος! Ἡ κυρία Εὐτυχία εἶχε δίκιο χθές, νὰ λὲη πὼς εἶναι ἀλήθεια ντροπῆς πράγματα αὐτά... Μοῦ ἔρριξαν κατὰ πρόσωπο, σ' ἐμένα ποὺ σὰς μιλω, ὅτι εἶχε σκοτώσει τὸ γέρο Μπουτέν— θυμάστε; — ἐκεῖνο τὸν κακομοῖρη γέρο, ποὺ μαράζωνε καὶ ποὺ εἶχε πέσει καταμεσῆς

τοῦ δρόμου.

Μεσολάβησε καὶ πάλι σιγή.

Ἐπειτα, βλέποντας τὴν νέα, ποὺ ὅλο καὶ κατσούφιαζε περισσότερο, ἡ ὑπ' ηρέτρια ξαναεἶπε, κουνώντας πιδ γρήγορα τὰ δάχτυλά της:

— Ἐγὼ δὲν νοιώθω τίποτα ἀπ' ὅλα αὐτά, ὅμως λυσσῶ μὲ τοῦτα ποὺ κάνει... Καὶ σεῖς δεσποινίς, μήπως ἐπικροτεῖτε αὐτὴν τὴν κουζίνα;

Ἀπότομα, ἡ Κλοτίλδη, ἀνασήκωσε τὸ κεφάλι τῆς, ὑποχωρῶντας στὸ πάθος, ποὺ τὴν συνέπαιρνε.

— Ἄκου! Δὲν θέλω νὰ καταλάβω περισσότερα ἀπὸ σένα, ὅμως θαρρῶ ὅτι τραβᾷ γιὰ μεγάλες σκοτοῦρες. Δὲν μᾶς ἀγαπᾷ...

— Ὡ, ναί, δεσποινίς. μᾶς ἀγαπᾷ!

— Ὁχι, ὄχι! Ὁχι ὅπως τὸν ἀγαποῦμε ἐμεῖς... Ἄν μᾶς ἀγαποῦσε θὰ ἦταν τώρα ἐδῶ μαζί μας, ἀντὶ νὰ κολάζῃ ἐκεῖ πάνω τὴν ψυχὴ του, νὰ χάνῃ τὴν εὐτυχία του καὶ τὴ δική μας, θέλοντας νὰ λυτρώσῃ τὸν κόσμο!

Καὶ οἱ δύο γυναῖκες κοιτάχθηκαν μιὰ στιγμή μὲ μάτια φλογισμένα ἀπὸ τρυφερότητα, μέσα στὸ ζηλιάτικο θυμὸ τους.

Ξανάρχισαν ἡ κάθε μιὰ τὴ δουλειά τῆς, βυθισμένες στὴ σκιά καὶ δίχως νὰ μιλοῦνται.

.....

Ἐπάνω, στὸ δωμάτιό του, ὁ Πασκάλ ἐργαζότανε μὲ ἀπόλυτη ἡρεμία καὶ μὲ πλέρια χαρὰ.

Δὲν εἶχε ἐξασκήσει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γιαιοῦ, παρὰ μόνο καμμιά δωδεκαριά χρόνια, ἀπὸ τότε ποὺ γύρισε ἀπὸ τὸ Παρίσι ὅς τὴν ἡμέρα ποὺ ἤλθε καὶ ἀποτραβήχθηκε στὴν Σουλιάδα.

Ἰκανοποιημένος ἀπὸ τὶς ἑκατὸ καὶ κάτι χιλιάδες φράγκα, ποὺ εἶχε κερδίσει καὶ τοποθετήσῃ γνωστικά, δὲν ἀφιερῶθηκε πιά παρὰ μόνο στὶς ἀγαπημένες του σπουδές, κρατώντας μόνο μιὰν πελατεία φίλων καὶ δίχως ν' ἀρνιέται νὰ πάῃ ποτὲ νὰ κοιτάξῃ ἄρρωστο, μὰ οὔτε καὶ νὰ τοῦ στέλνῃ ἔπειτα τὸ λογαριασμὸ.

Ὅταν τὸν πλήρωναν, ἔρριχνε τὰ λεφτὰ στὸ βάθος κάποιου συρταριοῦ τοῦ γραφείου του καὶ τὰ εἶχε γιὰ χαρτζιλίκι, γιὰ τὰ

πειράματά του καὶ τὰ καπρίτσια του, ἐξὸν ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά του, ποὺ τοῦ ἀρκοῦσαν γιὰ νὰ ζῇ ἀνετα.

Καὶ δὲν ἔδινε πεντάρα γιὰ τὴν κακὴ φήμη ποὺ εἶχε, ἐξ αἰτίας τὶς παραξενιές του καὶ δὲν ἦταν εὐτυχισμένος, παρὰ μόνο ὅταν βρισκότανε ἀνάμεσα στὶς ἔρευνές του, ποὺ τὸ ἀντικείμενό τους ἦταν τὸ μεγάλο τοῦ πάθος.

Γιὰ πολλοὺς ἀποτελοῦσε κατάπληξι, βλέποντας πὼς ὁ σοφὸς αὐτός, μὲ τὰ καταφανῆ σημεῖα μεγαλοφυΐας ποὺ τὴν χαλοῦσε ἡ μεγάλη του φαντασία, ἔμενε στὸ Πλασσάν, τὴ χαμένη αὐτὴ πόλι, ποὺ φαινότανε σὰ νὰ μὴ τοῦ παρῆχε κανένα ἀπὸ τὰ χρειζόμενα ἐργαλεῖα του.

Ὅμως αὐτὸς ἔξ ηγοῦσε πολὺ καλὰ τὶς εὐκολίες ποὺ εὑρίσκε αὐτοῦ, πρῶτα πρῶτα γιὰτὶ εὑρίσκε ἐκεῖ ἕνα ξεμονάχιασμα καὶ ἡσυχία, καὶ ἔπειτα ἕνα ἀνυποψίαστο πεδίο ἀδιόκοπης ἔρευνας, ὅσον ἀφορᾷ τὰ περιστατικά τῆς κληρονομικότητος, τὴν ἀγαπημένη του σπουδὴ, σ' αὐτὴ τὴν ἐπαρχιακὴ γωνία, ὅπου γινώριζε κάθε οἰκογένεια, ὅπου μπορούσε νὰ παρακολουθῇ τὰ μυστικά φαινόμενα, ἐπὶ δύο τρεῖς γενεές.

Ἐξ ἄλλου, ἦταν κοντὰ στὴ θάλασσα, ὅπου πῆγαινε σχεδὸν κάθε καλοκαίρι γιὰ νὰ μελετήσῃ τὴ ζωὴ, μὲ τὰ ἄπειρα εἶδη ποὺ γεννιοῦνται καὶ ζοῦν στὸ βάθος τοῦ νεροῦ.

Καὶ ὑπῆρχε ἐπὶ τέλους στὸ νοσοκομεῖο τοῦ Πλασσάν ἕνα νεκροτομεῖο, ὅπου ἦταν αὐτὸς ὁ μόνος ἐπισκέπτης, δουλεύοντας συνεχῶς ἐπάνω σὲ πτώματα νεκρῶν ποὺ δὲν τὰ ἀναζητοῦσε κανεῖς, καὶ ποὺ τὰ περνοῦσε ὅλα ἀπ' τὸ νιστέρι του.

Ἐξ ἄλλου, μετριόφρων στὸ ἔπαρκο, δειλὸς ἔτσι ποὺ νὰ περᾷ γιὰ πολὺ ὡς ἀγριάνθρωπος, περιοριζότανε στὸ νὰ βρίσκειται σὲ ἀλληλογραφία μὲ τοὺς παλιούς του καθηγητὲς καὶ μὲ μερικοὺς νέους φίλους του, σχετικὰ μὲ τὶς ἀξιόλογες ἀνακοινώσεις ποὺ ἔστελνε κάποτε στὴν Ἀκαδημία τῆς Ἱατρικῆς.

Τοῦ ἔλειπε κάθε ἄλλη φιλοδοξία εὐτυχίας.

Ἐκεῖνο ποὺ εἶχε ὀδηγήσει τὸν γιαιορὸ Πασκάλ στὸ νὰ ἀσχοληθῇ εἰδικὰ μὲ τοὺς νόμους τῆς κληρονομικότητος, ἦταν οἱ ἀρχὲς κάτι ἐργασίες σχετικὲς μὲ τὴν ἐγκυμοσύνη.

Ὅπως πάντα, ἡ τύχη ἔπαιξε καὶ ἐδῶ τὸ ρόλο τῆς, προσφέροντάς του μιὰ σειρὰ πτώματα ἀπὸ ἔγκυες γυναῖκες ποὺ εἶχαν πεθάνει κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπιδημίας τῆς χολέρας.

Ἀργότερα, εἶχε παρακολουθήσει τοὺς θανάτους, συμπληρώνοντας τὴ σειρὰ καὶ τὶς ἐλλείψεις, γιὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τὴν διαμόρφωσι τοῦ ἐμβρίου, ἔπειτα τὴν ἀνάπτυξί του σὲ κάθε μέρσι τῆς ἐσωμητρικῆς του ζωῆς.

Καὶ εἶχε ἔτσι καταστρώσει, τοὺς πιὸ σαφεῖς καὶ τοὺς πιὸ ἀκριβεῖς καταλόγους τῶν παρατηρήσεων.

Ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη, τὸ πρόβλημα τῆς συλλήψεως ὡς ἀρχὴ τοῦ παντός, τοῦ εἶχε τεθῇ μ' ὅλο τὸ ἐρεθιστικὸ τοῦ μυστήριου.

Γιατὶ καὶ πὼς τὸ κάθε νέο πλάσμα;

Ποῖοι ἦταν οἱ νόμοι τῆς ζωῆς, σ' αὐτὸν τὸ χεῖμαρρο τῶν πλασμάτων ποὺ ἀποτελοῦν τὸν κόσμος;

Δὲν περιοριζότανε στὰ πτώματα. Ἐπλάτυνε τοὺς ἀνατομικὲς του ἔρευνες ἐπάνω στὴ ζωντανὴ ἀνθρωπότητα, κατάπληκτος ἀπὸ μερικὰ σταθερὰ περιστατικά ἀνάμεσα στὴν πελατεία του.

Ἐθετε ὁ, ὡς πρὸ παντός ὑπὸ παρατήρησι τὴν ἴδια του τὴν οἰκογένεια, ποὺ εἶχε γίνεῖ τώρα τὸ κυριώτερο πεδίο τῶν πειραμάτων του, ἐφ' ὅσον αἱ περιπτώσεις παρουσιαζόνταν τόσο σαφεῖς καὶ τέλειες.

Ἀπὸ τότες, ἐνῶ συσσωρευότανε τὰ γεγονότα, ποὺ τὰ ταξινομοῦσε στὶς σημειώσεις του, εἶχε ἀποπειραθῇ νὰ διατυπώσῃ μιὰ γενικὴ θεωρία ἐπάνω στὴν κληρονομικότητα, ποὺ νὰ εἶναι ἀρκετὴ γιὰ τὰ ἐξηγήσῃ ὅλες τὶς ἄλλες θεωρίες.

Πρόβλημα δύσκολο καὶ ποὺ ἀναθεωροῦσε τὴ λύσι του ἑπτὰ χρόνια δλόκληρα.

Εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐφευρετικότητος καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς μιμήσεως, ἀπὸ τὴν κληρονομικότητα καὶ τὴν ἀναπαραγωγὴ τοῦ σίτου ὑπὸ τὴν κυριαρχία τῆς ἀφομοιώσεως ἀπὸ τὸ αὐτοφύες ἢ τὴν ἀναπαραγωγὴ τῶν πλασμάτων ὑπὸ τὴν κυριαρχία τῆς διαφορᾶς.

Γιὰ τὴν κληρονομικότητα δὲν εἶχε παραδεχθῇ παρὰ μόνο τέσσερες περιπτώσεις: τὴν ἀπ' εὐθείας κληρονομικότητα, ἀναπαράστασι τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας στὴν σωματικὴ καὶ πνευματικὴ φύσι τοῦ

παιδιοῦ τὴν ἔμμεση κληρονομικότητα, ἀναπαράστασι τῶν πλαγίων κλάδων, θεῖοι καὶ θεῖες, ἐξαδέλφοι καὶ ἐξαδέλφες, τὴν κληρονομικότητα τῆς ἐπιστροφῆς, ἀναπαράστασι τῶν προγόνων σὲ ἀπόστασι μῆς ἢ περισσοτέρων γενεῶν, τέλος τὴν κληρονομικότητα ἐξ ἀντιδράσεως, ἀναπαράστασι τοῦ ἐξ ἀγγιστείας προγόνου, παραδείγματος χάριν τοῦ πρώτου ἄρρενος, ποὺ σὰ νὰ περιέβαλλε τὸ θῦλι γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἀναπαγωγή, τῆς ὁποίας θὰ μπορούσε νὰ μὴν εἶναι κὰν ὁ ἴδιος αὐτουργός.

Ὅσο γιὰ τὸ ἔμφυτο, αὐτὸ συνίστατο στὸ νέο πλάσμα ἢ στὸ πλάσμα ποὺ φαίνεται ὡς νέο καὶ στὸ ὁποῖο συγχίζονται οἱ φυσικοὶ καὶ ἡθικοὶ χαρακτήρες τῶν γονέων, δίχως νὰ φαίνεται ὅτι ὑπάρχουν.

Καὶ ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτό, ξαναπαίρνοντας τὰ δυὸ ἄκρα, τὸ ἔμφυτο καὶ τὴν κληρονομικότητα, τὰ ὑποδιαίρουσε κ' αὐτὰ μὲ τὴ σειρά τους, χωρίζοντας τὴν κληρονομικότητα.

Τὴν ἐπιλογὴ τοῦ πατέρα ἢ τῆς μητέρας στὸ παιδί, τὴν ἐκλογὴ, τὴν ἐπικράτηση τὴν ἀτομικὴν.

Ἡ ἀκόμη τὴν ἀνάμιξη τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου καὶ μιὰν ἀνάμιξη, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ λάβῃ τρεῖς μορφές, εἴτε ἀπὸ προσκόλλησι, εἴτε ἀπὸ διάσπαση, εἴτε ἀπὸ συγχώνευση, τραβώντας ἀπο τὴν κατάστασι τὴν ὀλιγώτερο καλὴ στὴν πιὸ τέλεια.

Ἐνῶ γιὰ τὸ ἔμφυτο, δὲν ὑπῆρχε παρὰ μιὰ μόνη δυνατὴ περίπτωσι: ὁ συνδυασμός, αὐτὸς ὁ χημικὸς συνδυασμός ποὺ κάνει, ὥστε δύο σώματα ἐρχόμενα εἰς ἐπαφὴν, νὰ σχηματίσουν ἓνα νέο σῶμα, ὅπως διόλου διαφορετικὸ ἀπ' αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα προήλθε.

Αὐτοῦ μέσα ἦταν ἡ περιλήψις τῆς σωρείας τῶν παρατηρήσεων τοῦ ὅχι μόνο στὴν ἀνθρωπολογία ἀλλὰ ἀκόμη στὴ ζωολογία, στὶς πατάτες, στὰ κηπουρικὰ εἶδη, στὴ βοτανικὴ. Ἐπειτα ὅμως, ἄρχισε ἡ δυσκολία, ὅταν ἐπρόκειτο, μτρὸς στὰ πολυάριθμα γεγονότα ποὺ ἔδινε ἡ ἀνάλυσις, νὰ κἀνῃ μ' αὐτὰ τὴ συνθεσί, νὰ διατυπώσῃ τὴ θεωρίαν, ποὺ θὰ ἐξηγοῦσε ὅλα τὰ φαινόμενα.

Ἐδῶ, αἰσθανότανε τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ἐπάνω στὸ ἄστατο ἔδαφος τῶν ὑποθέσεων, ποὺ τὸ μεταβάλλει ἡ κάθε νέα ἀνακάλυψη.

λυψη.

Καὶ ἂν δὲν μπορούσε ν' ἀποφύγῃ ἀπὸ τοῦ νὰ δώσῃ μιὰ λύση, ἐξ αἰτίας ἢ ἀνάγκῃ ποὺ ἔχει τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα νὰ καταλήγῃ σὲ συμπεράσματα, εἶχε ὡς τόσο ἀρκετὴν εὐρύτητα πνεύματος, γιὰ ν' ἀφίνη ἀνοιχτὸ τὸ πρόβλημα.

Εἶχε λοιπὸν προχωρήσει ἀπὸ τὴν πανγενεσίαν τοῦ Δαρβίνου, στὴν περιγενεσίαν τοῦ Χαϊκελ, παίρνοντας ἀπὸ τὶς ὑποθέσεις τοῦ Γκάλτου. Ἐπειτα, εἶχε τὴ διαίσθησι τῆς θεωρίας ποὺ θὰ ἐθριάμβευε ἀργότερα μὲ τὸ Βάϊσμαν, καὶ εἶχε σταματήσει στὴν ἰδέαν μιᾶς οὐσίας ἀφάνταστα λεπτῆς καὶ περιπλοκῆς, τὸ κυοφόρον πρωτόπλασμα, ποὺ ἓνα μέρος του μένει πάντοτε ὡς ἀπόθεμα σὲ κάθε νέο ἄτομο γιὰ νὰ μεταδοθῇ ἔτσι ἀναλλοίωτο καὶ ἀπαράλλαχτο. Αὐτο φαίνονταν νὰ τὰ ἐξηγῇ ὅλα.

Μὰ τί ἄπειρο ἀκόμη μυστήριον αὐτὸς ὁ κόσμος τῶν ὁμοιοτήτων ποὺ μεταφέρουν τὸ σπερματόζωον καὶ τὸ ὠάριον, ὅπου τὸ ἀνθρώπινο μάτι δὲν διακρίνει ἀπολύτως τίποτα, ἔστω καὶ στὴν πιὸ μεγάλη μεγέθυνσι τοῦ φακοῦ τοῦ πιὸ δυνατοῦ μικροσκοπίου!

Καὶ περίμενε, νὰ δῇ μιὰ μέρα τὴ θεωρίαν του νὰ πέφτῃ, γιὰτὶ δὲν τὸν ἱκανοποιούσε παρὰ μόνο σὰ μεταβατικὴ λύση, ἱκανοποιητικὴ μόνον στὴν παρούσα κατάστασι τοῦ ζητήματος, στὴν αἰώνια αὐτὴν ἐξερεύνησι τῆς ζωῆς, ποὺ ἡ ἴδια τῆς ἢ πηγῇ, ἢ ἀναβλάστησί της, φαίνεται προορισμένη νὰ μᾶς διαφεύγῃ γιὰ πάντα.

Ἄ! Αὐτὴ ἡ κληρονομικότητα!...

Τὶ ἀντικείμενο σ' ἀτελείωτες σκέψεις! Τὸ ἀναπάντεχο, τὸ ἀξιοθαύμαστο, δὲν ἦταν μῆπως τὸ ὅτι ἡ ὁμοιότητα τῶν παιδιῶν ὡς πρὸς τοὺς γονεῖς δὲν ἦταν τέλεια οὔτε μαθηματικὴ;

Εἶχε, γιὰ τὴν ἴδια του τὴν οἰκογένεια πρῶτον καταστρώσει ἓνα δένδρον μὲ λογικὴ ἀκολουθία, ὅπου οἱ μερίδες τῶν ἐπιδράσεων ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ διαμοιραζόντανε μισὲς καὶ μισὲς: ἡ μερίδα τοῦ πατέρα καὶ ἡ μερίδα τῆς μητέρας.

Ἀλλὰ ἡ ζωντανὴ πραγματικότητα, σχεδὸν σὲ κάθε βῆμα διάψευδε τὴν θεωρίαν. Ἡ κληρονομικότητα, ἀντὶ νὰ εἶναι ἡ ἴδια ὁμοιότητα, δὲν ἦταν παρὰ ἡ τάσι πρὸς τὴν ὁμοιότητα, ποὺ τῆς ἀντιστεκόντανε τὰ περι-

στατικὰ καὶ τὸ περιβάλλον.

Καὶ εἶχε καταλήξῃ σ' αὐτὸ ποὺ ἀποκαλοῦσε ἔκτρωσι τῶν κυττάρων.

Ἡ ζωὴ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ κίνησι, καὶ ἡ κληρονομικότητα, ὄντας ἡ κίνησι ποὺ μεταδίδεται, κάνει ὥστε τὰ κύτταρα στὸ μεταξὺ τους πολλαπλασιασμό, νὰ ἀποσπῶνται, νὰ παραγκωνίζονται, μεταχειριζόμενα τὸ καθένα τους, τὴν κληρονομικὴν προσπάθειαν. Ἐτσι ποὺ, ἐὰν κατὰ τὴν πάλιν αὐτὴν, κύτταρα πιὸ ἀδύναμα ὑποκύπτουν, τὰ βλέπει κανεὶς νὰ παρῶνται στὸ τελικὸ συμπέρασμα σημαντικὰς διαταράξεις, ὅργανα ὅλως διόλου διαφορετικὰ.

Τὸ ἔμφυτο, ἡ ἀκατάπαυστη ἐφευρετικότητα ποὺ ἔχει ἡ φύσις, καὶ ποὺ τὴν ἀποτροπιάζονε αὐτὸς, μῆπως τάχα δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτό;

Μῆπως δὲν ἦταν αὐτὸς, τόσο διαφορετικὸς ἀπὸ τοὺς γονεῖς του, ἐξ αἰτίας παρόμοια περιστατικὰ ἢ ἀκόμη ἐξ αἰτίας τῆς ὑποτυπώσεως κληρονομικότητος, στὴν ὁποία εἶχε πιστέψει γιὰ μιὰ στιγμὴ;

Γιὰτὶ τὸ κάθε γενεολογικὸ δένδρον ἔχει ρίζες ποὺ εἰσχωροῦν στο βάθος τῆς ἀνθρώπου ὄντος ὡς τὸν πρῶτον ἀνθρώπου, καὶ φυσικὰ δὲ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ξεκινήσῃ ἀπὸ ἓναν μοναδικὸν πρόγονον, μιὰ καὶ μπορεῖ νὰ μοιάζῃ κανεὶς μ' ἓναν πρόγονον ἀκόμη πιο παλιὸν καὶ ἄγνωστο.

Ὡς τόσο, ἀμφέβαλλε γιὰ τὸν ἀταβισμό. Εἶχε τὴ γνώμη, ὅτι παρὰ τὸ περίεργον παραδείγμα, ποὺ ἔπαιρνε ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴν οἰκογένειαν, ἡ ὁμοιότητα ἔπειτα ἀπὸ δυὸ καὶ τρεῖς γενεάς, πρέπει νὰ ἐκφυλίζεται ἐξ αἰτίας τὰ περιστατικὰ, ἡ μεσολαβήσεις καὶ οἱ χίλιοι δυὸ πιθανοὶ συνδυασμοί.

Ἐπὶ τοῦ λοιποῦ αὐτοῦ ἓνα κάποιο γίγνεσθαι, μιὰ διαρκὴς μεταβολή, σ' αὐτὴν τὴν μεταδομένην προσπάθειαν, στὴ μεταβιβαζομένην δύναμιν, αὐτὸν τὸν συγκλονισμό ποὺ ἔμφυσά τὴ ζωὴ στὴν ὕλη καὶ ποὺ εἶναι ὁλόκληρη ἡ ζωὴ.

Καὶ πολυάριθμα ἐρωτηματικὰ ὑψωνότανε προστά του.

Ἐπὶ τοῦ ἄλλου μιὰ πρόοδος φυσικὴ καὶ πνευματικὴ διὰ μέσου τῶν γενεῶν;

Τὸ μυαλό, σὲ ἐπαφὴ μὲ τις ἀναπτυσσόμενες ἐπιστῆμες ἀναπτύσσεται τάχα κι' αὐτό; Μποροῦσε κανεὶς νὰ ἐλπίζῃ μὲ τὰ χρό-

νια, σὲ μιὰ πιὸ μεγάλη δικαιοσύνη, σὲ μιὰ μεγαλύτερη εὐτυχία;

Ἐπειτα, ἐρχόντανε εἰδικὰ προβλήματα. Ἐνα, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, ποὺ τὸ μυστήριόν του τὸν εἶχε ἐρεθίσει πολὺν καιρὸ.

Πῶς ἓνα ἀγόρι; Πῶς ἓνα κορίτσι;.. στὴ σύλληψιν;

Δὲν θὰ ἔφθαναν ποτέ, νὰ προβλέψουν ἐπιστημονικῶς τὸ φύλον, ἢ τοῦλάχιστον νὰ τὸ ἐξηγήσουν; Ἐπάνω σ' αὐτὸ εἶχε γράψῃ μιὰ περίεργη μονογραφία, γεμάτη γεγονότα, ἡ ὁποία ὅμως κατέληγε ὡς συμπέρασμα στὴν ἄγνοια τὴν ἀπόλυτη, ὅπου τὸν εἶχαν ἀφίσει οἱ πιὸ ἐπίμονες ἐρευνῆς του.

Ἀναμφίβολα, ἡ κληρονομικότητα δὲν τοῦ ἔδινε τόσο πάθος παρὰ μόνο γιὰτὶ ἔμενε σκοτεινὴ, ὅπως ὅλες οἱ ἐπιστῆμες, ποὺ μόλις ἀκόμη ἀρχίζουν νὰ μιλοῦν καὶ στίς ὁποῖες κυριαρχεῖ ἡ φαντασία.

Τέλος, μιὰ μακρὰ ἐρευνα ποὺ εἶχε κάμει στὴν κληρονομικότητα τῆς φθίσεως, εἶχε ἀναζωογονήσῃ μέσα του τὴν πίστη ποὺ ἄρχισε νὰ κλονίζεται, τὴν πίστη τοῦ θεράποντος κλινικοῦ, ὀχνοντάς τον στὴν εὐγενὴ καὶ τρελλὴν ἰδέαν νὰ ἀναζωογονήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα.

Τελειωτικὰ, ὁ δόκτωρ Πασκάλ, δὲν εἶχε παρὰ μιὰ μόνον πίστη: τὴν πίστη στὴ ζωὴ.

Ἡ ζωὴ ἦταν ἡ μόνη θεϊκὴ ἐκδήλωσις.

Ἡ ζωὴ ἦταν θεός!.. ὁ μέγας κινήτης, ἡ ψυχὴ τοῦ σύμπαντος.

Ἐτσι ποὺ ἂν μπορούσε κανεὶς νὰ τὴν γνωρίσῃ νὰ τὴν πιάσῃ καὶ νὰ τὴν διαθέσῃ, θὰ ἔφτανε τὸν κόσμο κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του.

Σ' αὐτὸν ποὺ εἶχε κοιτάξῃ ἀπὸ κοντὰ τὴν ἀσθένειαν, τὸν πόνο, καὶ τὸν θάνατον, ἔμπνοῦσε μέσα του ὁ στρατευόμενος οἶκτος τοῦ γιατροῦ.

Ἄ! Νὰ μὴν εἶναι πιά κανεὶς ἄρρωστος, νὰ μὴν ὑποφέρῃ, νὰ πεθαίνουν οἱ ἄνθρωποι ὅσο τὸ δυνατόν λιγότερο!

Τὸ ἔριόν του κατὰληγε στὴν σκέψιν πῶς μπορούσε νὰ ἐπισπευσθῇ ἡ παγκόσμια εὐτυχία, ἡ μελλούμενη κοινωνία τῆς τελειότητος καὶ τῆς εὐτυχίας, ἐπεμβαίνοντας, ἐξασφαλίζοντας τὴν ὑγείαν σ' ὅλους.

Ὅταν ὅλοι θὰ ἦσαν ὑγιεῖς, δυνατοί, ἔξυπνοί, δὲν θὰ ὑπῆρχε πιά παρὰ μόνον ἓνας ἀνώτερος λαός, ἄπειρα σοφός καὶ

εὐτυχισμένος.

Στις Ἰνδίες μήπως, δὲν ἔκαμαν μέσα σὲ ἐπτά γενεές ἀπὸ ἑνα σοῦδρα, ἕνα βραχμάνο, ὑψώνοντας ἔτσι πειραματικά τὸ τελευταῖο ἀνθρώπινο πλάσμα στὸν τελειότερο ἀνθρώπινο τύπο;

Καὶ καθὼς στὴ μελέτη του γιὰ τὴ φθίση εἶχε συμπεράνει ὅτι δὲν ἦταν κληρονομική, ἀλλὰ ὅτι κάθε παιδί φθισικοῦ ἔφερε ἕνα ἐκφυλισμένο ἔδαφος, ὅπου ἡ φθίση μπορούσε νὰ ἀναπτυχθῇ μὲ σπανία εὐκολία δὲν σκεφτότανε πιά ἄλλο, παρὰ τὸ πὼς νὰ πλουτίσῃ αὐτὸ τὸ ἔδαφος, πὺν τὸ ἐκφύλισε ἡ κληρονομικότητα, νὰ τοῦ δώσῃ τὴν δύναμη νὰ ἀντισταθῇ στὰ παράσιτα ἢ μᾶλλον στὰ καταστρεπτικὰ μιάσματα πὺν τὰ ὑποψιαζότανε μέσα στὸν ὁργανισμό, πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴ θεωρία τῶν μικροβίων.

Νὰ ἐμφυσῇ τὴν δύναμη!

Ὅλο τὸ πρόβλημα ἦταν σ' αὐτό. Καὶ δίνοντας δύναμη ἦταν τὸ ἴδιο σὰ νὰ ἔδινε θέληση σὰ νὰ πλάτυνε τὸ μυαλό, σταθεροποιώντας τὰ ἄλλα ὄργανα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη, ὁ γιατρός, διάβαζε ἕνα παλιὸ ἱατρικὸ βιβλίο τοῦ 15ου αἰῶνα. Τοῦ ἔκαμε ζωερὴ ἐντύπωση ἕνα φάρμακο πὺν λεγότανε «θεραπεία τῶν ὑπογραφῶν».

Γιὰ νὰ θεραπεύσῃ ἕνα ἄρρωστο ὄργανο, ἔφθασε νὰ πάρῃ κανεὶς ἀπὸ ἕνα ἀρνὶ ἢ ἀπὸ ἕνα βῶδι τὸ ἴδιο ὑγιὲς ὄργανο, νὰ τὸ βράσῃ καὶ νὰ πιῇ τὸ ζωμό.

Ἡ θεωρία συνίστατο στὴ θεραπεία διὰ τῶν ὁμοίων καὶ στίς ἀρρώστειες κυρίως τοῦ ἥπατος, ὅπως ἔλεγε τὸ σύγγραμμα, αἱ ἰάσεις ἦσαν ἀναρίθμητες.

Σ' αὐτὸ ἐπάνω ἐργάσθηκε ἡ φαντασία τοῦ γιατροῦ.

Γιατί τάχα, νὰ μὴ δοκιμάσῃ;

Ἀφοῦ ἤθελε νὰ ἀναζωογονήσῃ τοὺς ἀδύναμους ἀπὸ κληρονομικότητα, πὺν τοὺς ἔλειπε ἡ νευρική οὐσία, δὲν εἶχε παρὰ νὰ τοὺς παράσῃ, νευρικήν οὐσία κανονική καὶ ὑγιή.

Μόνο πὺν ἡ μέθοδος τοῦ ζωμοῦ τοῦ φάνηκε παιδαριώδης. Βοήκε πὼς θάπρεπε νὰ κοπανίσῃ σ' ἕνα γουδι ἐγκέφαλο καὶ παρῃ κεφαλίδα προβάτου, βρέχοντας μὲ ἀποσταγμένο νερὸ καὶ ἔπειτα νὰ φυλτρώῃ τὸ ὑγρὸ πὺν θὰ ἐπετύγχανε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο.

Πειραματίσθηκε ἔπειτα σὲ ἀσθενεῖς μὲ τὸ ὑγρὸ αὐτὸ πὺν τοὺς τὸ ἔδινε, ἀνακατεμένο μὲ κρασί τῆς Μαλάγας, δίχως ὅμως νὰ καταλήξῃ σὲ σημαντικὸ ἀποτέλεσμα.

Ἐξαφνα, ἐνῶ ἄρχισε νὰ ἀποθαρρύνεται, εἶχε μίαν ἔμπνευση, μὲ μέρη πὺν ἔκαμε σὲ μίαν γυναῖκα ἄρρωστη ἀπὸ τὸ σικότη τῆς ἔνεση μορφίνης, μὲ τὴ μικρὴ σύριγγα τοῦ Πραβᾶξ.

Ἄν ἐπιχειροῦσε, μὲ τὸ ὑγρὸ αὐτὸ, ὑποδερμικὰ ἐνέσεις; Καὶ ἀμέσως, μόλις γύρισε, πειραματίστηκε στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του. Ἐκαμε μίαν ἔνεσι στὰ νεφρά, πὺν τὴν ἐπανάλαβε πρῶτ' καὶ βράδι.

Οἱ πρῶτες δόσεις, μόνο ἐνὸς γραμμαρίου δὲν εἶχαν ἀποτέλεσμα.

Ὅμως, διπλασιάζοντας καὶ τριπλασιάζοντας τίς δόσεις, ἔξπνησε καταγοητευμένος ἕνα πρῶτ', ξαναβρίσκοντας στὰ πόδια του τίς δυνάμεις πὺν εἶχε ὅταν ἦταν εἴκοσι χρονῶν.

Προχώρησε ἔτσι, ὡς τὰ πέντε γραμμάτια, καὶ ἀνέπνεε τώρα βαθύτερα, ἐργάζονταν μὲ μίαν διαύγεια μυαλοῦ, μὲ μίαν εὐχέρεια πὺν εἶχε χάσει ἀπὸ χρόνια.

Μιὰ εὐεξία, μιὰ χαρὰ τῆς ζωῆς, τὸν πλήμνυροῦσε.

Ἀπὸ τότες, ὅταν παράγγειλε στὸ Παρίσι μιὰ σύριγγα πὺν μπορούσε νὰ περιλάβῃ πέντε γραμμάτια, ξαφνίστηκε καὶ ὁ ἴδιος ἀπ' τὰ εὐτυχῇ ἀποτελέσματα πὺν εἶχε στοὺς ἀρρώστους του, πὺν τοὺς ξανάστηνε στὰ πόδια τους, μέσα σὲ λίγες μέρες, σὰν νὰ τοὺς περεχοῦσε μὲ νέο κῦμα σπαρταριστῆς ζωῆς.

Ἡ μέθοδος του, ἦταν ἀκόμη ἐμπειρική καὶ βάρβαρη· τὸν ἔκαμε νὰ προμαντεύῃ ἕνα σωρὸ κινδύνους· πρὸ παντὸς φοβότανε μὴν προκαλέσῃ φλεγμονές, ἂν τὸ ὑγρὸ δὲν ἦταν ἀπόλυτα καθαρὸ.

Ἐπειτα ὑποψιαζότανε πὼς ἡ ἐνεργητικότητα τῶν ἀρρώστων, προσερχότανε κατὰ ἕνα μέρος ἀπὸ τὸν πυρετό, πὺν τοὺς μετὰδινε.

Ὅμως αὐτὸς δὲν ἦταν παρὰ ἕνας συντελεστής. Ἡ μέθοδος θὰ μπορούσε νὰ τελειοποιηθῇ ἀργότερα.

Τάχα, δὲν εἶχε ἐπιτύχει πραγματικὸ θαῦμα κάνοντας τοὺς ἀταξικούς νὸ περπατοῦν, ἀναστήνοντας τοὺς φθισικούς καὶ δίνοντας ὥρες διαυγείας ἀκόμη καὶ στοὺς

τρελλούς; Καὶ πρὸς σ' αὐτὴν τὴν ἀνακάλυψη τῆς Ἀλχημείας τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ἄνοιγε μιὰ τεράστια ἐλπίδα καὶ πίστευε πὼς εἶχε ἀνακαλύψει τὴν πανάκεια, τὸ ὑγρὸν τῆς ζωῆς, προωρισμένο νὰ καταπολεμήσῃ τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία, τὴ μόνη πραγματικὴ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν, μίαν πραγματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ πηγὴ νεότητος, δίνοντας δύναμη, ὑγεία, θέληση, καὶ ξανακάνοντας μίαν ἀνθρωπότητα καινούργια καὶ ἀνώτερη.

Τὸ πρῶτ' ἐκεῖνο, στὸ δωμάτιό του, πὺν ἦταν βορεινὸ καὶ πὺν τὸ σκίαζαν κάπως ἀπ' ἔξω οἱ πλάτανοι, ἐπιπλωμένο ἀπλυστατα, μὲ τὸ σιδερένιο κρεβάτι του, μ' ἕνα ἐρμάρι, καὶ μ' ἕνα μεγάλο γραφεῖο, ὅπου βρισκότανε ἕνα γουδι κι' ἕνα μικροσκόπιο, ἀποτέλειωσε μὲ ἄπειρες φροντίδες τὴ κατασκευὴ μιᾶς μπουνκάλας τοῦ ὑγροῦ του.

Ἀφοῦ πρῶτα κοπάνισε ἐγκεφαλικὴ οὐσία προβάτου, μέσα σὲ ἀπεσταγμένο νερὸ, ἄφισε νὰ κατασταλάξῃ καὶ φυλτρώσῃ τὸ παρασκευάσμα. Καὶ εἶχε τέλος ἕνα μικρὸ μπουνκάλι ρευστοῦ θολοῦ, πὺν ἦταν ἀσπρουλιάτικο μὲ γαλάζιες ἀνταύγειες καὶ πὺν τὸ κοίταζε ἐπὶ πολὺ στὸ φῶς, σὰ νὰ κρατοῦσε στὰ χέρια του, τὸ ζωογόνο καὶ σωτήριο αἷμα τοῦ κόσμου.

Ἀλλὰ, ἐλαφροὶ κτύποι στὴν πόρτα καὶ μιὰ φωνὴ ἐπίμονη, τὸν ἔξπνησαν ἀπὸ τὸ ὄνειρό του.

—Ἐ, λοιπὸν!... Τί τρέχει, κύριε; Εἶναι δώδεκα καὶ τέταρτο. Δὲ θέλετε νὰ γευματίσετε;

Κάτω πραγματικὰ τὸ γεῦμα περιμένε μέσα στὴ δροσερὴ τραπεζαρία. Εἶχαν ἀφίσει κλειστὰ τὰ παντζούρια καὶ μόνο ἕνα ἦταν ἀνακουφωτό.

Ἦταν ἕνα χαρούμενο δωμάτιο, μὲ κορνιζισμένους τοίχους, ἀνοιχτὸ γκρίζο χρώμα μὲ γαλάζιες ρίγες.

Τὸ τραπέζι, ὁ μπουφές, οἱ καρέκλες, εἶχαν συμπληρώσει ἄλλοτε τὴν ὅλη ἐπίπλωση, μόδα Αὐτοκρατορίας πὺν εἶχαν τὰ δωμάτια.

Μιὰ κρεμαστὴ μπρούτζινη λάμπα, πὺν ἔλαμπε πάντα, φεγγοβολοῦσε σὰν ἥλιος, ἐνῶ στοὺς τέσσαρας τοίχους, ἀνθίζαν τέσσερα μεγάλα μπουνκέτα μὲ παστέλ, μοσχοκαρφίες, γαρούφαλα, γιασμιὰ καὶ τριαν-

τάφυλλα.

Ἀκτινοβόλος μπῆκε ὁ δόκτωρ Πασκάλ.

—Ἄ, νὰ πάρῃ ὁ δαίμονας! Ἐσχάστηκε. Ἡθελε νὰ τελειώσω!... Νά, ὁλοκαίνουργιο τούτη τὴ φορὰ, καὶ ὅλος διόλου καθαρὸ, τόσο πὺν γιὰ νὰ γίνουν θαύματα...

Καὶ ἔδειχνε τὸ μπουνκάκι, πὺν τὸ εἶχε φέρεῖ μαζί του, στὸν ἐνθουσιασμό του ἐπάνω.

Μὰ εἶδε τὴν Κλοτίλδη εὐθυτενὴ καὶ μὲ ὕφος σοβαρό.

Τὸ βουβὸ πνεῦμα τῆς ἀναμονῆς, τῆς εἶχε ξαναδόσῃ ὅλη τὴν ἔχθρα, κι' αὐτὴ πὺν λαχταροῦσε νὰ ριχτῇ στὸ λαιμὸ του, τὸ πρῶτ', ἔμεινε τώρα ἀκίνητη καὶ σὰν κομμάτι πάγος μακριὰ του.

—Καλὰ!—εἶπε δίχως νὰ χάσῃ τὴν εὐθυμία του—κάνουμε ἀκόμη τὴν κακισμένο! Αὐτὸ εἶναι ἀπαίσιο!... Δοιπὸν, δὲν τὸ θαυμάζεις τὸ ὑγρὸ τοῦ μάγου, πὺν ἀνασταίνει πεθαμένους;

Εἶχε καθίσει στὸ τραπέζι, καὶ ἡ νέα, καθίζοντας ἀντίκρου του, ἀναγκάστηκε ἐπιτέλους νὰ παντήσῃ.

—Ξαίρεις, μαίτρο, πὺν θαυμάζω κάθε τι πὺν εἶναι δικό σου... Ἀλλὰ ἡ ἐπιθυμία μου εἶναι νὰ σὲ θαυμάζω ἐπίσης καὶ οἱ ἄλλοι. Ὑπάρχει αὐτὸς ὁ θάνατος τοῦ δύστιχου γερο—Μπουτάν...

—ὦ!—ξεφώνησε δίχως νὰ τὴν ἀφίσῃ ν' ἀποτελειώσῃ—Ἕνας ἐπιληπτικός, πὺν ὑπέκλυσε σὲ μιὰ κρίσι ἔπειτα ἀπὸ συμφορὴν!... Νά! Ἀφοῦ ἔχεις τέτοιο ἔλεεινὸ κέφι, ἂς μὴ μιλάμε πιά γι' αὐτό. Θὰ μοῦ προξενήσῃς μεγάλη θλίψη, κι' αὐτὸ θὰ μοῦ χαλοῦσε τὴ ἡμέρα.

Εἶχε αὐγὰ ἂν λὰ κόκ, παῖδάκια, κρέμα... Καὶ παρατάθηκε μιὰ σιωπὴ, πὺν κατὰ τὴ διαρκεία τῆς, ἡ νέα παρὰ τὸ κάκιομα τῆς, ἔφαγε γερό, ἔχοντας μεγάλη ὄρεξη, πὺν δὲν εἶχε τὴν κοκκινοκίτρινά νὰ τὴν ἀποκουρῇ.

Γι' αὐτὸ κι' ἐκεῖνος, εἶπε στὸ τέλος, γελαστός:

—Ἐκεῖνο πὺν μὲ καθησυχάζει, εἶναι ὅτι τὸ στομάχι σου εἶναι γερό... Μαρτίνη, δόσε λοιπὸν κι' ἄλλο ψωμί στὴ δεσποινίδα!

Κατὰ τὴ συνήθεια, αὐτὴ τοὺς σεβόριζε καὶ τοὺς παρακολουθοῦσε πὺν ἔτρωγαν μὲ τὴν ἥρεμὴ οἰκειότητά της.

Συχνά, μάλιστα κουβέντιαζε μαζί τους.

—Κύριε, εἶπε, όταν ἔκοψε τὸ ψωμί—ὁ χασάπης ἔφερε τὸ λογαριασμό. Πρέπει νὰ πληρώσω;

Πραγματικά, ἡ Μαρτίνη εἶχε τὸ ταμεῖο.

Τὰ ποσὰ ποὺ εἶχε καταθέσει στὸν κύριο Γκρανγκιγιό, συμβολαιογράφο στὸ Πλασάν, ἔφεραν ἓνα στρογγυλὸ εἰσόδημα ἑξή χιλιάδες φράγκα τὸ χρόνο. Κάθε τριμηνία, τὰ χίλια ἑντακόσια φράγκα, ἔμεναν στὰ χέρια τῆς ὑπηρετριάς κι' αὐτὴ τὰ διέθετε, ὅσο τὸ δυνατόν καλλίτερα γιὰ τὰ συμφέροντα τοῦ σπιτιοῦ, τ' ἀγόραζε καὶ τὰ πλήρωνε ὅλα μὲ τὴν πρὸ μεγάλη οἰκονομία γιατί ἦταν τσιγκούννα καὶ τὴν πείραζαν μάλιστα διαρκῶς γι' αὐτό.

Ἡ Κλοτίλδη, λιγοῦξοδη, θὰ εἶχε δικὴς ἰδιαίτερο ταμεῖο. Ὅσα γιὰ τὸ γιατρό, ἔπαιρνε γιὰ τὰ πειράματά του καὶ γιὰ χαρτίλκι ἀπὸ τίς τρεῖς ἡ τέσσερες χιλιάδες φράγκα τὸ χρόνο ποὺ κέρδιζε ἀκούη καὶ ποὺ τὰ εἶχε στὸ βάθος τοῦ συρταριοῦ τοῦ γραφείου του, ἔτσι ποὺ σχηματίστηκε ἐκεῖ ἓνας μικρὸς θησαυρὸς, χρυσάφι καὶ χαρτονομίσματα, ποὺ δὲν ἤξαιρε ποτὲ ὁ ἴδιος τὸν ἀκριβῆ τους ἀριθμὸ.

—Βεβαίαι, κύριε, πληρώνω—ἐπανέλαβε ἡ ὑπηρετρία, ἀλλὰ ὅταν ψωνίζω ἐγὼ ἡ ἴδια, καὶ τοῦτη τὴ φορὰ ὁ λογαριασμὸς παραχόντρυνε, ἐξ αἰτίας ὅλα αὐτὰ τὰ μυαλά ποὺ σὰς ἔφερε ὁ χασάπης...

Ὁ γιατρός, τῆς ἔκοψε ἀπότομα τὴν κουβέντα.

—Ἀ, δὲ μοῦ λέτε; Θὰ τὰ βάλετε τώρα καὶ σεῖς μαζί μου; Ὁχι, ὄχι! Αὐτὸ εἶναι πάρα πολὺ... Χθὲς μὲ κάνατε πολὺ νὰ χολοσκάσω κι' οἱ δύο σας, καὶ ἤμουν θυμωμένος. Μὰ πρέπει νὰ πάψω πρὸς αὐτό. Δὲ θέλω νὰ καταντήσῃ κόλασι τὸ σπῆν. Δύο γυναῖκες ἐναντίον μου! Καὶ οἱ μόνες μάλιστα ποὺ μ' ἀγαποῦν λιγούλα...! Ζαίρετε; Θὰ προτιμοῦσα ἀμέσως νὰ ξεπορτίσω! Δὲ θύμωνε, γελοῖσε, κι' ὡς τόσο, στὸ τρεμούλιασμα τῆς φωνῆς του φαινόταν ἡ ἀνησυχία τῆς καρδιάς του.

Καὶ πρόσθεσε μὲ τὸ συνηθισμένο ὕφος του όταν χοράτευε:

—Ἀν φοβᾶστε γιὰ τὸ τέλος τοῦ μῆνα σας, κόρη μου, πέστε στὸ χασάπη νὰ μοῦ στείλῃ ξεχωριστὸ λογαριασμό... Καὶ μὴ φοβᾶστε δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ σὰς ζητήσουν ἀπ' τὰ δικὰ σας. Οἱ παράδες σας μποροῦν

νὰ κοιμοῦνται.

Ἦταν ἓνας ὑπαινιγμὸς στὴν ἰδιαίτερη μικρὴ περιουσία τῆς Μαρτίνης.

Στὰ τριάντα χρόνια, μὲ τετρακόσια φράγκα μισθὸ τὸ χρόνο, εἶχε μαζέψῃ δώδεκα χιλιάδες φράγκα, μὴ παίρνοντας ἀπ' αὐτὰ παρὰ τὸ ἀπόλυτο ἀναγκαῖο γιὰ δικὰ τῆς ἔξοδα. Καὶ σχεδὸν τριπλασιάστηκε ἀπ' τοὺς τόκους καὶ τοὺς ἀνατοκισμοὺς τὸ ποσὸ αὐτό, κι' ἔτσι οἱ οἰκονομίες ἦταν ἤθελε νὰ τίς τοποθετήσῃ στοῦ κυρίου Γκρανγκιγιό, ἀπὸ ἰδιοτροπία, ἀπὸ θέλησι νάχῃ ὅλους διόλου χωριστὰ τὰ δικὰ τῆς λεφτὰ ποὺ ὡς τόσο τὰ εἶχε τοποθετήσῃ σὲ γερά εἰσοδήματα.

—Οἱ παράδες ποὺ κοιμοῦνται, εἶναι παράδες τίμοι. Εἶπε σοβριὰ. Ἀλλὰ ὁ κύριός μου ἔχει δίκιο. Θὰ πῶ στὸν χασάπη νὰ στείλῃ ξεχωριστὸ λογαριασμό, ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ μυαλά εἶναι γιὰ τὴν κουζίνα τοῦ κυρίου κι' ὄχι γιὰ τὴ δική μου.

Ἡ ἐξηγήσι αὐτῇ, ἔκανε τὴν Κλοτίλδη νὰ χαμογελάσῃ γιατί τὴν διασκέδαζαν συχνὰ τὰ πειράγματα γιὰ τὴν τσιγκουνιὰ τῆς Μαρτίνης.

Κι' ἔτσι τὸ γεῦμα, τελείωσε κάπως πρὸς εὐθνημα.

Ὁ γιατρός θέλησε νὰ πάρῃ τὸν καφέ κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια, λέγοντας πὼς εἶχεν ἀνάγκη ἀπὸ ἀέρα μιά κι' ἔμενε κλεισμένος ὁλόκληρο τὸ πρωτ.

Ἐἴσι λοιπὸν ὁ καφὲς σερβιρίστηκε πρὸς τὸν πείρινο πάγκο, κοντὰ στὴ βρύση. Τί ὁμορφα ποὺ ἦταν ἐκεῖ στὴ δροσιά τοῦ νεροῦ ποὺ κελαῖδοῦσε, ἐνῶ ἀπ' τ' ἄλλο μέρος, τὰ πεῦα, ὁ ἀγρός τὸ κτῆμα ὁλόκληρο ἔκαιγαν κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο στὶς δύο ἡ ὥρα τὸ ἀπόγευμα.

—Ἐἴσι λοιπὸν δεσποινίς—εἶπε μὲ προσποιητὴ κατσοφιὰ—δὲν πιστεύεται στὸ ἐλιξιρίόν μου ποὺ ἀνασταίνει τοὺς νεκρούς, καὶ πιστεύετε ὡς τόσο στὰ θαύματα!...

—Μαίτο!—εἶπε ἡ Κλοτίλδη—Πιστεύω πὼς δὲν τὰ γνωρίζουμε ὅλα.

Ἐκαμὲ μιά χειρονομία, γεμάτη ἀνυπομονησία.

Μὰ πρέπει νὰ τὰ μάθουμε ὅλα. Κατάλαβε λοιπὸν μικρὴ ὅτι ποτὲ δὲν βεβαιώθηκε ἐπιστημονικῶς μιά ἔστω καὶ μόνη παρέκκλησι στὸς νόμους τοὺς ἀναλοῖωτους

ποὺ κυβερνοῦν τὸ σύμπαν.

Μόνη ἴσαμε σήμερα ἔχει ἐπέμβῃ ἡ ἀνθρώπινη διανόησι καὶ σὲ προκαλῶ νὰ βοῆς μίαν πραγματικὴ θέλησι, μίαν ὁποιαδήποτε πρόθεσι ἔω ἀπὸ τὴ ζωὴ. Καὶ τὸ πᾶν βρίσκεται αὐτοῦ.

Δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμον καμμιὰ ἄλλη θέλησι παρὰ μόνον ἡ δύναμις αὐτῇ, ποὺ τὰ ὠθεῖ ὅλα πρὸς τὴ ζωὴ, ὅλο καὶ πρὸ ἀναπτυγμένη καὶ ἀνώτερη.

Εἶχε σηκωθῇ μὲ μιά μεγάλη χειρονομία καὶ τὸν ἀναστάτωνε μιά τέτοια πίστις ὥστε ἡ κόρη τὸν κοίταξε ξαφνισμένη, ποὺ τὸν εὗρισκε τόσο νεὸ κάτω ἀπὸ τὰ ἄσπρα του μαλλιά.

—Θέλεις νὰ σοῦ πῶ τὸ δικό μου τὸ Πιστεύω ἀφοῦ μὲ κατηγορεῖς πὼς δὲν παραδύχουαι τὸ δικό σου; Πιστεύω στὸ μέλλον τῆς Ἀνθρωπότητος καὶ στὴν προοδο τοῦ μυαλοῦ, χωρίς στὴν ἐπιστήμη. Πιστεύω πὼς τὸ κυνήγημα τῆς ἀλήθειας μὲ τὴν ἐπιστήμη εἶναι τὸ θεῖο ἰδεώδες, ποὺ πρέπει νὰ τάξῃ στὸν ἑαυτὸ του ὁ ἄνθρωπος. Πιστεύω πὼς ἴλα εἶναι πλάνη καὶ ἀλαζωγία ἔξω ἀπ' τὸ θησαυρὸ τῶν ἀληθειῶν, ποὺ ὁλοένα καὶ αὐξάνουν καὶ ποὺ δὲ θὰ χαθοῦν ποτέ. Πιστεύω πὼς τὸ ποσὸν τῶν ἀληθειῶν αὐτῶν, ποὺ διαρκῶς πληθαίνουν θὰ δόσῃ τέλος στὸν ἄνθρωπο μίαν ἀνυπολόγηστη ἰσχί, καὶ τὴν ψυχικὴ ἡρεμία, ἀν' ὅχι τὴν εὐτυχία. Ναί! Πιστεύω στὸν τελικὸ θρίαμβο τῆς ζωῆς.

Καὶ ἡ χειρονομία του, ἀκόμη πρὸς πλατεία, ἔκαμε τὴ γύρο τοῦ ἀπεραντοῦ ὀρίζοντα, σὰν γιὰ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴ μαρτυρία αὐτῆς τῆς ἐξοχῆς, ποὺ αἰολοζότανε καὶ ὅπου ἔβραζαν οἱ χυμοὶ ὅλων τῶν ὑπάρξεων.

—Μαί! Τὸ ἀδύνατο θαῦμα, παιδί μου, εἶναι ἡ ζωὴ... Ἀνοιξὲς λοιπὸν τὰ μάτια, καὶ κοίταξέ!...

Κούνησε αὐτὴ τὸ κεφάλι τῆς.

—Τ' ἀνοίγω καὶ δὲν τὰ βλέπω ὅλα...

Ἐσί, μαίτο, εἶσαι ἓνας πεισματάρης, ὅταν δὲν θέλεις νὰ παραδεχθῇς, ὅτι ὑπάρχει ἐκεῖ πάνω ἓνας ἄγνωστος, στὸν ὁποῖον δὲν θὰ μπορέσῃς νὰ εἰσχωρήσῃς ποτέ. Ὡ! τὸ ξαίρω... Εἶσαι πάρα πολὺ ἔμπνοος, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀγνοῇς αὐτό. Μόνον, ποὺ δὲ θέλεις νὰ το λάβῃς ὑπ' ὄψιν σου. Τραβάς στὴν πάντα τὸν ἄγνωστο γιατί σὲ ἐμποδίζει στὲς ἐρεῦνες σου... Ὅσο κι' ἂν μοῦ λὲς

νὰ βγάλω ἀπ' τὴ μέση τὸ μυστήριον δὲν μπορῶ νὰ τὸ κάμω αὐτὸ ἐγώ!.. Το μυστήριον ἀμέσως μὲ διεκδικεῖ καὶ μ' ἀνησυχεῖ...

Τὴν ἄκουε χαμογελῶντας, εὐτυχισμένος γιατί τὴν ἔβλεπε ν' ἀλαφιάζῃ καὶ χαίδεψε μὲ τὸ χέρι του, τὲς μπυῦκλες τῶν ξανθῶν μαλλιών τῆς.

—Ναί! νὰ τὸ ξαίρω. Εἶσαι καὶ σὺ ὅπως οἱ ἄλλοι. Δὲν μπορεῖς νὰ ζήτῃς δίχως αὐταπάτες καὶ δίχως ψευτιές... Τέλος πάντων, θὰ συνεννοηθοῦμε ὡς τόσο. Ἐχε τὴν ὑγειά σου κι' αὐτὸ εἶναι τὸ μισο τῆς σοφίας καὶ τῆς εὐτυχίας.

Ἐπειτα ἀλλάζοντας κουβέντα:

—Δὲν μοῦ λες! Θὰ μὲ συνοδεύσῃς ὡς τόσο στὴ χώρα τῶν θαυμάτων μου... Ὅταν θὰ ἔχει λίγο πέσει ἡ ζεστη, θὰ βγοῦμε μαζί.

Ἐκείνη ἀρνήθηκε στὴν ἀρχή, γιὰ νὰ φανῇ πὼς δὲν ὑποχωρεῖ. Καὶ στὸ τέλος παραδεχτικὴ βλέποντας τὴ χολόσκαση ποὺ τοῦ προξενούσε.

Κατὰ τὴν συνήθεια τὸν συνόδευε

Ἐμεινεν πολλὴν ὥρα κάτω ἀπ' τὰ πλατάνια, ὡς τὴ στιγμή ὅπου ὁ γιατρός ἀνεβῆκε γιὰ νὰ ντυθῇ.

Ὅταν ξανακατέβηκε, καθὼς πρέπει ντυμένος μὲ μιά ρεντικότα, μ' ἓνα καπέλλο μετὰξινὸ μὲ μεγάλα μπόρ, εἶπε νὰ ζεψοῦν τὸν χορτατζῆ, τ' ἄλλο ποὺ ἐπὶ ἓνα τέταρτο τοῦ αἵωνα τὸν πηγαινε στὶς ἐπισκέψεις του.

Ὅμως τὸ δυστυχισμένο γέριχο ζῶο, ἀρχισε νὰ κουράζεται, καὶ ἀπὸ εἰγνωμοσύνη στὲς ὑπηρεσίς του, ἀπὸ τρυφερότητα, δὲν τὸ ἀνησυχούσαν πιά.

Τὸ βράδι ἐκεῖνο, εἶχεν ἀποκοιμηθῇ, μὲ μάτια θολὰ μὲ πόδια πιασμένα ἀπὸ ρευματισμούς. Γι' αὐτὸ κι' ὁ γιατρός μὲ τὴ νέα, ὅταν πῆγαν καὶ τὸ εἶδαν στὸ σταῦλο, τοῦ ἔδωσαν ἀπὸ ἓνα φιλὶ δεξιά κι' ἀριστερά, στὰ χοντρά ρουθούνια του, λέγοντας του, νὰ ἡσυχάσῃ πίνω σὲ μιά στίβα ἄχυρο, ποὺ εἶχε φρερὶ ἡ ὑπηρετρία.

Καὶ ἀπεφάσισαν νὰ πᾶνε μὲ τὰ πόδια.

Ἡ Κλοτίλδη, φοροῦσε ἀκύμη, τὸ ἄσπρο τῆς φορετάνι μὲ τίς κόκκινες κουκκίδες, καὶ ὀνόο ποὺ ἔδεσε ἀπλούστατα πάνω στὰ μαλλιά τῆς ἓνα φαρδὺ ψάθινο καπέλλο σκεπασμένο μ' ἓνα μάτσο πασχαλιές.

Καὶ ἦταν γοητευτικὴ, μὲ τὰ μεγάλα τῆς

μάτια, τὸ γαλατένιο τῆς καὶ ρόδινο πρόσωπο στὴ σκιά τῶν φαρδιῶν μπόρ τοῦ καπέλλου.

Ὅταν ἔβγαινε ἔτσι στὸ μπράτσο τοῦ Πασκάλ, αὐτὴ λεπτοῦλα, πεταχτὴ καὶ τόσο νέα, ἐκεῖνος ἀκτινοβόλος, μὲ πρόσωπο πού τὸ φώτιζε ἡ ἀσπρίλα τῶν γενειῶν του, μὲ ρωμαλεότητα ἀκόμη, πού τὸν ἔκανε νὰ ἀνασηκῶνι στὰ χέρια του τὴ νέα γιὰ νὰ τὴ περάσῃ ἀπ' τὶς τὶς ρεματιές, ὁ κόσμος χαμογελοῦσε στὸ πέρασμά του, καὶ ὅλοι γυροῦσαν νὰ τοὺς παρακολουθήσουν μὲ τὸ βλέμμα. Τόσο ἦταν χαρούμενοι καὶ ὠραῖοι.

Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ἔτσι ὅπως ξεπρόβαλαν ἀπ' τὸ δρόμο τοῦ Φενουγιέρ, στὴν εἴσοδο τοῦ Πλασσάν, μιὰ παρέα γυναικοῦλες, σταμάτησαν ἀπότομα τὴν κουβέντα τους.

Θὰ ἔλεγε κανεῖς, πῶς ἦταν κάποιος ἀπ' τοὺς παλῶν ἐκείνους βασιλιάδες, πού βλέπουμε στοὺς αἰῶνες, ἕνας ἀπ' τοὺς βασιλιάδες τοὺς ἰσχυροὺς καὶ τοὺς ἡπιοὺς, πού δὲν γεροῦν πιά ἄλλο, μὲ τὸ χέρι ἀκουμπισμένο στὴν πλάτη ἐνὸς κορασίου, ὠραίου σὰν τὸ φῶς τῆς μέρας καὶ πού ἡ ὑποταχτική του αὐτὴ τοὺς ὑποστήριζε.

— Ἀ! μαῖτρο! Μὲ ξεγάσατε! Περιμένω πάντα τὴ σημείωμά σας ἐπὶ τῆς φυματιώσεως.

Ἦταν ὁ δόκτωρ Ραμόν, ἐγκατεστημένος ἀπὸ δύο χρόνια τώρα στὸ Πλασσάν, ὅπου ἔκαμε μιὰν καλὴ πελατεία, ὠραῖο κεφάλι, σ' ὅλη τὴ λάμπι μιᾶς γελαστής ἀνδρότητας, λατρευτόταν ἀπ' τὶς γυναῖκες, καὶ εἶχεν εὐτυχῶς πολλὴν ἐξυπνάδα καὶ πολλὴν σοφία.

— Ἐ, Ραμόν! Καλημέρα! Μὰ διόλου, ἀγαπητέ μου φίλε, δὲν σὰς ξέχασα. Αὐτὴ ἡ μικρὴ κοροῦλα, στὴν ὁποία ἔδωσα χθες τὸ σημείωμα γιὰ νὰ τὸ ἀντιγράψῃ, δὲν ἔκαμε ἀκόμη τίποτα.

Οἱ δύο νέοι ἔσφιξαν τὰ χέρια τους, μὲ μιὰ ἐγκάρδια ἐπιστηθιότητα.

— Καλημέρα σας, δεσποινὶς Κλοτίλδη.

— Καλημέρα, κύριε Ραμόν.

Κατὰ τὸ διάστημα ἐνὸς πυρετοῦ, πού εἶχε εὐτυχῶς ἐλαφρὰ μορφή, ὅταν ἀρρώστησε πέρου ἡ νέα, ὁ γιατρὸς Πασκάλ ξετρελλάθηκε σὲ βαθμὸ πού νὰ ἀμφιβάλλῃ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Καὶ εἶχε ἀπαι-

τήσει ἀπὸ τὸν νεαρὸ συνάδελφο του, νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ νὰ τὸν καθησυχάσῃ.

Ἔτσι, μιὰ ἐπιστηθιότητα μιὰ φιλία εἶχε ἀναπτυχθῇ ἀνάμεσα στοὺς τρεῖς τους.

— Θὰ ἔχετε τὸ σημείωμα σας αὔριο τὸ πρωτὶ. Σὰς τὸ ὑπόσχομαι!

Εἶπεν ἡ νέα γελώντας.

Ἀλλὰ ὁ Ραμόν τοὺς συνόδευσεν κάμποσο, ὥς τὸ τέarma τῆς ὁδοῦ τῆς Μπάνι, στὴν εἴσοδο τῆς παλιᾶς συνοικίας ὅπου πῆγαιναν.

Καὶ ἦταν στὸν τρόπο ὅπου ἔσκυβε γιὰ νὰ μιλήσῃ στὴν Κλοτίλδη, ὁλόκληρος ἕνας ἔρως διακριτικός, πού εἶχε σιγὰ σιγὰ μεγαλώσει, περιμένοντας ὑπομονητικὰ τὴν ὥρα τὴν πὺ κατάλληλη γιὰ νὰ ἐκδηλωθῇ πρὸς τὴν πὺ λογικὴ λύσι.

Ἐξ ἄλλου, ὁ Πασκάλ, ἄκουε μὲ εὐχαρίστησι τὸ γιατρὸ Ραμόν, πού θαύμαζε πολὺ τὰ ἔργα του.

— Να! Ἀκριβῶς, ἀγαπητέ μου φίλε, πηγαίνω στὴν Γκιρόντ, ξαίρετε, στὴ γυναῖκα αὐτή, πού ὁ ἀντρας τῆς, ἕνας βυρσοδέψης, πέθανε φθισικός πρὶν πέντε χρόνια.

Τῆς ἔχουν μείνει δύο παιδιὰ: ἡ Σοφία, πού θὰ εἶναι σὲ λίγο δεκάξη χρονῶ, πού μπόρεσα εὐτυχῶς τέσσερα χρόνια πρὶν ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ πατέρα τῆς, νὰ τὴν στείλω στὴν ἐσοχὴ ἐδῶ κοντά, σὲ μιὰ θεῖα τῆς, καὶ ἕνας γυός, ὁ Βαλεντίνος, πού ἔκλεισε τὰ εἰκοσιένα του χρόνια καὶ πού ἡ μητέρα του θέλησε νὰ τὸν κρατήσῃ κοντά τῆς, ἐξ αἰτίας τὸ πείσμα μιᾶς τρυφερότητος, καὶ παρὰ τὰ φορικὰ συμπτώματα πού τὸν ἀπειλοῦσαν. Ἐ, λοιπόν! Δὲς τε ἂν ἔχω δικίον νὰ ὑποστηρίξω ὅτι ἡ φθίσις δὲν εἶναι κληρονομικὴ, ἀλλὰ ὅτι οἱ φυματικοὶ γονεῖς κληροδοτοῦν ἀπλῶς ἕνα ἐκφυλισμένο ἔδαφος, ὅπου ἀναπτύσσεται ἡ ἀρρώστεια μὲ τὴν παραμικρὴ μόλυνσι. Σήμερα, ὁ Βαλεντίνος, πού ἔζησε σὲ διαρκὴ ἐπαφὴ μὲ τὸν πατέρα του εἶναι φθισικός, ἐνῶ ἡ Σοφία, πού μεγάλωσε στὸ ὑπαιθρο ἔχει μιὰν ὑπέροχην ὑγεία.

Θοιάρβευε. Καὶ πρόσθεσε γελώντας:

— Αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει νὰ σώσω ἴσως τὸ Βαλεντίνον γιὰτὶ ἀναλαμβάνει σ' αἶψα σβύσει καὶ παλεύει ἀπ' τὸν καιρὸ πού τὸν ταιμπῶ.... Ἀ! Ραμόν... θὰ τὶς παραδεχθῇτε! Θὰ τὶς παραδεχθῇτε κάποτε καὶ σεῖς τὶς ἀνέσεις μου..

— Μά, δὲ λέω ὅχι! Ξαίρετε καλά, πῶς ἐγὼ εἶμαι πάντα μὲ τὸ μέρος σας.

Ὅταν ἔμειναν μόνοι τους, ἐπετάχυναν τὸ βῆμα, καὶ βρέθηκαν ἀμέσως στὴν ὁδὸ Κανκουάν, σὲν ἀπ' τοὺς πὺ στενοὺς καὶ πὺ μαῦρους δρόμους τῆς παλαιᾶς συνοικίας.

Μ' ὅλο αὐτὸ τὸ φλογερὸ ἥλιο, βασίλευε ἐκεῖ μέσα ἕνα χλωμὸ φῶς, καὶ μιὰ ὑγρασία ὑπογείου.

Ἐκεῖ, σὲ κάποιο ὑπόγειο κατοικοῦς ἡ Γκιρόντ μαζὺ μὲ τὸ γιὸς τῆς Βαλεντίνου.

Ἦρθε κι' ἀνοιξε, ξερακιανή, ἐξαντλημένη, χτυπημένη καὶ ἡ ἴδια ἀπὸ μιὰν ἀργὴ ἀποσύνθεση τοῦ αἵματος.

Ἀπ' τὸ πρωτὶ ὥς τὸ βράδυ, ἔσπασε ἀμύδαλα μ' ἕνα κόκκαλο ἀρνιοῦ ἐπάνω σὲ μιὰ χοντρή πέτρα, πού τὴν ἔσφιγγε ἀνάμεσα στὰ γόνατα τῆς. Κι' αὐτὴ ἡ μοναδικὴ ἐργασία τοὺς ζοῦσε, μιὰ καὶ ὁ γιὸς τῆς εἶχε σκολάσει ἀπὸ κάθε δουλειά.

Ἡ Γκιρόντ ὥς τόσο χομογέλασε τὴ μέρα ἐκείνη βλέποντας τὸ γιατρό, γιὰτὶ ὁ Βαλεντίνος εἶχε φάει μιὰν μπριζόλα μὲ μεγάλη ὄρεξη, πράμα πού ἀποτελοῦσε μεγάλη παλυτέλεια καὶ πού δὲν μποροῦσε νὰ τοῦ τὴν δώσῃ ἀπὸ μῆνες ὁλόκληρους.

Ἐκεῖνος, λιγνός, μὲ πεσμένα μαλλιά καὶ γένεια, μὲ κοκκαλιάρικο καὶ πανιασμένο πρόσωπο, εἶχε ἐπίσης σηκωθῇ βιαστικός, γιὰ νὰ δείξῃ ὅτι εἶχε δυνάμεις. Γι' αὐτό, ἡ Κλοτίλδη, συγκινήθηκε, ἀπ' τὴν ὑποδοχὴ πού ἔκαμαν στὸν Πασκάλ, σὰ νὰ ἦταν ὁ σωτήρας καὶ ὁ μεσσίας ὁ ἀναμενόμενος.

Οἱ φτωχοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι τοῦ ἔσφιγγαν τὰ χέρια καὶ θὰ τοῦ φιλοῦσαν τὰ πόδια, καϊτάζοντας τον μὲ μάτια, πού στραφτοκοποῦσαν ἀπὸ εὐγνωμοσύνη. Τὰ μποροῦσε λοιπὸν ὅλα! Ἦταν λοιπὸν ὁ καλὸς Θεὸς πού ἀνάσταينه νεκρούς!

Ὁ ἴδιος γέλασε ἐνθαρρυντικά, πρὸς σ' αὐτὴν τὴν κοῦρα, πού φαινότανε τόσο εὐνοϊκή.

Φυσικά, ὁ ἀρρωστος θὰ εἶχε θεραπευθῇ, ἴσως ἀκόμη νὰ μὴν ἦταν ὅλα αὐτὰ παρὰ μόνο μιὰ καμτσικιά, γιὰτὶ τὸν ἔβλεπε πρὸ παντὸς ἐρεθισμένο καὶ πυρετώδη.

Ὅμως, ἦταν λοιπὸν μικρὸ πράμα τὸ νὰ κερδίξῃ μέρες;

Τοῦ ἔκαμε καὶ πάλι τὴν ἔνεσι, ἐνῶ ἡ

Κλοτίλδη, ὀρθια πρὸς τὸ παράθυρο, ἔστρεψε τὴ ράχη. Καὶ ὅταν ἔφυγαν, τὸν εἶδε πού ἄφισε ἕνα εἰκοσόφραγκο πάνω στὸ τραπέζι.

Τοῦ συνέβαινε συχνά, νὰ πληρώνῃ τοὺς ἀρρώστους του, ἀντὶ νὰ πληρώνεται.

Ἐκαμαν τρεῖς ἄλλες ἐπισκέψεις στὴν παλιὰ συνοικία, κι' ἔπειτα πῆγαν σὲ μιὰν κυρία τῆς νέας συνοικίας. Κι' ἔπειτα, καθὼς βρέθηκαν πάλι στὸ δρόμο, τῆς εἶπε:

— Δὲν ξαίρεις! Ἀν ἦσουν αὐτὰρετὸ κορίτσι, πρὶν περάσουμε ἀπ' τοῦ Λαρουά, θὰ πηγαίναμε ὡς τὴν Σεγκιράν, νὰ δοῦμε τὴ Σοφία στὶς θεῖας τῆς. Αὐτὸ θὰ μ' εὐχαριστοῦσε.

Δὲν ἦταν παρὰ τρία χιλιόμετρα ἀπόστασι, μ' αὐτὸν τὸν καλὸ καιρὸ. Ἐκείνη δέχτηκε χαρούμενα, δίχως πιά νὰ κἀνὴ τὴν κακιωμένη καὶ σφιγγότανε ἐπάνω του, εὐτυχισμένη πού τοῦ κρατοῖσε τὸ μπράτσο.

Ἦταν πέντε ἡ ὥρα. Ὁ λοξὸς ἥλιος ἀπλώνει στὴν ἐσοχὴ ἕνα ἀπέραντο χρυσὸ σεντόνι.

Ἀλλὰ μόλις βγῆκαν ἀπ' τὸ Πλασσάν, χρειάστηκε νὰ διασχίσουν μιὰ γωνία τοῦ ἀπέραντου κάμπου, πού ἦταν ὁλόγυμνη καὶ ξερὴ, στὰ δεξιὰ τοῦ ποταμοῦ.

Τὸ νέο κανάλι, πού τὰ ἀρδευτικὰ νερά του, ἔπρεπε νὰ μεταβάλλουν τὸν τόπο, περπαμένο ἀπ' τὴν δίψα, δὲν πότιζαν ἀκόμη αὐτὸν τὸ συνοικισμό. Καὶ χῶματα κοκκινωπά, χῶματα κιτρινωπά ἀπλονόντανε σὲ μιὰν ἀπέραντη ἔκταση, πού τὴν καβούρδιζε ὁ ἥλιος.

Στὰ μακρὰ φαινότανε τὰ φαλακρὰ ὑψώματα, πού στοὺς πρόποδάς τους ἔκοβε ἡ μαῦρη γραμμὴ, τὰ δημόσια κυπαρίσια.

Καὶ εἶχε πάνω στὸ δρόμο, εἰκοσι ἑκατοστὰ σκόνη, μιὰ σκόνη ἀσπρὴ σὰ χιόνι, πού τὴν ξεσήκωνε τὸ παραμικρὸ φύσημα τοῦ ἀέρα καὶ τὴ σκορποῦσε σὰ σύννεφο πάνω στὲς συκιὲς καὶ στ' ἀγριόγκαθα.

Ἡ Κλοτίλδη, πού διασκέδαζε ἔτσι πού ἔκανε τὴ σκόνη νὰ τρίξῃ κάτω ἀπ' τὰ πόδια τῆς, θέλησε νὰ προφυλάξῃ τὸν Πασκάλ μὲ τὴν ὀμπρέλλα τῆς.

— Ἐχεις τὸν ἥλιο στὰ μάτια! — τοῦ εἶπε — ἔλα λοιπὸν ἀπ' τὰ ἀριστερά.

Μὰ στὸ τέλος πῆρε ὁ ἴδιος τὴν ὀμπρέλλα γιὰ νὰ τὴν κρατᾷ αὐτός.

— Ἐσὺ δὲν τὴν κρατᾷς καλά — ἐπέμεινε πάλι ἐκείνη. Κι' ἔπειτα ἔσένα σὲ κουράζει..

Ἐφ' ἄλλου φθάσαμε.

Μέσα στήν καυμένη πεδιάδα, φάνηκε ἀπὸ μακριὰ ἓνα νησάκι φυλλώματα, ἓνα μεγάλο μπουκέτο δέντρα.

Ἐκεῖ ἦν ἡ Σεγκιράνν, τὸ κτῆμα ὅπου εἶχε μεγαλώσει ἡ Σοφία, κοντὰ στὴ θεία της τῇ Θεοδότῃ. Μὲ τὴν παραμικρὴ βρυσούλα, μὲ τὴ πιὸ τιποτένια ρεματιά, ἡ καβουρδισμένη ἐκείνη γῆ ξεσποῦσε σὲ μιὰν ρωμιαλέα βλάστησι. Καὶ πυκνὰ φυλλώματα σχηματίζαν ὠραῖες ἀλέες μὲ ἓνα γλυκὸ ἴσκιο.

Τὰ πλατάνια, οἱ ἀγριοκαριδυνές, οἱ λεύκες, βλάσταναν πυκνὰ καὶ γερά.

Ἔτσι πῆραν οἱ δύο τους ἓνα δρομάκι, σκεπασμένο μὲ ὑπέροχες βελανιδιές.

Καθὼς προχωροῦσαν πρὸς τὸ κτῆμα, μιὰ ἀπ' τὶς γυναῖκες πού θέριζαν, ἄφισε τὸ δρεπάνι της κι' ἔτρεξε πρὸς αὐτοὺς. Ἦταν ἡ Ἰδία ἡ Σοφία, πού εἶχεν ἀναγνωρίσει τὸ γιατρὸ καὶ τὴν δεσποινίδα ὅπως δόμαζε τὴ Κλοτίλδη. Τὸν λάτρευε καὶ τοὺς δύο, κ' ἔμεινε κοιτάζοντάς τους μὲ γουρλωμένα μάτια, δίχως νὰ μπορῇ νὰ πῇ τὰ αἰσθήματα πού πλυμμηροῦσαν τὴν καρδιά της.

Ὁμοιάζε τοῦ ἀδελφοῦ της Βαλεντίνου, εἶχε τὸ ἴδιο μικρὸ ἀνάστημα, καὶ τὰ κιτρινωπὰ μαλλιά του.

Στὴν ἐξοχὴν ὅμως, μακριὰ ἀπ' τὴν μόλυνσι τοῦ πατρικοῦ περιβάλλοντος, φαινότανε γεροφτιαγμένη, καλὰ στεκάμενη πάνω στὰ γόδια της πόδια, μὲ γεμάτα μάγουλα καὶ μὲ ἀφθονα μαλλιά.

Καὶ εἶχε πολὺ ὠραῖα μάτια, πού στραφτοκοποῦσαν ἀπὸ ὑγεία καὶ ἀπὸ εὐγνωμοσύνη.

Ἡ θεία Θεοδότῃ, πού θέριζε κι' αὐτὴ, προχώρησε ἐπίσης φωνάζοντας ἀπὸ μακριὰ καὶ χωρτεύοντας μὲ κάποιαν ἐπαρχιακὴν τραχύτητα.

Ἄ! κύριε Πασκάλ! Δὲ σὰς χρειαζόμαστε ἐμεῖς ἐδῶ. Δὲν ἔχουμε ἀρρώστους!..

Ὁ γιατρός πού εἶχε ἔλθει ἀπλοῦστατα, γιὰ νὰ ἀπιλαύσῃ τὸ ὠραῖο θέαμα τῆς ὑγείας, ἀποκρίθηκε αὐτὸ ἴδιος ὅρος:

— Τὸ ἐλπίζω αὐτό! Ὡς τόσο, νὰ ἔνας κόριτσος, πού μὰς χωστᾷ ἀπὸ μιὰ μεγάλη λαμπάδα, σ' ἑσᾶς καὶ σὲ ἐμένα!

— Αὐτὸ εἶναι παστοικὰ ἀλήθεια! Καὶ τὸ ξοῖρε καλὰ κύριε Πασκάλ! Δέει πὼς δίχως ἑσᾶς, θὰ ἦταν τώρα κι' αὐτὴ, ὅπως ὁ

ἀδελφός της Βαλεντίνος.

— Μπᾶ! Θέλον γλυτώσουμε κι' αὐτὸν ἐπίσης. Πάει καὶ λίτερα ὁ Βαλεντίνος. Μόλις τὸν ἔχω ἐπισκεφθῇ.

Ἡ Σοφία ἔπιασε τὰ χέρια τοῦ γιατροῦ καὶ χοντρά δάκρυα ἀνάβλυσαν ἀπὸ τὰ μάτια της.

Δὲν μποροῦσε παρὰ μόνο νὰ μουρμουρίσῃ.

— Ὡ! κύριε, Πασκάλ!

Πὼς τὸν ἀγαποῦσαν! Καὶ ἡ Κλοτίλδη αἰσθανότανε ὅλο καὶ πιὸ μεγάλη τὴν τρυφερότητα πού εἶχε γι' αὐτόν. Ἔτσι ὅπως ἔβλεπε τοὺς ἄλλους νὰ τὸν ἀγαποῦν ἔμειναν γιὰ λίγο ἐκεῖ, καὶ κουβεντιάζαν στὴ σκιά τῶν πράσινων κυπαρισσιῶν. Ἐπειτα, ξαναγύρισαν στὸ Πλασσάν, ἔχοντας ἀκόμη μιὰν ἐπίσκεψι.

Ἦταν στὴ γωνία δύο δρόμων, σὲ μιὰ σκοτεινὴ ταβέρνα, πού τὴν ἀσπρίζε ἓνα δάχτυλο σκόνῃ σιὰ παρθυρά της.

Εἶχαν ἐγκαταστήσει ἐκεῖ ἀπέναντι ἓναν ἀτμόμυλο, χρησιμοποιοῦντας τὰ παλιὰ κτίρια τοῦ Παραντοῦ, σ' ἓνα κτῆμα πού βαστοῦσε ἀπ' τὸν περασμένο αἰῶνα.

Κι' ὁ Λαρονιάς, ὁ ταβερνιάρχης, ἔκανε ὥς τόσο καλὲς δουλίτσες, χάρις στοὺς ἐργάτες τοῦ μύλου καὶ στοὺς χωρικοὺς πού ἔφερον τὸ στάρι τους. Εἶχε ἀκόμη γιὰ πελατεία τῆς Κυριακῆς, τοὺς κατοικοὺς τοῦ Ἀρτιῶ, ἓνα μικρὸ προάστειο ἐκεῖ κοντά.

Τὸν χτύπαε ὁ μωρὴ κακοτυχία καὶ σερνότανε ἐδῶ καὶ τρεῖς χρόνια τώρα, ἐνῶ ὅλο καὶ παραπονιότανε γιὰ κάτι πονους, πού τοὺς διέγνωνε ἐπὶ τέλους ὁ γιατρός, ὡς μιὰν ἀρχὴ ἀταξίας. Ὡς τόσο, ἔβριζε πείσμα, νὰ μὴν παίρνῃ ὑλημεταί, γροπινότανε συχνὰ ἀπ' τὰ ἐπιπλῆ, κι' ἐξακολουθοῦσε νὰ σερβίρῃ ὁ ἴδιος τοὺς πελάτες του.

Γι' αὐτό, μιὰ καὶ ξανασηλώθηκε στὰ πόδια του ἔπειτα ἀπὸ καυμιὰ δεκαοχτὴ ἐνέσεις, ἐφώνιζε κι' ὅλας πὼς εἶχε γιατρευτῇ.

Στεκότανε ἀκριβῶς στὴν πόρτα του, γερός, ψηλός, μὲ τὸ πρσσωπο σὰ φλογισμένο κάτω ἀπὸ τὰ πυρὰ μαλλιά του.

— Σὰς περίμενα, κύριε Πασκάλ! Ξαίρετε πὼς χθὲς μποτιλιάρισα δυὸ βρεφία κρασί δίχως τὴν παραμικρὴ κοῦράση;

Ἡ Κλοτίλδη ἔμεινε ἔξω σ' ἓνα πέτρι-

νο παγκάκι, ἐνῶ ὁ Πασκάλ εἶχε μπῆ μέσα γιὰ νὰ κάμῃ τὴν ἐνεση στὸ Λαρονιάς. Ἀκουγώτανε οἱ φωνές τους.

Ὁ ταβερνάρχης, λιγόψυχος, παρὰ τοὺς δυνατοὺς μῦς του, φοβότανε τὴ βελόνα. Ὁ γιατρός πάλι τοῦ ἔλεγε, πὼς μπορούσε τέλος πάντων, νὰ ὑποστῇ κανεὶς λίγο πόνο, γιὰ νὰ ἐξαγοιάσῃ τὴν ὑγεία του.

Ἐπειτα ὁ ταβερνάρχης θύμωσε, κ' ἐπέμενε νὰ προσφέρῃ στὸ γιατρὸ ἓνα ποτήρι κατί.

Ἡ δεσποινίς, ἔλεγε, δὲν θὰ τοῦ ἔκανε τὴν προσβολὴ νὰ μὴ δεχθῇ ἓνα ποτήρι σιρόπι.

Κουβάλησε ἔξω ἓνα τραπέζι, τοὺς ἔβαλε καὶ κάθισαν, κ' ἐπέμενε νὰ τσουγγρίσουν ὅλοι μαζί.

— Στὴν ὑγεία σας, κύριε Πασκάλ, καὶ στὴν ὑγεία τους ὅλα τὰ φτωχαδίκια, πού τοὺς ξαναδίνετε ὄρεξη γιὰ νὰ φᾶνε τὸ ψωμί τους!

Χαμογελώντας, ἡ Κλοτίλδη σκεπτότανε τίς κουτσομπολιές πού τῆς εἶπεν ἡ Μαρτίνη, γιὰ κεῖνον τὸν μάρομπα Μπουτέ, ὅπου ἔλεγαν πὼς τὸν εἶχε σκοτώσει ὁ γιατρός.

Δὲν σκότωνε λοιπὸν τοὺς ἀρρώστους! Τὸ φάρμακό του ἔκανε λοιπὸν θαύματα!

Καὶ ξανάβρισκε τὴν πίστη στὸ Δάσκαλό της, μέσα στὸν πυρετὸ ἐκεῖνο τῆς ἀγάπης, πού ἀνάβλιζε ἀπὸ τὴν καρδιά της.

Ὅταν ἔφυγαν, εἶχε ξαναγίνει πάλι ὁλότελα δική του. Μποροῦσε τὴν αὐτὴ νὰ τὴν πάρῃ, νὰ τὴν κατακτήσῃ, νὰ τὴν κάμῃ ὅτι θέλει. Μὰ λίγα λεπτὰ προτῆτερα, ὅταν καθότανε στὸ πέτρινο πάγκο, εἶχε ὀνειροπολήσει μιὰν περίεργη ἱστορία.

Ἐκεῖ τάχα, σ' αὐτὸ τὸ κτίριο, μαῦρο ἀπὸ τὸ κάρβουνο καὶ ἀσπρισμένο σήμερα ἀπὸ τὸ ἀλεῖρι, δὲν εἶχε γίνοι ἄλλοτε ἓνα δράμα ἐρωτικό;

Καὶ ξαναθυμότανε τὴν ἱστορία μὲ τίς λεπτομέρειες, πού τίς εἶχε πῇ ἡ Μαρτίνη, ἀπὸ ὑπαινιγμοὺς πού εἶχε κάμει ὁ ἴδιος ὁ γιατρός μιὰν ἐρωτικὴ καὶ τραγικὴ περιπέτεια τοῦ ἐξαδέλφου της, τοῦ ἀββᾶ Σεργίου Μουρέ, πού ἦταν τότες ἐφημέριος στὸ Ἀρτιῶ, μὲ μιὰν γοητευτικὴ κόρη, ἄγρια καὶ παθιάρη πού κατοικοῦσε στὸ Παραντοῦ.

Ἀκολουθοῦσαν καὶ πάλι τὸ δημόσιο δρόμο καὶ ἡ Κλοτίλδη σταμάτησε, δείχνοντας μὲ τὸ χεῖρ τὴν ἀπέραντη σκυθρωπὴ ἔ-

κταση, τίς καλές, τὰ χωράφια, τὰ χέρσα.

— Μαῖτρο! Δὲν ἔχει κ' ἓναν κήπο; Δὲν μοῦ τὴν διηγῆθηκαν αὐτὴν τὴν ἱστορία;

Ὁ Πασκάλ, στὴ χαρὰ τῆς ὥραίας ἐκείνης μέρας ἐνοιωσε μιὰν ἀνατριχίλα, καὶ χαμογέλασε ἓνα χαμόγελο ἄπειρα θλιμμένο.

— Ναί! ναί! Τὸ Παραντοῦ, ἓνας κήπος τεράστιος δάση, λειβάδια, ἀμπέλια, μπουστάνια, βρύσες καὶ ρεματιές, ποῦ ῥιχνονται στὸ ποτάμι, τὴ Βιόρνη. Ἐνας κήπος ἐγκαταλειμένος, ἐδῶ καὶ ἓναν αἰῶνα, ὁ κήπος τῆς ὥραίας τοῦ Κοιμισμένου Δάσους, ὅπου ἡ φύση εἶχε ξαναγίνει καὶ πάλι κυρίαρχος. Καὶ βλέπετε! Τὰ ξηχέρωσαν ὅλα αὐτά, τὰ ἱσοπέδωσαν, ἔκοψαν τὰ δένδρα, γιὰ νὰ τὰ χωρήσουν σὲ κλήρους καὶ νὰ τὰ πουλήσουν σὲ δημοπρασία.

Ὡς καὶ οἱ βρύσες ἀκόμη ἔχουν στερέψει. Δὲν ὑπάρχει πιά ἐκεῖ κάτω, παρὰ αὐτὸς ὁ δηλητηριώδης βάλτος... Ἄ! Ὅταν περνῶ ἀπ' ἐδῶ μοῦ ξεσχίζεται ἡ καρδιά!

Ἐκείνη τόλμησε ἀκόμη νὰ ρωτήσῃ:

— Δὲν εἶναι ἐδῶ τὸ Παραντοῦ, πού ὁ ἐξαδελφός μου Σέργιος καὶ ἡ μεγάλη του φιλενάδα Ἀλμπίνη ἀγαπήθηκαν;

Ὅμως αὐτὸς δὲν πρόσεχε πιά τὴν νέα, σὰ νὰ μὴν τὴν εἶχε δίπλα του, κι' ἐξακολουθοῦσε μὲ βλέμματα ἀπλανῇ, σὰν χαμένος στὸ παρελθόν.

— Ἡ Ἀλμπίνη! Θεέ μου! Τὴν ξαναβλέπω μέσα στὸν ἥλιο τοῦ κήπου, σὰν μιὰ μεγάλη ἀνθοδέσμη μὲ δυνατό μῦρο ζωντανό, μὲ τὸ κεφάλι ριγμένο πίσω, μὲ τὸ στήθος τρικυμισμένο ἀπὸ εὐθυμία, εὐτυχισμένη γιὰ τὰ λουλούδια της, λουλούδια ἄγρια, μτλεγμένα ἀνάμεσα στὰ ξανθὰ μαλλιά της, πού τᾶδενε στὸ λαμό... μὲ τὸ πονκαμισάκι της μὲ τὰ λεπτά, γυνὰ καὶ χουσὰ ἀπ' τὸν ἥλιο μπράτσα της... Καὶ ὅταν ἀσφιεῖσθηκε ἀνάμεσα στὰ λουλούδια της, τὴ βλέπω ἀκόμη πεθαιμένη, ὁλόαπρη, μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα, νὰ κοιμᾶται μὲ χαμόγελο πάνω στὸ στρώμα της ἀπὸ γίαιεμα... Μιὰ πεθαιμένη ἀπὸ ἔρωτα! Καὶ ἔτσι, ὅπως εἶχαν ἀγαπηθῇ ἡ Ἀλμπίνη καὶ ὁ Σέργιος, μέσα στὸ μεγάλο ἀμαρτωλὸ κήπο, στὴν ἀγκαλιὰ τῆς συνένοχης φύσης! Καὶ τὸ κῆμα τῆς ζωῆς γκρεμοτοσάκιζε ὅλα τὰ ψεύτικα δεσμά, καὶ τὴ θοῖαυβος τῆς ζωῆς!..

Ἡ Κλοτίλδη ταραγμένη, ἔτσι ὅπως ἄ-

κουε τὸ φλογερὸ ἐκεῖνο μουρμουρητό, τὸν κοίταζε κατάματα.

Ποτὲ δὲν εἶχε τολμήσῃ νὰ τοῦ μιλήσῃ γιὰ μιὰ ἄλλη ἱστορία ποὺ ἀκουότανε, γιὰ τὸ μοναδικὸ καὶ διακριτικὸν ἔρωτα ποὺ εἶχε αὐτὸς γιὰ κάποια κυρία, ποὺ πέθανε κι' αὐτή, τὴν ἴδια ἐκεῖνη ὥρα.

Ὁ κόσμος ἔλεγε, πὼς τὴν εἶχε περιποιηθῇ, δίχως κἀν νὰ τολμήσῃ νὰ τῆς φιλήσῃ τὰ δάχτυλα. Ὡς ἐδῶ, ὡς τὰ ἐξήντα του σχεδὸν χρόνια, ἡ μελέτη καὶ ἡ δουλειά του τὸν εἶχαν ἀπομακρύνει ἀπ' τὶς γυναῖκες.

Τὸν ἐνοιῶθε ὅμως κανεὶς ἀνεξάντλητο στὰ αἰσθήματά του, μὲ τὴν καρδιά νέα καὶ ξεχειλισμένη. κάτω ἀπ' τ' ἄσπρα του μαλλιά.

—Καὶ κείνη ποὺ πέθανε.. Αὐτὴ ποὺ τὴν κλαῖνε ἀκόμα..

Δαγκώθηκε. Ἡ φωνή της ἦταν τρεμουλιαστή, τὰ μάγουλά της ἀναμένα, δίχως νὰ ξαίρῃ τὸ γιατί.

—Ὁ Σέργιος, δὲν τὴν ἀγαποῦσε λοιπόν, καὶ τὴν ἄφησε ἔτσι νὰ πεθάνῃ;

Ὁ Πασκάλ, φάνηκε σὰν νὰ ξύπνησε, καὶ σπαστάρισε ξαναβρίσκοντάς τὴν κοντά του, τόσο νέα, μὲ τόσο ὁμορφα μάτια, φλογερὰ καὶ ὀλοκάθαρα στὸν ἴσκιο τοῦ μεγάλου καπέλλου.

Καί εἶχε περάσει, ἓνας ἴδιος παλμὸς τοὺς συνεκλόνησε καὶ τοὺς δύο,

Δὲν ξανάπιασαν τὰ μπράτσα τους. Περιπατοῦσαν τώρα ὁ ἓνας δίπλα στὸν ἄλλο.

—Ἄ! ἀγαπημένη!.. Θὰ ἦταν πάρα πολὺ ὥραϊα ἡ ζωὴ, ἂν οἱ ἄνθρωποι δὲν τὰ χαλοῦσαν ὅλα! Ἡ Ἀλμπίνη πέθανε, καὶ ὁ Σέργιος εἶναι τώρα ἐφημέριος στὸν Ἄγιο Εὐτρόπιο, ὅπου ζῇ μὲ τὴν ἀδελφή του Ποθητὴ, ἓνα ἄξιο πλάσμα, ποὺ ἔχει τὴν καλὴ τύχη νὰ εἶναι μεσοηλίθια. Αὐτὸς εἶναι ἓνας ἅγιος ἄνθρωπος, δὲν εἶπα ποτὲ τὸ ἀντίθετο... Γιατὶ μπορεῖ νὰ εἶναι κανεὶς δολοφόνος καὶ νὰ ὑπηρετῇ τὸ Θεό!

Καὶ ἐξακολούθησε, λέγοντας ὡμὰ τὰ πράματα τῆς ζωῆς, γιὰ τὴν ἀπαίσια καὶ μαύρη ἀνθρωπότητα, δίχως ὥς τόσο νὰ χάσῃ τὸ εὐθυμο χαμόγελό του.

Ἀγαποῦσε τὴν ζωὴ καὶ ἔδειχνε τὴν ἀδιάκοπη προσπάθειά της, μὲ μιὰν ἥρεμη γεναιότητα παρὰ τὸ κακὸ καὶ τὴν ἀηδία ποὺ μπορούσε νὰ περιλαμβάνῃ.

Ὅσο φοικαλέα κι' ἂν φαινότανε ἡ ζωὴ, δὲν μπορούσε παρὰ νὰ εἶναι μεγάλη καὶ

κακὴ, ἀφοῦ γιὰ νὰ τὴ ζήσει κανεὶς. Ἐπρεπε νάχη μιὰ θέληση τόσο σταθερὴ, νὰ τείνῃ στὸ μοναδικὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς: τὴ θέληση τῆς ἀκατάβλητης προσπάθειας τῆς ἀγιουμένης ἀκόμῃ.

Βέβαια, ὅταν ἓνας σοφὸς μὲ διαύγεια δὲν πίστευε στὴν εἰδυλλιακὴ ἀνθρωπότητα, σὲ μιὰ φύση γεμάτη μέλι καὶ γάλα. Ἐβλεπε ἀπεναντίας τὶς ἐλλείψεις καὶ τὴ σαπίλα. Τὶς ξεσκέπαζε, τὶς ἐξερευνοῦσε, τὶς ταξινομοῦσε ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια τώρα.

Καὶ τὸ πάθος του γιὰ τὴ ζωὴ, ὁ θαυμασμός του γιὰ τὶς δυνάμεις τῆς ζωῆς, ἔφθασαν γιὰ νὰ τὸν οἰκτύνουν σὲ μιὰν ἀδιάκοπη χαρὰ, ἀπ' ὅπου ἀνάβλυζε φυσικὰ ἡ ἀγάπη του πρὸς τοὺς ἄλλους. μιὰ ἀδελφικὴ τρυφερότητα, μιὰ συμπάθεια, ποὺ τὴν ἐνοιῶθε κανεὶς, κάτω ἀπ' τὴν τραχύτητα τοῦ ἀνατόμου καὶ κάτω ἀπὸ τὸ προσποιητὸ ἀπρόσωπο τῶν σπουδῶν του.

—Μπά!—συμπέρανε, γυρνώντας μιὰν τελευταῖα φορὰ πρὸς τὴν ἀπέραντη σκυθρωπὴ ἔκταση.—Τὸ Παρανοῦ δὲν ὑπάρχει πιά. Τὸ ἔχουν σακατέψει, βρωμίσει, χαλάσει.

Μὰ τί ἐνδιαφέρουν ὅλα αὐτά;

Ἀμπέλια θὰ φυτευθοῦν. Στάχια θὰ μεγαλώσουν. Ὀλόκληρη μιὰ νέα συγκομιδὴ. Καὶ θ' ἀγαπιοῦνται ἀκόμῃ οἱ ἐρωτευμένοι, στίς μακρινὰς μελλούμενες μέρες τοῦ τρύγου καὶ τοῦ θέρου... Ἡ ζωὴ εἶναι αἰώνια! Ὁλο καὶ ξαναρχίζει, ὅλο καὶ μεγαλώνει.

Τῆς εἶχε ξαναπιάσει τὸ μπράτσο, γύρισαν μαζί, σφιγμένοι ἓνας πάνω στὸν ἄλλο τους, καλοὶ φίλοι, ἐνῶ τὸ ἀργὸ ἡλιοβασίλεμα ξεψυχοῦσε ψηλὰ στὸν οὐρανὸ, σὰν σὲ μιὰ ἥρεμη λίμνη ἀπὸ μενεξέδες καὶ τριαντάφυλλα.

Καὶ βλέποντάς τους νὰ περνοῦν, τὸν παλὴν ῥήγα τὸ δυνατό καὶ τὸ γλυκό, ἀκουμπισμένο στὸν ὅμο τῆς ὑποταχτικῆς καὶ γοητευτικῆς κορασίδας, οἱ γυναῖκες τῆς γειτονίας, καθισμένες στίς πόρτες τους χαμογελοῦσαν καὶ τοὺς παρακολουθοῦσαν μ' ἓνα τρυφερὸ χαμόγελο.

Στὴ Σουλειάδα, ἡ Μαρτίνη τοὺς παραμόνευε.

Ἀπὸ μακριὰ τοὺς ἔκαμε ἓνα μεγάλο νεῦμα.

—Ἐ! λοιπόν! Τί τρέχει; Δὲν τρώει ἀ-

πόψε ὁ κόσμος;

Ἐπειτα, ὅταν πλησίασαν:

—Ἄ! Θὰ περιμένετε, ἓνα μικρὸ τέταρτο τῆς ὥρας. Δὲν τόληψα νὰ βάλω τὸ μπουτάκι μου στὸ φούρνο.

Ἐμειναν ἔξω, γοητευμένοι, στὴν ὥραϊα βραδυά. Τὰ πεῦκα ποὺ σκεπαζότανε τώρα μὲ τὸ σκοτάδι, ἀναδίνανε τὸ μυρωμένο βάλαμο τοῦ ρετινιοῦ. Κι' ἀπ' τὸ ρουμάνι ποὺ ἔκαιγε ἀκόμῃ, κι' ὅπου ξεψυχοῦσε μιὰ τελευταῖα ρόδινη ἀναλαμπή, ἐρχότανε λὲς μιὰ ἀνατριχίλα.

Ἦτανε σὰν ἓνα ξελάφρωμα, σὰν ἓνας στεναγμὸς ποὺ ἐλαφρώνει τὸ στήθος, ἓνα ξαπόσταμα σ' ὀλόκληρο τὸ κτήμα στίς λυγνὲς ἀμυγδαλιές, στίς καμπουριασμένες ἐλιές, κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο οὐρανὸ, ποὺ ὅλο καὶ χλώμαζε μὲ μιὰν διαυγῇ ἡρεμία.

Ἐξ ἄλλου, πίσω ἀπ' τὸ σπῆι, τὸ μποκέττο οἱ πλάτανοι, δὲν ἦταν πιά παρὰ μιὰ μάζα σκοτεινὴ, μαύρη καὶ ἀδιαπέραστη, ὅπου ἀκουγόταν ἡ βρύση μὲ τὸ αἰώνιο κρυστάλλινο τραγοῦδι της.

—Μπά!—λέει ὁ γιατρός—ὁ κ. Μπελλόμπρ ἔχει κι' ὅλας δειπνίσει καὶ βγῆκε νὰ πάρῃ φρέσκο;

Ἐδειχνε μὲ τὸ χέρι του σ' ἓναν μπάγκο τοῦ γειτονικοῦ κτήματος, ἓναν ψιλὸ κι' ἀδύνατο γέρο, ἐβδομηντάρη, μὲ μακρουλὸ πρόσωπο, ποὺ τὸ χαράκωναν ρυτίδες, μὲ μεγάλα μάτια ἀκίνητα, πολὺ καθὼς πρέπει, ντυμένο μὲ τὴ γραβάτα καὶ τὴν ρετινκίττα του.

—Εἶναι ἓνας σοφὸς—μουρμούρισε ἡ Κλοτίλδη—εἶναι εὐτυχισμένος.

Ὁ Πασκάλ διαφωνοῦσε.

—Αὐτός; Ἐλπίζω πὼς ὄχι!

Δὲν μισοῦσε κανένα, καὶ μόνος ὁ κ. Μπελλόμπρ ὁ παλιὸς αὐτὸς καθηγητὴς στίς μικρὲς τάξεις, συνταξιούχος πιά σήμερα καὶ ποὺ κατοικοῦσε στὸ μικρὸ σπιτάκι του, δίχως ἄλλη συντροφιά παρὰ μόνον τὸν κωφάλαλο καὶ πιδὸ γέρο ἀκόμῃ ἀπ' αὐτὸν κηπουρὸ του, μόνον αὐτὸς εἶχε τὸ χάρισμα, νὰ τὸν φουρκίζῃ.

—Ἐνας μαντράχαλος, ποὺ φοβήθηκε τὴ ζωὴ, ἀκοῦς;... ποὺ φοβήθηκε τὴ ζωὴ!... Ναί! Ἐγώιστής, σκληρός, τσιγκούνης! Ἄν ἔδωξε τὴ γυναῖκα ἀπ' τὴ ζωὴ του, αὐτὸ τόκαμε μόνον ἀπὸ φόβο μὴ τῆς ἀγοράσῃ γοβάκια! Καὶ δὲ γνώριζε παρὰ μόνον

τὰ παιδιὰ τῶν ἄλλων, ποὺ τὸν ἔκαμαν νὰ ὑποφέρῃ. Ἄπ' αὐτὸ προέρχεται τὸ μῖσος ποὺ ἔχει γιὰ τὰ παιδιὰ, καὶ ποὺ δὲν παρίστανουν γι' αὐτὸν παρὰ μόνον πλάσματα προορισμένα νὰ τιμωροῦνται... Ὁ φόβος τῆς ζωῆς! Ὁ φόβος τῶν εὐθυνῶν καὶ τῶν καθηκόντων, τῆς στεναχώριας καὶ τῆς καταστροφῆς! Ὁ φόβος τῆς ζωῆς, ποὺ τὸν κάνει νὰ τρομάζῃ τὸν πόνο καὶ νὰ στερεῖται τὴ χαρὰ. Ἄ, βλέπεις, αὐτὴ ἡ ἀνανδρία μὲ ξεσηκώνει, δὲν μπορῶ νὰ τὴ συγχωρέσω!... Πρέπει νὰ ζῇ κανεὶς, νὰ ζῇ ὀλόκληρος, νὰ ζῇ ὀλόκληρη τὴ ζωὴ, καὶ καλλίτερα ὁ πόνος, ὁ πόνος μόνον, παρὰ αὐτὴ ἡ ἄρνησι, ἡ ἐγκατάλειψι, αὐτὸς ὁ θάνατος σὲ πᾶν ὅτι ἔχει κανεὶς μέσα του ζωντανὸ καὶ ἀνθρωπινὸ!

Ὁ κ. Μπελλόμπρ εἶχε σηκωθεῖ καὶ πῆρεν ἓνα δομακί τοῦ κήπου του, μὲ μικρὰ ἡρεμα βήματα.

Τότες ἡ Κλοτίλδη, ποὺ τὸν ἔβλεπε ὀλοένα σιωπηλὴ, εἶπε ἐπὶ τέλους:

—Υπάρχει ὥς τόσο ἡ χαρὰ ποὺ βρίσκει στὴν ἐγκατάλειψι. Τὸ νὰ ἐγκαταλείπεται κανεὶς νὰ μὴ ζῇ, νὰ δίνεται ὀλόκληρος στὸ μυστήριο, μήπως αὐτὸ δὲν ἦταν ὅλη ἡ μεγάλη εὐτυχία τῶν ἁγίων;

—Ἄν δὲν ἔξησαν—ἀνεφώνησε ὁ Πασκάλ—τότε, θὰ πῇ πὼς δὲν μπορούσαν νὰ εἶναι ἅγιοι.

Ὅμως τὴν αἰστάνθηκε ποὺ ἐπαναστατοῦσε καὶ πὼς πάλι θὰ τὸν ξεφευγε.

Στὴν ἀνησυχία τοῦ ὑπὲρ—πέραν, ὑπάρχει ὁ φόβος καὶ τὸ μῖσος γιὰ τὴ ζωὴ. Γι' αὐτὸ ξαναβρῆκε τὸ καλὸ του χαμόγελο, τόσο τρυφερὸ καὶ τόσο συμφιλιωτικό.

—Ὁχι! Ὁχι! Φτάνει πιά γιὰ σήμερα. Ἄς μὴ μαλώσουμε πιά ἄλλο. Ἄς ἀγαπιομαστε πολὺ, πολὺ. Καί, νά! ἡ Μαρτίνη μᾶς καλεῖ στὸ τραπέζι.

III

Ἐπὶ ἓνα μῆνα ἡ στεναχώρια μεγάλωνε, καὶ ἡ Κλοτίλδη, ὑπόφερε πρὸ πάντων νὰ βλέπῃ πὼς ὁ Πασκάλ κλείδωνε τώρα τὰ συρτάρια του.

Δὲν τῆς εἶχε πιά τὴν ἥρεμη ἐκεῖνη ἐμπιστοσύνη, ποὺ τῆς εἶχεν ἄλλοτε.

Κι' αὐτὸ τὴν πλήγωσε, σὲ τέτοιο βαθμὸ ποὺ ἂν εἶχε βρῇ τὴν ντουλάπα ἀνοιχτή, θὰ

Ξορραίνε τους φακέλλους στη φωτιά, όπως την βίαζε να το κάμει ή γιαγιά της, ή Εύτυχία.

Και τα κακώματα ξαναρχίζαν. Συχνά δὲν μιλιώντανε ἐπὶ δύο ὁλόκληρες μέρες.

Ένα ποῦτ', ἔπειτα ἀπὸ ἕνα τέτοιο κάκιωμα πὺδ βαστοῦσε ἀπ' τὴν προπαραμονή, ἡ Μαρτίνη εἶπε, σερβίζοντας τὸ γεῦμα.

—Γιὰ πολλὴν ὥρα, ἔτσι πὺδ περνοῦσε ἀπ' τὴν πλατεῖα τῆς ὑπονομαρχίας, εἶδα νὰ μπαίνει στῆς κυρίας Εὐτυχίας ἕνας ξένος πὺδ θαρρῶ νὰ τον γνῶρῖσα πολὺ καλά. Μάλιστα, δεσποινίς! Ἄν ἦταν ὁ ἀδελφός σας, αὐτὸ δὲ θὰ μὲ ξάφνιζε διόλου.

Ξαφνικά, ὁ Πασκάλ καὶ ἡ Κλοτίλδη μιλήθηκαν:

—Ὁ ἀδελφός σου; Μήπως ἡ γιαγιά τὸν περίμενε;

—Ὁχι, δὲν πιστεύω... Νὰ τώρα, ἔξη μῆνες καὶ παραπάνω πὺδ τὸν περιμένει. Ξαίρω πῶς τοῦ ἔχει γράψει πρὶν ὀκτὼ μέρες.

Καὶ ρώτησαν τὴ Μαρτίνη:

—Μπᾶ! Κύριε δὲν μπορῶ νὰ πῶ, γιατί ἀπὸ ἐδῶ καὶ τέσσερα χρόνια πὺδ ἔχω νὰ δῶ τὸν κύριο Μάξιμο, ὅταν ἔμεινε δὺ ὥρες σπῖτι μας πηγαίνοντας στὴν Ἰταλία, ἔχει ἴσως ἀλλάξει πολὺ. Ὡ, τόσο, πιστεύω πῶς τὸν ἔχω καλὰ γνωρίσει ἀπὸ τὰ ὀπίσθια.

Ἡ συνομιλία ἐξακολούθησε.

Ἡ Κλοτίλδη φαινότανε ἐνθουσιασμένη πὺδ τὸ νέο αὐτὸ περιστατικὸ ἔσπανε ἐπιτέλους τὸ πάγο τῆς βαρεῖας σιωπῆς.

Καὶ ὁ Πασκάλ συμπέρανε:

—Καλὰ! Ἄν εἶναι αὐτός, θαρτῆ νὰ μᾶς δῇ.

Πραγματικά, ἦταν ὁ Μάξιμος. Ἐπειτα ἀπὸ μῆ-ές ὁλόκληρους πὺδ εἶχε ἀρνηθῆ, ὑποχωροῦσε ἐπιτέλους στὴν ἐπιθυμία τῆς γιαγιάς του, τῆς μαντὰμ Ρουγκόν, πὺδ εἶχε ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτῆς, ὁλόκληρη μιὰ πληγὴ νὰ ἐπουλώσῃ.

Ἡ ἱστορία ἦταν παλιά, καὶ χειροτέρευσε κάθε μέρα.

Σὲ ἡλικία δεκαεπτὰ ἐτῶν, πρὶν ἀπὸ δεκαεπτὰ χρόνια, ὁ Μάξιμος ἀπὸ μιὰν ὑπὴρέτρια, πὺδ εἶχε διαφθεῖρει, ἀπόκτησε ἕνα παιδί.

Ἀνόητη περιπέτεια ἐνὸς τσακίνη, πὺδ ὁ πατέρας του ὁ Σακκάρ, κι' ἡ Ρεϊ—νευριασμένη μᾶλλον γιὰ τὴν κακὴ ἐκλογὴ—

γέλασαν πολὺ.

Ἡ ὑπὴρέτρια Ζουστίνα Μεγκὸ ἦταν ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν περίχωρα, ἕνα ξανθὸ κορίτσι, ἐτίσης δεκαεπτὰ χρονῶ, ὑποταχτικὸ καὶ γλυκὸ. Καὶ τὴν εἶχαν στρίψει στὸ Πλασσάν, μὲ μιὰν ἐπιχορήγηση χίλια διακόσια φράγκα τὸ χρόνο, γιὰ νὰ ἀναθρέψῃ τὸν Κάρολο.

Τοῖα χρόνια ἀργότερα, εἶχε παντρευτεῖ ἐκεῖ ἕνα σαμαρᾶ τοῦ προαστίου, τὸν Ἄνσέλμο Θωμᾶ, καλὸ παλλικαί, πὺδ τὸν δέλεαζε τὸ ἐπίδομα. Ἐξ ἄλλου ἡ διαγωγὴ τῆς ἦταν παραδειγματικὴ. Εἶχαν παχύνει μιὰ καὶ γιατρεῖται ἀποκάποιον βῆχα, πὺδ εἶχε προξενήσει φόβους γιὰ μιὰ κακὴ κληρονομικότητα ἐξ αἰτίας πὺδ ὅλοι οἱ πρόγονοί της ἦταν ἀλκοολικοί.

Καὶ δὺ ἄλλα παιδιὰ, πὺδ γεννήθηκαν ἀπὸ τὸ γάμο της, ἕνα ἀγόρι, ἡλικίας τώρα δέκα χρονῶν, καὶ μιὰ μικρὴ κόρη ἑπτὰ χρονῶν, παχουλὰ καὶ ροδοκόκκινα, ἦταν πολὺ καλὰ στὴν υγεία τους.

Ἐτσι πιά θὰ ἦταν ἡ πιὸ τιμημένη καὶ ἡ πιὸ εὐτυχισμένη γυναῖκα μέσα στὸ νοικοκυριό της. Ἄν ὁ Κάρολος δὲν τῆς προξενούσε συνεχεῖς στενοχώριες.

Ὁ Θωμᾶς παρὰ τὸ ἐπίδομα, μισοῦσε τὸ παιδί τοῦ ἄλλου, τὸ κακομεταχειριζότανε. Κι' αὐτὸ ἔκανε τὴ μητέρα νὰ ὑποφέρῃ, σὰν ὑποταχτικὴ καὶ σιωπηλὴ σύζυγος πὺδ ἦτανε.

Γι' αὐτό, μ' ὅλο πὺδ λάτρευε τὸ παιδί της, θὰ τὸ ἔδινε εὐχαρίστως στὴν οἰκογένεια τοῦ πατέρα.

Ὁ Κάρολος ἡλικίας δεκαπέντε χρονῶν, φαινότανε σὰ νὰ ἦταν μόλις στὰ δώδεκα, καὶ εἶχε τὴν ἀντίληψι μόλις παιδιοῦ πέντε χρονῶν.

Εἶχε καταπληκτικὴ ὁμοιότητα μὲ τὴν προμῆν του, τὴ θεία Ντίντ, τὴν τρολλὴ τῆς Τολλέτ. Εἶχε ὅμως μιὰ λεπτὴ χάρη, ὁμοία μ' ἐκείνη πὺδ ἔχουν μερικὰ ἀναιμικά βασιλόπουλα, πὺδ τελειώνουν τὴ γενιά, στεφανωμένα μὲ μακρὸν χλωμὰ μαλλιά, ἀπαλὰ σὰ τὸ μετᾶξι.

Τὰ μεγάλα καθάρια μάτια του ἦταν ἀνετα, καὶ ἡ ἀνίσχη ὁμορφιά του εἶχε μιὰν οὐκὶ θανάτου.

Καὶ οὔτε μυαλό, οὔτε καρδιά. Τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνα βιτσιόζικο σκυλλάκι, πὺδ τριβότανε στοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ χαί-

δευτῇ.

Ἡ προ-προμμάμη του, γοητευμένη ἀπὸ τὴν ὁμορφιά αὐτῆς, καμωνότανε πῶς ἀναγύριζε τὸ οἶμα της, τὸν εἶχε βάλει στὸ γυμνάσι, παίρνοντάς τον εἰς βάρος της. Ὅμως ἔπειτα ἀπὸ ἔξη μῆ-ες, κατέφερε νὰ ἀποβληθῇ μὲ τὴν κατηγορία ἐνὸς ἀνομολόγητου βίτσιου.

Τρεῖς φορές, ἐπίμονα τοῦ εἶχε ἀλλάξει οἰκοτροφείο, γιὰ νὰ καταλήξῃ πάντα στὴν ἴδια ἐπαίσχυντη ἀποβολή.

Τότες, μιὰ καὶ δὲν ἤθελε μὰ καὶ οὔτε ποροῦσε νὰ μάθῃ κάτι, οὔτε μιὰ καὶ σάπιζε ὁλόκληρος, ἀναγκάστηκαν νὰ τὸν κρατίσουν, περνώντας τον ἀπὸ τὸν ἕνα στὸν ἄλλο στὴν οἰκὸγένεια.

Ὁ γιατρός Πασκάλ, συγκινημένος ἔχοντας στὸ νοῦ του κάποιαν θεραπεία δὲν ἐγκατάλειψε τὴν ἀδύνατη ἐκείνη κοῦρα, παρὰ μόνο ἀφοῦ τὸν κράτησε σπῖτι του ἐπὶ ἕνα χρόνο ἀνήσυχος γιὰ τὴν ἐπάφή του, μὲ τὴν Κλοτίλδη.

Καὶ τώρα, ὅταν ὁ Κάρολος δὲν ἦταν στῆς μητέρας του, ὅπου δὲν ἔμεινε πιά σχεδὸν ποτέ, βρισκότανε στῆς Εὐτυχίας ἡ στὸ σπῖτι κάποιου ἄλλου συγγενοῦς, πλουσιοντυμένος, φορτωμένος μὲ παιχνίδια, ζώντας σὰν ἐκφυλισμένο βασιλόπουλο, μιὰς παληᾶς ξεπεσμένης ράτσας.

Ὡς τόσο, ἡ γοιὰ μαντὰμ Ρουγκὸν ὑπόφερε ἀπ' αὐτὸν τὸ μπάσταρδο μὲ τὰ ξανθὰ βασιλικά μαλλιά, καὶ τὸ σχέδιό της ἦταν νὰ τὸν φευγατίσῃ ἀπ' τὸ Πλασσάν, γιὰ νὰ πάψουν τὰ κουτσομπολιά, πείθοντας τὸ Μάξιμο νὰ τὸν πάσῃ καὶ νὰ τὸν κρατήσῃ στὸ Παρίσι.

Ἐτσι, θὰ μποροῦσε νὰ σβύσῃ ἀπ' τὴ μέση ἄλλη μιὰ βρωμοῖστορία τῆς οἰκογένειας.

Ὅμως ἐπὶ πολὺ ὁ Μάξιμος ἔκαμε τοῦ κουφοῦ τ' αὐτί, μπρὸς στὸν ἐφιάλτη νὰ στεναχωρῆσῃ τὴ ζωὴ του.

Μετὰ τὸν πόλεμο, πλούσιος ἔπειτα ἀπ' τὸ θάνατο τῆς γυναῖκας του, εἶχε ἐπιστρέψει στὸ μέγαρό του τῆς λεωφόρου τοῦ Δάσους τῆς Βουλώνης, κ' ἐκεῖ, ἔτρωε φρόνιμα φρόνιμα τὴν περιουσία του, ἔχοντας κερδίσει ἀπ' τὴν πρώτῃ διαφθορά του, τὸ σωτήριο φόβο τῆς ἡδονῆς, ἀποφασισμένος πρὸ παντὸς νὰ ἀποφεύγῃ τὴν συγκινήσεις καὶ τὴν στεναχώριες, γιὰ νὰ τραβήξῃ ὅσο τὸ

δυνατὸ περισσότερο τὴ ζωὴ του.

Τσουχεροὶ πόνοι στὰ πόδια, ρευματισμοὶ ὅπως πίστευε, τὸν τάραζαν ἀπὸ κάμποσο καιρό. Φανταζότανε κιάλας τὸν ἑαυτὸ του σακκάτη, καρφωμένο σὲ πολυθρόνα, καὶ ἡ ἀπότομη ἐπιστροφή τοῦ πατέρα του στὴ Γαλλία, ἡ νέα δρᾶσι πὺδ ἀνεπτύσσε ὁ Σακκάρ, τὸν εἶχαν κατατρομάξει.

Τὸν ἔξευρε καλὰ αἰτίαν τὴν καταβροχθιστὴ τῶν ἑκατομμυρίων, ἔτρωε βλεποντάς τον νὰ ξαναγυρνᾷ κοντὰ του, τὸν χορτατίζει, μὲ τὸ φιλικὸ του διαρκῶς μουρμουρητό.

Δὲν θὰ τὸν ἔτρωε τάχα μιὰ μέρα κι' αὐτόν, ἂν τὸν εὗρισκε δεμένο χειροπόδαρα ἀπ' τοὺς πόρους του;

Καὶ τὸν εἶχε πιάσει τέτοιος φόβος τῆς μοναξιάς, ὥστε στὸ τέλος ὑπέκλυσε στὴν ἰδέα νὰ ξαναδῇ τὸ γυό του.

Ἄν ὁ μικρὸς τοῦ φαινότανε ἥπιος, ἔξυπνος καλοστεκούμενος στὴν υγεία του, γιατί τάχα νὰ μὴ τὸν ἔπαιρνε μαζί του;

Αὐτὸ θὰ τοῦ ἔδινε ἕνα σύντροφο, ἕνα κληρονόμο πὺδ θὰ τὸν προστάτευε ἀπ' τὴς ἀπόπειρες τοῦ πατέρα του.

Σιγὰ σιγὰ, φαντάστηκε τὸν ἐγωῖσμό του, ἀγαπόμενο, χαϊδεμένο, ὑπερασπιζόμενο. Κι' ὡς τόσο ἴσως ἀκόμη νὰ μὴν εἶχε ἀποφασίσει ἕνα τέτοιο ταξίδι. Ἄν ὁ γιατρός του δὲν τὸν εἶχε στρίψει στὰ λουτρά τοῦ Σαίν-Ζερμαίν.

Ἀπ' τὴ στιγμή αὐτῇ, δὲν εἶχε παρὰ νὰ λοξοδρομήσῃ μερικὲς λεῦγες, κι' ἔτσι κατέφθασε τὸ πρῶτ' ἄξαφνα, στὴ μαντὰμ Ρουγκόν, ἀποφασισμένος νὰ ξαναπάρῃ ἕνα τράνιο τὸ ἴδιο βράδυ, ἀφοῦ θὰ ἐξέταζε καὶ θαῖβλεπε τὸ παιδί.

Κατὰ τὴς δύο, ὁ Πασκάλ καὶ ἡ Κλοτίλδη καθόντανε ἀκόμη δίπλα στὴ βούση κάτω ἀπ' τὰ πλατάνια, ὅπου ἡ Μαρτίνη τοὺς εἶχε σερβίρει τὸν καφέ, ὅταν ἐφθασε ἡ Εὐτυχία μὲ τὸ Μάξιμο.

—Ἀγαπημένη μου! Τί ἐκπληξίς! Σοῦ φέρνω τὸν ἀδελφό σου.

Συγκινημένη ἡ νέα εἶχε σηκωθῇ μπρὸς σ' αὐτὸν τὸν λιγνὸ ξένο, τὸν κτρινιάρη, πὺδ μόλις τὸν ἀνεγνώριζε. Ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ τους, ἀπὸ τὸ 1854, δὲν τὸν εἶχε ξαναδῇ, παρὰ μόνο δὺ φορές, τὴν πρώτη στὸ Παρίσι, τὸ δεύτερη στὸ Πλασσάν.

Μά, είχε στην φαντασία της, μιὰ εικόνα του καθαρῆ, κομψῆ, καὶ πεταχτῆ.

Τώρα, τὸ πρόσωπό του ἦταν σκασμένο, τὰ μαλλιά του ἔπεφταν καὶ εἶχαν ἀνάμεσα τους πολλὰς ἄσπρες τρίχες.

Ὡς τόσο, τὸν ξαναβρῆκε πάλι, μετ' ὥρα ἰο λεπτό του κεφάλι, μετ' ἀνήσυχον γυναικεία ἐκείνη ὁμορφιά, παρὰ τὴν πρόωγην αὐτὴν κατάπτωσί του.

— Πῶς εἶσαι; Καλὰ στὴν ὑγεία σου! Εἶπε μόνο, φιλώντας τὴν ἀδελφή του.

— Μά!.. τοῦ εἶπεν ἐκείνη πρέπει νὰ ζῇ κανεὶς στὸν ἥλιο. Τί εὐτυχισμένη εἶμαι ποὺ σὲ ξαναβλέπω!

Ὁ Πασκάλ, μετ' ὁ μᾶτι τοῦ γιατροῦ ξεσκάλλισε κατὰ βάθος τὸν ἀνεψιό του. Τὸν φίλησε κι' αὐτός.

— Καλημέρα, ἀγόρι μου!... Κι' ἔχει δίκη ἡ ἀδελφή σου. Στὸν ἥλιο δυναμώνει κανεὶς ὅπως τὰ δέντρα.

Ζωηρά, ἡ Εὐτυχία, εἶχε πάη ὥς τὸ σπῖτι καὶ ξαναγύρισε φωνάζοντας:

— Δὲν ἦταν λοιπὸν ἐδῶ ὁ Κάρλος;

— Ὁχι! Εἶπε ἡ Κλοτίλδη. Τὸν εἶχαμε χθές. Ὁ θεῖος Μακάρ τὸν πῆρε μαζί του καὶ θὰ περάσῃ μερικὲς μέρες στὴν Τολέττ.

Ἡ Εὐτυχία πλάνταξε. Εἶχε τρέξει ὥς ἐκεῖ, μόνο καὶ μόνο γιατί ἦταν σίγουρη πῶς θὰ ξανάβρῃ τὸ παιδί, τοῦ Πασκάλ.

Τί νὰ γίνῃ τώρα;

Ὁ γιατρός, μετ' ὁ ἥρεμο ὕφος του, πρότεινε νὰ γράψουν στὸ θεῖο, γιὰ νὰ ξαναφέρῃ τὸ παιδί, τὴν ἄλλῃ μέρα τὸ πρωῒ.

Ἐπειτα, ὅταν ἄκουσε πῶς ὁ Μάξιμος ἠθέλε σῶναι καὶ καλὰ νὰ φύγῃ τὸ βράδυ στὶς ἐννῆς, εἶχε μιὰν ἄλλῃ ἰδέα.

Νὰ στείλῃ νὰ ζητήσῃ ἓνα ἀμάξι, καὶ νὰ πᾶνε καὶ οἱ τέσσερες νὰ δοῦνε τὸ παιδί στὸν θεῖο Μακάρ.

Θὰ ἦταν μάλιστα ἓνας ὥραϊος περίπατος.

Δὲν ἦταν παραπάνω ἀπὸ τρεῖς λεῦγες ἀπ' τὸ Πλασσάν στὴν Τολέττ. Μιὰ ὥρα γιὰ νὰ πᾶνε καὶ μιὰ γιὰ νὰ ξαναγυρίσουν, καὶ θὰ εἶχαν ἀκόμῃ δυὸ ὥρες, γιὰ νὰ μείνουν ἐκεῖ, ἂν ἠθελαν νὰ εἶναι πίσω στὲς ἐπτὰ.

Μαρίνη θὰ ἐτοίμαζε τὸ φαῖ, καὶ ὁ Μάξιμος θὰ εἶχε ὅλον τὸν καιρὸ νὰ δειπνήσῃ ποὶν πάρε τὸ τραῖνο.

Ἀλλὰ ἡ Εὐτυχία φαινότανε ταραγμένη ἐξ αἰτίας ἡ ἐπίσκεψι αὐτῆς τοῦ Μακάρ.

— Ἀ, μπά, ὄχι! Ἄν νομίζετε πῶς θὰ τρέχω, ἐγὼ ὥς ἐκεῖ πέρα, μετ' ἐτέτοιον καιρὸ ποὺ θὰ ξεσπάσῃ σὲ μπόρα!..

Εἶναι πολὺ πιὸ ἀπλό, νὰ στείλουμε κάποιον νὰ μᾶς φέρῃ τὸν Κάρλο.

Ὁ Πασκάλ κούνησε τὸ κεφάλι.

Δὲν ξανάφεραν ἔτσι εὐκόλῃ τὸν Κάρλο. Ἦταν ἓνα παιδί δίχως λογικὸ, ποὺ ἔκανε ὅμως ὅτι τοῦ κατέβαινε, σὰν τὰ ἀτίθασα ζῶα.

Καὶ ἡ γορὰ μαντὰμ Ρουγκόν, ἐναντιωμένη, φουρκισμένη γιατί δὲν μπόρεσε νὰ προετοιμάσῃ τὰ πράματα, ὅπως ἠθέλε, δέχτηκε ἀφίνοντας τὰ ὅλα στὴν τύχῃ.

— Τὸ κάτω τῆς γραφῆς, ὅπως ἀγαπᾷτε! Ὡ! Θεέ μου, τί ἄσκημα ποὺ ἔρχονται τὰ πράματα!

Ἡ Μαρίνη, ἔτρεξε νὰ βρῇ τ' ἀμάξι καὶ δὲν εἶχε χτυπήσει τρεῖς ἡ ὥρα, ὅταν ἡ συνοδεία βρέθηκε στὸ δρόμο τῆς Νίτσας, ποὺ κατέβαινε πρὸς τὴ Θῶρον.

Ἐπειτα στρέφανε ἀριστερά, γιὰ ν' ἀκολουθήσουν κατὰ δυὸ περίπου χιλιόμετρα, τὴν ὁχτὴ τοῦ ποταμοῦ.

Ἡ Εὐτυχία δὲν ξεκλείδωσε τὰ δόντια της ἐνῶ τὸ μυαλό της ὅλο καὶ θόλωνε, μέσα στὸ βαρὺ ἀπὸ τίς τόσες φροντίδες κεφάλι.

Πραγματικά, ὁ καιρὸς ἦταν βαρὺς, κι' ὁ ἥλιος ἔκαιγε πίσω ἀπὸ ἓνα παρτέτασμα μεγάλα σύννεφα.

Σχεδὸν ὁλομόναχος μιλοῦσε ὁ Πασκάλ μετ' ὁ πάθος του ἐκεῖνο ποὺ εἶχε γιὰ τὴ φύση, πάθος ποὺ προσπαθοῦσε νὰ μεταδώσῃ καὶ στὸν ἀνεψιό του.

Μὰ πάλιν ὅλα τὰ ἐπιφωνήματά του, ὅσο κι' ἂν ἔδειχνε τίς συκιές, τίς ἐληές, τ' ἀγριὰγκαθα ποὺ βλάσταιναν ἀνάμεσα στὰ βράχια ὅσο κι' ἂν μιλοῦσε ἀκόμῃ γιὰ τὴν ζωὴ τῶν ἰδίων τῶν βράχων, γι' αὐτὸν τὸ γέρο καὶ τεράστιο θώρακα τῆς γῆς, ὁ Μάξιμος ἔμενε ψυχρὸς καὶ ἀδιάφορος, κυριεμένος ἀπὸ μιὰν κρυφὴ στενοχώρια, μὲ τὸν αὐτὸς τοὺς βράχους, ποὺ τὸ ἀγριο μεγαλεῖο τοὺς τὸν ἐκμηδένιζε.

Καὶ προτιμοῦσε νᾶχ τὰ μάτια του στὴν ἀδελφή του, ποὺ καθότανε ἀπέναντί του.

Τὸν γοήτευεν αὐτὴ σιγὰ σιγὰ τόσο τὴν ἔβλεπε γερὴ καὶ χαρούμενῃ μετ' ὁμορφοστρυγγυλό της κεφάλι, μετ' ὁ ὀρθὸ μέτωπο τόσο καλὰ ζυγισμένο.

Πότε πότε τὰ βλέμματά τους συναντῶνταν καὶ αὐτὴ τοῦ χαμογελοῦσε τρυφερά, ἔτσι ποὺ νὰ τοῦ δίνῃ κουράγιο.

Μά, ὅταν πέρασαν ἀπ' τὴν ἄγρια βραχώδη ἔκταση, μπῆκαν ἔπειτα σ' ἓνα ρουμάκι, ποὺ μοσχοβολοῦσε ἀπὸ θυμάρη καὶ λεβάντα. Ἐπειτα ἔπασιν ἀπότομο στὸν κατήφορο, ποὺ τοὺς ἔφερε ὥς τὴν κοιλάδα τῆς Τολέττ, ποὺ τὴν δροσίζαν πολλὰς βρυσοῦλες.

Στὸ βάθος ἀπλωνότανε λιβάδια, ποὺ τὰ γέμιζαν κι' ὅλας διάφορα δέντρα δεξιά κι' ἀριστερά.

Τὸ χωριὸ ἦταν ἐπάνω στὴν πλαγιά στὴ μέση σχεδὸν, ἀνάμεσα σὲ λιόδεντρα, καὶ τὸ κτῆμα τοῦ Μακάρ, κάπως ἀπόμερο, βρισκότανε πρὸς τ' ἀριστερά, στὸ μεσημβρινὸ μέρος.

Χρειάστηκε, νὰ πάρῃ τὸ ἀμάξι τὸ δρόμο τοῦ φρενοκομεῖο ποὺ φαινότανε ἀπὸ μακριὰ τ' ἄσπρα ντουβάρια του.

Ἡ σιωπὴ τῆς Εὐτυχίας, ἀκόμῃ πιὸ βαρεῖα καὶ κατσαυφιασμένη, γιατί ἡ γορὰ δὲν ἀγαποῦσε νὰ παρουσιάσῃ τὸ θεῖο Μακάρ...

«Ἀκόμῃ ἓνας, αὐτός, ποὺ θὰ τὸν ξεφορτωνώτανε εὐχαρίστως ἡ οἰκογένεια, τὴν ἡμέρα ποὺ θ' ἀφευγὲ γιὰ πάντα στὸν ἄλλον κόσμο»!

Γιὰ τὴ δόξα τῆς δικῆς τους, θὰ μπορούσε ὁ εὐλογημένος νὰ ἀναπαύεται ἀπὸ καιρὸ μάλιστα στὸν τάφο. Ὅμως τὸ ἔβαζε θαρρεῖς πείσμα Σήκωνε, μιὰ χαρὰ ἀκόμῃ, τὰ ὀδόντα τρία χρόνια, μ' ὅλο ποὺ ἦταν μούσκεμα στὸ ἀλκοόλ, σὰν νὰ λὲς πῶς τὸν διατηροῦσε τὸ πιὸ καὶ δὲν τὸν ἄφινε νὰ πεθάνῃ.

Στὸ Πλασσάν, εἶχε μιὰ φρικαλέα φήμη ἀρχιτεμπέλαρου καὶ ληστή, καὶ οἱ γέροι εἶχαν νὰ ποῦν γιὰ κάτι πτώματα ποὺ ὑπῆρχαν ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ στοὺς Ρουγκόν, μιὰ προδοσία, στίς ταραγμένες μέρες τοῦ 1851, μιὰ χωσιὰ, ὅπου εἶχε ἀφίσει τοὺς φίλους του μετ' ἀνοιχτὴ κοιλιὰ, στὸ ματωμένο λιθόστρωτο.

Ἀργότερα, ὅταν ξαναγύρισε στὴν Γαλαρὰ τὴν καλὴ θέσι, ποὺ τοῦ εἶχαν, αὐτὸς εἶχε προτιμήσει νὰ τοῦ ὥσουν ἐκεῖνο τὸ κτῆμα στὴν Τολέττ, ποὺ τοῦ τὸ εἶχε ἀγοράσει ἡ Εὐτυχία.

Καὶ καλοζοῦσε ἀπὸ τότε, δὲν εἶχε

ἄλλῃ φιλοδοξία παρὰ νὰ μεγαλώσῃ τὸ κτῆμα του, καρτερώοντας πάλι τίς βρομολυγεῖς καὶ βρίσκοντας στὸ ἀναμεταξύ τὸ μέσο νὰ τοῦ δοθῇ ἓνα ἀκόμῃ χωράφι, ποὺ τὸ ζηλοφθονοῦσε ἀπὸ καιρὸ, προσφέροντας ὑπηρεσίες στὴν κουνιάδα του, ὅταν ἡ γορὰ εἶχε ἐπανακτιῆσει τὸ Πλασσάν ἀπὸ τὸ τὸ κόμμα τῶν βασιλικῶν.

Μιὰ ἄλλῃ φρικαλέα ἱστορία, ποὺ τὴν λέγανε ἀκόμῃ στὰ κρυφά.

Ἐνας τρολλός, ποὺ δῆθεν κατὰ τύχῃ ἔφυγε ἀπ' τὸ φρενοκομεῖο καὶ δραπέτευσε, πῆγε στὸ ἴδιο τοῦ τὸ σπῖτι καὶ τὸ κάψε. Κάηκαν ὅμως ἐκεῖ μέσα καὶ τέσσαρες ψυχές.

Ὅμως, αὐτὰ ὅλα ἦταν εὐτυχῶς παλιὲς πολὺ ἱστορίες, καὶ ὁ Μακάρ, ποὺ εἶχε βρῇ σήμερα τὴ σειρὰ του δὲν ἦταν πιά ὁ ληστής τοῦ παλιοῦ καιροῦ, ποὺ ἀνησυχοῦσε τὴν οἰκογένειά του.

Παρουσιαζότανε ἀρκετὰ καθὼς πρέπει εἶχε μιὰν παμπόνηρη διπλωματία, μὴν κρατώντας ἀπὸ τὰ περασμένα παρὰ μόνο τὸ χορατατζίδικο γέλιο του, σὰ νὰ τοὺς εἰρωνεύότανε ὅλους.

— Ὁ θεῖος εἶναι σπῖτι του!

Εἶπε ὁ Πασκάλ, ἔτσι ὅπως πλησίαζαν.

Ἡ κατοικία, ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ ἐπαρχιακά ἐκεῖνα κτίρια, μετ' ἓνα μόνο πάτωμα, μετ' ἐξωθριασμένα κεραμίδια καὶ μετ' ἐσσερα ντουβάρια, χοντροσουβαντισμένα μετ' κίτρινο σουβά.

Στὴν μπροστινὴ ὄψι, ἀπλωνότανε μιὰ στενὴ τιράτσα, ποὺ τὴν μακραιναν ἀκόμῃ περισσότερο, παλιὲς μουριές μετ' σκιερὰ φυλλώματα.

Καὶ περιμένοντας τ' ἀμάξι, εἶχε ἔρθει καὶ στάθηκε στὴν ἄκρῃ τῆς ταράτσας, ἰσώνοντας τὸ ψηλὸ κορμί του, ντυμένο καθαρά μετ' ἓνα γαλάζιο ὕφασμα, καὶ στὸ κεφάλι τὴν αἰώνια γοῦνινῃ τραγιάσκα, ποὺ τὴν φοροῦσε δλοκλήρῳ τὸ χρόνον.

Ὅταν τοὺς γνώρισε ποιοὶ εἶναι, τότες μουρμούρισε, κι' ἔπειτα φώναξε:

— Νά καθῶ: πρέπει παρὰ!... Εἰσθε πολὺ καλοὶ! Ἐλάτε νὰ πάρετε ἓνα δροσιστικό.

Ὅμως ἡ παρουσία τοῦ Μάξιμου, τὸν ἔβαζε σὲ περιέργεια.

Ποῖος ἦταν ἄραγε αὐτός;

Γιὰ ποῖον ἐρχότανε;

Τοῦ τὸ εἶπαν καὶ ἀμέσως αὐτὸς σταμά-

τησε τις εξηγήσεις, πού του έδιναν θέλοντας να τον βοηθήσουν να ξανοίξη τα πρόσωπα μέσα στο λαβύρινθο της σιγγειας.

— Ο πατέρας του Κάρλου! Είλω, ξαίρω!.. Ο γιός του άειψιού μου Σακάρ, να πάρ' ο δαίμονας! Αιτίς πού έκαμε ένα όπο ωραίο γάμο, και πού του πέθανε ή γυναίκα!..

Περιεργαζότανε τὸ Μάξιμο, ευτυχισμένος, πού τὸν έβλεπε ρυτιδωμένο κι' όλας στὰ τριάντα δύο του χρόνια, κι' πού τὰ μαλλιά και τὰ γένειά του, είχαν κι' όλας άρχίσει ν' άσπρίζουν.

— Α! δαίμονα... — είπε — όλοι μας πέρνουμε τὸ κατήφορο και γερνάμε... Όσο για μένα δέν προίπει δά και νά ποραπονιέμαι. Είμαι άκόμη γερός, καλός.

Και θριάμβευε, γερά στεκαμενος, με μούρη σά νά ήταν βρασμένη σέ καυτή φωτιά.

Από καιρό τώρα, τὸ φτηνὸ και πρόστιχο οινόπνευμα τὸ φαινότανε σάν καθαρό νεράκι. Μόνο τὰ έννενηντα γραδά γαργαλοΐσαν άκόμη τὸ λαρύγγι του.

Επινε τέτοιες γουλιές, πού λές και μούσκευε όλόκληρος σάν τὸ σφουγγάρι.

Στὴν παραμικρὴ ανάσα του, όταν μιλούσε, βρωμοκοποΐσε σπύριο.

— Μά και βέβαια! Είσαι γερός, καλός, θείε μου — είπε με θαυμασμόν ο Πασκάλ.

— Και δέν κάματε τίποτα γι' αυτό, κ' έχετε δίκιο και μās κοροϊδεΐτε έμās όλους... Μά βλέπετε, έγώ δέ φοβάμαι, παρὰ ένα μόνο: μήπως καμμιά μέρα άνάβοντας τὴν πίππα σας κορώσετε όλόκληρος σάν πόντισ.

Ο Μακάρ, κολακεύτηκε και χαχάνισε δυνατά.

— Χοράτευε! Χοράτευε, μικρό μου... Ένα ποτήρι κονιάκ άξίζει καλλίτερα από όλα τὰ βοωμογιατρικά σου... Και θά τσουγγρίσετε όλοι, έ; Γιατί πρέπει νά πούνε πώς ο θεός σας σās τιμā, έ; Έγώ πεντάρα δέ δίνω για τις κακκογλωσσίες. Έχω τὸ σιγάρι μου, έχω τις έλιές μου, τις άμνυδαλιές μου, τ' άμπέλια μου, και ζώ σά νοικοκύρης.

Τὸ καλοκαίρι καπνίζω τὸ τσιμπούκι μου στὸν ἴσκιό των συκαμινών μου. Το χειμώνα, πάω και καπνίζω εκεί δίπλα στὸν τοίχο, στὴ λιακάδα. Έ; Για έναν τέτοιο θείο δέν μπορεί νά κακκινίξη

κανείς... Κλοτίλδη, έχω σιρόπι αν θέλης. Και σύ, Εὐτυχία άγαπῇ τή μου, ξαίρω πώς προτιμάτε το οϊζάκι... Υπαρχουν όλα, σās λέω πώς υπάρχουν όλα στὸ σπιτικό μου.

Η χειρονομία έγινε πλατύτση, σά για ν' άγγαλιάση τὴν ἰδιωκτησία της καλοζωίας του, ο γέρο διάβολος πού έγινε καλόγηρος. Στὸ άναμεταξὺ ή Εὐτυχία πού είχε άρχίσει νά τρομοζή από κάμποση ώρα, άπαρριθμόντας έτσι τὰ πλούτη του, δέν τὸν άφινε από τὰ μάτια της, έτοιμη σέ κάθε στιγμή νά τὸν διακόψη.

— Εὐχριστιώ, Μακάρ. Δέν θά πάρουμε τίποτα Βιαζόμαστε πάρα πολύ... Πού είναι λοιπόν ο Κάρλος;

— Ο Κάρλος; Καλά, καλά, σέ λίγο! Κατάλοβα. Ο μπαμπάκας ξοχεται για νά δῇ τίν γιόκα του. Όμως αυτό δέ θά μās έμποδίση νά πιούμε ένα ποτήρι.

Και όταν έκείνοι άρνήθηκαν επίμονα τότε αυτός προσβλήθηκε και είπε με τὸ κακό του γέλιο:

— Ο Κάρλος δέν είναι έδῶ. Είναι στὸ τρελλοκομείο μαζί με τὴ γρηά.

Επειτα, πῆρε μαζί του τὸ Μάξιμο ως τὴν άκρη της ταράτσας τὸ έδειξε τὰ μεγάλα άσπρα κίτρια, πού οί έσωτερικοί του κήποι, έμοιαζαν σάν αὐλές φυλακῶν.

— Νά! Άνεψιέ μου Βλέπετε τρία δέντρα μπροστά μας. Έ λοιπόν! Πάνω απ' αυτό, πού είναι στ' άριστερά, υπάρχει μιὰ βρύση μέσα σέ μιάν αὐλή. Παρακολουθήστε τὸ ἱσόγειο. Τὸ πέμπτο παράθυρο στὰ δεξιά, είναι τὸ δωμάτιο της θείας Ντίντ. Και νεί βρίσκεται ο μικρός. Ναί! Τὸν έπῆγα έγώ, ποιν από λίγο.

Ήταν έξαιρετική χάρι, πού έκαμε ή Διεύθυνσι.

Από είκοσι ένα χρόνια πού έμενε στὸ φρενοκομείο ή γρηά, δέν είχε δώσει καμμιά φρονιίδα στὴ φύλακά της. Πολὺ ἤρεμη, πολὺ ἤσυχη, άκίνητη στὴν πολυθρόνα της, περνούσε τες μέρες της, κοιττάζοντας διαρκῶς έμπρός της.

Και έπειδὴ τὸ παιδί, ευχαριστιότανε νά μένη έπειδὴ ή ἴδια φαινότανε σά νά ένδιαφέρεται στὸ παιδί ή ύπηρεσία έκλεινε τὰ μάτια σ' αὐτὴν τὴν παραβίαση τοῦ κανονισμοῦ.

Αφιναν τὸ παιδί δυὸ τρεῖς ώρες εκεί, βυθισμένο στὸ νά κόβη ζωγραφιές.

Αλλά αὐτὴ ή νέη άναποδιά, έκαμε άκόμη πιὸ κακόκεφη τὴν Εὐτυχία.

Θύμωσε, διαν ο Μακάρ πρότεινε νά πά-νε όλοι παρὰ, νά πάρουν τὸ μικρό.

Τί ἰδέα!.. Πηγαίνετε μόνο σας, κ' έλάτε γρήγορα, γιατί δέν έχουμε καιρό νά χάνουμε.

Η ταραχὴ τοῦ συγκρατοῦμέ ου της θυμοῦ φαινότανε σά νά διασκεδάζε τὸ θείο. Κι' απ' τη στιγμή εκείνη, καταλαβαίνοντας, πόσο τὴ ήταν δυσάρεστο, αὐτὸς επέμενε με γκόνια.

Μπά! παιδιά μου... Με τὴν ευκαιρίαν αὐτὴ θά βλέπαμε τὴ γρηά μητέρα, πού είναι ή μητέρα όλων μας... Οὔτε λόγος! Όλοι μας βγήκαμε απ' αὐτὴν και δέ θά ήταν ευγενικό νά μὴν πάμε νά της πούμε καλὴ μέρα, άφοῦ κι' ο μικρανεψιός μου πού ξοχεται από τόσο μακριά ἴσως νά μὴν τὴν ξαναδῇ πιά ποτέ... Έγώ τοῦλάχιστον, δέν τὴν άπαρνιέμαι. Α, ὅχι! διόλου! Βέβαια είναι μιὰ τρελλή. Όμως δέν βλέπει κανείς συχνά γρηές μητέρες, πού πέρισαν τὰ εκατὸ χρόνια. Και άξίζει τὸν κόπο, νά φαίνεται κανείς καπῶς καλὸς μαζύ της. Έγινε σιγή.

Μιὰ παγγελὴ άνατριχίλα τοὺς συνετάραξε όλους. Η Κλοτίλδη, πού δέν είχε πει τίποτα ως τὴ στιγμή δήλωσε πρώτη, με φωνὴ γεμάτη συγκίνηση:

— Έχετε δίκιο, θείε μου! Θά πάμε όλοι μας νά τὴν δοῦμε...

Η Εὐτυχία, άναγκάστηκε νά τὸ παραδεχθῇ. Ένανεβηκαν στ' άμάξι. Ο Μακάρ κάθισε δίπλα στὴν άμαά.

Μιὰ φωνὴ στὰ αχώρια χλώμιασε τὸ πρόσωπο τοῦ Μάξιμου. Και κατὰ τὸ διάστημα της διαδρομῆς, ρώτησε τὸν Πασκάλ για τὸν Κάρλο, με πατρικὸ ένδιαφέρον.

Ο γιατρός, στενωχωρεμένος, από τὸ έπιτακτικό βλέμμα της μητέρας του άναγκάστηκε νά γλυκάνῃ τὴν αλήθεια.

Θεέ μου! Τὸ παιδί δέν είχε βέβαια πολὺ γρηὴ κοίση. Γι' αὐτὸ άλλως τε τὸ άφιναν έβδομιδες όλόκληρες στοῦ θείου του στὴν έξοχή. Ός τόσο, δέν έπισχε καμμιὰ φανερὴ τρωάστεια.

Ο Πασκάλ, δέν πρόσθεσε, δι για μιὰ στιγμή είχε ένειρευθῇ νά τοῦ δώση έγκέφαλο κι' αὐς με ένέσεις τις έγκεφαλικῆς οὐσίας. Όμως είχε σκοντάψει σέ ένα άδια-

κοπο άτύχημα. Η παραμικρὴ ένσει προκαλοῦσε στὸ μικρὸ αἱμορραγία, πού έπρεπε κάθε φορὰ νά τὴ σταματήσῃ με συνθηπτικούς επιδέσμους. Έπρόκειτο για μιὰ χαλάρωσι των ἱστών εξ αίτίας ο έφυλισμός, κόμποι αἷμα πού άνεβαιναν στὸ δέρμα. Πρόπαντὸς όμως ήταν οί αἱμορραγίες της μύτης τόσο άπότομες, και τόσο άφθονες, τόσο συχνές, ὥστε νά μὴ τολμοῦν νά τ' άφίσουν μόνο τὸ παιδί, μὴ και τοῦ φύγῃ όλο τὸ αἷμα απ' τις φλέβες.

Και ο γιατρός κατάληξε λέγοντας, πώς αν ή αντίληψι ήταν όκνη, έλλιψε πάντα πὼς αὐτὴ θά άναπτυσσότανε μέσα σ' ένα ποιδ ζωῆς περιβάλλον.

Είχαν φθάσει μπρός στὸ φρενοκομείο. Ο Μακάρ, πού άκουε, κατέβηκε απ' τὴ θέσι του λέγοντας:

— Είναι ένα χιμίνι, γλυκό πολὺ γλυκό Κ' έπειτα είναι τόσο ὡμορφο! Ένας άγγελος, πὺ σās λέω!

Ο Μάξιμος χλώμιασε άκόμη περισσότερο, κ άρχισε νά τουρτουρίζῃ παρὰ τὴν άποληχτικὴ ζέστη. Αλλά έπαψε πιά νά ρωτᾷ.

Κοίταξε τὰ εἰρύχωρα κτίρια τοῦ φρενοκομείου. τὰ διάφορα διαμερίσματα χωρισμένα από κήπους, τὸ διαμέρισμα των άνδρῶν από έκείνο των γυναικῶν, ο διαμέρισμα των ἡτυχων τρελλῶν, απ'έκεινο όπου ήταν οί βουολισμένοι.

Παντοῦ, μιὰ μεγάλη καθαριότητα, μιὰ σκηθοσπῇ μοναξιά, πού τὴν άνατάραζαν μόνο βήματα και κρότοι κλειδῶν.

Ο γέρο Μακάρ, γνώριζε όλους τοὺς φύλακες.

Εξ άλλου οί πότες άνοιξαν, μπρός στὸν γιατρὸ Πασκάλ πού είχε τὸ έλεύθερο νά κοιτάσῃ μερικὸς άσθενείς.

Ακολουθήσαν μιάν γαλαρία, έστριψαν σ' ένα προαύλιο. Ήσαν εκεί, ένα απ' τὰ δωμάτια τοῦ ἱσογείου, ταπταρισμένο με άνοιχτὸ χῶμα χαρτί, έπιπλωμένο άπλῶς μ' ένα κορββίτι, με μιὰ ντουλίπα κι ένα τραπέζι, μιὰ πολυθρόνα και δυὸ καρέκλες.

Η φύλαξ πού ὤφειλε νά μὴν άφίνῃ ποτε μόνῃ τὴν έγκλειση, ἴσα ἴσα έλειπε εκείνη τὴ στιγμή.

Και δέν ὑπῆρχαν, στὰ δύο άκρα τοῦ τραπεζιοῦ, παρὰ μόνο ή τρελλή, ξυλισμένη στὴν πολυθρόνα της, και τὸ παιδί σέ

μιάν καρέκλα βυθισμένο να ψαλλιδίξει ζου-
γραφίες.

— Έμπάτε ! Έμπάτε ! — έλεγε ο Μα-
κάρο. — Μή φοβάστε. Δέν υπάρχει κίνδυνος.
— Ω ! Είναι τόσο καλή !

Η προμάμμη, Άδελαιίδα Ρούκ, πού τὰ
εγγόνια της, όλόκληρη μιὰ ράτσα σὰ μελίσ-
σι, τήν ονόμαζαν χαϊδευτικά Θεία Ντίντ.
δέν γύρισε κἀν τὸ κεφάλι στὸ θόρυβο.

Άπ' τὰ νειάτα της ἀκόμη, υστερικές
διαταραχές τήν είχαν κάνει ἀνισόρροπη.
Φλογερή, παθιαρά για έρωτα, ταραζομένη
ἀπὸ κρίσεις, είχε φθάσει ἔτσι στήν μεγάλη
ἡλικία τῶν ἐνενήντα τριῶν χρόνων, ὅταν
ένας φοβερός πόνος, ἓνα τρομερὸ ἠθικὸ
χτύπημα τήν είχε ρίξει στήν τρέλλα.

Άπὸ τότε, ἀπὸ εἴκοσι ἓνα χρόνια, τῆς
είχε νεκρωθῇ ἡ ἀντίληψη ἀπότομα, κι' ἔ-
τσι πού κάθε ἐπιδιόρθωση φαινότανε ἀ-
δύνατη.

Σήμερα, ἑκατὸν τεσσάρω χρονῶ, ζοῦσε
ἀπολησμονημένη, ἡσυχη τρελλή, μὲ κοκα-
λιασμένο μυαλό, ὅπου ἡ τρέλλα μπορούσε
νὰ μείνῃ αἰώνια στάσιμη, δίχως νὰ ἐπιφέ-
ρῃ τὸ θάνατο.

Ὡς τόσο τὰ γεροντάματα τῆς είχαν
σιγὰ σιγὰ ἀτροφήσει τοὺς μῦς. Ἡ σάρκα
της, ἦταν, σὰ νὰ τήν είχε φάει ὁ χρόνος,
τὸ δέρμα μόνο ἔμενε πάνω στὰ κόκκαλα,
σὲ βαθμὸ πού χρειαζότανε νὰ τὴ μετα-
φέρουν σηκωτὴ ἀπ' τὸ κρεβάτι της στήν
πολυθρόνα.

Καί, σκελετὸς κιτριανιασμένος, ἀπο-
στραγγισμένος σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἔτσι πού
ἔμοιαζε μὲ αἰωνόβιο δένδρο, πού δέν τοῦ
είχε μείνει παρὰ ὁ σκελετός, κρητιότατε
ὡς τόσο ἴσια πάνω στὸ ἀκουμπιστήρι τῆς
πολυθρόνας, μὴν ἔχοντας πιά ζωντανὸ
παρὰ μόνο τὰ μάτια στὸ λιγνὸ καὶ μα-
κροῦλό της πρόσωπο.

Εἶχε καρφωμένο τὸ βλέμμα της στὸν
Κάρλο.

Ἡ Κλοτίλδη μὲ κάποια τρεμούλα, εἶχε
πλησιάσει.

— Θειὰ Ντίντ ! Ἐμεῖς ἐπιθυμούσαμε
νὰ σᾶς δοῦμε... Δέν μὲ ἀναγνωρίζετε λοι-
πόν ; Ἡ ἐγγονή σας, πού ἔρχεται κάποτε
καὶ σᾶς μιλεῖ.

Ὅμως ἡ τρελλή, δέν φαινότανε ν' ἄ-
κουε.

Τὰ βλέμματά της δέν ἄφιναν τὸ παιδί,

πού ἀποτέλειωνε τὸ ψαλλίδισμα μιᾶς ζωγρα-
φιάς : ἓνας βασιλέας μὲ τὴ χρυσὴ χλαμί-
δα του.

— Ἐ, μαμά ! — εἶπε μὲ τὴ σειρά του ὁ
Μακάρο — μὴν κάνεις τὸ βλάκα. Μπορεῖς
βέβαια νὰ γυρίσης νὰ μᾶς κοιτάξης. Νὰ
ένας κύριος, ἓνας ἐγγονός σου, πού ἔρχεται
ἐπίτηδες γιὰ σένα ἀπ' τὸ Παρίσι.

Στὴ φωνὴ αὐτῇ, ἡ θεία Ντίντ, γύρισε
ἐπὶ τέλους τὸ κεφάλι.

Περιέφερε ἀργά, τὰ ἄδεια καὶ διαυγῇ
της μάτια σ' ὅλους ἐπάνω, ἔπειτα τὰ ξανά-
φερε καὶ τὰ ξαναστήλωσε πάνω στὸν Κάρ-
λο, ἐξακολουθώντας νὰ τὸν καμαρώνῃ.
Κανεὶς πιά τώρα δὲ μιλοῦσε.

— Άπὸ τὸ τρομερὸ χτύπημα πού δέχτη-
κε — ἐξήγησε ἐπιτέλους ὁ γιατρός Πασκάλ
μὲ χαμηλὴ φωνή — εἶναι ἔτσι. Κάθε διὰ-
νοια, κάθε ἀνάμνηση, φαίνεται πὼς ἔχουν
παραλύσει μέσα της. Τὸ συνηθέστερο σω-
παίνει. Κάποτε ὅμως τῆς ἔρχεται ἓνας
χείμαρρος ἀναρθρα λόγια πού τὰ τραυλί-
ζει.

Γελᾷ, κλαίει, δίχως λόγο, εἶναι ἓνα
πρᾶμα πού τίποτα δέν τὸ συγκινᾷ... Κι' ὡς
τόσο, δέν θὰ τολμοῦσα νὰ πῶ πὼς ἡ νύχτα
εἶναι ἀπόλυτη, ὅτι στὸ βάθος δὲ μένουν
ἀποθηκευμένες ἀναμνήσεις.

... Ἄ ! ἡ φτωχὴ γιὰ μητέρα, πὼς τὴν
λυπᾶμαι, σὰν δέν ἔχει φθάσει ἀκόμη στήν
τελειωτικὴ ἐκμητένιση ! Τί νὰ σκέπτεται
ἄραγε ἐπὶ εἰκοσιένα χρόνια, ἂν συμβαίνει
νὰ θυμᾶται ;

Μὲ μιὰ χειρνομία της ἔδωξε τὸ
φρικαλέο αὐτὸ παρελθὸν πού ἤξαιρε.

Τὴν ξανάβλεπε, ψιλή, ἓνα λεπτὸ
καὶ χλωμὸ πλᾶσμα, μὲ μάτια χαῦνα, χήρα
σχεδὸν ἀμέσως τοῦ Ρουγκόν, τοῦ χοντροῦ
ἐκείνου κηπουροῦ πού τὸν θέλησε ὡς ἄν-
τρα, καὶ ρίχθηκε πρὶν ἀκόμα δεῖξῃ τὸ πέν-
θος της, στήν ἀγκαλιά τοῦ λαθρεμπόρου
τοῦ Μακάρο, πού τὸν ἀγαποῦσε ὅπως ἔρω-
τεύονται οἱ λύκαινες καὶ πού δέν τὸν πα-
τρεύθηκε κἀν.

Εἶχε ζήσει ἔτσι ἐπὶ δεκαπέντε χρόνια
μὲ ἓνα παιδί νόμιμο καὶ δυὸ μούλικα, ἀνά-
μεσα στήν ἀναμπουμπούλα καὶ στὰ καπρί-
σια.

Χανότανε ἐβδομάδες όλόκληρες καὶ
ξαναγυρνοῦσε πάλι, ἀποκαμωμένη καὶ μὲ
μπράτσα μαλακά.

Ἐπειτα ὁ Μακάρο, εἶχε πεθάνει, σκο-
τωμένος ἀπὸ μιὰ τουφεκιὰ κάποιου χωρο-
φύλακα, πού τὸν εἶχε ξαπλώσει σὰ σκύλο.
Καὶ μὲ τὸ χτύπημα αὐτό, εἶχε λυγίσει, μὴ
ἔχοντας κίβλας ἐπάνω της, ἄλλο τίποτα
ζωντανὸ παρὰ μόνο τὰ κρυσταλλένια της
μάτια πάνω στὸ μερωμένο πρόσωπό της, ἀ-
ποτραβηγμένη ἀπὸ τὸν κόσμον στὸ βάθος
τῆς καλύβας πού τῆς εἶχεν ὀρίσει ὁ ἔραστής
της, γιὰ σαράντα όλόκληρα χρόνια σὰν κα-
λογριά περνώντας στὸ ἀναμεταξὺ φρικαλέες
νευρικές κρίσεις.

Ὅμως ἡ ἄλλη χτυπιὰ, ἦταν προορι-
σμένη νὰ τὴν ἀποτελειώσῃ, νὰ τὴν ρίξῃ
στήν τρέλλα, κι' ὁ Πασκάλ τὴν θυμότανε
τὴ φοικιτὴ ἐκείνη στιγμὴ, γιατί εἶχε παρα-
βρεθῇ σ' αὐτήν.

Ἐνα πτωχὸ παιδί, ἓνα ἐγγόνι της, ὁ
Σίλβεστρος πού σὰ γιαγιά τὸ εἶχε περμαζέ-
ψει σπῖτι της, θῦμα τοῦ μίσους καὶ τοῦ αἵ-
ματηροῦ οἰκογενειακοῦ σπαραγμοῦ, τοῦ εἶ-
χε ἀνοίξει κι' αὐτοῦ τὸ κεφάλι, πάλι ἓνας
χωροφύλακας μὲ μιὰ σφαῖρα πιστολιοῦ, κα-
τὰ τὴ διάρκεια τῆς καταστολῆς τοῦ ἐπανα-
στατικοῦ κινήματος τοῦ 1851.

Διαρκῶς τὴν πιτσιλοῦσε τὸ αἷμα.

Ὡς τόσο ἡ Εὐτυχία εἶχε πλησιάσει τὸν
Κάρλο, πού ἦταν τόσο βυθισμένος στὶς ζω-
γραφίες του, ὥστε ὅλος ἐκεῖνος ὁ κόσμος νὰ
μὴν τὸν πειράξῃ διόλου.

— Ἀγαπίτσα μου ! Ὁ κύριος αὐτὸς εἶ-
ναι ὁ πατέρας σου. Φίλησέ τον.

Καὶ ὅλοι ἀπ' τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἀσχολή-
θηκαν μὲ τὸν Κάρλο.

Ἦταν ὡραῖα ντυμένος, μ' ἓνα σακκάκι
καὶ μὲ μιὰ κυλὸτα ἀπὸ βελούδο μαῦρο μὲ
χρυσᾶ κουμπιά.

Χλωμὸ σὰν τὸ κρεῖνο, τὸ παιδί ἔμοιαζε
πραγματικά μὲ γιὸ τῶν βασιλίδων ἐκείνων
πού ψαλλιδίξε μὲ τὰ μεγάλα ἀπαλά του μά-
τια καὶ μὲ τὸν καταράκτη τὰ ξανθὰ του
μαλλιά.

Μὰ ἐκεῖνο πού ἔκανε πρὸ παντὸς αἴσ-
θησιν τὴν στιγμὴ αὐτῇ, ἦταν ἡ ὁμοιότητά
του μὲ τὴ θεία Ντίντ, αὐτὴ ἡ ὁμοιότητα
πού εἶχε διασχίσει τρεῖς γενεές καὶ πού ἀ-
νάβλιζε ἀπὸ τὸ ἀποξηραμένο πρόσωπο τῆς
ἐκατοντάρας, ἀπ' τὰ χαλασμένα ἐκεῖνα χα-
ρακτηριστικά γιὰ νὰ ἀποδοθῇ στὴ λεπτὴ
ἐκείνη φυσιολογία τοῦ παιδιοῦ, πού λές
καὶ εἶχε κ' ὅλας σβύσει κι' αὐτῇ, γηρασμέ-

νη καὶ ἀποτελειωμένη ἀπ' τὴ φθορὰ τῆς
ράτσας.

Κατάντικρα ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο τους,
τὸ ἡλιθιο παιδί ἔμοιαζε μὲ τὴν ὁμορφιά
τοῦ πεθαμένου φαινότανε σὰν τὸ τέλος τῆς
προμήτορος τῆς λησμονημένης.

Ὁ Μάξιμος ἔσκυψε γιὰ νὰ φιλήσῃ στὸ
μέτωπο τὸ μικρό. Ἦταν παγωμένη ἡ καρ-
διά του. Ἡ ὁμορφιά ἐκείνη τὸν τρομάζε,
καὶ αὖξανε ἀκόμη περισσότερο τὴ στεναχώ-
ρια του μέσα στὸ δωμάτιο ἐκεῖνο τῆς τρέλ-
λας, ὅπου ἔπνεε όλόκληρη μιὰ ἀνθρώπινη
ἀθλιότητα πού ἔρχότανε ἀπὸ τόσες μακρυνά.

— Τὶ ὁμορφο πού εἶσαι μικρούλι μου !
Μ' ἀγαπᾷς λιγούλακι ;...

Ὁ Κάρλος τὸν κοίταξε, δέν κατάλαβε,
κι' ἄρχισε πάλι νὰ ψαλλιδίξει τὶς εἰκόνες
του.

Ὅμως ὅλοι τους μέιναν κατάπληκτοι.

Δίχως νὰ ἀλλάξῃ διόλοο ἡ μουγγὴ ἔκ-
φρασι τοῦ προσώπου της, ἡ θεία Ντίντ ἔ-
κλαιε. Ποτάμι δάκρυα κυλοῦσαν ἀπ' τὰ μά-
τια της τὰ ζωντανά, πάνω στὰ πεθαμένα
μάγουλά της.

Ἐξακολουθοῦσε νὰ μὴν ἀφίνη τὸ παιδί,
ἀπ' τὸ βλέμμα της, κ' ἔκλαιγε τώρα ἀργὰ
κι' ἀτέλειωτα.

Τότε ὁ Πασκάλ ἔνοιωσε μιὰ περίεργη
συγκίνηση. Εἶχε πιάσει τὸ μπράτσο τῆς
Κλοτίλδης, τὸ ἔσφιγγε βίαια δίχως αὐτὴ
νὰ μπορῇ νὰ καταλάβῃ τὸ γιατί.

Αὐτὸ προσεχότανε, γιατί μπρὸς στὰ μά-
τια του ἀναζοῦσε όλόκληρη ἡ ράτσα, ὁ
νόμιμος κλάδος καὶ τὸ νόθος, πού είχαν
βλαστήσει ἀπ' τὸν ἴδιον κορμὸ βλαμμένο κί-
βλας ἀπ' τὴ νέυρωση.

Ἦταν ἐκεῖ μπρὸς οἱ πέντε γενεές, ἡ
μιὰ μπρὸς στήν ἄλλη, οἱ Ρουγκόν καὶ οἱ
Μακάρο, μὲ τὴ Ἀδελαιίδα Ρούη στὴ ρίζα,
ἔπειτα μὲ τὸν παλιὸ ληστή τὸ θεῖο, ἔπειτα
μὲ τὸν ἴδιο, ἔπειτα μὲ τὴν Κλοτίλδη καὶ τὸ
Μάξιμο καὶ τέλος μὲ τὸν Κάρλο.

Ἡ Εὐτυχία, ἀντιπροσώπευε τὸν πεθα-
μένο της σύζυγο.

Δέν ὑπῆρχε χάσμα. Ἡ ἀλυσίδα ξετυ-
λιγότανε, στήν κληρονομικότητά της τὴ λο-
γικὴ καὶ τὴν ἀνήλεη.

Καὶ ἡ ὁποία ξαναζοῦσε στὸ βάθος τοῦ
τραγικοῦ ἐκείνου κελλιοῦ, ὅπου ἀνάβλιζε
ἐκείνη ἡ ἀθλιότητα πού ἔρχότανε ἀπὸ μα-
κρυνά, μέσα σὲ φρίκη ὥστε ὅλα τους, παρὰ

την αποπνιγνική κάψα ανατρίχιασαν.

—Τι λοιπόν μαίτρε!

Ρωτούσε τρέμοντας με σιγανή φωνή η Κλοτίλδη.

—“Οχι! “Οχι! Τίποτα... αποκρίθηκεν εκείνος θά σου πω αργότερα.

“Ο Μακάρο, που μόνος του εξακολουθούσε να γκρινιάζει, μάλωσε τη γρηά μητέρα

—Νά τρόπος, να υποδέχεται κανείς τον κόσμο με κλάματα, όταν χαλούν την ήσυχία τους για να σου κάμουν επίσκεψη!

Αυτό δεν ήταν διόλου ευγενικό.

“Επειτα ξαναγύρισε στο Μάξιμο και στον Κάρλο.

—Τέλος, ανεψιέ μου, το βλέπετε το χαμίνι σας. Ψέμματα που είναι όμορφο και που ω: τόσο σάς πιάνει;

“Η Εύτυχία, βιάστηκε να επέμβη, πολύ δυσαρεστημένη από τον τρόπο όπου γυρνούσαν τα πράγματα, και δεν είχε πια στο νου της παρά τη βιάση για φευγικό.

—Είπα, το δίχως άλλο ένα ωραίο παιδί, και πολύ λιγότερο καθυστερημένο απ' ότι νομίζεσαι. Κοίτα λοιπόν, τι επιδέξια χέρια που έχει. Και θά δής, όταν θά το ξεμουδιάσει στο Παρίσι. Δεν είναι έτσι; Βέβαια εμείς δεν μπορούσαμε να το κάνουμε αυτό στο Πλασσάν,

—Φυσικά! Φυσικά! — μουρμούρισε ο Μάξιμος — Δε λέω όχι. Θά το σκεφθώ... Στεναχωρημένος, πρόσθεσε:

—Καταλαβαίνετε; Δεν ήρθα παρά μόνο για να το δω! Δεν μπορώ βέβαια να το πάρω τώρα αφού θά περάσω ένα μήνα στο Σαιν Ζερμαίν. “Αλλά μόλις γυρίσω στο Παρίσι, θά σκεφθώ και θά σάς γράψω. Και βγαζοντας το ρολόι του.

—Διαβολέ! Πέντεμιση ή ώρα... Ξύπρετε πώς πάση θυσία δεν πρέπει να χάσω το τραίνο των εννέα.

Ναι! Ναι! “Ας φύγουμε —είπε η Εύτυχία — Δεν έχουμε πια να κάνουμε τίποτα εδώ.

Τώρα ο Μακάρος προσπαθούσα να τους αργοπορήσει μ' ένα σωρό ιστορίες.

Διηγότανε τις μέρες όπου η θεία Ντίντ φλαταρούσε, και βέβαιως πώς ένα πρωί την βρήκε να τραγουδή μια παλιά καντάδα της νεότητος της.

“Εξ άλλου αυτός δεν είχε ανάγκη από

το άμαξι. Θά ξαναπήγαινε το παιδί με τα πόδια αφού του το άφησαν.

—Φίλησε τον πατέρα σου μικρό μου, γιατί δεν ξαίρουμε πότε βλέπομαστε, δεν ξαίρουμε πότε θά ξαναϊδωθούμε...

Με την ίδια κίνησι την αδιάφορη, ο Κάρλος είχε σηκώσει το κεφάλι του και ο Μάξιμος ταραγμένος, τον φίλησε για δεύτερη φορά στο μέτωπο.

—Νά είσαι φρόνιμο και όμορφο μικρούλη μου. Και να μ' αγαπάς λιγάκι...

—Πάμε, πάμε, δ'ν έχουμε καιρό για χάσιμο, είπε η Εύτυχία.

Μά η φύλαξ επέστρεφεν εκείνην την στιγμή.

“Ήταν μια χοντρή κοπέλλα δυνατή, αποσπασμένη ειδικά στην υπηρεσία της τρελλής.

Την σήκωνε την πλάγιαζε, την τάιζε, την έπλενε σαν μικρό παιδί.

Κι' άμέσως άρχισε να συνομιλή αυτή με το γιατρό που την ρωτούσε. “Ενα από τα όνειρα τα πιο αγαπημένα του γιατρού, ήταν να κουράρη τοις τρελλούς με τη μεθοδό του: με ενέσεις.

Μια και σ' αυτούς, το μυαλό ήταν εκείνο που έπαιχε, γιατί τάχα, ενέσεις με έγκεφαλικήν ουσία, δεν θά του δίνανε άντοχή και θέλησι, επιδιορθώνοντας τη φθορά του όργανου; Γι' αυτό είχε σκεφθεί σε μια στιγμή να δοκιμάση τη κοίρα του στη γρηά, έπειτα, όμως είχε τύψεις, ένα είδος ιεροῦ τρόμου, δίχως να υπολογίση ότι η τρέλλα σ' αυτήν την ηλικία ήταν πια η τελειωτική και ανεπανόρθωτη φθορά.

Είχε διαλέξει ένα άλλο πρόσωπο, έναν έργατη καπελλά, τον Σαρτο, που βρισκότανε από ένα χρόνο στο φρενοκομείο, όπου ήλθε και παρακάλεσε ο ίδιος για να τον κλείσουν κι' αυτόν, για να αποφύγη να κάμει ένα έγκλημα.

“Όταν τον έπιαναν οι κρίσεις του, τον κυρίευε μια τέτοια ανάγκη να σκοτώση ώστε να θέλη να ριχθή πάνω στον πρώτο τυχόντα περαστικό.

Κοντούλης, μελαχρινός, με στενό μέτωπο με πρόσωπο σα μούρη πουλιού, με μια μεγάλη μύτη κι' ένα πηγούνι πολύ κοντό, είχε το άριστερό μάγουλο αίσθητά πια παχύ απ' το δεξί.

Και ο γιατρός είχε θαυμάσια αποτελέσματα σ' αυτόν το μανιακό, που εδώ κι' ένα μήνα δεν είχε κρίση.

“Ακριβώς, η φύλαξις, άπαντούσε πώς ο Σαρτιέ, είχε ήρεμισε και πήγαινε όλο και καλλίτερα.

—“Ακούς Κλοτίλδη! Ξεφώνισε γοητευμένος ο Πασκάλ. Δεν έχω καρὸ να τον δώ άπόψε, θά ξαναγυρίσουμε αύριο. Είναι η μέρα των επισκέψεών μου... “Αχ! “Αν τολμούσα! “Αν ήταν ακόμη νέα.. Τά βλέματά του στρεφότανε πάνω στη θεία Ντίντ.

Μά η Κλοτίλδη, που χαμογελοῦσε με τον ένθουσιασμό του, είπε σιγανά:

—“Οχι! όχι μαίτρε. Δεν μπορείς να ξαναφτιάσης τη ζωή... “Ελα, πάμε. Μείναμε τελευταίοι.

“Ήταν αλήθεια. Οι άλλοι είχαν κιόλας βγῆ έξω.

“Ο Μακάρος, στο κατώφλι κοίταξε με το χοροιδευτικό του ύφος το Μάξιμο και την Εύτυχία, που απομακρυνόντανε. Και η θεία Ντίντ, η λησμονημένη, με την τρομαχτική λιγνάδα της έμενε ακίνητη με τα μάτια καρφωμένα πάλι πάνω στον Κάρλο, με το πανιασμένο κι' έξαντλημένο πρόσωπο κάτω απ' τα βασιλικά μαλλιά του.

“Η επιστροφή ήταν γεμάτη στεναχώρια.

Μέσα στην κάψα, που ανάδινε το χῶμα, το άμαξι κυλούσε βαρειά.

Στον τοικυμισμένο οὐρανὸ το ήλιοβασίλεμα άπλωνε σαν ένα είδος μπρούντζινη σκόνῃ.

“Αντάλλαξαν πρώτα, κάτι άόριστες λέξεις, κι' έπειτα σαν προχώρεσαν, έπαψε κάθε κοιβέντα, μέσα στην άνησυχία που προκαλούσαν τα θεώρατα βράχια.

Τάχα δεν ήταν η άκρη του κόσμου εκεί;

Σά να λές και θά κατρακυλούσαν στο άγνωστο κάποιας άβυσσου.

“Ενας άειδὸς πέρασε, κι' έριξε μια μεγάλη κραυγή.

“Επειτα ξαναφάηκαν πάλι οι ιτιές, και τώρα το άμαξι έτρεχε κατά μήκος του ποταμού. “Εξαφνα η Εύτυχία, δίχως άλλη μεσολάβηση, συνέχισε την κοιβέντα που είχε άρχισει:

—Δεν έχεις να φοβηθῆς καμμιά άρνηση από μέρος της μητέρας του. “Αγαπά

πολύ τον Κάρλο, όμως είναι πολύ λογική γυναίκα και καταλαβαίνει τέλεια πώς το συμφέρον του παιδιού, είναι να το ξαναπάρη. Πρέπει να σοῦ όμολογήσω εξ άλλου, πώς ο καυμένος ο μικρός δεν περνά πολύ καλά στο δικό της σπίτι, γιατί, φυσικά, ο άντρας της προτιμά το δικό του γυὸ και τη δική του κόρη. Τέλος πάντων πρέπει να τα ξαίρεις όλα.

Και εξακολουθούσε, θέλοντας το δίχως άλλο να δέση το Μάξιμο και να του πάρη μια ρητή υπόσχεση.

Μιλούσε ολόένα ὡς το Πλασσάν.

“Επειτα ξαφνικά, καθώς τ' άμάξι άρχισε να τραντάζει πάνω στο λιθόστρωτο του προαστείου, η Εύτυχία φώναξε:

—Μά! Νά την!.. “Η μητέρα του! Αυτή η παχειά, η ξανθειά, σ' εκείνην κεί την πόρτα!

“Ήταν στο κατώφλι του μαγαζιού του σαμαρά, όπου κρεμόταν απ' έξω χαλινάρια και σάγματα.

“Η “Ιουστίνη έπαιρνε τον άέρα της, σε μιάν καρέκλα, πλέκοντας κάλτσα, ενώ το κοριτσάκι και τ' άγόρι, παίζανε στα πόδια της.

Και πίσω, στο βάθος του μαγαζιού, φαινόταν ο Θωμάς, ένας χοντρός άντρας μελαχρινός, άπασχολημένος στο να ράβη κάποια σέλλα.

“Ο Μάξιμος είχε τεντώσει το κεφάλι του, δίχως συγκίνηση, άπλούστατα περιεργος.

“Εμεινε ξαφνιασμένος, μπρος σ' αυτήν την γερή γυναίκα των τριάντα δύο χρονῶ, με ύφος τόσο φρόνιμο, τόσο νοικοκυρεμένο, και που δεν της είχε πια μείνει τίποτα απ' την τσακίνα του παλιού καιρού, που τον είχε ξεβγάλει, όταν και οι δυό τους συνομήλικοι πατούσαν μόλις στα δεκαεφτά τους χρόνια.

“Ισως νάνιωσες μόνο να του σφίγγεται η καρδιά, αυτός άρρωστος και ήδη γερασμένος, να την ξαναβρίσκη έτσι όπως είχε όμορφῆναι, ήρεμη και παχουλῇ.

—Δε θά την αναγνώριζα ποτέ!

Είπε.

Και τ' άμάξι, που ολόένα έτρεχε, έστριψε προς την όδὸ Ρώμης.

“Η “Ιουστίνη χάθηκε, κι' αυτό το δραμα του παρελθόντος, τόσο διαφορετικά απ'

το παρόν, έσβυσε μέσα στο ήλιοβασίλεμα, μαζί με το Θωμά, τα παιδιά, και το μαγαζί.

Στη Σουλειάδα, το τραπέζι ήταν κι' όλος έτοιμο. Η Μαρτίνη είχε ένα χέλι της Βόρν, ένα κουνέλι σωτέ και ένα ψητό βωδινό.

Χτυπούσε έφτα ή ώρα, και είχαν όλο τον καιρό να φάνε με την ήσυχία τους.

—Μην άνησυχείς! —έλεγε ο γιατρός Πασκάλ στον άνεπιό του.—Θά σε συνοδεύσουμε ως το σταθμό. Δεν είναι παραπάνω από δέκα λεπτά δρόμος... Αφού άφισες τη βαλίτσα σου στη σκευοφόρο, δεν έχεις παρά να πάρης το εισιτήριό σου και να πηδήξης στο τραίνο..

Έπειτα, καθώς εύρισκε την Κλοτίλδη στην είσοδο, όπου κρεμούσε το καπέλλο της στην κρεμάστρα και άφινε την όμπρέλλα της, της είπε σιγανά:

—Ξαίρεις πώς ο άδελφός σου μ' άνησυχεί!

—Πώς αυτό;

—Τόν κοιτάξα καλά. Δεν μου άρέσει διόλου ο τρόπος με τον όποιον βαδίζει. Αυτό δε με άπάτησε ποτέ... Τέλος πάντων, είναι ένα παλληκάρι που το άπειλει ή άταξία.

Χλώμιασε αυτή και επανάλαβε:

—Η άταξία;

Μα σιγνή εικόνα της παρουσιάστηκε: Ο γείτονάς τους, ένας άντρας, νέος άκόμη, που επί δέκα χρόνια έβλεπε να τόν σέρνει ένας ύπηρέτης, σ' ένα άμαξάκι.

Δέν ήταν τάχα, ή χειρότερη άρρώστεια που μπορούσε να γίνει; Αυτό το σακάτεμα, σά μι άσκευριά που χωρίζει ένα ζωντανό απ' τη ζωή!

—Μά! άποκρίθηκε εκείνη.—Αυτός δεν παραπονιέται παρ'ό μόνο για τόν ρευματισμούς του.

Ο Πασκάλ κούνισε τούς ώμους, και βάζοντας το δάχτυλο στο στόμα, πέρασε στην τραπεζαρία, όπου είχαν ήδη καθίσει ή Εύτυχία και ο Μάξιμος.

Το δείπνο έγινε μέσα σε φιλική άτμόσφαιρα.

Η άπότομη άνησυχία που γεννήθηκε στην καρδιά της Κλοτίλδης, την έκαμε τρυφερή απέναντι του άδελφού της, που

καθότανε δίπλα της.

Χαρούμενη, τόν περιποιότανε και τόν άνάγκαζε να παίρνει τα καλύτερα κομμάτια. Δύο φορές γκρόνιαξε τη Μαρτίνη, γιατί αυτή περνούσε πολύ γρήγορα την πιατέλλα. Και ο Μάξιμος ήταν όλο και πιο πολύ καταγοητευμένος με αυτήν την άδελφή, την τόσο καλή, με τόσο καλή ύγεία, τόσο λογική. Η γοητεία της τόν περιέβαλλε σαν ένα χάδι.

Τόν κατακτούσε σε τέτοιο βαθμό, ώστε σιγά σιγά ένα άόριστο σχέδιο, άρχισε ν' άπακρυσταλλώνεται στο μυαλό του.

Αφού ο γιός του, ο μικρός Κάρλος, τόν είχε τόσο άνησυχήσει με την όμορφη εκείνη του πεθαμένου, με το βασιλικό ύφος της άρρωστιάρας ήλιθιότητάς του, γιαι τάχα να μην επαιρνε μαζί του την άδελφή του Κλοτίλδη;

Βέβαια, ή ιδέα μις γυναίκας στο σπίτι τόν τρώμαζε, γιατί τις τρώμαζε όλεις τους, έχοντάς τες άπολαύσει παρ'ό πολύ νέος. Αλλά ή γυναίκα αυτή είχε επάνω της κάτι το μητρικό.

Έξ άλλου, μι ά γυναίκα τίμια στο σπίτι του, αυτό θά του άλλαζε λίγο το περιβάλλον και θά του έκανε καλό.

Τούλάχιστον ο πατέρας του, δε θά τολμούσε πια να του στέλνει παλιогύναικα, όπως το ύποψιαζότανε, για να τόν άποτελειώση μιάν ώρα άρχήτερα και να τόν κληρονομήσει άμέσως.

Ο τρόμος και το μίσος του πατέρα του τόν έκαμαν να πάρη την άπόφασι.

—Δέν παντρεύσαι λοιπόν; Ρώτησε θέλοντας να βολιδοσκοπήσει το έδαφος.

—Η νέα άρχισε να γελά.

—Ω! Δεν ύπάρχει άκόμη βία.

Έπειτα, σά καμωματού, κοιτάζοντας τόν Πασκάλ, που είχε σηκώσει το κεφάλι του:

—Μηδ'έ ξαίρει και κανείς;.. Δεν θά παντρευτώ ποτέ!

Όμως ή Εύτυχία ξεσηκώθηκε. Όταν την έβλεπε τόσο συνδεδεμένη με τόν Πασκάλ, επιθυμούσε πολύ ένα γάμο, που θά τούς χώριζε, για να μένη ο γιός της άπομοναχιασμένος σ' ένα κατεστραμμένο σπιτικό, όπου θά γινότανε ή ίδια πανίσχυρη και κυρίαρχη τών πάντων.

Γι' αυτό άρχισε να επικαλείται τη

τή μαρτυρία του.

Δέν ήταν άλήθεια πώς μι ά γυναίκα είχε προσορισμό την παντρεία, και πώς θά ήταν παραβίαση στη φύσι αν έμνε γεροντοκόρη;

Και σοβαρά εξακολουθούσε, δίχως να εγκαταλείπη τη Κλοτίλδη από τα μάτια:

—Ναί! Ναί! πρέπει να παντρευτή... Είναι πολύ γνωστική και θά παντρευτή...

—Μπά! διέκοψε ο Μάξιμος, θά είχε τάχα δίκιο να το κάμη αυτό;.. Για να δυστυχήσει ίσως; Γίνονται τόσο άτυχείς γάμοι!

Και άποφασίζοντας:

—Θά ξαίρεις λοιπόν τί θάπρεπε να κάνης;.. Έ, λοιπόν, θάπρεπε νάρθης στο Παρίσι, να ζήσης μαζί μου... Σκέφθηκα! Με τρομάζει λίγο να πάρω άπάνω μου τα βάρη ενός παιδιού, στην κατάσταση που βρίσκεται ή ύγεία μου. Τάχα δέν είμαι κ' έγω ένα παιδί; Ένας άρρωστος που έχει άνάγκη από περιποίηση!.. Θά με περιποιούσουν, θά σε είχα κοντά μου, αν πραγματικά μου συνέβαινε κάποτε να χάσω τα πόδια μου.

Η φωνή του είχε τσακίσει σε μι άτρυφερότητα για τόν ίδιο τόν έαυτό του. Φανταζότανε κιόλας τόν έαυτό του σακάτη την έβλεπε πάνω απ'το προσκέφαλό του, σαν άδελφή του έλέους.

Και αν παραδεχότανε να μένη άνύπαντρη θά της άφινε εύχαρίστως την παρουσία του, για να μην την πάρη ο πατέρας του.

Ο τρόμος που είχε για τη μοναξιά, ή άνάγκη που θά είχε σε λίγο να πάρη μι ά νοσοκόμο, τόν έκαμαν πολύ συγκινητικό.

—Θά ήταν πολύ πρόσχαρο από μέρος σου, και δε θά είχες άλήθεια να μετανοιώσης γι' αυτό.

Όμως ή Μαρτίνη, που σεργιόριζε το ψητό, σταμάτησε ξαφνιασμένη. Και ή πρόταση τούς ξάφνιαζε όλους τούς άλλους.

Η Εύτυχία πρώτη, έπεκρότησε αυτό το φευγικό, μι κι' ένοιωσε πώς έτσι διευκολυνόντανε οι δουλειές της. Κοίταζε τη Κλοτίλδη, σιωπηλήν άκόμη, έπειτα από την κατάπληξι. Στο άναμεταξύ κατάγλωμος ο Πασκάλ περιέμενε.

—Ω άδελφέ μου! Άδελφέ μου! Ψέλιζε ή νέα, δίχως να βρίσκει να πη τίποτ' άλλο.

Τότε ή γιαγιά επενέβη:

—Αυτό είναι όλο που λές; Μα είναι πολύ καλό αυτό που σου προτείνει ο άδελφός σου, αν φοβάται να πάρη τόν Κάρλο, τότε μπορείς να πās έσύ. Κι' άργότερα, έσύ θά πάρης και το μικρό... Έλα! έλα! Όλα βολεύονται μι ά χαρά έτσι... Ο άδελφός σου άπευθύνεται στη καρδιά σου... ψέμματα, Πασκάλ, πώς όφείλει να να πη τό: ναί;

Ο γιατρός, με μιάν προσπάθεια είχε γίνει κύριος του έαυτού του. Έγινε ως τόσο αισθητή ή μεγάλη του ψυχρότητα. Μίλησε άργά και σοβαρά:

—Σας επαναλαμβάνω πώς ή Κλοτίλδη είναι πολύ γνωστική, και πώς αν είναι ύποχρεωμένη να δεχθί, θά δεχθί.

Πάνω στη συγκίνησι της, ή νέα ξεσηκώθηκε.

—Μαίτρ! Θες λοιπόν να με διώξης;.. Βέβαια εύχαριστώ το Μάξιμο. Όμως, να τα εγκαταλείψω όλα; Θεέ μου!..Νά άφίσω έδω το κάθε τι, που μ' άγαπά και που άγάπησα ως σήμερα...

Έκαμε μιάν άπελπισμένη χειρονομία, δείχνοντας τα πρόσωπα και τα πράματα; τη Σουλειάδα όλόκληρη, όλόκληρη.

—Έ, ξαναείπε ο Πασκάλ, κοιτάζοντας την, αν ως τόσο ο Μάξιμος είχε την άνάγκη σου;..

Τα μάτια της βούρκωσαν, της ήλθε ρίγος, γιατί αυτή μόνη είχε καταλάβει.

Έβλεπε πάλι μπρός της το ανατριχιαστικό όραμα: Το Μάξιμο σακάτη, να τόν σέρνει σ' ένα άμαξάκι ένας ύπηρέτης, όπως ο γείτονας που ήξαιρε.

Όμως το πάθος της διαμαρτυρότανε ενάντια στην τρυφερότητα της. Τάχα είχε ύποχρεώσεις απέναντι ενός άδελφού, που επί δεκαπέντε χρόνια της είχε μένει ξένος;

Τάχα το καθήκον της δεν ήταν εκεί όπου βρισκότανε κ' ή καρδιά της;

—Άκουσε, Μάξιμε, του είπε τέλος, άφισε με και μένα να σκεφθώ. Θά δώ... Νά είσαι βέβαιος πώς σου είμαι πολύ εύγνώμων. Και αν μι ά μέρα είχες πραγματικά την άνάγκη μου, έ λοιπόν, θά τ' ά-

αποφάσιζα τὸ δίχως ἄλλο...

Δὲν μπόρεσαν νὰ τὴν κάμουν νὰ ἀγ-
καζαριστῇ περισσότερο. Ἡ Εὐτυχία, μὲ
τὸν ἀδιάκοπο πυρετὸ της, ἔκαμε ὅτι μπο-
ροῦσε, γι' αὐτὸ, ἐνῶ ὁ γιατρὸς προσποιό-
τανε ὅτι κατάλαβε πὼς εἶχε δώσει κιόλας
τὸ λόγο της.

Ἡ Μαρτίνη ἔφερε μιά κρέμα, δίχως
νὰ σκεφθῇ νὰ κρύψῃ τὴ χαρὰ της.

Νὰ πάρουν τὴ δεσποινίδα; Μὰ νὰ μιά
ιδέα... γιὰ νὰ πεθάνῃ ὁ κύριος ἀπ' τὴ
θλίψη τὴν, μένοντας ὁλομόναχος!

Καὶ ἔτσι, ἀργοπόρησε μὲ τὴ συζήτηση
τὸ τέλος τοῦ δείπνου.

Ἦταν ἀκόμη στὰ φρούτα, ὅταν τὸ ρω-
λοῖ χτυποῦσε ὀχτόμισι.

Ἀπ' τὴ στιγμή αὕτη ὁ Μάξιμος νεύ-
ριασε καὶ βιαζότανε νὰ φύγῃ.

Στὸ σταθμό, ὅπου τὸν συνόδευσαν ὅλοι
φίλησε ἀκόμη μιά φορὰ τὴν ἀδελφή του.

—Νὰ τόχης στὸ νοῦ σου!

—Μὴν ἀνησυχεῖς! τοῦ εἶπε ἡ Εὐ-
τυχία. Ἐμεῖς εἴμαστε ἐδῶ γιὰ τὴς θυμί-
σου με τὴν ὑπόσχεσή της.

Ὁ γιατρὸς χαμογελοῦσε καὶ μόλις ξε-
κίνησε τὸ τραῖνο τὸν χαιρετήσαν μὲ τὸ
μαιτήλι.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα, ἀφοῦ συνόδευσαν
τὴν γιαγιά σπῖτι της, ὁ Πασκάλ καὶ ἡ
Κλοτίλδη γύρισαν σιγὰ σιγὰ στὴ Σουλειά-
δα καὶ πέρασαν μίαν ἀπολαυστικὴ βρα-
δεία.

Ἡ στεναχώρια τῶν περασμένων ἑβδο-
μάδων, ὁ κρυφὸς ἀνταγωνισμὸς, ποὺ τοὺς
χώριζε, φαινότανε σὰ νὰ εἶχε τώρα ἐξα-
φανισθῇ.

Πιτέ τους, δὲν εἶχαν νοιώσει τόση
γλύκα, στὸ νὰ μένουν ἐνωμένοι καὶ ἀχώ-
ριστοι.

Μέσ' αὐτοὺς ὑπῆρχε σὰν μιά ἀνάρρωση
ἔπειτα ἀπὸ ἀρρώστια, μιά ἐλπίδα, μιά
χαρὰ τῆς ζωῆς.

Ἐμείναν ἀρκετὰ στὴ ζεστὴ τὴ νύχτα
κάτω ἀπ' τὰ πλατάνια, ἀκούοντας τὸ κρυ-
σταλλένιο τραγοῦδι τῆς βρύσης.

Καὶ κἂν δὲν μιλοῦντο. Ἀπολάμ-
βαναν βαθεῖα τὴν εὐτυχία νὰ βρίσκονται
μαζὺ.

Ὅχτὼ μέρες ἀργότερα στὸ σπῖτι εἶχε
ξαναπάρει πάλι ἡ στεναχώρια.

Ὁ Πασκάλ καὶ ἡ Κλοτίλδη ἔμεναν

πάλι ἀπογεύματα ὁλόκληρα κακιωμένοι.

Ἡ ἴδια ἡ Μαρτίνη ζοῦσε νευρια-
σμένη.

Ἐπειτα ξαφνικά, ὅλα χειροτέρεψαν ἀ-
κόμα πιὸ πολὺ.

Ἐνας καπυτσίνοσ ποὺ εἶχε μεγάλη
φήμη Ἀγίου, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ περνοῦν
συχνὰ ἀπ' τὰ μεσημβρινὰ τῆς Γαλλίας,
εἶχε ἔλθει νὰ κάμῃ κήρυγμα.

Ὁ ἄμβωνας τοῦ Ἀγίου Σατουρνίνου,
τράνταζε ἀπ' τὴ φωνή του.

Ἦταν ἓνα εἶδος ἀπόστολος, μιλοῦσε
μ' εὐγλωττία τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, καὶ ὁ
λόγος του ἦταν γεμάτος χρῶμα καὶ
οἶκτο.

Καὶ ἐκήρυττε ἐπὶ τῆς ματαιότητος
καὶ τοῦ μηδενὸς τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης,
ἀρκούμενης στὴν πραγματικότητα αὐτοῦ
τοῦ κόσμου, καὶ ἀγνοώντας τὸ ἄγνωστο,
τὸ μυστήριον τοῦ Ὑπερ-πέραν.

Ὅλες οἱ θρησκώληπτες τοῦ Πλασσὰν
ἦταν κατασυγκινημένες.

Ἀπ' τὸ πρῶτο βράδυ τοῦ κηρύγματος,
ἐπειδὴ ἡ Κλοτίλδη εἶχε συνοδεύσει τὴ
Μαρτίνη στὴν ἐκκλησίαν, ὁ Πασκάλ παρα-
τήρησε ὅτι ἡ νέα ξαναγύρισε ἀναμμένη
ἀπὸ πυρετό.

Τὶς ἄλλες μέρες τῆς εἶχε γίνεи σωστὸ
πάθος, γυρνοῦσε πολὺ ἀργότερα, μένοντας
ὁλόκληρη ὥρα γιὰ νὰ προσευχηθῇ ὁλο-
μόναχη.

Δὲν ἄφινε πιά τὴν ἐκκλησίαν, γυρνοῦσε
τσακισμένη κι' ἐξηντλημένη, μὲ μάτια
χαλκαδιασμένα, ποὺ ἔχ' ὅν οἱ ὀρματιζό-
μενες. Καὶ τὰ λόγια τοῦ καπυτσίνοσ
στοίχιωναν τὶς σκέψεις της.

Ὅργη καὶ περιφρόνησι ἔνοιωθε τώρα
γιὰ τοὺς ἰνθρώπους καὶ τὰ ἀντικείμενα.

Ὁ Πασκάλ ἀνήσυχος, ἤθελε νὰ ἐξη-
γηθῇ μὲ τὴ Μαρτίνη. Κατέβηκε ἓνα πρῶτ
νωρίς, καθὼς ἐκείνη σάρωνε στὴν τραπε-
ζαρία.

—Ξαίρετε πὼς σᾶς ἀφίνω ἐλεύθερες,
τὴν Κλοτίλδη καὶ σᾶς, νὰ πηγίνετε στὴν
ἐκκλησίαν. Θελῶ νὰ μὴ ἐξαναγκάσω τὴν
συνείδησι κανενός... Μὰ δὲ θέλω νὰ μοῦ
τὴν ἀρρωστήσετε.

Ἡ ὑπηρετρία, δίχως νὰ σταματήσῃ τὸ
σκούπισμά της, ἀποκρίθη ὑπόσῳφα:

—Οἱ ἄρρωστοι ἄνθρωποι, εἶναι ἴσως
ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν πὼς εἶναι ἄρ-

ρωστοί.

Τὸ εἶπε αὐτὸ μὲ τέτοια πεποίθησι ὥ-
στε ἐκεῖνος ἄρχισε νὰ χαμογελά.

—Ναί, βέβαια, ἐγὼ εἶμαι τὸ ἀδύνατο,
τὸ ἄρρωστο πνεῦμα γιὰ τὸ ὁποῖο προσεύ-
χεσθε τὸν γιατρεμό. Ἐνῶ ἐσεῖς οἱ ἄλλες
ἔχετε τὴν καλὴ ὑγείαν καὶ τὴ σοφίαν... Μαρ-
τίνη, ἂν ἐξακολουθήσετε νὰ μὲ βασανίζε-
τε καὶ νὰ βισανίζετε τὸν ἑαυτὸ σας, θὰ
σᾶς θυμώσω.

Εἶχε μ' ἡσυχίαν μὲ φωνὴ τόσο ἀπελι-
σμένη καὶ ἰόσο τραχεῖα, ὥστε ἡ ὑπηρε-
τρία σταμάτησε ξαφνικά καὶ τὸν κοίταξε
κατὰ πρόσωπο.

Μιά ἄτρεχη τρυφερότητα, μιά ἀπέραν-
τη ἀπογοήτευσις, φάνηκαν στὸ γεροντο-
κοριτσίστικο πρόσωπο τῆς γυναίκας αὐτῆς
ποὺ εἶχε μείνει κλεισμένη σ' ὅλη της τὴ
ζωὴ στὴν ὑπηρεσία του.

Βούρκωσαν τὰ μάτια της, κ' ἔτρεξε νὰ
φύγῃ μουρμουρίζοντας:

—Ἀχ! κύριε... Δὲν μᾶς ἀγαπᾶτε...

Τότε ὁ Πασκάλ ἔμεινε ἀφοπλισμένος,
κυριεμένος ἀπὸ μίαν ἀνύποτη θλίψη. Ὅλο
κι' αὔξανε ἡ μετάνοια του, γιὰ τὴ φάνηκε
ἀπαιτητικός, καὶ γιὰ τὴ δὲν καθοδήγησε, ὡς
ἀπόλυτος κύριος, τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴ
μόρφωση τῆς Κλοτίλδης.

Πιστεύοντας, πὼς τὰ δέντρα μεγαλώ-
νουν ὁλοῖσα, ὅταν δὲν τὰ στεναχωρεῖ κα-
νεῖς, τῆς εἶχεν ἐπιτρέψει νὰ ζῇ ὅπως θέ-
λει, ἀφοῦ περιορίστηκε νὰ τῆς μάθῃ μόνο
γραφὴ καὶ ἀνάγνωση.

Πὼς μετάνιωσέ σήμερα, γι' αὕτη τοῦ
τὴν ἀνδιωτέλεια!

Τὴ ἰσχυρὴ κατεύθυνση θὰ ἔδινε, σ' αὐ-
τὸ δυνατό μυαλό, ποὺ διψοῦσε τόσο γιὰ μά-
θηση.

Ἀκόμη, ὅταν ἦταν μικρή, καὶ πρὸ παν-
τὸς ἀργότερα, πῆγαινε ἀπ' εὐθείας στὸ
γιατὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν φαινομέ-
νων.

Αὐτὸς ἔδειχνε ἓνα λουλοῦδι, τὸν ρω-
τοῦσε γιὰ τὸ λουλοῦδι αὐτὸ ἔκαμε σπό-
ρο, γιὰ τὸ σπόρος βλάσταινε.

Ἐπειτα, ἐξακολουθοῦσε νὰ τὸν ρωτᾷ,
ἔτσι ποὺ τὸν ἔφερε σὲ δύσκολη θέση καὶ
στὸ τέλος τὴν ἔδιωχνε μὲ κωμικὸ θυμό.

Συχνὰ τὸν ἄφηνε κατάπληκτο μὲ τὶς
ἐξηγήσεις, ποὺ τοῦ ἔδινε ἡ ἴδια.

Τὸ πνεῦμα της τροφοδοτημένο ἀπὸ τὴν

ἐπιστήμη, ξεκινοῦσε ἀπὸ τὶς ἀποδεδειγμένες
ἀλήθειες, ὅμως ἔκανε τέτοια πηδήματα
ὥστε νὰ βρίσκεται ἀμέσως στὰ οὐράνια
τοῦ θρούλου.

Ἐρχόντανε πιά ὡς μεσάζοντες παρά-
γοντες, ἄγγελοι, ἅγιοι, πνοὲς ὑπερφυσικές,
τροποποιοῦσαν τὴν ὕλη, δίνοντάς της ζωή.

Ἡ ἀκόμη, δὲν ἦταν παρὰ μιά μόνο δύ-
ναμη, ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου, ποὺ ἐνεργοῦσε
γιὰ νὰ σμίξῃ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ὄντα σ'
ἓνα τελικὸ ἀσπασμὸ ἀγάπης σὲ... πενήντα
αἰῶνες.

Ἐλεγε μάλιστα πὼς εἶχε κάμει τὸ λο-
γαριασμό.

Ποτὲ ὅμως ὁ Πασκάλ δὲν τὴν εἶχε δῇ
τόσο ταραγμένη. Ἀπὸ μιά ἑβδομάδα τώρα,
ποὺ παρακολουθοῦσε τὰ κηρύγματα, ζοῦσε
σὲ μιά μεγάλη ἀνυπομονησία γιὰ τὸ ἐρχό-
μενο κήρυγμα.

Πῆγαινε στὴν ἐκκλησίαν μὲ τὸν παλμὸ
καὶ τὴν περισυλλογὴ ποὺ ἔχει ἓνα κορίτσι
ὅταν πηγαίνει στὸ πρῶτο ἐρωτικό του ραν-
τεβό.

Ἐπειτα, τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρῶτ, ὅλα
τῆς μορτυροῦσαν τὴν ἄρνηση τῆς ἐξωτερι-
κῆς ζωῆς, τῆς ἴδιας τῆς συνηθισμένης
ζωῆς, ὡς ἂν ὁ κόσμος ὁ ὁρατός, καὶ οἱ
πράξεις οἱ ἀναγκαῖες σὲ κάθε στιγμὴ δὲν
ἦταν παρὰ πλάνη καὶ ἀνοησία.

Ἔτσι, εἶχε σιγὰ-σιγὰ ἐγκαταλείψει ὅλες
τὶς ἀσχολίες της, ὑποχωρόντας σ' ἓνα εἶ-
δος τεμπελιά ἀνίκητη, μένοντας ὥρες ὁλό-
κληρες μὲ κρεασμένα χέρια στὰ γόνατά
της, καὶ μὲ μάτια ἄδεια, προσηλωμένα σὲ
κάποιο φευγαλέο ὄνειρο.

Τώρα αὐτὴ, τόσο προκομμένη, τόσο πρω-
τὴν, σηκώνότανε πολὺ ἀργά, καὶ δὲν ἐμ-
φανίζότανε παρὰ μόνο γιὰ τὸ γεῦμα τὸ
μεσημέρι.

Καὶ φυσικά, δὲν περνοῦσε στὴν τουα-
λέτα της, τὶς ἀτέλειωτες ὥρες, γιὰ τὸ ὅλο κ'
ἔχανε τὴν γυναικεῖα της κοκεττορία, μό-
λις χτενισμένη, ντυμένη τῆς κακίᾳ ὥρας
μ' ἓνα φουστάνι στροβοκουμπωμένο, ὅμως
γοητευτικὴ ὡς τόσο, χάρις στὴν νεότητά της.

Ἐκεῖνοι οἱ πρῶτοι περίπατοι στὴν
Σουλειάδα, ποὺ τοὺς ἀγαποῦσε τόσο, ἐκεῖ-
να τὰ ἀνεβοκατεβάσματα στοὺς λόφους
τοὺς γεμάτους ἀμυγδαλιές κι' ἐλιές, οἱ ἐ-
πισκέψεις της στὸν πευκῶνα τὸ μυρωμένο
ἀπὸ ρετσίνι, ἐκεῖνες οἱ πολὺς ἀναπαύ-

σεις καταμεσής του κάμπου, όπου έκαναν τα ηλιόλουστρά της, όλα αυτά τα είχε παρατήσει κ' έμεναν ώρες ολόκληρες με κλειστά παντζούρια κλειδωμένα στο δωμάτιό της, όπου δεν άκουγότανε καν να κινείται.

Έπειτα το απόγευμα, κυλιότανε με νωχέλεια από καρέκλα σε καρέκλα, έχοντας εγκαταλείψει όλες τις αγαπημένες της άλλοτε ασχολίες, που τόσο ενδιαφερότανε γι' αυτές.

Ο Πασκάλ, το πήρε απόφαση, πώς δεν είχε να περιμένη καμιά βοήθεια από μέρος της.

Ένα σημείωμα που της είχε δώσει να του το αντιγράψει, περίμενε τρεις μέρες στο γραφείο.

Δεν ταξινομούσε πια τίποτα, και δεν έσκυβε καν να μαζέψει από χάμω ένα χειρόγραφο.

Πρό παντός, είχε εγκαταλείψει τα παστέλ, τα τόσο ακριβή σχέδια των λουλουδιών που θα χρησιμοποιεσαν για ένα σύγγραμμα πάνω στην τεχνητή κύηση που έγραφε ο γιατρός.

Λουλούδια με περίεργες αποχρώσεις, μαρμαίνοντανε τώρα στο βάζο τους, δίχως να τα αντιγράψουν.

Και ένα ολόκληρο απόγευμα επιδόθηκε πάλι με πάθος, σ' ένα τρελλό ιχθυόγραφο, παραμυθένια λουλούδια με μιαν απίθανη άνθιση.

—Αχ! καυμένο μου κορίτσι—της είχε πει εκείνη την ημέρα ο γιατρός—είναι δυνατό να χάνει κανείς τον καιρό του με τέτοιες φαντασιοπληξίες; Κι' εγώ που περιμένω την αντιγραφή των σχεδίων... Έσ' άρρωσταίνεις έτσι! Δεν υπάρχει ούτε υγεία ούτε δημοφιλία έξω απ' την πραγματικότητα.

—Δεν υπάρχει πραγματικότητας!.. του αποκρίθηκε νέτα σκέτα αυτή.

Εκείνος πάλι διεσκέδασε για μιὰ στιγμή με το φιλοσοφικό αυτό θράσος του παιδιού και άρχισε να γελά:

—Ναι! ξαίρω!... Οί αισθήσεις μας είναι αδύνατες, δεν γνωρίζουμε τον κόσμο παρά μόνο δια των αισθήσεών μας, άρα... ήμπορεί ο κόσμος να μη υπάρχει! Τότε λοιπόν, άς άνοιξουμε την πόρτα στην τρέλλα, άς παραδεχτούμε τις πιό άλλοπρόσαλλες χίμαιρες, κι' άς ξεκινήσουμε για τον εφιάλτη έξω από τους νόμους κι' απ' τα

πράγματα.

Μα δε βλέπεις λοιπόν, πώς δεν υπάρχει πια κανόν, απ' τη στιγμή που άρνιέσαι τη φύση, και πώς το μόνο ενδιαφέρον της ζωής είναι να πιστεύει κανείς σ' αυτήν, να την αγαπά και να μεταχειρίζεται όλες τις δυνάμεις του κι' όλη του την έξυπνάδα στο να την γνωρίσει καλλίτερα!

Εκείνη έκαμε μιὰ χειρονομία άδιαφορίας, που ήταν ταυτόχρονα και πρόκληση. Κι' έτσι τέλειωσε ή συνομιλία. Έξακολούθησε να ζωγραφίζει τα παραμυθένια της λουλούδια.

Όμως δύο μέρες αργότερα, έπειτα από μιὰ νέα συζήτηση, τα πράγματα χάλασαν άκόμη περισσότερο.

Το βράδυ, μετά το τραπέζι, ο Πασκάλ ανέβηκε να εργασθί, ενώ εκείνη έμεινε έξω στην ταράτσα. Οί ώρες πέρασαν, κι' ο γιατρός έμεινε κατάπληκτος, γιατί είχε χτυπήσει μεσάνυχτα και δεν την είχε νοιώσει να γυρνά στο δωμάτιο της, για να κοιμηθί.

Όταν κατέβηκε κάτω, παρατήρησε πώς ή Μαρτίνη κοιμότανε. Η έξωπορτα δεν ήταν κλειδωμένη. Η Κλοτίλδη σίγουρα θά είχε λησμονηθί έξω.

Αυτό της συνέβαινε κάποτε κατά τις ζεστές νύχτες, αλλά ποτέ της δεν είχε λησμονηθί σ' αυτό το σημείο.

Η άνησυχία του γιατρού αύξησε, όταν βγήκε στη ταράτσα και είδε άδειαν ή την καρέκλα, όπου είχε μείνει επί ώρες ή νέα.

Έλπιζε ως τότε, πώς θά την εύρισκε να κοιμάται αυτού. Αφού λοιπόν δεν ήταν εκεί, γιατί τάχα, να μην είχε γυρίσει στο δωμάτιο της να πλαγιάσει;

Η νύχτα ήταν θαυμασία, μιὰ νύχτα του Σεπτεμβρίου, ζεστή άκόμη, με τον άπέραντο ξάστερο ουρανό.

Και στο βάθος του ουρανού αυτού, που δεν είχε φεγγάρι, τ' άστρα φεγγαβολούσαν τόσο, ώστε να φωτίζουν τη γή.

Στην άρχή, έσκυψε πάνω από τα κάγκελλα της ταράτσας, κοίταξε τα πέτρινα σκαλιά, και τις πτυχές του έδάφους, ως τη σιδηροδρομική γραμμή, τέλος δεν ένοιωσε να κουνιέται τίποτα.

Τότε, του ήλθε ή σκέψη, ότι θά ήτανε κάτω απ' τα πλατάνια, κοντά στη βρύση,

στην άδιάκοπη άνατριχίλα εκείνου του τρεχάμενου νερού.

Έτρεξε προς τα εκεί, χύθηκε στο σκοτάδι, που ήταν τόσο πυκνό, ώστε κι' αυτός ο ίδιος, που γνώριζε τόσο καλά τα κατατόπια, έπρεπε να προχωρή με χέρια άπλωτά για να μη σκοντάψει.

Έπειτα πήγε στον πευκώνα, και έψαξε, σκαλίζοντας το σκοτάδι.

Τέλος άρχισε να φωνάζει με μιαν φωνή:

—Κλοτίλδη! Κλοτίλδη!

Ούτε ψυχή, ούτε άνάσα!

Η ήχώ λές και κοιμότανε κι' αυτή και ή φωνή του πνιγότανε μέσα στο πέλαγος του γλυκού εκείνου σκοταδιού.

Και φώναξε μ' όλη του τη δύναμη, ξαναγύρισε στα πλατάνια, ξαναπήγε στον πευκώνα, έκαμε το γύρο σ' ολόκληρο το κτήμα.

Ξαφνικά βρέθηκε στον κάμπο.

Ήταν γυμνός, έρημος ο κάμπος, μέσα σ' εκείνο το ρίγος, κάτω απ' την ήρεμία του ουρανού. Ο Πασκάλ τον διέσχισε, κ' έτρεξε έπειτα στο μπουστάνι, όταν λίγο έλειψε να σκοντάψει πάνω σ' ένα σώμα, ξαπλωμένο φαρδιά πλατειά, που το είδε.

Κατάπληκτος ξεφώνησε:

—Πώς; Είσαι εδώ;

Η Κλοτίλδη, δεν καταδέχτηκε καν να άπαντήσει.

Ήταν ξαπλωμένη άνάσκελλα, τα χέρια της ύψωμένα και πλεγμένα πίσω απ' το σβέρκο της, το πρόσωπο προς τον ουρανό.

Και στο χλωμό εκείνο πρόσωπο, δεν φαινότανε παρά τα μεγάλα μάτια που στραφτοκοπούσαν.

—Κ' εγώ που άνησυχώ και σε φωνάζω εδώ, κ' ένα τέταρτο της ώρας!.. Μ' άκουες που φώναζα;

Στο τέλος ξεκλείδωσε τα χείλη της:

—Ναι!

—Τότε! Είναι άνόητο! Γιατί δεν άπαντούσες;

Όμως αυτή, είχε ξαναβυθιστεί στη σιωπή της, άρνιότανε να εξηγηθί, με το μέτωπο πειστωμένο, και με τα μάτια καρφωμένα πάντα στον ουρανό.

—Λοιπόν! Έλα να πλαγιάσεις, κακό παιδί. Θά μου τα πής αύριο.

Εκείνη έμενε πάντα άκίνητη. Την ίκέτευσε τότε, δέκα φορές άπανωτά να γυρίσει σπίτι, δίχως όμως να κάμη αυτή καμιά κίνηση.

Τέλος κάθισε κι' αυτός δίπλα της, στο γρασίδι πάνω, κι' ένοιωσε την άχνα του χώματος.

—Τέλος πάντων, δεν μπορείς να πλαγιάσεις στο ύπαιθρο. Τουλάχιστον άποκρίσου μου... Τί κάνεις εδώ;

—Κοιτάζω!

Κι' απ' τα μεγάλα της μάτια, γουρλωμένα μάτια, τα βλέμματά της φαινότανε σά να ύψώνονταν άκόμη πιό ψηλά, άνάμεσα σε άστρα.

Ήταν παραδομένη ολόκληρη, σ' εκείνον τον άτέλειωτο καλοκαιριάτικο ουρανό, άνάμεσα στ' άστρα που έλαμπαν.

—Α! μαίτρο!.. είπε με φωνή άργή και άτάραχη, άδιάκοπη και συνεχή.—Ετσι είναι στενό και περιορισμένο πών ότι ξαίρεις, δίπλα σ' αυτό που σίγουρα υπάρχει εκεί πάνω... Ναι, αν δεν σου άποκρίθηκα, είναι γιατί έσένα είχα στο νού μου, και είχα μιὰ μεγάλη θλίψη... Δεν πρέπει να με νομίζεις κακιά.

Ένα τέτοιο ρίγος γεμάτο τρυφερότητα είχε περάσει στη φωνή της, ώστε αυτός έμενε βλθύτατα συγκινημένος.

Ξάπλωσε επίσης δίπλα της άνάσκελλα. Οί άγκώνες τους άγγιζαν ο ένας δίπλα στον άλλο.

Κι' άρχισαν να μιλούν:

—Φοβούμαι πολύ, αγαπίτσα, πώς οι θλίψεις σου δεν είναι γνωστικές... Έχεις έμένα στο νού σου και θλίβεις. Μα γιατί;

—Ω, για πράγματα που θά μου ήταν δύσκολο να σου εξηγήσω. Έγώ δεν είμαι έπιστήμων. Ός τόσο μου έμαθες πολλά, κ' εγώ έμαθα άκόμη περισσότερα, ζώντας μαζί σου. Έξ άλλου, συλλογιέμαι κάτι πράγματα... Ίσως, να δοκιμάσω να στα πώ, αφού είμαστε εδώ, τόσο μόνοι, και είναι τόσο ώρα!..

Η γεμάτη καρδιά της ξεχείλιζε, έπειτα από ώρες ολόκληρες σκέψεις, μέσα στην έμπιστευτική ήρεμία της θαυμασίας νύχτας.

Εκείνος, δεν έβγαζε μιλιὰ, γιατί φοβότανε μην την άγριέψει.

—Όταν ήμουν μικρή και σ' άκουα να

μιλᾷς γιὰ ἐπιστήμη, μοῦ φαινότανε πὼς μιλοῦσες γιὰ τὸν πανάγαθο Θεό. Τόσο μὲ φλόγιζε ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ πίστις. Τίποτα δὲν σοῦ φαινότανε πιά ἀδύνατο· μὲ τὴν ἐπιστήμη, θὰ ξεδιαλύνουμε τὸ μυστικὸ τοῦ κόσμου καὶ θὰ πραγματοποιήσουμε τὴν εὐτυχία τῆς ἀνθρωπότητας... Κατὰ τὴ γνώμη σου, τρέχαμε μὲ γιγαντιαῖα βήματα. Ἡ κάθε μέρα ἔφερνε τὴν ἀνακάλυψί της, τὴν βεβαιότητά της. Ἀκόμη δέκα χρόνια, ἀκόμη πενήντα χρόνια, ἀκόμη ἑκατὸ χρόνια, ἴσως καὶ τὰ οὐράνια θ' ἀνοίγανε, καὶ θὰ βλέπαμε πρόσωπο τὴν ἀλήθεια... Ἐ, λοιπόν, τὰ χρόνια περνοῦν, καὶ τίποτα δὲν ἀνοίγει καὶ ἡ ἀλήθεια πάει πίσω!

—Εἶσαι ἀνυπόμονη! τῆς εἶπε ὁ γιὰ τὸς. Κι' ἂν ἀκόμη χρειάζονται δέκα αἰῶνες, θὰ πρέπει νὰ τοὺς περιμένη κανεῖς.

—Ἀλήθεια! Ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ περιμένω. Νοιώθω τὴν ἀνάγκη νὰ μάθω ἀμέσως. Θέλω νὰ εἶμαι εὐτυχισμένη τώρα γρήγορα. Καὶ νὰ τὰ μάθω ὅλα μονομιάς καὶ μονομιάς νὰ γίνω ἀπόλυτα, τελειωτικὰ εὐτυχισμένη!... ὦ! βλέπεις, αὐτὸ μὲ κάνει νὰ ὑποφέρω. Τὸ νὰ μὴν μπορῶ νὰ ὑψωθῶ μονομιάς στὴν ἀπόλυτη γνώση, τὸ νὰ μὴν μπορῶ νὰ ξεποστᾶσω στὴν πλήρη εὐδαιμονία, νὰ πνίξω τίς τύψεις καὶ τίς ἀμφιβολίες. Ζωὴ εἶναι αὕτη, νὰ προχωρῇ μέσα στὸ σκοτάδι μὲ τόσο ἀργὰ βήματα; νὰ μὴν μπορῇ νὰ ἀπολαύσῃ μιὰν ὥρα ἡρεμῆ, δίχως νὰ τρέμῃ στὴ σκῆψη τῆς προσεχοῦς στενοχωρίας; Ὁχι! ὄχι! θέλω ὅλη τὴ γνώση καὶ ὅλη τὴν εὐτυχία σὲ μιὰ μέρα μέσα!.. Ἡ ἐπιστήμη μᾶς τὰ ὑποσχέθηκε αὐτά, κι' ἂν δὲν μᾶς τὰ δίνει, θὰ πῇ πὼς εἶναι χρεωκοπημένη.

Τότε ἄρχισε κι' ὁ ἴδιος νὰ τὸ παίρνῃ ἀπὸ καρδιάς.

—Μὰ εἶναι τρελλό, κοροῦλα, αὐτὸ πού λές! Ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι ἀποκάλυψη. Προχωρεῖ μὲ τὰ ἀνθρώπινα βήματα της. Ἡ δόξα της συνίσταται ἴσα ἴσα σὲ προσπάθειες της... Κι' ἔπειτα, δὲν εἶναι ἀλήθεια αὐτό; ἡ ἐπιστήμη δὲν ὑποσχέθηκε τὴν εὐτυχία.

Ζωηρὰ τὸν διέκοψε.

—Πῶς; Δὲν εἶναι ἀλήθεια; Ἀνοίξε λοιπόν τὰ βιβλία σου ἐκεῖ πάνω. Τὰ ἔχω διαβάσει ὅλα. Εἶναι γεμάτα ὑποσχέσεις.

Διαβάζοντάς τα θαρρεῖ κανεῖς πὼς τραβᾷ γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ. Τὰ γκρεμίζουν ὅλα κι' ὀρκίζονται πὼς ὅλα θὰ τὰ ἀντικαταστήσουν. Κι' αὐτό, μὲ τὸ καθαρὸ λόγο, χάρι στὴ σταθερότητα καὶ στὴ γνώση... Βέβαια εἶμαι σὰν τὰ παιδιὰ. Ὅταν μοῦ ἔχουν ὑποσχεθεῖ κάτι θέλω νὰ μοῦ τὸ δώσουν. Ἡ φαντασία μου ἐργάζεται. Πρέπει τὸ ἀντικείμενο νὰ εἶναι πάρα πολὺ ὁμορφο, γιὰ νὰ μ' εὐχαριστήσῃ... Μὰ θὰ ἦταν τόσο ἀπλό, νὰ μὴ μοῦ ὑποσχεθοῦν τίποτα! Καὶ πρὸ παντός, τούτῃ τῇ στιγμή, μπρὸς στὴ λαχτάρα μου τὴν ἀλαφιασμένη καὶ τὴν ὀδυνηρή, θὰ ἦταν κακὸ νὰ μοῦ ποῦν πὼς δὲν ἔχουν ὑποσχεθεῖ τίποτα.

Ἐκαμε μιὰ νέα χειρονομία διαμαρτυρίας μέσα στὴν ἡρεμὴ νύχτα.

—Ὅπως κι' ἂν ἔχει, ἐξακολούθησε, ἡ ἐπιστήμη τὰ σάρωσε ὅλα: ἡ γῆ εἶναι γυμνή, οἱ οὐρανοὶ εἶναι ἄδαιοι. Καὶ τί θές ν' ἀπογίνω ἐγώ, κι' ἂν ἀκόμη κηρύξῃς ἀθῶα τὴν ἐπιστήμη, γιὰ τίς ἐλπίδες πού μοῦ ἔδωσες;... Δὲν μπορῶ ὥς τόσο νὰ ζήσω δίχως βεβαιότητα καὶ δίχως εὐτυχία. Σὲ πὸ σίγουρο ἔδαφος θὰ χτίσω τὸ σπίτι μου, ἀπ' τὴ στιγμή πού ἔχουν γκρεμίσῃ τὸν παλιὸν κόσμο καὶ δὲν βιάζονται νὰ φτιάσουν τὸν καινούργιο; Ὁλόκληρη ἡ παλιὰ κοινωνία κλονίστηκε σ' αὐτὴν τὴν καταστροφή, πού ἔφερε ἡ ἔρευνα καὶ ἡ ἀνάληψη. Καὶ δὲν μένει πιά παρὰ ἓνα πλήθος ξετρελλαμένο, πού ἀνασκαλίζει τώρα τὰ εἰσώτια, μὴν ξαίροντας πᾶν σὲ πιά μέτρα νὰ ξεποστᾶσῃ τὸ κεφάλι, πού καταυλίζεται μέσα στὴ μπόρα, πού ἀπαιτεῖ ἓνα γερό καὶ ὀριστικὸ καταφύγιο, ὅπου θὰ μπορούσε νὰ ξαναρχίσῃ τὴ ζωὴ... Νὰ λοιπόν γιατί δὲν πρέπει κανεῖς νὰ ξαφνίζεται γιὰ τὴν ἀποθάρρυνση μας καὶ γιὰ τὴν ἀνυπομονησία μας. Δὲν μπορούμε πιά νὰ περιμένουμε. Μιὰ καὶ ἡ ἐπιστήμη εἶναι πολὺ ἀργή, μιὰ καὶ χρεωκοπᾷ, προτιμοῦμε τότε νὰ ριχνόμαστε πίσω, ναί! στὴν πίστη τοῦ ἀγροτικοῦ καιροῦ, πού ἐπὶ αἰῶνας ἦταν ἀρκετὴ γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ κόσμου...

—Ἀ! Εἶναι ὠραῖο αὐτό, φώναξε. Νὰ μας λοιπόν στὴ καμπὴ αὕτη, τοῦ τέλους τοῦ αἰῶνος μας, στὴ κόπωση, στὸν ἐκνευρισμὸ τοῦ φοβεροῦ ὄγκου τῶν γνώσεων πού τὸ τέλος αὐτὸ ἀναδεύει... Κι' ἀρχίζει

πάλι ἡ αἰωνία ἀνάγκη τοῦ ψεύδους, ἡ αἰωνία ἀνάγκη τῆς αὐταπάτης πού φθείρει τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὴν ξανασπρώχνει πίσω, στὴ νανουριστικὴ γοητεία τοῦ ἀγνώστου... Μιὰ καὶ δὲ θὰ τὰ μάθουμε ποτὲ ὅλα γιὰ τὴν τάχα νὰ μάθουμε κάτι παραπάνω;

Ἀπ' τὴ στιγμή πού ἡ κατακτημένη ἀλήθεια, δὲ δίνει τὴ γρήγορη καὶ βέβαια εὐτυχία, γιὰ τὴν νὰ μὴν ἀκοῦμεθα στὴν ἄγνοια, σ' αὐτὴν τὴ φλούδα τῆ σκοτεινῆς, κάτω ἀπ' τὴν ὁποία ἡ ἀνθρωπότης κοιμήθηκε βαρεῖα τὸν ὕπνο τῆς πρώτης ἡλικίας της;..

Ναί! Εἶναι ἡ ἀντεπίθεση πού κάνει τώρα τὸ μυστήριο, εἶναι ἡ ἀντίδραση πού θέλει νὰ μᾶς ρίξῃ ἑκατὸ χρόνια πίσω ἀπ' τὴ πειραματικὴ ἔρευνα. Κι' αὐτὸ ἦταν ἀναπότρεπτο νὰ γίνῃ, καὶ πρέπει νὰ περιμένη κανεῖς λιποταξίες, ὅταν δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἱκανοποιηθοῦν μονομιάς ὅλες οἱ ἀνάγκες.

Στὸ βάθος ὅμως, ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ ἓνας σταθμός. Ἡ πορεία πρὸς τὰ μπρὸς θὰ ἐξακολουθήσῃ, ἔξω ἀπ' τὸ ὀπτικό μας πεδίο, στὸ ἄπειρο διάστημα.

Γιὰ μιὰ στιγμή σῶπασαν, δίχως τὴν παραμικρὴ κίνησι, σὰν ἀποροφημένοι ἀνάμεσα στὰ ἑκατομύρια τῶν κόσμων πού λαμποκοποῦσαν στὸν οὐρανό.

Ἐξαφνα χύθηκε ἓνα ἄστρο.

Καὶ τὸ σύμπαν, φωτισμένο ἐκεῖ ψηλά, ἐξακολουθοῦσε τὴν τροχιά του, ἐνῶ ἀπ' τὴ σκοτεινὴ γῆ, δὲν ὑψωνότανε παρὰ μιὰ γλυκεῖα καὶ θερμὴ πνοή.

—Δὲ μοῦ λές, εἶπε μὲ τὸ ὕφος ἐκεῖνο πού ἔλεγε τὰ χορατὰ του, ὁ καπουτσίνοσ σου σοῦ τάραιξε ἀπόψε τὰ μυαλά;

Ἐκεῖνη ἀποκρίθηκε εἰλικρινά;

—Ναί! Λέει στὸν ἄμβωνα πράματα πού μ' ἀναστατώνουν, μιὰ ἐνάντια σ' ὅλα ὅσα μοῦ ἔχεις μάθει, καὶ μοῦ φαίνεται πὼς αὕτῃ ἡ ἐπιστήμη, πού πρέπει νὰ τὴ μεταβάλλω σὲ δηλητήριο, μὲ φθείρει. Θεέ μου, τί θ' ἀπογίνω;

—Καθμένο μου παιδί! Μὰ εἶναι τρομερὸ νὰ κατατρώγῃσαι ἑταί! Καὶ ὥς τόσο εἶμαι ἀκόμη ἀρκετὰ ἡσυχος γιὰ λογαριασμὸ σου, μιὰ καὶ εἶσαι ἰσορροπημένη.

Ἐσὺ ἔχεις ἓνα μικρὸ καυκαλάκι στρουγγυλό, γερό καὶ καθαρό, πρᾶμα πού στὸ

ἔχω πῇ ἀρκετὰ συχνά. Θὰ ἡρεμίσῃς. Μὰ τί καταστροφὲς πρέπει νὰ γίνωνται στ' ἄλλα τὰ μυαλά, ἂν ἐσὺ πού εἶσαι γερή, εἶσαι τόσο ταραγμένη; Ἐχασες λοιπὸν τὴν πίστη σου;

Αὕτῃ σῶπαινε. Ἀναστένανε, ἐνῶ ἐκεῖνος πρόσθεσε:

—Βέβαια! Ἀπὸ μόνης τῆς ἀπόψεως τῆς εὐτυχίας, ἡ πίστη, εἶναι ἓνα γερὸ ραβδί γιὰ τὴν πεζοπορία, καὶ ὁ δρόμος γίνε-ται ἀνάλαφρος καὶ ἀνετός, ὅταν ἔχει κανεῖς τὸ εὐνύχημα, νᾶχη τέτοιο ραβδί.

—Ἐ! Οὐτε κι' ἐγὼ πιά ξαίρω—τοῦ εἶπε—Εἶναι μέρες πού πιστεύω, καὶ πάλι εἶναι μέρες πού εἶμαι μαζί σου, μὲ τὰ βιβλία σου.

Ἐσὺ μ' ἔχεις ἀναστατώσει. Ἐξ αἰτίας σου ὑποφέρω. Καὶ ὁλος ὁ πόνός μου, βρίσκεται ἴσως στὴν ἀνταρσία μου ἐνάντια σ' ἑσένα πού σ' ἀγαπᾷ. Ὁχι! Ὁχι! Μὴ μοῦ λές τίποτα! Μὴ μοῦ ξαναλές πὼς θὰ ἡρεμίσω. Αὐτὸ θὰ μ' ἐρεθίξῃ ἀκόμη παραπάνω τούτῃ τῇ στιγμή. Ἀρνέσαι τὸ ὑπερφυσικό, τὸ μυστήριο, ψέμματα; Αὐτὸ εἶναι ἀνεξήγητο! Ἀκόμη φθάνει τὸ νὰ ὁμολογήσῃς πὼς δὲ θὰ τὰ μάθουμε ποτ' ὅλα. Κι' ἀπ' τὴ στιγμή αὕτῃ, τὸ μόνο ἐνδιαφέρον τῆς ζωῆς, εἶναι ἡ δίχως τέλος κα. τάκτησι τοῦ ἀγνώστου, ἡ αἰωνία προσπάθεια γιὰ νὰ μοιθῇ κανεῖς περισσότερα. Ἀχ! Ξαίρω περισσότερα ἀπ' ὅτι πρέπει. τώρα, γιὰ νὰ μπορῶ νὰ ἔχω μιὰ πίστι. Μι ἔχεις, ἤδη παρὰ πολὺ κατακτήσει, καὶ εἶναι ὥρες πού πιστεύω πὼς θὰ πεθάνω ἀπ' αὐτό!

Τῆς εἶχε πιάσει τὸ χέρι ἀνάμεσα στὸ χλιαρὸ γρασίδι, καὶ τῆς τῶσφιγγε δυνατὰ

—Μὰ εἶναι ἡ ζωὴ πού σὲ τρομάζει, κοροῦλα... Καὶ τί δίκηο ἔχεις νὰ ἴδῃς πὼς εὐτυχία εἶναι ἡ διαρκὴς προσπάθεισι! Γιὰ τὴν ἀπ' ἔδω κ' ἐμπρός, ἡ ἀνάπαυση μέσα στὴν ἄγνοια, εἶναι πιά πρᾶγμα ἀδύνατο. Καμμιὰ ξαπόστιαση δὲν εἶναι πιά δυνατό νὰ ἐλπίζουμε! Καμμιὰν ἐπιστροφὴ στὴ θεληματικὴ στρεβλομάρα. Πρέπει νὰ βαδίσουμε, νὰ βαδίσουμε, θέλοντας καὶ μὴ, μαζὺ μὲ τὴ ζωὴ πού προχωρεῖ. Γι' ὥρισε λοιπόν τὴ ζωὴ, ζῆσε τὴν, ἔτσι πού ταιριάζει νὰ τὴ ζῇ κανεῖς. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη σοφία ἀπ' αὐτήν.

Μὲ ἓνα ἀπότομο τρένταγμα, εἶχε ἀπε-

λευθερώσει τὸ χέρι της. Καὶ ἡ φωνή της ἐξέφραζε μιὰν ἀνατριχιαστικὴν ἀηδία :

— Ἡ ζωὴ εἶναι ἀπαίσιος ! Πῶς θὲς νὰ τὴν ζήσω ἡσυχὴ καὶ εὐτυχισμένη ;..

Ἡ ἐπιστήμη σου, ρίχνει μιὰν τρομαχτικὴν ἀναλαμπὴν στὸν κόσμον. Ἡ ἀνάλυση σου φθάνει ἴσαμε ὅλες τὶς ἀνθρώπινες πληγές, γιὰ νὰ δείξῃ τὴ φρίκη τους. Τὰ λὲς ὅλα, μιᾶς ὥμᾳ, δὲ μᾶς ἀφίνεις παρὰ τὴν ναυτία γιὰ τὰ πράγματα καὶ γιὰ τὰ πλάσματα, δίχως καμμιά δυνατὴ παρηγοριά.

Τὴν διέκοψε, μὲ μιὰν κραυγὴ γεμάτῃ φλογερῇ πεποίθησιν.

— Τὰ λέω ὅλα ! Ἄ !.. Γιὰ νὰ μπορέσω νὰ τὰ γνωρίσω ὅλα, κι' ὅλα νὰ τὰ γιastreψω...

Ὁ θυμὸς τὴν ἀναστάτωνε. Σηκώθηκε καὶ κάθησε :

— Ἄν ἀκόμη ὑπῆρχε στὴ φύση ἡ ἰσότης καὶ ἡ δικαιοσύνη ! Ὅμως τὸ ἀνυπολόγιστον καὶ σὺ ὁ ἴδιος : ἡ ζωὴ ἀνῆκει στὸν πῶς δυνατὸ καὶ ὁ ἀδύναμος χάνεται μοιραίως. Δὲν ὑπάρχουν δυὸ πλάσματα ἴσα σὲ ὑγεία, οὔτε σὲ ἐξυπνάδα, οὔτε σὲ ὁμορφιά. Ὅλα εἶναι ὅπως τὰ φέρνει ἡ τύχη. Καὶ ὅλα καταρρέουν, ἀπ' τὴ στιγμὴ πού δὲν ὑπάρχει πιά ἡ μεγάλη καὶ ἁγία δικαιοσύνη.

— Ναί ! — εἶπε μὲ χαμηλὴ φωνή, σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτό του, ἡ ἰσότης δὲν ὑπάρχει. Ἐπὶ αἰῶνες νόμισαν πῶς θὰ μποροῦσαν νὰ τὴν ἀντικαταστήσουν μὲ τὴν ἐλεημοσύνη. Ὅμως ὁ κόσμος κλονίστηκε, καὶ σήμερον προτείνουν τὴν Δικαιοσύνη... Ἡ φύση εἶναι δίκαια ; Τὴν νομίζω μᾶλλον λογικὴ. Ἡ λογικὴ εἶναι ἴσως μιὰ φυσικὴ καὶ ἀνώτερη δικαιοσύνη, πού τραβᾷ κατ' εὐθείαν στὸ ποσὸν τῆς ὁμαδικῆς ἐργασίας, στὴ μεγάλῃ τελικῇ ἐργασίᾳ...

— Τότε !.. ψέμματα ; — φώναξε αὐτὴ. — Ἡ δικαιοσύνη, πού τσακίζει τὸ ἄτομο γιὰ τὴν εὐτυχία τῆς ράτσας, πού ἐξοντώνει τὸ ἀδυνατισμένον εἶδος γιὰ νὰ παχύνει τὸ εἶδος πού θριαμβεύει... Ὁχι ! Ὁχι ! Αὐτὸ εἶναι ἐγκλημα.

Δὲν ὑπάρχει, παρὰ σαπίλα καὶ φόνος. Ἀπόψε στὴν ἐκκλησίᾳ, εἶχε δίκην : ἡ γῆ χάλασε, ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι παρὰ μόνο σάπια, ἐκεῖ ψηλὰ πρέπει νὰ προστρέξουμε ὅλοι... Ὁ μαῖτρο, σὲ ἱκετεύω ! Ἀφισέ με ὅλοι... Ὁ μαῖτρο, σὲ ἱκετεύω ! Ἀφισέ με νὰ λυτρωθῶ ! Ἀφισέ με νὰ λυτρώσω καὶ

σένα τὸν ἴδιο.

Εἶχε ξεσπάσει σὲ κλάματα, καὶ ὁ ἦχος τοῦ ἀναφυλτοῦ τῆς ἀνέβαινε σὰν ξετρελαμένος, στὴν ἡρεμία τῆς νύχτας.

Μάταια προσπαθοῦσε αὐτὸς νὰ τὴν καθυσυχάσῃ. Ἐκείνη μιλοῦσε πῶς δυνατὰ κι' ἐπνιγε τὴ φωνή του :

— Ἀκουσε, μαῖτρο ! Ξαίρεις ἂν σ' ἀγαπῶ, ἀφοῦ εἶσαι τὸ πᾶν γιὰ μένα... Κι' ἀπὸ σένα προέρχεται τὸ μαρτύριό μου ! Δύσκολα πνίγω τὸν πόνο μου, ὅταν βλέπω πῶς δὲν εἴμαστε σύμφωνοι, ὅτι θὰ χωριστοῦμε γιὰ πάντα, ἂν συμβῇ νὰ πεθάνουμε κι οἱ δυὸ μας αὔριο...

...Γιατί δὲν θέλεις νὰ πιστέψῃς ; Προσπάθησε ἀκόμη νὰ τὴν νουθετήσῃ :

— Μὰ τί λές ! Εἶσαι τρελλή, ἀγάπη μου...

Ὅμως αὐτὴ εἶχε γονατίσει μπροστά του, τοῦ εἶχε πιᾶσει τὰ χέρια, κολλοῦσε ἀπάνω του μ' ἓνα πυρετωμένο ἀγκάλιασμα. Καὶ τὸν παρακαλοῦσε δυνατὰ, σὲ μιὰ κραυγὴ ἀπελπισίας, τέτοια πού λὲς καὶ ὁ μαῦρος κάμπος ὁλόκληρος ἐκλαίει.

— Ἀκουσε ! Τὸ εἶπε στὴν ἐκκλησίᾳ... Πρέπει ν' ἀλλάξῃ κανεὶς τὴ ζωὴ του καὶ νὰ υποβληθῇ σὲ μετάνοια. Πρέπει νὰ τὰ κάψῃ κανεὶς ὅλα, ἀπ' τὶς παλιές του πλάνες... Ναί ! Τὰ βιβλία σου, τὰ χειρόγραφα σου... Κάμε αὐτὴ τὴ θυσία, μαῖτρο... Σὲ ἱκετεύω γονατιστὴ. Καὶ θὰ δῇς τί γλυκεῖα ζωὴ θὰ περάσουμε οἱ δυὸ μας.

Στὸ τέλος ἐπαναστάτησε κι' αὐτός.

— Μὰ ὄχι ! Τὰ παραλές ! Σῶπα...

— Ἄν μ' ἀκούσης, μαῖτρο, θὰ κάμῃς αὐτὸ πού θέλω... Σὲ βεβαιώνω πῶς εἶμαι φοβερὰ δυστυχισμένη, ἀκούη κι' ὅταν σ' ἀγαπῶ, ὅπως σ' ἀγαπῶ. Λεῖπει κάτι ἀπ' τὴν τρυφερότητά μας. Ὁ, τώρα εἶναι κενὴ καὶ ἀνώφελη, κι' ἔχω τὴν ἀκατανίκητὴν ἀνάγκη νὰ τὴ γεμίσω. Ὁ, μὲ δι' ὑπάρχει θεῖον καὶ ἰδανικό... Τί μπορεῖ νὰ μᾶς λείψῃ ἂν ὄχι ὁ Θεός ! Γονάτισε καὶ προσευχή σου καὶ σὺ μαζί μου !

Ἀποτραβήχθηκε, ὀργισμένος τώρα κι' αὐτός.

— Σῶπα ! Παραλογίζεσαι. Σ' ἄφησα ἐλεύθερον, ἀφισέ με ἐλεύθερον...

— Μαῖτρο ! Μαῖτρο ! Θέλω τὴν εὐτυχία μας... Θὰ σὲ πάρω νὰ φύγουμε μακριά,

πολὺ μακριά. Θὰ πᾶμε σὲ μιὰ μοναξιά, νὰ ζήσουμε μέσα στὸ Θεό !

— Σῶπα... Ὁχι ! Ποτέ !

Τότε ἔμειναν γιὰ μιὰ στιγμὴ ὁ ἕνας κατάντικρυ στὸν ἄλλο, βουβοὶ καὶ ἀπειρητικοί.

Ἡ Σουλειάδα, γύρω τους, ἄπλωνε τὴ νυκτερινὴ σωπὴ της, ὅλο καὶ φαρδαίνοντας τοὺς ἀνάλαφρους ἴσκιους πού εἶχαν οἱ ἐλιές καὶ οἱ ἀμυγδαλιές της, τὰ σκοτάδια ἀπ' τὰ ἔλατα καὶ τὰ πλατάνια, ὅπου τραγουδοῦσε ἡ θλιμμένη φωνὴ τῆς βρυσούλας.

Καὶ πάνω στὸ κεφάλι τους, ὁ ἀπέραντος οὐρανός, κατὰστικτος ἀπὸ ἄστρα, φάνηκε σὰ νὰ χλώμιασε ἀπὸ κάποιαν ἀνατριχίλα ἀναλαμπῆς, μ' ὅλο πού ἡ αὐγὴ ἀργοῦσε ἀκόμη.

Ἡ Κλοτίλδη σήκωσε τὰ μπράτσα, σὰ γιὰ νὰ δείξῃ τὸ ἄπειρο.

Ὅμως, μὲ μιὰν γρήγορῃ χειρονομία, ὁ Πασκάλ τῆς ξανάπιασε τὸ χέρι, σὰν γιὰ νὰ τὸ κατεβάσῃ πάλι πρὸς τὴ γῆ.

Ἐξ ἄλλου δὲν ἔβγαλαν πιά μιλιὰ ἀπ' τὸ σιόμα τους, κι' ἔμειναν ξένοι καὶ ἐχθροὶ ἀναμεταξύ τους.

Ἦταν τὸ ἄγριο κἀκίωμα.

Ξαφνικά, τράβηξε τὸ χέρι της, ἀναπήδησε δίπλα σὰν ἀτίθασο ζῶον καὶ ὑπερήφανο πού ξεφεύγει. Ἐπειτα ἄρχισε τὴ τρεχάλα, μέσα στὴ νύχτα, πρὸς τὸ σπίτι.

Ἀκουγότανε πάνω στὰ χαλίκια τοῦ κάμπου τὰ τρεχατά της, πού σβύνανε ἔπειτα στὴν ἄμμο.

Ἐκεῖνος ἀπελπισμένος, τὴ φώναξε μὲ ἐπιτακτικὴ φωνή,

Ὅμως αὐτὴ δὲν ἄκουε, δὲν ἀπαντοῦσε, ἔτρεχε ὁλοένα.

Τρομαγμένος, ρίχθηκε κι' αὐτὸς κατόπι της, γύρισε πρὸς τὰ πλατάνια, ἴσα σὰ γιὰ νὰ προφθάσῃ νὰ τὴ δῇ, πού ἔμπαινε στὸ σπίτι. Μπήκε μέσα, ἀνέβηκε τὴ σκάλα, σκούνταψε στὴν πόρτα τοῦ δωματίου της, μπήκε καὶ κλείδωσε βίαια.

Ἐκεῖνος τότε ἠρέμησε, κατανικώντας τὴν ἀκαταμάχητὴ ἐπιθυμίαν πού εἶχε νὰ φωνάξῃ, νὰ σηκώσῃ τὸν κόσμον, νὰ σπᾷ τὴν πόρτα, νὰ μπῇ, νὰ τὴν μεταπείσῃ, νὰ τὴν κρατήσῃ μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό του.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ ἔμεινε ἀκίνητος πρὸς

στὸ δωμάτιο, ἀπ' ὅπου δὲν ἔβγαλε τιμωριὰ. Τὸ δίχως ἄλλο, εἶχε ριχθῇ αὐτὴ στὸ κρεβάτι της, κι' ἐπνιγε μέσα στὰ προσκέφαλα τὶς φωνές καὶ τ' ἀναφυλλιτὰ της.

Ἀποφάσισε τέλος αὐτός, νὰ ξανακατέβῃ καὶ νὰ κλειδώσῃ τὴν πόρτα, κι' ἀνέβηκε σιγὰ ν' ἀφιγκραστῇ πάλι στὴν πόρτα.

Ἡ αὐγὴ χάραζε, ὅταν πλάγιασε ἀπελπισμένος, πνιγμένος ἀπ' τὰ δάκρυα.

Ἀπὸ τότες ἄρχισε ὁ ἀνηλεὴς πᾶς πόλεμος.

Ὁ Πασκάλ, ἐνοιωθε τὸν ἑαυτό του ὑπὸ διαρκὴ κατασκοπεῖα, ὑπὸ διαρκὴ κατάδιωξι.

Δὲν ἦταν πιά σπῆτι του, δὲν εἶχε πιά σπῆτι δικό του. Ἡ ἐχθρὰ ἦταν διαρκῶς ἐκεῖ, καὶ τὸν ἐξανάγκασε ὅλα νὰ τὰ φοβάται, κι' ὅλα νὰ τὰ κλειδώνῃ.

Ὡς καὶ τὰ δυὸ μπουκάλια, ἐγκεφαλικὸ ὑγρὸ, πού εἶχε ἐτοιμάσει, τὰ βρῆκε θρυματισμένα. Καὶ ἀναγκάστηκε νὰ ὀχυρωθῇ στὸ δωμάτιο του, ὅπου δὲν ἀκουγότανε παρὰ μόνο τὸ πόδι του, δίχως κἄν νὰ κατεβαίνει στὴν τραπεζαρία σὲς ὥρες τοῦ γεύματος.

Στὶς μέρες τῶν ἐπισκέψεων του, δὲν ἔπερνε πιά μαζί του τὴ Κλοτίλδη, γιατί αὐτὴ ἀποθάρρυνε τοὺς ἄρρωστους, μὲ τὴ στάση τῆς δυσπιστίας πού ἔδειχνε ἐπιδεικτικᾶ.

Μόνο πού, ὅταν ἔβγαίνε, βιαζότανε νὰ γυρίσῃ γρήγορα, γιατί ἔτρεμε μήπως βρῇ, σπασμένες τὶς κλειδαριές του, καὶ παραβιασμένα τὰ συρτάρια του.

Δὲν χρησιμοποιοῦσε πιά τὴ νέα στὴν ἀντιγραφὴ καὶ στὴν ταξινόμηση τῶν σημειώσεών του, γιατί εἶχε χάσει πολλὰς ἀπ' αὐτές. Δὲν τολμοῦσε πιά κἄν νὰ τὶς ἐμπιστευθῇ τὶς τυπογραφικὰς διορθώσεις, γιατί εἶχε σβύσει ὁλόκληρὴ μιὰν περικοπή, πού ἔθιγε τὶς καθολικὰς πεποιθήσεις της.

Κι' αὐτὴ, ἐξακολοῦθοῦσε νὰ περιοφερεται ἄνεργη, караδοκόντας τὴν περίστασιν ὅπου θὰ τῆς ἔπεφτε κάποτε στὰ χέρια τὸ κλειδί τῆς ντουλάπας. Αὐτὸ φαίνεται νὰ ἦταν τὸ ὄνειρό της : νὰ πάρῃ καὶ νὰ τὰ καταστρέψῃ ὅλα, σὲ μιὰν ἐξίλαστῃ πυρᾷ, πού θὰ ἦταν εὐχάριστὴ στὸ Θεό.

Κάποτε, ὡς πού νὰ πάῃ νὰ πλύνῃ αὐτὸς τὰ χέρια του, μερικὲς σελίδες κά-

ποιου χειρογράφου βρεθήκανε μέσα στο τζάκι, μὴν ἀφίνοντας παρὰ μόνο λίγη στάχτη, γιὰ λείψανά τους.

Ένα βράδυ πού εἶχε ἀργοπορήσει σὲ κάποιον ἀσθενῆ του, ἔτσι ὅπως ἐπέστρεφε κατὰ τὸ λιόγερμα, καταλήφθηκε ἀπὸ ἕναν πυκνὸ καπνὸ πού ἀνέβαινε ἀπ' τὸ μέρος τοῦ σπιτιοῦ καὶ λέρωνε τὸν οὐρανό.

Τάχα, νὰ μὴν κόρωνε δολόκληρη ἡ Σουλειάδα, μὲ πυροτέχνημα τὰ χαρτιά του; Γύρισε τρεχάλα, καὶ δὲν πῆρε τὴν ἀνάσα του, παρὰ μόνο σὰν εἶδε πῶς σὲ κάποιον γειτονικὸ ἀγρό, καίγανε τὶς ρίζες.

Τί φρικαλέο μαρτύριο τοῦ σοφοῦ, πού ἐνοιώθε τὸν ἑαυτό του κάτω ἀπὸ τὴν ἀπειλή, ἐγάντια στὴ διανόησή του, κι' ἐνάντια στὸ ἔργο του.

Πρὸ πάντων, στὴ διαρκῆ ἐκείνη ἐνέδρα ἐνάντια στὴ σκέψη του, ὑπόφερε μαρτυρικὰ στὴ σκέψη πῶς τὴν ἐχθρὰ αὐτὴν, ἐγκαταστημένη ὡς τὴν καρδιά του, δὲν μποροῦσε νὰ τὴν διώξη, πρὶν πῇ πῶς τὴν ἀγαποῦσε ὡς τόσο.

Έμενε ἀοπλος, δίχως δυνατὴ ἄμυνα, μὴν θέλοντας νὰ δράση, μὴν ἔχοντας ἄλλους πόρους, παρὰ μόνο τὴν διαρκῆ ἐπαγρύπνηση.

Ἀπὸ κάθε μεριά, συσφιγγόταν ἡ πολιορκία. Τοῦ φαινόταν πῶς ἐνοιώθε μικρὰ κλέφτικα χερῶνα νὰ γλυστοῦν στίς τσέπες του καὶ δὲν ἠσύχαζε οὔτε κι' ὅταν εἶχε κλειδωμένες τὶς πόρτες, μὲ τὸ φόβο μήπως τοῦ κλέψουν τίποτα ἀπὸ τὶς χαρμάδες.

—Μά.. κακόμοιρο παιδί—φώναξε μιὰ μέρα—ἐγὼ δὲν ἔχω παρὰ μόνο σένα στὸν κόσμο, καὶ σὺ μὲ σκοτώνεις!... Ὡς τόσο, καὶ σὺ μ' ἀγαπᾷς καὶ εἶναι ἀπαίσιό αὐτό. Καὶ θὰ ἦταν καλλίτερα νὰ τελειώσουμε μιὰ γιὰ πάντα, ἁμέσως, πέφτοντας στὸ νερὸ μὲ μιὰν πέτρα στὸ λαιμό.

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε τίποτα, καὶ μόνο τὰ μάτια της, ἔλεγαν φλογερὰ πῶς ἦταν ἔτοιμη νὰ πεθάνῃ. ἂν ἐπρόκειτο νὰ πεθάνῃ μαζύ του.

—Τὸ λοιπόν, ἂν πέθαινα ξαφνικὰ αὐτὴν νύχτα, τί θὰ γινότανε αὔριο; Θὰ ἀδειαζες τὴ ντουλάπα, θὰ ἀδειαζες τὰ συρτάρια, θὰ τὰ μάζευες αὐτὰ σὲ μιὰ μεγάλη στίβα καὶ θὰ τᾶκανες ὅλα! "Ε!" ἔτσι δὲν εἶναι;

Ξαίρεις πῶς αὐτὸ εἶναι πραγματικὸς φόνος, σὰ νὰ δολοφονοῦσες κάποιον; Καὶ τί ἀπαίσιος ἀνάνδρεια, νὰ σκοτώνῃ κανεὶς τὴ σκέψη.

—Ὅχι! Τοῦ εἶπε μὲ ὑπόκοψη φωνή. Θέλω νὰ σκεπάζω μόνο τὸ κακό, νὰ τὸ ἐμποδίσω νὰ ξαπλωθῇ νὰ ξαναγεννηθῇ! Ὁ-λες οἱ ἐξηγήσεις τους κατέληγαν σὲ ὁργή.

Εἶχαν μάλιστα τρομαχτικὲς ἐξηγήσεις μεταξὺ τους. Ένα βράδυ, πού ἡ γρηὰ μαντὰμ Ρουγκόν, εἶχε πέσει ξαφνικὰ σ' ἕναν τέτοιο καυγά τους ἔμεινε μόνη μὲ τὸν Πασκάλ, ὅταν ἡ Κλοτίλδη ἔφυγε στὸ δωμάτιό της. Ἐπικράτησε σιγή.

Παρὰ τὸ σοβαρὸ της ὕφος, ἡ χαρὰ ἔλαμπε μέσα στὰ μάτια της:

—Μά! Τὸ δύστυχό σας σπῆτι, εἶναι κόλαση!—εἶπε τέλος αὐτῇ.

Ὁ γιατρός μὲ μιὰ χειρονομία, ἀπόφυγε ν' ἀπαντήσῃ. Εἶχε καταλάβει πῶς πίσω ἀπὸ τὴν ἀνεψιά του βρισκόταν ἡ ἴδια ἡ μητέρα του, καὶ πῶς αὐτὴ ὑπέθαλπε τὴν ἀνταρσία καὶ ἐρέθιζε τὰ πράγματα γιὰ νὰ ἀναστατώνῃ τὸ σπῆτι. Δὲν εἶχε καμμιὰ αὐταπάτη. Ἦξαιρε πολὺ γαλὰ ὅτι κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἡμέρας, εἶχαν συναντηθῇ οἱ δύο τους, καὶ ὅτι χρωστοῦσε χάρη σ' αὐτὴν τὴ συνάντηση, τὴν σατανικὴ δηλητηρίαση τὶς προετοιμασίας τῆς σκηνῆς πού τὸν ἔκαμε ἀκόμη νὰ τρέμῃ.

Τὸ δίχως ἄλλο, ἡ μητέρα του θὰ ἦλθε νὰ βεβαιώσῃ τὴν καταστροφὴ, καὶ νὰ δῇ κατὰ πόσο πλησίαζε ἡ τραγωδία πρὸς τὴν καθαρὴσὴ της.

Δὲν μπορεῖ νὰ ἐξακολουθήσῃ αὐτό—εἶπε αὐτῇ—Γιατὶ λοιπὸν δὲν ἀποχωρίζεστε ἀφοῦ δὲν τὰ μονιάζετε;.. Θάπρεπε νὰ τὴν στείλῃς στὸν ἀδελφό της, τὸ Μάξιμο, πού μοῦ ἔχει γράψῃ πάλι τελευταία, γι' αὐτό.

Ἐκεῖνος ἀναπήδησε, ἐνεργητικὸς καὶ χλωμός.

—Νὰ χωρισθοῦμε μαλωμένοι; "Α. Ὅχι! Θὰ τὸ εἶχα ἔπειτα στὴ καρδιά μου βάρος.

Ἄν θὰ φύγῃ μιὰ μέρα, θέλω νὰ μποροῦμε ν' ἀγαπιόμαστε κι' ἀπὸ μακριά...

Μὰ γιατί νὰ φύγῃ; Ἐμεῖς δὲν παραπονιόμαστε οὔτε ὁ ἕνας οὔτε ὁ ἄλλος.

Ἡ Εὐτυχία ἐνοιώσε πῶς εἶχε πολὺ βιασθῇ.

—Φυσικά! Ἄν σᾶς ἀρέσει νὰ τσακώ-στε κανεὶς δὲ νοιάζεται γι' αὐτό... Μόνο,

φτωχέ μου φίλε, ἄφισε με νὰ σοῦ πῶ, πῶς στὴν περίπτωσι αὐτῇ, δίνω μᾶλλον δίκιο στὴν Κλοτίλδη. Μὲ ἐξαναγκάζεις νὰ σοῦ πῶ, πῶς τὴν ἔχω δὴ πρὸ ὀλιγου. Ναί! Πιὸ καλὰ νὰ τὸ ξαίρης, παρὰ τὴν ὑπόσχεση μου νὰ μὴ στὸ πῶ. Ἐ λοιπόν, δὲν εἶναι διόλου ἐντυχισμένη, παραπονιέται πολὺ, καὶ φαντάζεσαι βεβαίως ἂν τὴν νουθέτησας καὶ τὴ συμβούλεψας τὴν πλήρη ὑποταγή... Αὐτὸ ὅμως δὲ μ' ἐμποδίζει νὰ μὴ σὲ καταλαβαίνω, καὶ νὰ κρίνω πῶς κάνεις ὅτι μπορεῖς γιὰ νὰ μὴν εἶσαι ἐντυχισμένος. Εἶχε καθίσει καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ καθίσῃ κι' αὐτός, σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ δωματίου, ὅπου φαινόταν ἐντυχισμένη, πού τὸν εἶχε ἔτσι ξεμοναχιασμένο καὶ στὴ διάθεσί της.

Πολλὲς φορὲς ὡς τώρα, ἀναζητοῦσε νὰ τὸν ξεμοναχιάσῃ, σὲ μιὰν τέτοια μεταξὺ τους ἐξήγηση.

—Ἐλα δὲ! ἐξακολούθησε—Καταλαβαίνω πῶς δὲν θέλεις νὰ ὑποκύψῃς στὴν Κλοτίλδη. Ἀλλὰ σ' ἐμέναι; Ἄν σὲ ἰκέτευα νὰ μοῦ θυσιάσῃς, τοὺς ἀπαίσιους ἐκείνους φακέλλους, πού ἔχεις μέσα στὴν ντουλάπα! Παραδεξοὺ γιὰ μιὰ στιγμὴ πῶς πεθαίνει, καὶ πῶς αὐτὰ τὰ χαρτιά πέφτουν στὰ χέρια τῶν ξένων. Ἀτιμαζόμαστε ὅλοι! Δὲν εἶναι αὐτὸ πού ἐπιθυμεῖς, βέβαια, ψέμματα; Λοιπὸν ποιὸς εἶναι ὁ σκοπός σου; Γιατὶ τεισμώνεις σ' ἕνα τόσο ἐπικίνδυνο παιχνίδι. Νὰ μοῦ ὑποσχεθῇς πῶς θὰ τὰ κάψῃς.

Ἐκεῖνος σάπαινε. Στὸ τέλος τῆς ἀποκρίθηκε.

—Μητέρα μου, σᾶς ἔχω ἤδη παρακαλέσει Μὴ μιλάμε πιά γι' αὐτό. Δὲν εἶναι δυνατό νὰ σᾶς ἱκανοποιήσω.

—Μὰ τέλος πάντων—ξεφώνησε.—Δὲς μου, ἕνα λόγο, γι' αὐτὸ ποὺ κάνεις. Θὰ νόμιζε κανεὶς πῶς ἡ οἰκονομία μας σοῦ εἶναι τόσο ἀδιάφορη, ὅσο τὸ κοπάδι τὰ βόδια, πού περᾶνε ἐκεῖ χάμω. Ὡς τόσο εἶσαι καὶ σὺ ἀπ' αὐτῇ. Ὡ! ἔ, ἴρω, πῶς κάνεις τὸ πᾶν γιὰ νὰ μὴν εἶσαι. Ἐγὼ ἡ ἴδια κάποτε ξαφνίζομαι καὶ ἀναρωτιέμαι, ἀπὸ τί σοῦ ἔρχεται. Καὶ βρίσκω ὡς τόσο πολὺ πρόστυχο ἀπὸ μέρος σου, νὰ ζητᾷς νὰ μᾶς λερώσῃς ὅλους, δίχως νὰ σκέπτεσαι τί χολόσκαση προξενεῖς σ' ἐμένα, τὴ μητέρα σου...

Ἐκεῖνος ἐπαναστάτησε καὶ ὑπεχώρησε

γιὰ μιὰ στιγμὴ στὴν ἀνάγκη πού ἐνοιώθε νὰ ὑπερασπισθῇ.

—Εἰστε σκληρὴ. Ἐχετε ἄδικο. Ἐγὼ πιστεύω πάντα στὴν ἀνάγκη καὶ στὴν ἀποτελεσματικότητά της ἀλήθειας. Εἶναι ἀλήθεια. Τὰ λέγω ὅλα ὅσο ἀφορᾷ τοὺς ἄλλους κι' ἐμένα τὸν ἴδιο. Καὶ πιστεύω ἀκριβῶς, πῶς λέγοντας τὴν ἀλήθεια, κάνω τὸ καλὸ. Πρῶτα πρῶτα, οἱ φύκελλοι αὐτοὶ δὲν εἶναι γιὰ τὸ κοινό. Δὲν ἀποτελοῦν παρὰ προσωπικὰ σημεῖώσεις, πού θὰ μοῦ ἦταν ὀδυνηρὸ νὰ τὶς ἀποχωρισθῶ. Ἐπειτα, θέλω, νὰ μὴν τὶς κάψετε μόνο αὐτές. Ὅλα τὰ ἄλλα μοῦ ἔργα θάπρεπε νὰ ριχθοῦν κι' αὐτὰ στὴ φωτιά, ψέμματα; Ὅμως αὐτὸ ἴσα ἴσα δὲν τὸ θέλω. Ποτὲ ἐνόςω ζῶ ἐγὼ, δὲ θὰ καταστρέψῃ κανεὶς ἐδῶ οὔτε μιὰ γραμμὴ ἀπ' τὰ γραπτά μου.

Ὅμως, ἄρχισε κι' ὅλας νὰ μετανιώγῃ, γιατί εἶχε πῇ παραπάνω ἀπ' ὅσο ἔπρεπε, γιατί τὴν ἔβλεπε νὰ τὸν πλησιάζῃ, νὰ τὸν πιέζῃ, νὰ τὸν φέρῃ στὸ ἀδιέξοδο.

—Τότε λοιπόν! Πήγαινε ὡς τὸ τέλος. Πές μου, τί μᾶς καταλογίζεις. Ναί! Σ' ἐμένα λόγου χάρη τί μοῦ καταλογίζεις; Ὅχι βέβαια γιατί σᾶς ἀνέθρεψα μὲ τόσο κόπο.

"Α! χρειάστηκαν χρόνια ὡς πού ν' ἀποχτίσουμε περιουσία. Ἄν ἔχουμε λίγη ἀνεσι σήμερα τὴν κατακτήσαμε σκληρά. Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ εἶδες ὅλα κι' ὅλα τὰ ξαίρεις, μπορεῖς νὰ πῇς μέσα στὰ παλιόχαρτα σου, πῶς τὸ σοί μας ἔκρινε στοὺς ἄλλους πολὺ περισσότερο καλὸ ἀπ' ὅτι μᾶς ἔκαμαν ἐμᾶς... Δυο φορές, ἂν δὲν ἤμασταν ἐμεῖς τὸ Πλασάν, θὰ βρισκότανε σὲ ὥραϊα χάλια. Καὶ εἶναι πολὺ φυσικὸ τὸ ὅτι δημιουργήσαμε ἀγνώμονας καὶ φθονερούς, σὲ βαθμὸ πού σήμερα ἡ πόλι δολόκληρη θὰ ἦταν πολὺ ἐνχαριστημένη ἂν ξεποῦσε κάποιον σκάνδαλο εἰς βάρος μας καὶ μᾶς ἀπειλοῦσε ὅλους... Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θέλῃς ἐσὺ τέτοιο πράγμα, καὶ εἶμαι σίγουρη πῶς δικαιώνεις τὴν ἀξιόπρεπὴ στάσι μου ἀπ' τὴν πτώσι τῆς αὐτοκρατορίας κι' ἐδῶ, κι' ἀπὸ τότε πού πάσχει ἡ Γαλλία καὶ πού δὲ θ' ἀναρρώσῃ ἴσως ποτέ.

—Ἀφῖστε τὴ Γαλλία ἡσυχῇ, μητέρα μου!...

Εἶπε πάλι, μιὰ καὶ αὐτῇ ἤξαιρε τόσο καλὰ νὰ τὸν ἄγγιζῃ ἐκεῖ πού τοῦ πονοῦσε. Ἡ Γαλλία ἔχει σκληρὴ ζωὴ, καὶ βρίσκω

πώς άρχισε νά ξαφνίξη τόν κόσμο μέ τή γοργή της ανάρρωσι... Βέβαια, υπάρχουν άρκετά στοιχεΐα σάπια. Δέν τά έκρυψα. Ίσως μάλιστα νά τά άράδιασα μέ τό παραπάνω. Άλλά δέ μέ καταλαβαίνετε διόλου, άν νομίζετε πώς πιστεύω στήν τελική κατάρρευσι γιατί δείχνω τίς πληγές και τά έλκη. Πιστεύω στή ζωή που άποδιώχνει διαρκώς τά βλαβερά σώματα, που ξαναδημιουργεί σάρκα, για νά έπουλώση τίς πληγές, που βαδίζει ως τόσο πρòς τήν υγεία, στή διαρκή άνάπαυσι ανάμεσα στα μιάσματα και τόν θάνατο.

Ένθουσιαζότανε. Τò κατάλαβε. Έκαμε μιάν όργίλη χειρονομία και δέν ξαναμίλησε πιά. Η μητέρα του, αποφάσισε τώρα νά κλάψη, μικρά δάκρυα, που στέγνωσαν άμέσως.

Και επανερχότανε στους φόβους του, έκέτευε κι' αυτή επίσης για νά συμφιλωθή μέ τό Θεό, τουλάχιστον για τήν αξιοπρέπεια τής οικογενείας.

Τάχα δέν έδινε αυτή ή ίδια τό παράδειγμα του θάρρους! Τò Πλασσάν όλόκληρο μήπως δέν τιμούσε τήν καρτερικότητά της;

Ζητούσε μόνο αυτή, νά βρῇ βοήθεια από τά παιδιά της σέ μιá τέτοια προσπάθεια.

Έτσι άνάφερε τό παράδειγμα του Εϋγενίου, του μεγάλου αυτού άνθρώπου, που είχε πέσει από τόσο ψηλά, και ό όποιος δεχότανε τώρα νά παραμένῃ ένας άπλòς βουλευταίς, υπερασπίζοντας ως τήν τελευταία του πνοή τό καθεστώς, που τόν είχε δοξάσει.

Επίσης, ήταν όλο έπαινο για τόν Άριστεΐδη, που δέν απέλπίζοτανε ποτέ, που θά κατακτιούσε μέσα στο νέο καθεστώς μιάν επίζηλη θέσι, παρά τήν άδικη καταστροφή, που τόν είχε θάψει, για μιάν στιγμή μέσα στα έρείπια τής «Παγκοσμίου Τραπέζης».

Κι' αυτός, ό Πασκάλ, έμενε ξεμοναχιασμένος, και δέν έκανε τίποτα, για νά πεθάνῃ ή δύστυχη ήσυχῃ, μέ τή χαρά του τελικού θριάμβου τών Ρουγκόν.

Αυτός που ήταν τόσο έξυπνος, τόσο τρυφερός, τόσο καλός!

Μά τι λές! Αυτό είναι αδύνατο. Θα πήγαινε στή λειτουργία τήν ερχόμενη Κυ-

ριακή, και θά τ'άκαιγε όλα αυτά τά παλιόχαρτα, που μονάχα νά τά σκεφθῇ αυτή, άρρωστούσε.

Ίκέτευε, διάταζε, άπειλούσε.

Όμως αυτός, δέν άποκρινότανε πιά τίποτα, ήρεμος άνίκητος στή στάσι του μεγάλου σεβασμού του.

—Νά! του είπε, όταν τόν ένοιωσε άκλόνητο—Δέν είσαι δικός μας. Έγώ τ'όχω πῇ πάντα αυτό. Μας άτιμάζεις.

Έκείνος τό παραδέχτηκε.

—Μητέρα μου! Θα σκεφθῇτε. Θα μέ συχωρέσετε!

Τήν ήμέρα εκείνη ή Εϋτυχία είχε φύγει έξω φρενών. Και καθώς βρῆκε τή Μαρτίνη στήν πόρτα, άρχισε νά ξελαφρώνῃ τήν καρδιά της, δίχως νά υποψιάζεται πώς απ' τό άνοιχτό παράθυρο του δωματίου του ό Πασκάλ τά άκουε όλα.

Έλεγε όλο της τό θυμό, και όρκιζότανε πώς παρ' όλα αυτά, θά έφθανε μιá μέρα στο σκοπό της, θά τά έπαιρνε και θά κατάστρεφε τά χαρτιά, αφού δέν ήθελε αυτός νά κάμῃ θεληματικά τή θυσία.

Άλλά εκείνο που έκαμε τό γιατρό νά παγώσῃ, ήταν ό τρόπος μέ τόν όποιο τήν καθισούσε ή Μαρτίνη. Ήταν σίγουρα συνένοχη κι' αυτή, επαναλάμβανε πώς θάπρεπε νά κάμουν υπομονή, νά μή βιάζονται, πώς ή δεσποινίς κι' αυτή όρκισθῇ καν νά έξαντλήσουν τό γιατρό, μὴν άφίνοντας τον ούτε μιάν ώρα ήσυχῃ.

Εΐχαν όρκισθῇ νά τόν συμφιλώσουν μέ τόν πανάγαθο Θεό, γιατί δέν ήταν δυνατό, ένας άγιος άνθρωπος, σάν τόν κύριο νά μένῃ δίχως θρησκεία.

Και οι φωνές τών δύο γυναικῶν χαμήλωσαν, έγιναν σέ λίγο ένα ακατάλυπτο μουρμουρητό, πνιγμένο μέσα στο κουτσομπολιό και στή συνομιλία.

Όταν τέλος έφυγε ή μητέρα του, τήν είδε ν' άπομακρύνεται μέ τό ανάλαφρο βῆμα της, τό νεανικό, ίκανοποιημένη.

Ό Πασκάλ, είχε μιá στιγμή γεμάτη άποκαρδίωσι και άπόλυτη απέλπισία. Άναρωτιότανε, πρòς τί νά αγωνίζεται, αφού οι άγάπες του συμμαχοΰσαν έναντίον του.

Αυτή ή Μαρτίνη, που θά έπεφτε στή φωτιά, άν τῆς έλεγε μιá μόνη λέξι, τόν έπρόδινε τώρα για τό καλό του.

Και ή Κλοτίλδη, συμμαχοΰσε κι' αυτή μέ τήν υπηρέτρια και συνομοτωύσε στίς γωνίες μαζί της, για νά του στήσῃ παγίδα.

Τώρα πιά ήταν όλομόναχος, δέν είχε γύρω του παρὰ μόνο προδότριες, που δηλητηρίαζαν ακόμη και τόν άέρα που άνάπνεε.

Αυτὲς οι δύο τουλάχιστον τόν άγαπούποΰσαν Ίσως νά κατάφερνε νά τίς μαλάξῃ τήν καρδιά. Όμως, απ' τή στιγμή που ένοιωθε ότι πίσω τους ήταν ή μητέρα του, έξηγοΰσε τή λύσσα τους, και δέν ήλπιζε πιά νά τίς κατακτήσῃ.

Στή δουλειά που είχε μέ τίς γυναίκες, ένωθε τόν εαυτό του έξαντλημένο νοιώθοντας τες και τίς τρεῖς έναντίον του.

Άσφαλώς, αυτή ήταν ή εποχή τής ζωῆς του, όπου ό Πασκάλ βρέθηκε περισσότερο δυστυχισμένος. Αυτή ή κατάσταση τής διαρκούς άμύνης τόν ετσάκιζε.

Και τότε, είχε ξαφνικά, ολοκάθαρη τήν συναίσθηση τής μετανοίας του, γιατί, δέν είχε παντρευθῇ, γιατί δέν είχε παιδιά. Μήπως κι' αυτός είχε φοβηθῇ τή ζωή; Τάχα δέν ύφίστατο τώρα μιάν τιμωρία του έγωΐσμού του;

Τò ότι δέν είχε παιδί, τόν στεναχωρούσε κάποτε, μά τώρα βούρκωναν τά μάτια του. Εκείνο που ήθελε, νιώθοντας τώρα νά πλησιάζῃ τό τέλος του είναι του, ήταν προπαντός ή συνέχιση, τό παιδί που θά τόν είχε διαιωνΐσει.

Όσο πιό πολύ υπέφερε, τόσο περισσότερη παρηγοριά θά εύρισκε, κληροδοτώντας τόν πόνο αυτό, τήν πίστη του πρòς τή ζωή. Πίστευε, πώς είχε μείνει άθικτος, αυτός, άκ' τήν οικογενειακή σαπίλα.

Άλλά ή σκέψη, τὸς κι' αυτή ή κληρονομικότητα πηδοΰσε κάποτε μιá γενεά και πώς στο γιό που θά προσερχότανε απ' αυτόν, θά μπορούσαν νά εμφανιστοΰν και πάλι οι άταξίες τών προγόνων, ή σκέψη αυτή δέν τόν σταματοΰσε διόλου.

Κι' αυτόν τόν άγνωστο γιό, παρὰ τήν παληά σάπια ρίζα, παρὰ τήν μακρά σειρά τῶν έλεεινῶν συγγενῶν, τόν επιθυμοΰσε τώρα, σέ μερικές στιγμές, όπως επιθυμεί κανείς τό ανέλπιστο κέρδος, τή σπάνια εϋτυχία, τό γύρισμα τής τύχης, που πλουτίζει ξαφνικά και για πάντα.

Έτσι όπως κλονιζότανε στίς άλλες άγάπες του, ή καρδιά του έσταζε αίμα, γιατί

πιά ήταν πάρα πολύ άργά. Μιάν βαρεία νύχτα του Σαπταβρούου, ό Πασκάλ δέν μπόρεσε πιά νά κοιμηθῇ. Άνοιξε ένα παράθυρο του δωματίου του. Ό οὐρανός ήταν κατασκότεινος. Κάποια μπόρα θά ξεσπούσε μακριά, γιατί άκουγότανε συνεχώς βροντές και κεραυνοί.

Και ήταν ή ψυχή του γεμάτη αγωνία, ξαναζοΰσε τίς τελευταίες κακές μέρες: Τά μαλώματα, τά μαρτύρια τής προδοσίας, σάν ξαφνικά, μιá τσουχτερή άνάμνηση τόν έκαμε ν' ανατριχιάσῃ.

Στό φόβο του μή τόν κλέψουν, είχε πάντα πάνω του, τό κλειδί τής ντουλάπας.

Όμως τό άπόγευμα εκείνο υποφέροντας από τή ζέστη έβγαλε τό σακκί του, και θυμότανε πώς είδε τήν Κλοτίλδη νά τό παίρνῃ και νά τό κρεμά.

Όρμησε, έψαξε τό σακκάκι, που τό είχε έπειτα ρίξει σέ μιá καρέκλα. Τò κλειδί έλειπε.

Τήν ίδιαν εκείνη στιγμή τόν έλήστευαν και είχε τήν καθαρή διαίσθηση ότι αυτό συνέβαινε.

Τò ρολόϊ, είχε κτυπήσει δύο απ' τά μεσάνυχτα, και δέν ξανακτύπησε. Έμεινε μόνο μέ τό πανταλόνι, μέ γυμνά πόδια στίς παντοϋφλες του, μέ γυμνό στήθος, κάτω απ' τό νυχτικό του τό ξεκούμπωτο. Και βία, έσπρωξε τήν πόρτα, ώρμησε στή σάλλα μέ τό καντιλέρι στο χέρι.

—Άχ! Τò ἤξαιρα—ξεφώνησε—Κλέφτρα! Δολοφόνά!

Κ' ήταν αλήθεια. Η Κλοτίλδη ήταν αυτού, γδυτή όπως και κείνος, μέ γυμνά πόδια στίς παντοϋφλες της, μέ γυμνά μπράτσα, γυμνοὺς ώμους, μόλις φοροΰσε μιá φουστίτσα, και τήν πονκαμίσσα της.

Από προφύλαξη, δέν είχε φέρει κερί μαζί της, κι' είχε περιοριστεί ν' ανοίξῃ τά παντιζούρια ενός παραθύρου. Και οι άστραπὲς τῆς μακρινῆς μπόρας, τῆς έφθαναν, γεμίζοντας τή σάλλα μέ χλωμές λάμπες.

Η παληά ντουλάπα, μέ τά φαρδιά ράφια ήταν όρθάνοιχτη. Ήδη είχε άδειασεί τό πάνω ράφι, κατεβάζοντας τούς φακέλους στήν άγκαλιά της, ρίχνοντας τους στο μακρὸ μεσαίο τραπέζι, έτσι που σιβαζόντανε φίρδην μίγδην.

Και πυρετώδικα, από φόβο μήν τυχόν και δέν προφθάσῃ νά τούς κάψῃ, τούς έ-

καμε πακέττα, με την ιδέα να τους κρύψει, να τους στείλει έπειτα στήs γιαγιάs της, όταν ή ξαφνική λάμψη του κεριού φωτί-ζοντάs τα όλα, την άφισε σύξυλη, σε μιá στάσι γεμάτη κατάπληξι και έτοιμη για πάλη.

— Μὲ κλέβεις, και με δολοφονεῖs !..

Έξαικολουθοῦσε να λήη ό Πασκάλ.

Μέσα στ' γυμνά της μπράτσα, κρατοῦσε ακόμη έναν απ' αυτούς τους φακέλλους.

Έκείνος θέλησε να τιν ξαναπάρη

Όμως αυτή τον έσφιγγε μ' όλη της την δύναμη. πεισμονένη στο καταστρεπτικό της έργο, δίχως συγχίσεις ούτε και μετάνοια, σαν μαχητής που έχει το δικιο με το μέρος του.

Τότε αυλιός, τυφλωμένος, ξετρελλαμένος, ώρμησε απάνω της.

Και δάσθηκαν.

Την είχε γραπώσει, στη γύμνια της και την κακοποιούσε.

— Σκότωσέ με λοιπόν ! — τραύλιζε αυτή

— Σκότωσέ με ή τα σκίζω όλα !..

Αλλά ούτε s τη κρατούσε δεμένη πάνω του, μ'ένι σφιχτο αγκάλιασμα, που δεν τον άφινε να πάρη ανάσα.

Όταν ένα παιδι κλέβει το τιμωροῦν. Μερικοί κόμπι αίμα φαινόταν, κοντά στη μασχλη, σιους στρογγυλούς ώμους, όπου είχε ξεσχιστεί ή λεπτή επιδερμίδα ή μετάξινη.

Σε μιá στιγμή, την έννοιωσε τόσο σπαρταριστή, τόσο θεία, στο τέντωμα του παρθενικού της κορμιού, με τις τορνευτές γάμπες, με τα λιγροί της μπράτσα, με το λεπτό της κορμι με το μικρό και σκληρό της στήθος ώστε την παράτησε.

Με μιá τελευταία προσπάθεια, τις είχε πάρει τ' φώκ'λλο απ' τα χέρια.

— Και θα με βοηθήσης, να τα ξαναβάλω εκεί πάνω, που να πάρη ό δαίμονας !

Έλα εδώ ! Άρχισε από το να τ' αραιδιάζης στο τραπέζι. Έγπάκουσέ με ! Άκούς !

— Ναί ! μάτρε !

Πλησίασε, και τον βοήθησε, δαμασμένη πια τώρα, τσακισμένη, απ' το αγκάλιασμα τοῦ άντρα, που σά να είχε εισχωρήσει στη σάρκα της.

Το κερι που έκαιγε με μιá μεγάλη φλόγα του: φώτιζε : και τα μακρυνά άστραπόβροντα να σταματοῦσαν.

Το παράθυρο, άνοιχτό προς το μέρος της καταιγίδας, φαινότανε τώρα σαν φλογισμένο.

VI

Ό Πασκάλ κοίταξε μιá στιγμή τους φακέλλους, που ή στίβα τους φαινότανε τεράστια, ριχμένη όπως ήτανε στην τύχη. Στο ανάκατεμα, πολλοί απ' αυτούς τους φακέλλους με το γερό γαλάζιο χαρτί είχαν άνοιξει και ξεχειλίζαν τα έγγραφα αι έπιστολές, τα αποκόμματα των εφημερίδων, τα έγγραφα με εῴσημα, χειρόγραφε σημειώσεις.

Ήδη, για να τα ταξινομήσει και πάλι, έψαχνε να βρη τα όνόματι, γραμμενα με χοντρά γραμμματα πάνω στους φακέλλους. Όταν έξαφνα, με μιάν άποφασιστική χειρονομία, βγήκε από τη σκοτεινή σκέπη που τον κυρίευε. Και γυρνώντας προς την Κλοτίλδη, που περιμένε, όλόρθη, πανιασμένη και βουβή είπε:

— Άκουσε ! Σου απαγόρευα πάντα να διαβάσης αυτά τα χαρτιά, και ξαίρω πως μ' άκουσες... Ναί ! Είχα τύψεις ! Όχι γιατί είσαι όπως οι άλλες, μιá κοπελλα άνήξαιρη, γιατί σ' άφισα να τα μάθης όλα, για τον άντρα και για τη γυναίκα, κι' αυτό δεν είναι φυσικά κακό, παρὰ για τα κακά πλάσματα. Όμως, γιατί να σε βυθίσω, τόσο νωρίς, σ' αυτήν τη φοβερή, ανθρώπινη αλήθεια; Σου έκαμα λοιπιν χάρη, από τοῦ να σου γνωρίσω την ιστορία της οικογενείας μας που είναι ή ιστορία όλόκληρης της ανθρωπότητας.

Σταμάτησε, φάνηκε σά να στερεωνότανε στην απόφασή του, ήρεμος τώρα, με μιάν δλύμπια ήρεμία.

— Είσαι είκοσι πέντε χρονών. Πρέπει να μάθης. Κι' έπειτα ή ύπαρξίς μας είναι πια αδύνατη. Ζής, και με κάνεις να ζω μέσα σ' έναν έφιάλτη, με το φτερούγισμα τοῦ όνείρου σου. Προτιμώ όσο άπαίσια κι' αν είναι ή πραγματικότητα να άνοιχτή μπροστά μας. Ίσως το χτύπημα που θα δεχθής, θα κάνη να γίνης ή γυναίκα που θα πρέπει να είσαι.. Θα ταξιθετήσουμε μαζί τους φακέλλους και θα τους ξεφυλίσσουμε και θα τους δι βύσουμε. Θα είναι ένα φρικιαστικό μάθημα της ζωής.

Έπειτα, καθώς αυτή δεν κουνούσε από τη θέση της, εκείνος είπε:

— Πρέπει να βλέπουμε καθαρά. Άναψε εκείνα τα άλλα δυο κεριά, που είναι εκεί

Τον είχε πιάσει μιá άνάγκη για πολὺ φῶς, ένα φῶς που θα το ήθελε έκυφλωτικό όπως τον ήλιο.

Και έκρινε ακόμη πως ούτε και τα τρία κεριά φῶτιζαν αρκετά. Πέτασε στο δωματιό του, για να πάρη τα καντηλιερια με τα δυο μπράτσα.

Τα έφτάκερι άναψαν.

Και οι δυό τους, μέσα στην άκαταστασία τους, έκείνος με το στήθος ξεσκεπο, αυτή με τον άριστερον ώμο κηλιδωμένο από αίμα με γυμνό λαιμό και μπράτσα δεν βλέποντανε καν ό ένας τον άλλο τους.

Είχαν περάσει δυό απ' τα μεσάνυχτα και ούτε αυτός ούτε εκείνη, είχαν αντίληψη της ώρας. Θα περνούσαν τη νύχτα, μέσα σ' αυτό το πάθος να μάθουν, δίχως ανάγκη ύπνου, έξω από τόπο και χρόνο. Η μπόρα που είχε ξεσπάσει τιν εοίζοντα τοῦ άνοιχτοῦ παράθυρου, ούρλιαζε ακόμη πιο δυνατά.

Ποτέ ή Κλοτίλδη, δεν είχε δὴ στον Πασκάλ με τέτοια φλογ σμένα αῖτια από πυρετό,

— Σε σπρώχνουν' έναν ίν μου — είπε — Σε βίζουν να κάνης αῖσχη έναντίον μου.

Κι' εγώ θελω τώρα να σου ξαναδώσω τη συναισθησί σου. Όταν θα μάθης, θα κρίνης και θα πράξης.. Πλησίασε ! Διάβασε μαζί μου Έγπάκουσε. Αυτοί οι φακέλλοι, για τούς όποιους ή γιαγιά της μιλούσε με τόσο θυμό την τρώιαζαν λίγο. Άν και μιá περιέργεια ξυπνούσε μέσα της.

Έξ άλλου, όσο κι' αν την είχε δαυάσει ή επιβολή ή άντρίκεια, που την είχε αγκυλιάσει και τσάκισε, ή νέα ήταν έπιφυ-

λακτική.

Δεν μπορούσε λοιπόν να τον άκούση και να διαβίση μαζί του; Τίχα, δεν κρατούσε το δικαίωμα τα άρνηθῇ τον έαυτό της και να δοθῇ έπειτα;

Προίμενε.

— Τί λές; θέλεις;

Ναί, μάτρε Θέλω !

Στην άσχη της έδειξε το γενεολογικό δέντρο του Ρουγκόν — Μακάρο.

Κατὰ κανόνα, δὲν τὸ ἔκρυβε αὐτὸ μέσα στὴ ντουλάπα. Τὸ ἄφηνε στὸ συρτάρι τοῦ γραφείου του, στὸ δωμάτιό του, ἀπ' ὅπου τὸ εἶχε πάρει τώρα, πηγαίνοντας νὰ φέρῃ τὰ καντηλιέρα. Ἀπὸ εἴκοσι χρόνια κι' ἐδῶ τὸ εἶχε ἐνημερωμένο, ἐγγράφοντας τὶς γεννήσεις καὶ τοὺς θανάτους, τοὺς γάμους, τὰ σημαντικὰ οἰκογενειακὰ γεγονότα, ὅπου μοίραζε μὲ σημειώματα τὶς περιπτώσεις, σύμφωνα με τὴ θεωρία του γιὰ τὴν κληρονομικότητα.

Ἦταν ἓνα μεγάλο φύλλο χαρτὶ κιτρινωσμένο μὲ τὶς διπλωσιὲς κουμένες ἀπ' τὸ χρόνο, ὅπου μὲ δυνατὲς γραμμές, ἦταν ἱχνογραφημένο ἓνα συμβολικὸ δέντρο, ποὺ τ' ἀπλωμένα κλωνιά του, ὑποδιηρημένα, ἔπλωναν κι' αὐτά, πέντε σειρὲς φύλλα. Κάθε φύλλο εἶχε ἓνα ὄνομα, περιεῖχε μὲ ψιλά γράμματα μιὰ βιογραφία, μιὰ περίπτωσι κληρονομικότητος.

Μιὰ χαρὰ ἐπιστήμονος εἶχε κυριεύσει τὸ γιατρό, μπρὸς στὸ εἰκοσάχρονο αὐτὸ ἔργο, ὅπου βρισκόντανε ἐφαρμοσμένοι, τόσο καθαρὰ καὶ τόσο τέλεια, οἱ νόμοι τῆς κληρονομικότητος, ποὺ εἶχε διατυπώσει ὁ ἴδιος.

—Κύττα λοιπόν, κοροῦλα! Ζαίρεις ἀρκετὰ ἀπὸ δαῦτα, ἀντέγραψες ἀρκετὰ τὰ χειρόγραφα μου γιὰ νὰ καταλάβῃς. Δὲν εἶναι ὥρα τοῦ ἓνα τέτοιο σύνολο, ἓνα δοκουμεντό τόσο συγκεκριμένο καὶ τόσο τέλειο, ὅπου δὲν ὑπάρχει οὔτε ἓνα χάσμα;

Θάλεγε κανεὶς πὼς πρόκειται γιὰ ἓνα πείραμα ἐργαστηρίου, γιὰ ἓνα πρόβλημα ποὺ ἔχει τεθῇ κι' ἔχει λυθῇ πάνω στὸ μαῦρο πίνακα... Βλέπεις κάτω, νὰ ὁ κορμός, ἡ κοινὴ ρίζα ἡ θεία Ντίντ. Ἀπ' αὐτοῦ ξεπηδοῦν οἱ τρεῖς κλοιοὶ : ὁ νόμιμος ὁ Πέτρος Ρουγκό, καὶ οἱ δυὸ νόθοι, ἡ Οὐρσούλα Μακάρο καὶ ὁ Ἀντώνιος Μακάρο.

Ἔπειτα νέα κλωνιά ἀνεβαίνουν καὶ διακλαδώνονται ἀπ' τὴ μιὰ μεριά ὁ Μάξιμος, ἡ Κλοτίλδη καὶ ὁ Βίκτωρ, τὰ τρία παιδιὰ τοῦ Σακκάρο καὶ τῆς Ἀγγελικῆς, κόρης τῆς Σιδονίας Ρουγκόν. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἡ Παυλίνα, ἡ κόρη τῆς Λίζας Μακάρο, καὶ ὁ Κλαύδιος, ὁ Ἰάκωβος, ὁ Στέφανος ἡ Ἄννα, τὰ τέσσερα παιδιὰ τῆς Ζερβαίτ, τῆς ἀδελφῆς τῆς. Ἐκεῖ, ὁ Γιάννης καὶ οἱ ἀδελφοὶ του εἶναι στὴν ἄκρη. Καὶ βλέπεις ἐδῶ στὴ μέση αὐτὸ ποὺ ὀνομάζω : κόμπο· ἡ νόμιμη βλάστησι καὶ ἡ νόθη ἐνώνονται στὴ Μάρ-

θα Ρουγκόν, καὶ στὸν ξάδελφό της σὲ τρία νέα κλωνιά, στὸν Ὀκτάβιο, τὸ Σέργιο καὶ τὸν Μαθητὴ Μουρὲ.

Ἐνῶ ὑπάρχουν ἀκόμη, βγαλμένοι ἀπὸ τὴν Οὐρσούλη κι' ἀπ' τὸν καπελλὰ Μουρὲ, αἱ Σιλβέρ ποὺ ζαίρεις πόσο τραγικὰ πέθανε, Ἐλένη, καὶ Ἰωάννα ἡ κόρη τῆς.

Τέλος ὑπάρχουν ἀκόμη ἐκεῖ πάνω τὰ τελευταῖα κλωνάρια, ὁ γιὸς τοῦ ἀδελφοῦ σου Μάξιμου ὁ καὶ μένος μας ὁ Κάρολος καὶ δύο ἄλλοι μικροὶ πεθαμένοι, ὁ Ἰάκωβος Λουδοβίκος ὁ γιὸς τοῦ Κλαυδίου Λαντιέ καὶ ὁ Λουϊζέ, ὁ γιὸς τῆς Ἄννας Κουπώ...

Ἐν ὅλῳ πέντε γενεές, ἓνα ἀνθρώπινο δέντρο ποὺ ἔχει κιόλας πέντε ἀνοίξεις ποὺ σὲ πέντε ἐπανανθίσσεις τῆς ἀνθρωπότητος, ἔβγαλε κλωνιά, κάτω ἀπὸ τὰ κύματα τοῦ χυμοῦ τῆς αἰώνιας ζωῆς!

Εἶχε ἐξάψει. Τὸ δάχτυλό του ἄρχισε νὰ δείχνῃ τὶς περιπτώσεις πάνω στὸ παλιὸ φύλλο τοῦ κιτρινωμένου χαρτιοῦ, σὰν πάνω σὲ ἓναν ἀνατομικὸ πίνακα. Καὶ σοῦ ἐπαναλαμβάνω πὼς ὅλα βρίσκονται ἐδῶ. Κύττα λοιπόν στὴν ἄμεση κληρονομικότητα τὶς ἐπιλογές. Ἐκεῖνες τῆς μητέρας : Σιλβέρ, Λίζα, Ποθητὴ, Ἰάκωβος, Λουϊζέ καὶ σὺ ἡ ἴδια. Ἐκεῖνη τοῦ πατέρα : Σιδονία, Φρανσουά, Ζερβαίτ, Ὀκτάβιος, Ἰάκωβος Λουδοβίκος.

Ἔπειτα ἔρχονται οἱ τρεῖς περιπτώσεις, ἀναμίξεως, συγκολήσεως: Οὐρσούλη Ἀριστείδης, Ἄννα, Βίκτωρ. Ἐκ διασχίσεως: Μάξιμος, Σέργιος Στέφανος. Ἐκ συγχωνεύσεως: Ἀντώνιος, Ἀγάιος, Κλαύδιος Μάλιστα ἐσημείωσα καὶ μιὰ τέταρτη περίπτωσι πολὺ ἐνδιαφέρουσα, τὴν ἀνάμιξι-ισοροπία : Πέτρο καὶ Παυλίνα. Καὶ οἱ πικολιές ἀποκατασταίνονται. Ἡ ἐπιλογὴ τῆς μητέρας λόγου χάριν βασίζει συχνὰ μὲ τὴν φυσικὴ ὁμοιότητα τοῦ πατέρα ἢ κιόλας συμβαίνει καὶ τὸ ἀντίθετο. Ἐπίσης, στὴν ἀνάμιξι ἢ ἐπιλογὴ ἢ φυσικὴ καὶ ἡ ἡθικὴ ἀνῆκε στὸν ἓνα συντελεστή ἢ στὸν ἄλλον ἀναλόγως τῆς περιστάσεως...

Ἔπειτα νὰ ἡ ἔμμεση κληρονομικότητα ἐκεῖνη τῶν πλαγιῶν, ἐξ ἀγχιστείας. Δὲν ἔχω παρὰ ἓνα μόνο καλὰ καθωρισμένο παράδειγμα: τὴν καταπληκτικὴ φυσικὴ ὁμοιότητα τοῦ Ὀκτάβιου Μουρὲ μὲ τὸν θεῖον τοῦ Εὐγένιο Ρουγκόν. Δὲν ἔχω ἐπίσης

παρὰ μόνο ἓνα παράδειγμα κληρονομικότητος ἐξ ἐπιδράσεως: Τὴν Ἄννα, τὴν κόρη τῆς Ζερβαίτ καὶ τοῦ Κουπώ, ποὺ ἔμοιαζε καταπληκτικὰ, πρὸ παντὸς στὰ παιδικὰ τῆς χρόνια μὲ τὸ Λαντιέ, τὸν πρῶτα ἐραστὴ τῆς μητέρας τῆς, ὡς ἂν τὰ εἶχε ἀφίσει σ' αὐτὴν γιὰ πάντα τὰ ἀποτυπώματά του.

Μὰ ἐκεῖ ὅπου εἶμαι πολὺ πλούσιος, εἶναι στὴν κατ' ἐπιστροφὴν κληρονομικότητα: Οἱ τρεῖς πιὸ ὠραῖες περιπτώσεις: Μάρθα, Ἰωάννα καὶ Κάρολος, μοιάζουν τῆς θείας Ντίντ κι' ἔτσι ἡ ὁμοιότητα πηδᾷ, μιάν, διό, τρεῖς γενεές:

Ἡ περίπτωσις εἶναι σίγουρα, ἐξαιρετικὴ γιὰτὶ δὲν πιστεύω στὸν ἀταβισμό.

Μοῦ φαίνεται πὼς τὰ νέα στοιχεῖα ποὺ ἀποφέρουν οἱ ἐξ ἀγχιστείας, τὰ περιστατικά καὶ ἡ ἀτέλειωτη ποικιλία τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτήρων, ὀφείλουν πολὺ γρήγορὰ νὰ σβύνουν τοὺς εἰδικοὺς χαρακτήρες, ἔτσι ποὺ νὰ ἐπαναφέρουν τὸ ἄτομο στὸν ἀρχικὸ τύπο.

Καὶ μένουν τώρα οἱ περιπτώσεις τοῦ ἐμφύτου:

Ἐλένη, Γιάννης, Ἀγγελικὴ.

Εἶναι ὁ συνδυασμός, ἡ χημικὴ ἀνάμιξι ὅπου συγχίζονται οἱ φυσικοὶ καὶ ἡρεμοὶ χαρακτήρες τῶν γονέων, δίχως κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς νὰ φαίνεται ὅτι ἐπανευρίσκεται στὸ νέο πλάσμα.

Σώπασε.

Ἡ Κλοτίλδη τὸν εἶχε ἀκούσει μὲ βαθειὰ προσοχή, θέλοντας νὰ καταλάβῃ. Κι' αὐτὸς τώρα ἔμενε βυθισμένος μὲ τὰ μάτια καρφωμένα ἐπάνω στὸ δέντρο, μὲ τὴν ἀνάγκη νὰ κρίνῃ ἀκριβοδίκαια τὸ ἔργο του. Ἐξακολούθησε σιγά, σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του:

—Ναί! Αὐτὸ εἶναι ὅσο τὸ δυνατόν ἐπιστημονικὸ. Δὲν ἔβγαλα ἐδῶ παρὰ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, καὶ θάπρεπε νὰ δόσω ἓνα ἴσο μέρισμο στοὺς συγγενεὺς ἀπὸ γάμους, στοὺς πατέρες, στὶς μητέρες, ποὺ ἦλθαν ἀπ' ἔξω, ποὺ τὸ αἷμα τους ἀνακατεύθηκε μὲ τὸ δικό μας καὶ ποὺ ἀπὸ στιγμὴ ἐκείνη τὸ ἐτροποποίησε.

Εἶχα βεβαίως καταστρώσει ἓνα μαθηματικὸ δέντρο : ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα μοιραζόντανε κατὰ τὸ ἥμισυ τὸ παιδί, ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ, ἔτσι ποὺ, στὸν Κάρολο παραδείγματος χάριν, τὸ μέρισμα τῆς θείας

Ντίντ δὲν ἦταν παρὰ ἓνα δωδέκατο, πράγμα ποὺ ἦταν ἀνόητο, ἀφοῦ ἡ φυσικὴ ὁμοιότητα ἦταν ἀκέραια.

Ἐνόμισα λοιπὸν ἀρκετὸ νὰ δείξω τὰ στοιχεῖα ποὺ προῆλθαν ἀπὸ ἄλλου, παίρνοντας ὑπ' ὄψιν τοὺς γάμους καὶ τοὺς νέους συντελεστές, ποὺ ἔφεραν ἀπὸ ἄλλου κάθε φορὰ.

Ἀχ! Αὐτὲς οἱ ἐπιστῆμες, ποὺ εἶναι ἀκόμη στὸ λίκνο τους, ὅπου ἡ ὑπόθεση ψελλίζει, ὅπου ἡ φαντασία παραμένει ἀκόμη κυρίαρχη. Εἶναι οἰκόπεδο τῶν ποιητῶν, ὅσο καὶ τῶν ἐπιστημόνων! Οἱ ποιηταὶ βαδίζουν ὡς προπομποὶ, πρωτοπόροι, καὶ συχνὰ ἀνακαλύπτουν παρθένας χῶρες, ὑποδείχνοντας τὶς προσεχεῖς λύσεις.

Ὑπάρχει αὐτοῦ ἓνα περιθώριο ποὺ τόσο ἀνήκει, μεταξὺ τῆς κατακτημένης καὶ οριστικῆς ἀλήθειας καὶ τοῦ ἀγνώστου, ἀπ' ὅπου θὰ ξεριζωθοῦν οἱ ἀλήθειες τῆς αὐριον.

Τί ἀπέραντη τοιχογραφία ἔχει νὰ ζωγραφίσῃ κανεὶς, τί κολοσσιαῖες τραγωδίες καὶ κωμωδίες ἀνθρώπινες νὰ γράψῃ, μὲ τὴν κληρονομικότητα, ποὺ εἶναι ἡ γένεσις τῶν οἰκογενειῶν, τῶν κοινωνιῶν, τοῦ κόσμου!

Μὲ τὰ μάτια ἀπλανῇ, παρακολουθοῦσε τὴ σκέψη του, χανότανε.

Ὅμως μὲ μιὰ ἀπότομη κίνηση ξαναῆλθε στοὺς φακέλλους, ἀποσπρώχνοντας τὸ γενεαλογικὸ δέντρο καὶ λέγοντες:

—Θὰ τὸ ἐπαναλάβω σὲ λίγο. Γιατί, γιὰ νὰ καταλάβῃς τώρα, πρέπει νὰ ξετυλιχθοῦν τὰ γεγονότα, καὶ νὰ δῆς στὴν πράξιν ὅλους τοὺς ἡθοποιοὺς, ποὺ ἔχουν ὡς ἐτικέτες, ἀπλὲς σημειώσεις, ποὺ τοὺς συνοψίζουν. Θὰ σοῦ λέω τοὺς φακέλλους καὶ θὰ μοῦ τοὺς δίνῃς ἓναν ἓναν. Καὶ θὰ σοῦ δείξω καὶ θὰ σοῦ διηγηθῶ, τὸ τί περιέχει ὁ καθεὶς τους, πρὶν τοὺς ξαναβάλῃς, ἐκεῖ πάνω στὸ ράφι...

Δὲν θὰ ἀκολουθήσω τὴν ἀλφαβητικὴ σειρὰ, ἀλλὰ τὴν ἴδια τὴν σειρὰ τῶν γεγονότων. Καιρὸς τώρα ποὺ θέλω νὰ κάμω αὐτὴν τὴν ταξινόμηση... Λοιπόν, ψάξε νὰ βρῇς τὰ ὀνόματα στοὺς φακέλλους. Ἡ θεία Ντίντ πρῶτα.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη, μιὰ γωνία τῆς καταγίδας βρῆκε τὴ Σουλειάδα, καὶ ξέσπασε σὲ μιὰ κατακλισμαῖα βροχή.

Ὅμως αὐτοὶ δὲν ἔκλεισαν κἂν τὸ πα-

ράθυρο. Δεν άκουαν μήτε τ' άστραπόβροντα, μήτε τούς κεραυνούς, που ξεσπούσαν πάνω απ' τή στέγη τους.

Εκείνη του είχε δώσει τό φάκελλο που έφερε τό όνομα της θείας Ντίντ με μεγάλα γράμματα. Κι έβγαζε απ' εκεί μέσα ένα σωρο χαρτιά, πολλές σημειώσεις, που τις είχε κρατήσει ό ίδιος, κι άρχισε νά διαβάξη:

— Δός μου τόν Πέτρο Ρουγκόν... Δός μου τήν Ουρσούλη Μακάρ... Δός μου τόν Αντώνη Μακάρ...

Αμίλητη, υπάκουε πάντα, με τήν καρδιά σφιγμένη από συγκίνηση σ' όλα αυτά που άκουε.

Και οι φάκελλοι άραδιαζόντανε, άπλωναν τά δοκουμενά τους, γυρνούσαν έπειτα και στιβαζόντανε στο ράφι.

Ήταν πρώτα οι άρχές: ή Αδελαΐδα Ροίκ, τό μεγάλο εκείνο ανισόροπο κορίτσι, ή πρώτη νευρική πάθηση, δίνοντας τή βλάβιση στο νόμιμο κλοιό: Τόν Πέτρο Ρουγκόν και τούς δύο νόθους κλάδους: Ουρσούλη και Αντώνη Μακάρ.

Όλη αυτή ή τραγωδία ή άστική και ή ματωμένη, βρισκότανε μέσα στα πλαίσια του κινήματος του Δεκεμβρίου 1851. Οι Ρουγκόν, Πέτρος και Εύτυχία, σώζουν τή τάξη στ Πλασάν, πιτσιλώντας με τό αίμα του Σιλβέστρου τήν περιουσία τους, που άρχισε νά σπινιτίζεται ενώ ή Αδελαΐς, ή γηρασμένη κι άθλια θεία Ντίντ, ήταν κλεισμένη στήν Τολέντ, σάν βρυκόλακας του έξιλασμού και της άναμονής.

Επειτα τό σκυλολόι των όρέξεων είχε άφηνιάσει: Η όρεξη της έξουσίας στον Εύγένιο Ρουγκόν, τόν μεγάλο άνθρωπο, τόν άσπτό της οικογενείας, περιφρονητή, άπελευθερωμένο από τά χιδαία συμφέροντα, αγαπώντα τήν ισχύ για τήν ισχύ, κατακτώντα τό Παρίσι με παληά παπουτσια στα πόδια, με τούς τυχολιώκτες της προσεχούς Αυτοκρατορίας, περνώντα από τήν προεδρεία του Συμβουλίου της Επικρατείας σέ έναν ύπουργικό θώκο πολιορκημένο από τήν πελατεία του, μάν λόκληρη συμμορία, που τόν κατεδίωκε συνεχώς και διαρκώς τόν ξεπουπούλιζε, νικημένο για μιά στιγμή από ξεπουπούλιζε, νικημένο για μιά στιγμή από μιá γυναίκα, τήν όραία Κλορίνδη, για τήν όποία είχε κάποτε μιάν άνόητη επιθυμία, μα τόσο πραγματικά δυνατός φλογιζόμενο

από μιá τέτοια ανάγκη νά είναι κυρίαρχος, που ξανακατακτούσε τήν έξουσία χάρις σέ μιá διάψευση της ίδιης του της ζωής: λόκληρης, βαδίζοντας προς τήν θοάμβική του βασιλεία, νά γίνη άνταυτοκράτωρ.

Στόν Άριστέιδη Σακκάο ή όρεξη λυσούσε προς τό χοήμα, στη γυναίκα, στο λούσο. Ήταν μιá καταβροχθιστική πείνα, που τόν είχε ρίξει στ ύς πέντε δρομους, απ' τήν άρχή άόμη της άναμπμπούλας, στον άνεμοστρόβιλο της κερδοσκοπείας που φυσούσε στήν πόλη, τρυπώντας τόν από κάθε πλευρά και άναδημιουργόντας τόν Περιουσίες θρασυτήτες, που σωριάστηκαν μέσα σέ έξη μήνες, που φαγώθηκαν και π ύ ξαναφτιάστηκαν, ένα μεθύσι χρυσαφιού που ή ζάλη του όλο και αύξανε όλο και τόν συνέπαιρνε και τόν έκανε, πριν άκόμη καλά καλά κρυώσει τό σώμα της γυναίκας του Άγγέλας, νά πουλήση τό όνομά του, για νά έχη τις πρώτες απαραίτητες έατοσταριές χιλιάδες φράγκα παίρνοντας τή Ρενέ. Επειτα καταντούσε άργότερα, σέ στιγμή μιās χρηματικής στενοχωρίας, στο νά άνεχθί τήν αίμομιξία, νά κλείση τά μάτια μπρός στους έρωτες του γιού του Μάξιμου με τήν δεύτερη γυναίκα του, μέσα στη φλεγόμενη λάμψη του Παρισιού, που πανηγύριζε.

Κ ήταν πάλι ό Σακκάο, λίγα χρόνια άργότερα, που έβαζε σέ κίνησι τό τεράστιο σπιτήρι των εκατομμυρίων, τήν Παγκόσμια Τράπεζα. Ο Σακκάο ποτέ νικημένος, ό Σακκάο μεγαλωμένος, ύψωμένος ως τήν έξυπνάδα και τή γεννα ότητα του μεγάλου οικονομολόγου, νιώθοντας τόν άγριο και έκπολιτιστικό όρόλο του χοήματος, δίνοντας, κερδίζοντας και χίνοντας μάχες στο χρηματιστήριο, όπως ό Ναπολέων στο Άούστερλιτς και στο Βατερλώ, καταβροχθίζοντας στήν κάθε καταστροφή έναν σωρό αξιοθρήνητους ανθρώπους, εγκαταλείποντας στο άγνωστο του έγκλήματος τό νόθο γιό του, τό Βίκτωρα, που είχεν εξαφανισθί κατά τις σκοτεινές νύχτες, κι αυτός ό ίδιος με τήν προστασία της άδικης φύσεως, αγαπημένος της γοητευτικής κυρίας Καρολίνας, ως άμοιβή ίσως για τήν άποτρόπαιη ζωή που έκανε.

Αυτό, ένα μεγάλο άσπρο κρίνο βλάστανε άνάμεσα σ' αυτό τό βούρκο. Η Σιδονία Ρουγκόν, ή συνένοχη του άδελφού

της, ή ρουφιάνα με τά χίλια δυό ύποπτα έπαγγέλματα γεννούσε από έναν άγνωστο τήν άγνή και θεσπεσία Άγγελική, τή μικρή κεντίστρα με τά νεραϊδένια δάχτυλα, που ύφαινε μέσα στις χρυσαφιές κλωστές τό όνειρο του άναμενόμενου παραμυθένιου πρίγκηπα, τόσο λίγο φτιασμένη για τή σκληρή πραγματικότητα, που είχε τήν έξ ύψους χάρη νά πεθάνη από έρωτα, τήν ήμέρα του γάμου της, κάτω από τό πρώτο φίλημα του Εύτυχίου ντέ Ότεκέο, ενώ δονούσαν άκόμη τόν άέρα οι καμπάνες των βασιλικών της γάμων.

Ο κόμπος των δύο κλάδων γινότανε τότες, με τό νόμο και τό νόθο: ή Μάρθα Ρουγκόν παντρευότανε τόν εξαδέλφό της Φρανσουά Μουρέ. Αποτέλεσε ένα ήσυχο άντρόγυνο, που χώρισε σιγά σιγά με καταντία τις χειρότερες καταστροφές.

Ήταν μιá γλυκεία και θλιμμένη γυναίκα, αϊχμαλωτισμένη, έκμεταλλευομένη, τσακισμένη μέσα στήν πελώρια πολεμική μηχανή που είχε ύψωθί για νά κατακτηθί μιá πόλη. Της είχαν ξεριζώσει τά τρία παιδιά της κι άφισε κι αυτή άκόμη τήν καρδιά της, κάτω απ' τήν σκληρή πυγμή του Άββα Φυζά. Και οι Ρουγκόν έσωζαν για μιá δεύτερη φορά τό Πλασάν, ενώ αυτή ψυχομαχούσε στήν άναλαμπή της πυρκαϊάς όπου ό άντρας της, τρελλός από λύσσα εκδικητική, καιγότανε μαζί με τόν άββα.

Από τά τρία της παιδιά, ό Ιάκωβος Μουρέ ήταν ό θρασύς κατακτητής, ό αποφασισμένος νά ζητά απ' τις γυναίκες τή βασιλεία του Παρισιού, ριγμένος μέσα στή σάπια άστική κοινωνία, κάμνοντας εκεί τήν αισθηματική του διαπαιδαγώγησι, άπολαμβάνοντας μέχρι τό βούρκο τις δυσάρεσκες της μοιχίας, βουλευτής ως τόσο και μαχητός.

Και νικητής πιά, ό Όκάβιος Μουρέ, έπαναστατούσε τό μεγάλο εμπόριο, σκωτόνε τά μικρομάγαζα του παληού συναφιού, έχτιζε κατά μεσής στο πυρετώδικο Παρίσι, τό κολοσσιαίο ανά τορο του πειρασμού, γεμάτο λούσα, βελούδα, πολύφωτα, κέρδιζε μιάν τερασσία περιουσία μετ' ή σωματοεμπορία, ζούσε μέσα στήν καλόβολη περιφρόνησι της γυναίκας, ως τήν ήμέρα που μιá μικρή κορούλα, εκδικήτρια, ή πολύ άπλουστάτη και πολύ γνωστική Διονυσούλα, τόν έδάμασε,

τόν κρατούσε στα πόδια της, τρελλό από πόνο, έφ' όσον δέν του έκανε τή χάρη, αυτή ή τόσο φτωχιά νά τόν παντρευθί μέσα στήν αποθέωσι του Λούβρου του και όταν οι εισπράξεις του έπεφταν σάν κατακλυσμαία βροχή.

Εμειναν τά δύο άλλα παιδιά, ό Σέργιος Μουρέ και ή Ποθητή Μουρέ, αγαθούλα αυτή, και γερή στήν υγεία της, σάν ένα ευτυχισμένο νεαρό ζώο. Εκείνος πάλι εκλεπτισμένος και συνεπαρμένος από μυστικισμό, γλυτρώντας στήν ίεροσύνη, χάρη σέ μιá νευρική οικογενειακή πάθησι, που τόν έκαμε μυστικοπαθή, και ξανάρχιζε τήν προπατορική περιπέτεια του Άδαμ μέσα στο θυρλικό Παραντού. Αγαπούσε τήν Άλμπίνα, τήν απολάμβανε και τήν κατέστρεψε έπειτα, μέσα στήν άγκαλιά της μεγάλης συνένοχης που του ήταν ή Φύση. Τόν ξαναπήρε πάλι ή Έκκλησία. Ήταν ό άπαίσιος έξοντωτικός πόλεμος, στήν διαρκή άγωνία για νά καπνίξη τό φύλο του, αυτός που έριξε πάνω στο σώμα της νεκρής Άλμπίνας, τή χούφτα τό χώμα ως ιερέας που έκαμε τήν κηδεία.

Τήν ίδια εκείνη στιγμή, ή Ποθητή, ή άδελφική φίλη των ζώων, πηδούσε άπο χαρά μέσα στή θερμή γονιμοποίηση των ζώων της αλλής της.

Πιο μακριά, άνοιγε μιá βουσούλα γλυκεία, μα τραγική ζωή. Η Ελένη Μουρέ, ζούσε ήσυχα με τήν κορούλα της τήν Ιωάννα, στα ύψώματα του Πασσύ, πάνω απ' τό Παρίσι, τόν ανθρώπινο ωκεανό, τόν δίχως πέρατα και δίχως βυθό, που κατάντικρά του ξετυλιγότανε μιá όδυνηρή ιστορία. Η Ελένη μερακλώθηκε για κάποιον πρσαστικό, ένα γιατρό που τόν έφεραν κατά τύχη μιá νύχτα στο προσκέφαλο της άρρωστης κόρης της. Η άρρωστιάρα ζήλεια της Ιωάννας, βάλθηκε νά έμποδίση τή μητέρα απ' τόν έρωτά της. Η κόρη έπαθε τόσο απ' τή ζήλεια αυτή ώστε πέθαινε, χάρη στο άμάρτημα της μητέρας, που εξαγόραζε τή φρονιμάδα μιās λόκληρης ζωής για μιá όρα πόθο, στέλνοντας τό κορίτσι της κάτω απ' τά κυπαρίσια του βουβού νεκροταφείου, μπρός στο αλώνιο Παρίσι.

Με τή Λίζα Μακάο, άρχιζε ό νόθος κλάδος, φρέσκος και γερός, άπλώνοντας τούς καρπούς της κοιλιάς, όταν στο κατώ-

φλι του ἀλαντόπωλείου της, όπου γόγγιζε ή πεύνα του λαού, διεξαγόταν ή αιώνια μάχη ανάμεσα στους Παχείς και στους Λιγνούς.

Τότες ο λιννός Φλωράν, ο κουνιάδος της πού τον άποτροπιάζοτανε αυτή, καταδιώκoτανε άπ' τις παχείες ψαράδισσες, τις παχείες νοικοκυράδες, κι' αυτή, παχεία ή ίδια, τον κατάδοσε στην άστυνομία ως επαναστάτη φυγόδικo, για να τουφεκισθή, πεπεισμένη ή ίδια πως ήταν τίμια γυναίκα, και πως συνέβαλλε στην ήσυχη πάλη των τιμών ανθρώπων.

Άπ' την μητέραν αυτή, είχε γεννηθή ή πιό ύγιής ή πιό ανθρωπινή κοπέλλα ή Παυλίνα Κενύ, ή συγκρατημένη και γνωστική, ή παρθένα πού ήξαιρε και πού δεχότανε τη ζωή, πού είχε τέτοιο πάθος στον έρωτά της για τους άλλους ώστε παρ' την ανταρσία της γόνιμης νεότητός της, έδινε σε μι' φίλη της τον άρραβωνιαστικό της Αάζαρο, κι' έπειτα για να σώση το παιδί του χωρισμένου άντρούγυνου, γινότανε αυτή ή πραγματική του μητέρα, πάντα θυσιασμένη, κααστρεμένη, ως τόσο θριαμβευτική και χαρούμενη, στην μονότονη γωνιά της μοναξιάς της, αντίκου στη μεγάλη θάλασσα, ανάμεσα σ' ένα όλόκληρο κόσμο γεμάτο πόνο.

Και έρχοτανε τώρα ή Ζερβαίζ Μακάρ με τα τέσσερα παιδιά της ή Ζερβαίζ, ή όμορφη και ή εργατική, πού ο έρωμένος της ο Λαντιέ την έριχνε στο λιθόστρωτο του Παρισιού, όπου συναντούσε το φαναρτζή Κουπώ, τον καλό εργάτη, πού τον παντρεύτηκε. Τόσο ευτυχισμένη στην άρχή, έχοντας τρεις εργάτριες στο σιδερωτήριό της, έπειτα όμως καταστραμένη μαζί με τον άντρα της, εξ αίτίας ή αναπότρεπτη κατάπτωση του περιβάλλοντος.

Έκείνος, σιγά-σιγά κατακτημένος από το αλκοόλ, πού τον κυρίευσε εις την μανιακή την τρέλλα και το θάνατο. αυτή ή ίδια διεφθαρμένη πιά έπειτα, τεμπέλα, πού την άποτειλίσσε ή έπιστροφή του Λαντιέ ανάμεσα στο ήρεμο αίσχος του άντρούγυνου με τρία άτομα, ύμια αξιοθρήνητο άπ' τη στιγμή εκείνη της φτώχειας, πού γενότανε συνένοχη της αθλιότητας και πού τη σκότωσε ένα βράδυ, όπου ήταν άδειανό το στομάχι της.

Ο μεγάλος της γιός, ο Κλαύδιος, είχε την όδυνηρή ιδιοφυία, ενός μεγάλου ζωγράφου ανισόροπου, την τρέλλα πού ήταν αδύνατο να τον αφήσει να κάνει ένα μεγάλο έργο, πού έννοιωθε μέσα του. Τα άπειθαρχα δάχτυλά του, δεν ήταν δυνατό να τον λυτρώσουν από την τρέλλα αυτήν.

Άγωνιστής γίγας, πάντα κεραυνοβολημένος μάρτυρας, σταυρωμένος στο έργο του. λάτρεινε την γυναίκα του Χριστίνα, κι' ως τόσο τη θυσίαζε, μ' όλο πού τον αγαπούσε κι' αυτή, μ' όλο πού την αγαπούσε τόσο, για μι' στιγμή. Την θυσίασε, στην γυναίκα την αναδημιουργητή, πού την ήθελε θεσπέσια, και πού ο χωστήρας του δεν μπορούσε να την ζωντανέψη στην Όλύμπια γυμνότητά της. Το πάθος της δημιουργίας τον κατεβρόχθιζε, πάθος άχόρταγο, τόσο φρικαλέα άπελπιστικό, όταν δεν μπορεί κανείς να το ικανοποιήσει, και πού στο τέλος αυτός πήγε και κορεάστηκε.

Ο Ίάκωβος, αυτός έφερνε μέσα του το σπέρμα του έγκλήματος, την προγονική σάπιλα, πού είχε μεταβληθή σε ψυχόρμητη όρεξη για αίμα, αίμα νέο και φρέσκο πού έτρεχε άπ' το ανοιχτό στήθος μι'ς γυναίκας, πού ήταν ή πρώτη τυχοῦσα, ή περαστική του πεζοδρομίου, άπαίσιo κακό, έναντίον του οποίου αγωνιζότανε, πού τον ξανάπιανε ως τόσο κατά την διάρκεια των έρώτων του με την Σεβερίνη, την ύποταχτική, την φιλήδoνη, πού είχε ριχθεί και ή ίδια στο άδιάκοπο ρίγος μι'ς δολοφονίας, και πού την μαχαίρωσε ένα βράδυ, όταν τον έπιασε ή κρίσι του, έξαλλος μόλις αντίκρουσε τ' άσπρα της στήθεια.

Και όλη αυτή ή άγριάδα του ανθρώπινου κτήνους ήταν στο πρόσωπο του Ίακώβου, πού οδηγός άτμομηχανής σιδηροδρόμων, έτρεχε με καταπληκτική ταχύτητα πάνω στη μηχανή του, πού την αγαπούσε με πάθος και πού μι'ά μέρα τον τσάκισε και τον ίδιο, αχαλίνωτη έπειτα, δίχως οδηγό, ορμώντας προς άγνωστες καταστροφές, στα μακρυά.

Ο Στέφανος με τη σειρά του, διωγμένος, καταστρεμένος, έφθασε μι'ά παγερή νύχτα του Μάρτη, στη μαύρη χώρα του όρυχείου, κατέβαινε στο πηγάδι το καταβροχθιστικό, αγαπούσε τη θλιμένη Κατερίνα, πού του την έκλεβε ένας βάνανσος, ζούσε

με τους μεταλλορύχους τη ζωή τους, τη γεμάτη στερήσεις και φτώχεια, ως την ήμέρα όπου ή πεύνα έμπνέεται την επανάστασι, περιέφερε πάνω στο γυμνό κάμπο τη μάζα των έφ'αθλιωμένων, πού ούρλιαζε ζητώντας ψωμί, σίτις καταστροφές της πυρκαϊάς, κάτω άπ' την άπειλή του στρατού, πού τα όπλα του πυροβολούσαν λές μόνα τους, σ' ένα φρικαλέο σπαραγμό. πού προμηνούσε το τέλος του κόσμου. Το αίμα του Μαε θα ύψωνότανε μι'ά μέρα εκδικητικό.

Η Άλξιρ πέθανε από την πεύνα, ο Μαε σκοτώθηκε από μι'ά σφαίρα, ο Ζαχαρίας σκοτώθηκε από κροτοῦν άέριο, ή Κατερίνα έμεινε μόνη θαμένη στα έγκατα της γής, ή Μαέντ, ή μόνη πού έζησε, έκλαιγε τους πεθαμένους της, ξανακατέβαινε στα πηγάδια, για να βγάλη το έναμυσο φράγκο την ήμέρα, ενώ ο Στέφανος, ο νικημένος άρχηγός πού του στοίχωναν τη φαντασία οι μελλοντικές διεκδικήσεις, έφρευε ένα χλιαρό άνοιξι'άτικο πρωινό, άκούοντας την υπόκωφη έξόρμησι του καινούργιου κόσμου, πού ή βλάστησίς του θα ξεσπάζε σε λίγο σ' όλόκληρη τη γή.

Από τη στιγμή εκείνη, ή Νανά γινότανε εκδικητή. Πόρνη, πού βλάστησε στον κοινωνικό βόρβορο του προαστείου, χρυσόμυγα πού είχε πετάξει ψηλά από τις βρωμιές του υλοκόσμου, πού την άνέχεται ο κόσμος και την σκεπάζει, έφερνε πάνω στις φτερούγες της το καταστρεπτικό μίσμη. Άνεβαίνοντας ψηλότερα, συντελούσε στην άποσύνθεσι της άριστοκρατίας, δηλητηριάζοντας τους άντρες μόνο με το άγγιγμά της, στο βάθος των μεγάρων, όπου έμπαινε από τα παράθυρα, για να συντελέσει σ' όλόκληρο ένα άσυναίσθητο έργο καταστροφής και θανάτου: το στωϊκό ολοκαύτωμα του Βαντέβρ, τη μελαγχολία του Ρουκαρμόν, πού έτρεχε σίτις θάλασσες της Κίνας, την καταστροφή του Στεϊτέρ, πού κατάνησε να ζή σαν τίμιος άνθρωπος, την ικανοποιημένη ήλιθιότητα του ντε Λα Φαλουάζ και την τραγική κατάρρευσι του Μυφά, και το λευκό πτώμα του Ζώρζ, πού το ξενυχτούσε ο Φίλιππος μόλις βγήκε άπ' τη φυλακή. Μι'ά τέτοια μόλυνσι στον μiasμένο άέρα της έποχής, ενώ κι' ίδια σάπιζε από μαύρη σύφιλι, ενώ κάτω άπ' τα παράθυρά της περνούσε το Παρίσι μεθυ-

σμένο, πού το είχε βρῆ ή τρέλλα του πολέμου και ώρμούσε προς την καταστροφή των πάντων.

Τέλος, ήταν ο Γιάννης Μακάρ, ο εργάτης και ο στρατιώτης, πού είχε ξαναγίνει χωρικός σε άγώνα με τη σκληρή γή, πού πληρώνεται σε κάθε σπυρί του σταριού μ' ένα κόμπο ιδρώτα, σε άγώνα προ πάντος με τον κόσμο της υπαίθρου, πού τραχειά επιθυμία, ή μακρυά και σκληρή κατάκτησι του έδάφους, τον φλόγιζε με την άδιάκοπα έρεθιζόμενη άνάγκη της ιδιοκτησίας. Οι Ρουάν γέρασαν και παραχωρούσαν τα χωράφια τους, όπως θα παραχωρούσαν την σάρκα τους, οι Μπυτώ άναστατώθηκαν, φθάνοντας ως την πατροκτονία, για να επιταχύνουν την κληρονομία ενός χωραφιού. Η Φρανσουάζ, πεισματάρα, πεθαίνει από ένα χτύπημα με το δρεπάνι, δίχως να βγάλη μι'λιά. Όλο αυτό το δράμα των ανθρώπων, πού άπλοι και πρωτόγονοι, μόλις έβγαιναν από την παλιά άγρια κατάστασι, όλος αυτός ο ανθρωπίνος λεκές πάνω στην μεγάλη γή, πού μόνη αυτή μένει άθάνατη, τη μάνα, από την όποία βγάνουμε και στην όποιαν έπιστοφέρουμε, αυτήν πού την αγαποῦν με χρι έγκλήματος, πού αναδημιουργεί διαρκώς τη ζωή για τον άγνωστο σκοπό της, ακόμη και με την αθλιότητα και με την κατάρα των πλασμάτων.

Κι' ήταν ακόμη ο Γιάννης, πού χήρεψε και κατετάγη στο στρατό, μόλις άκούστηκε για πόλεμο, κι' έφερε την ανεξάντλητη έφεδρεία, το κεφάλαιο της καινούργιας νεότης, πού φυλάει ή γή, ο Γιάννης, ο πιό ταπεινός, ο πιό σταθερός στρατιώτης της καταστροφής, συνεπαρμένος στην φοικαλέα και μοιραία μπόρα, πού με την πτώσι του Σεδάν, σαρώνοντας την αυτοκρατορία, άπειλούσε να σαρώση την πατρίδα. Πάντα φρόνιμος, γιωστικός, άτράνταχτος στην έλπίδα του, αγαπώντας μ' άδελφική τρυφερότητα το σύντροφό του Μαυρίκιο, τον ανισόροπο γιό της μπουρζουαζιάς, όλoκαύτωμα προωρισμένο για τον έξιλασμό, κλαίοντας με δάκρυα γεμάτα αίμα, όταν ή άδυσώπητη μοίρα τον διάλεγε τον ίδιο για να σκοτώση το χαλασμένο αυτό μέλος, κι' έπειτα, όταν όλα τέλειωσαν, άρχισαν οι άδιάκοπες καταστροφές, ο φοικαλέος εμφύλιος σπαραγμός, οι χαμένες επαρχίες, τα

δισεκατομμύρια που έπρεπε να πληρωθούν αυτός ξαναπῆρε το δρόμο του, ξαναγυρνώντας στη γῆ που τὸν περίμενε, στη μεγάλη και τραχειά δουλειά για τὴν ἀναδημιουργία μιᾶς ὁλόκληρης Γαλλίας.

Ὁ Πασκάλ σταμάτησε.

Ἡ Κλοτίλδη τοῦ εἶχε περάσει ἕναν ἕναν ὅλους τοὺς φακέλλους, πού τοὺς εἶχε ἀνοίξει, ξεφυλίσσει, ψάξει, διαβάσει, καὶ τοὺς ταξινομοῦσε ἔπειτα στὸ ράφι τὸ ψηλό, στὴ ντουλάπα μέσα.

Εἶχε λαχανιάσει, ἐξαντλημένος ἀπὸ μιὰ τέτοια τρεχάλα, ἀνάμεσα στὴν ζωντανή αὐτὴ ἀνθρωπότητα, ἐνῶ δίχως φωνὴ δίχως κίνηση, ἡ νέα μέσα στὴ παοζάλη τοῦ χειμάρρου αὐτοῦ τῆς ζωῆς, πού ξεχειλοῦσε, περιέμενε πάντα, ἀνέκانه νὰ κρῖνη καὶ νὰ σκεφθῇ.

Ἡ μπόρα ἐξακολουθοῦσε ἔξω σὰ μαγιασμένη. Ἐνα ἀστροπελέκι, εἶχε χτυπήσει κάποιον γειτονικό δέντρο, πού ἔπαυσε μ' ἕνα φοβερό τρανταγμό.

Τὰ κεριά τρεμούλιασαν, ἔτσι ὅπως φύσηξε ὁ ἄέρας.

— «Α! ξαναεἶπε ἐκεῖνος, δείχνοντας τοὺς φακέλλους. Εἶναι αὐτοῦ ἕνας ὁλόκληρος κόσμος, μιὰ κοινωνία, ἕνας πολιτισμός, καὶ ὁλόκληρη ἡ ζωὴ εἶναι αὐτοῦ, ἡ εἰς ἐκδηλώσεις τὶς κακὲς καὶ τὶς καλές, μέσα στὴ φωτιά καὶ στὴ ἐργασία τοῦ μεγάλου χυτηρίου, πού τὰ συνεπαίρνει ὅλα... Ναί! ἡ φαιμελιά μας θὰ μπορούσε σήμερα νὰ χρησιμεύει ὡς παρὰδειγμα στὴ ἐπιστήμη, πού ἡ ἐλπίδα τῆς εἶναι νὰ ὀρίσει μιὰ μέρα μαθηματικῶς τοὺς νόμους τῶν νευρικών παθήσεων καὶ τῶν παθήσεων τοῦ αἵματος, πού ἐκδηλώνονται σὲ μιὰ ράτσα, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ πρώτη πάθηση ὀργανική, καὶ πού καθορίζουν ἀνάλογα μὲ τὸ περιβάλλον, στὸ κάθε ἄτομο τῆς ράτσας αὐτῆς, τὰ συναισθήματα, τὶς ἐπιθυμίες, τὶς φυσικὲς καὶ τὶς ψυχόρμητες, πού τὰ προϊόντα τοὺς ἀποκαλοῦνται ἀρετὲς καὶ κηκίες.

Καὶ εἶναι ἐπίσης ἕνα δοκουμένο ἱστορικό, διηγεῖται τὴν ἐποχὴ τῆς Δευτέρας Αὐτοκρατορίας, τοῦ πραξικοπήματος στὸ Σεδάν, γιατί οἱ δικοὶ μας ξεκίνησαν ἀπ' τὸ λαό, διασκορπίστηκαν σ' ὁλόκληρη τὴ σύγχρονη κοινωνία, εἰσχώρησαν σ' ὅλες τὶς κοινωνικὲς θέσεις, συνεπαρμένοι ἀπ' τὸ ξεχείλισμα τῶν ὀρέξεων, ἀπ' αὐτὴν τὴν ὥθηση,

τὴν κατ' ἐξοχὴν μοντέρνα, αὐτὴν τὴν καμτσικιά, πού ρίχνει στὶς ἀπολαύσεις τὰ κατώτερα στρώματα, βαδίζοντας ἀνάμεσα στὸ κοινωνικό στρώμα.

Τὴ καταγωγὴ σου τὴν εἶπα.

Ξεκινᾷ ἀπ' τὸ Πλασάν, καὶ νᾶμαι πάλι στὸ Πλασάν πού φθάνουμε.

Διέκοψε καὶ πάλι τὴν ὁμιλία του, γιατί μιὰ ὄνειροπόληση τὸν εἶχε κάμει νὰ σιγομιλή.

— Τί τρομαχτικὴ μάζα πού ἀνασκαλίζουμε. Τί περιτέτεις γλυκὲς ἡ τρομαχτικὲς, τί χαρὲς, τί πόνοι, ριχμένοι μὲ τὸ φτιάρι σ' αὐτὴν τὴν τεράστια στίβα τῶν γέλοιότητων!..

Ὑπάρχει αὐτοῦ μέσα καθαρὴ ἱστορία. Ἡ αὐτοκρατορία, πού ἰδρύθηκε στὸ αἶμα, στὴν ἀρχὴ ἀπολαυστικὴ καὶ σκληρὴ ἀνταρσία, ἔπειτα κυλόντας πρὸς μιὰν ἀργὴ ἀποσύνθεση σὲ ἕνα τέτοιο πέλαγος αἶμα πού νὰ κοντεύει νὰ πνίξει τὸ «Ἔθνος ὁλόκληρο... Ὑπάρχουν ἐδῶ κοινωνικὲς μελέτες, τὸ μικρὸ καὶ τὸ μεγάλο ἐμπόριο, ἡ πορνεία, τὸ ἐγκλημα, ἡ γῆ, τὸ χοῖμα, ἡ μουρζουαζία, ὁ λαός, αὐτὸς πού σαπίζει στὶς χαμοκέλες τῶν προαστείων, αὐτὸς πού ἐπαναστατεῖ σὰ μεγάλα βιομηχανικὰ κέντρα, ὅλη αὐτὴ ἡ ὁρμή, ἡ δισοκῶς ἀξανομένη τοῦ υπερετάτου σοσιαλισμοῦ, πού ἐγκιμονεῖ τὸν τοκετὸ ἐνὸς καινούργιου αἰῶνος.

Ὑπάρχουν ἐδῶ ἀπλὲς ἀνθρώπινες μελέτες, σελίδες ἐπιστήθιες, ἱστορίες ἐρωτικῆς, ὁ ἀγὼν τῶν διανοήσεων καὶ τῶν καρδιῶν ἐνάντια στὴν ἀδίκη φύση, ἡ κατάθλιψη ἐκείνων πού κραυγάζουν κάτω ἀπ' τὴ βαρειά δουλειά τους, ἡ κραυγὴ τῆς καλοσύνης πού θυσιάζεται κατανικώντας τὸν πόνο...

Ὑπάρχει φαντασία, τὸ φτερούγισμα τῆς φαντασίας, ἔξω ἀπ' τὴν πραγματικότητα κῆποι ἀπέραντοι ἀνθισμένοι σ' ὅλες τὶς ἐποχές, παραμυθένιες οἰκοδομὲς μὲ τὰ πολύτιμα καὶ λεπτὰ σκαλίσματά τους, θαυμάσια παραμῦθα, πεσμένα ἀπ' τὸν παρὰδεισο, τρυφερόγητες ἰδανικές, πού ξαναβεβαίνουν στὸν οὐρανὸ μέσα σ' ἕνα φιλί...

Ὑπάρχουν ἐδῶ ἀπ' ὅλα, ἀπὸ τὸ καλύτερο ὡς τὸ χειρότερο, ὑπάρχει τὸ χυδαῖο καὶ τὸ ὑπέροχο, λουλούδια, βόρβοροι, ἀναφυλητά, γέλια, ὁ ἴδιος ὁ χείμαρρος τῆς ζωῆς, πού περιλούει ἀδιάκοπα τὴν ἀνθρώ-

πότητα.

Καὶ ξαναπῆρε τὸ γενεαλογικὸ δέντρο, πού εἶχε μείνει στὸ τραπέζι, τὸ ἄπλωσε κι ἄρχισε νὰ τὸ διατρέχει μὲ τὸ δάχτυλό του, ἀπαριθμῶντας τώρα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας πού ἦταν ἀκόμη στὴ ζωὴ.

Ὁ Εὐγένιος Ρουγκόν, ξεπεσμένη μεγαλειότης ἦταν στὴ Βουλὴ, ὁ μάρτυς, ὁ ἀτάραχος ὑπερασπιστὴς τοῦ παλίου κόσμου, πού τὸν εἶχε σαρώσει ἡ καταστροφὴ.

Ὁ Ἀριστείδης Σακκάρ, ἀφοῦ ἔκαμε νέο πετσί, ξαναστεκότανε σὰ πόδια του ὡς δημοκρατικὸς, διευθυντὴς μιᾶς μεγάλης ἐφημερίδος, κερδίζοντας πάλι καινούργια ἑκατομμύρια.

Ἐνῶ ὁ γιός του, ὁ Μάξιμος, ἔτρωγε τὰ εἰσοδήματά του, στὸ μικρὸ του μέγαρο τῆς Λεωφόρου τοῦ Δάσους τῆς Βουλῶνης, πολὺ καθὼς πρέπει καὶ προφυλακτικὸς, ἀπελπισμένος ἀπὸ μιὰν τρομαχτικὴ ἀρρώστεια...

Ὁ ἄλλος τοῦ ὁ γιός, ὁ Βίκτωρ, δὲν εἶχε ξαναφανῇ, περιπλανώμενος στὴ σκιά τοῦ ἐγκλήματος, ἀφοῦ δὲν ἦταν στὸ κάτεργο, ἐγκαταλειμένος ἀπὸ τὸν κόσμο, βαδίζοντας πρὸς τὴν αὐλουμένη λοιμητόμο.

Ἡ Σιδονία Ρουγκόν, πού εἶχε ἐξαφανισθῇ ἀπὸ καιρὸ, κουρασμένη ἀπ' τὰ ἐπαγγέλματα, εἶχε ἀποταρῆχθῇ τώρα στὴ μοναστικὴ αὐστηρότητα, στὴν οἰκία ἐνὸς εἰδος μοναστηριοῦ, ὡς ταμίης τοῦ Ἔργου τῆς Μεταλήψεως, γιὰ νὰ βοηθῇ πρὸς τὸν γάμο, τὶς πόρνες πού ἔγιναν μητέρες.

Ὁ Ὀκτάβιος Μπουρέ, ἰδιοκτήτης τῶν μεγάλων καταστημάτων «Στὴν Εὐτυχία τῶν γυναικῶν» καὶ πού ἡ τεράστια περιουσία του ὅλο καὶ μεγάλωνε. Εἶχε κατὰ τὸ τέλος τοῦ χειμῶνα ἕνα δεύτερο παιδί ἀπὸ τὴ γυναῖκα του Διονυσία Μπέντ, πού τὴ λάτρευε, μ' ὅλο πού εἶχε ἀρχίσει κι' αὐτὸν νὰ τὸν περᾷ λίγο τὸ μυαλό.

Ὁ Ἀββᾶς Μουρέ, ἐφημέριος τὸν Ἀγιο Εὐτρόπο, μέσα σὲ μιὰ περιοχὴ ἀπὸ βάλτους, εἶχε καλογερέψει μαζὶ μὲ τὴν ἀδελφή του τὴν Ποθητὴ, σὲ μιὰ μεγάλη ταπείνωση, ἀρνούμενος κάθε προβιβασμὸ ἀπὸ τὸν ἐπισκοπὸ του, περιμένοντας τὸ θάνατο, ὡς ἅγιος ἀνθρώπος, ἀποσπρώχνοντας τὰ φάρμακα, μ' ὅλο πού ἄρχιζε νὰ γίνεται φυματικὸς.

Ἡ Ἑλένη Μουρέ, ζοῦσε πολὺ εὐτυχισμένη, ὅπως διόλου ἀποτραβηγμένη ἀπ'

τοὺς ἄλλους καὶ πού τὴν λάτρευε ὁ νέος σύζυγός της, στὸ μικρὸ κιτῆμα πού εἶχαν κοντὰ στὴ Μασσαλία, στὴν ἀκρογιαλιά.

Καὶ δὲν εἶχε ἀποκτήσει παιδιὰ ἀπὸ τὸ δεῦτερο γάμο της.

Ἡ Παυλίνα Κενύ, ἦταν πάντα στὸ Μπονβίλλ, στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς Γαλλίας, κατάντικρα στὸν ἀπέραντο ὠκεανὸ μόναζε ἐδῶ καὶ μπρὸς μὲ τὸν μικρὸ Παῦλο, ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ θεῖου Σαντώ, ἀποφασισμένη νὰ μὴν παντρευτῇ, νὰ ἀφοσιωθῇ ὁλόκληρη στὸ γιὸ τοῦ ἐξαδέλφου τῆς Λαζαρου, πού χόρηψε κι' ἔφυγε στὴν Ἀμερικὴ, γιὰ νὰ κάμει περικοπὴ.

Ὁ Στέφανος Λαντιέ, ξανά πίσω στὸ Παρίσι ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀπεργίαν τοῦ Μουτουῦ, εἶχε ἐκτελῇ ἀργότερα στὴν ἐπιανάσταση τῆς Κομμούνας, πού ὑπεράσπισε μὲ ἐνθουσιασμὸ τὶς ἀρχές της.

Τὴν εἶχαν καταδικάσει σὲ θάνατο. ἔπειτα τοῦ ἔδωσαν χάρι καὶ τὸν φυλάκισαν στὸ κάτεργο. ἔτσι πού βρισκίτανε τώρα σὰ καταναστασιακὰ ἔργα τῆς Νουέας.

Λέγανε μάλιστα πὼς ἐκεῖ εἶχε παντρευθῇ ἀμέσως μόλις πῆγε καὶ πὼς εἶχε ἕνα παιδί, δίχως καὶ νὰ ξαίρουν ἂν ἦταν ἀγόρι ἢ κορίτσι.

Τέλος ὁ Γιάννης Μακάρ, πού εἶχε ἀπολυθῇ ἔπειτα ἀπὸ τὴν αἰμοσταγὴ ἐβδομάδα, εἶχεν ἔλθει καὶ ἐγκαταστάθηκε κοντὰ στὸ Πλασάν, στὸ Βαλιόρ, ὅπου εἶχε τὴν τύχη νὰ παντρευτῇ μιὰ γερὴ κοπέλλα, τὴ Μελανία Δαίλ, μοναχονόρη κάποιου ἀρχοντοχωριάτη, πού τοῦ δούλεψε τὰ χωράφια. Καὶ ἡ γυναῖκα του, πού εἶχε μείνει ἐγκυὸς ἀπ' τὸ ἴδιο βράδυ τῶν γάμων της, γέννησε ἕνα παιδί, τὸ Ντάκ, καὶ ἦταν πάλι ἐγκυὸς δύο μηνῶν, σὲ μιὰ περίπτωσι τέτοιας γονιμότητος, πού δὲν ἀφίνει στὶς γυναῖκες τὸν καιρὸ νὰ θυλάσουν τὰ μωρά τους.

— Βέβαια! — εἶπε ἔπειτα ἀπὸ λίγο — Οἱ ράτσες ἐκαυλίζονται. Ὑπάρχει αὐτοῦ μιὰ πραγματικὴ ἐξάντλησι, μιὰ γρήγορη κατάπτωση, ὡς ἂν οἱ δικοὶ μας, στὴ μιανία τους γιὰ τὴν ἀπόλαυσι στὴ λαίμαργη ἱκανοποίησι τῆς ὀρέξεώς τους φλογίστηκαν πάρα πολὺ γρήγορα.

Ὁ Λουίξ πέθανε στὴν κούνια του. Ὁ Ἰάκωβος Λουδοβίκος σχεδὸν ἡλίθιος, πέθανε ἀπὸ μιὰν νευροπάθεια. Ὁ Βίκτωρ ξαναγύρισε στὴν πρωτόγονη κατάστασι, κι ἔ-

τρέχε τώρα ποιός ξαίρει σ' ποιὰ σκοτάδια. 'Ο καυμένος μας δ' Κάρλος, τόσο ωραίος και τόσο αδύναμος. Αυτοί είναι τα τελευταία κλωνιά του δένδρου, αναιμικά και όπου δ' δυνατός χυμός του χοντρού φλοιού δεν μπορεί ν' ανέβη σ' αυτά.

Τὸ σκουλήκι είναι μέσα στον καρπὸ και τὸν κατατρῶει.

Μὰ δὲν πρέπει ποτὲ κανεὶς νὰ ἀπελπίζεται. Οἱ οἰκογένειες εἶναι τὸ αἰώνιο γίγνεσθαι.

Βαστούν πέρα ἀπ' τὸν κοινὸ προπάτορα, ἀνάμεσα στὰ ἀβυθομέτορα στρώματα, στίς ἄλλες ράτσες πὺν ἔζησαν, ἀνεβαίνοντας ἔτσι ὡς τὰ πρωτόπλαστα πλάσματα.

Καὶ θὰ ἀναβλασταίνουν ἀδιάκοπα, θὰ διακλαδώνονται ἐπ' ἄπειρον, στὰ βάθη τῶν γενεῶν πὺν θ' ἀρθοῦν...

Κύττα τὸ δέντρο μας. Δὲν ἔχει παρὰ πέντε γενεές, δὲν ἔχει κἄν τὴ σημασία ἑνὸς χορταριοῦ, ἀνάμεσα στὸ ἀνθρώπινο δάσος, τὸ κολοσσιαῖο καὶ τὸ μαῦρο, ὅπου οἱ λαοὶ εἶναι τὰ μεγάλα αἰωνόβια ἔλατα.

'Ομως, σκέψου τίς τεράστιες ρίζες του πὺν πιάνουν ὅλο τὸ ἔδαφος, σκέψου τὴν διαρκῆ βλάστηση τῶν φύλλων του ψηλά, πὺν ἀνακατεῦνται μὲ τ' ἄλλα φύλλα, τὸ αἰκίνητο πέλαγος τῶν κορυφῶν κάτω ἀπ' τὴν αἰώνια πνοή, πὺν ἔχει τὴν γονιμότητα τῆς ζωῆς.

—'Ε, λοιπόν!

'Η ἐλπίδα εἶναι αὐτοῦ, σὴν καθημερινὴ ἀναδημιουργία τῆς ράτσας, μὲ τὸ καινούργιο αἷμα, πὺν τῆς ἔρχεται ἀπ' ἔξω.

'Ο κάθε γάμος φέρει ἄλλα στοιχεῖα, καλὰ ἢ κακὰ καὶ πὺν ὁ προσορισμὸς τους εἶναι νὰ ἐμποδίζουν ὡς τόσο τὸ μαθηματικὸ καὶ προσοδευτικὸ ἐκφυλισμὸ.

Τὰ ῥήγματα ἐπιδιορθώνονται, αἱ κηλίδες σβύνουν, ἡ υιορτία ἰσορροπία ἐπανακαθίσταται, ἔπειτα ἀπὸ μερικὲς γενεές, καὶ ἀναπηδᾷ πάντα ὁ μέσος ὅρος τοῦ ἀνθρώπου ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ἀόριστη ἀνθρωπότητα, τὴν ἐπίμονη, σὴν μυστηριώδη τηξεργασία, τραβώντας ὁλοένα πρὸς τὸν ἄγνωστο σκοπὸ τῆς.

Σταμάτησε. 'Αναστένανε βαθειά.

—'Α! 'Η οἰκογένειά μας!... Ποιὸς ξαίρει τί θ' ἀπογίνει! Σὲ τί ἴδους πλάσματα θὰ καταλήξῃ ἄραγε

Καὶ ξεακολουθοῦσε, μὴ λογαριάζοντας

πὰ τοὺς ἐπιζώντας, πὺν εἶχε ἀπαριθμήσει, μὴ καὶ τοὺς ταξινόμισε κι' αὐτούς.

'Ομως τὸν εἶχε πιάσει ἡ περιέργεια γιὰ τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα, πὺν ἦταν ἀκόμη σὲ μικρὰ ἡλικία.

Εἶχε γράψει, σ' ἕνα συνάδελφό του τῆς Νουμέας, γιὰ νὰ πάρῃ ἀκριβεῖς πληροφορίες γιὰ τὴ γυναῖκα τοῦ Στεφάνου καὶ τὰ παιδιὰ πὺν θὰ γεννοῦσε αὐτῇ.

Καὶ δὲν ἔπαιρνε ἀπάντηση, καὶ φοβώτανε μήπως, ἀπ' τὴν πλευρὰ ἐκεῖνη τὸ δέντρο ἔμενε ἀτελές.

Ποιὸς ξαίρει ἀπὸ πὺν θὰ ἀναβλάσταινε τὸ γερὸ κλωνάρι!

—Καὶ ὥστόσο, εἶναι τέλει τὸ δέντρο μου!... Εἶναι ὀριστικό! Γιὰ κύτταξε λοιπόν... Σοῦ ἐπαναλαμβάνω, πὺν ἔδω βρίσκονται ὅλες οἱ περιπτώσεις τῆς κληρονομικότητας. Γιὰ νὰ ἀποκρυσταλλώσω τὴ θεωρία μου, δὲ μοῦ χρειάστηκε παρὰ νὰ βασιστῶ σ' αὐτὰ τὰ περιστατικά... Τέλος, ἐκεῖνο πὺν εἶναι ἀξιοθαύμαστο, εἶναι τὸ ὅτι ἀγγίζει κανεὶς μὲ τὸ δάχτυλο, τὸ πὺν πλάσματα γεννημένα ἀπ' τὴν ἴδια ρίζα, μποροῦν νὰ φανοῦν διαφορετικὰ ριζικά, μ' ὅλο πὺν δὲν εἶναι παρὰ λογικὲς μεταβολὲς τῶν κοινῶν προγόνων. 'Ο κορμὸς ἔξηγεῖ τοὺς κλώνους, πὺν κι' αὐτοὶ πάλιν ἔξηγοῦν τὰ φύλλα.

Στὸν πατέρα σου τὸν Σακκάρο, ὅπως τὸ θεῖο σου τὸν Εὐγένειο Ρουγκόν πὺν εἶναι τόσο ἀντίθετοι σὴν ἰδιοσυγκρασία καὶ σὴν ζωὴ, ὑπάρχει ἡ ἴδια ὥθησι, πὺν δημιουργήσε τίς ἀτακτὲς ὁρέξεις τοῦ ἑνὸς ἕως τὴν ὑπεροπτικὴ φιλοδοξία τοῦ ἄλλου. 'Η 'Αγγελική, τὸ ἀγνὸ αὐτὸ κρίνο, γεννιέται ἀπὸ τὴ διεφθαρμένη Σιδονία, σὴν ὥθησι πὺν κάνει τοὺς μυστικιστὲς ἢ τοὺς ἐρωτομανεῖς, ἀναλόγως τοῦ περιβάλλοντος.

Τὰ τρία παιδιὰ τοῦ Μουρέ, ὠθοῦνται ἀπὸ τὴν ἴδια πνοή, πὺν κάνει τὸν ἔξυπνο 'Οκτάβιο ἑκατομμυριοῦχο μὲ τὸ νὰ πουλᾷ κουρέλια, τὸ θρησκο Σέργιο, ἕνα φτωχὸ ἐφημέριο χωριοῦ, τὴν ἡλίθια Ποθητὴ ἕνα ὠραῖο κορίτσι εὐτυχισμένο.

'Ομως, εἶναι ἀκόμη πὺν χτυπητό, τὸ παρὰδεῖγμα μὲ τὰ παιδιὰ τῆς Ζερβαίς.

'Η νεύρωση περνᾷ, καὶ ἡ Νανὰ πουλιέται, ὁ Στέφανος ἐπαναστατεῖ, ὁ 'Ιάκωβος σκοτώνει, ὁ Κλαύδιος ἔχει ἰδιοφυΐα, ἐνῶ ἡ Παυλίνα ἢ πρωτεξαδέλφη τους δίπλα σ'

αὐτοὺς, εἶναι ἡ θριαμβικὴ τιμότητα, αὐτὴ πὺν ἀγωνίζεται καὶ πὺν θυσιάζεται...

'Η κληρονομικότητα, ἡ ἴδια ἡ ζωὴ, εἶναι πὺν γεννᾷ βλάκες, τρελλοὺς, κακούργους καὶ μεγάλους ἀνθρώπους.

Τὰ κύτταρα παθαίνουν ἐκτρώσεις, ἀλλὰ καταλαμβάνουν τὴ θέση τους κι' ἔτσι ἔχουμε ἕναν κατεργάρη ἢ ἕναν ἀνθρώπο μὲ ἰδιοφυΐα ἢ ἕναν ἀπλούστατα τίμιο ἀνθρώπο.

Καὶ ἡ ἀνθρωπότητα κυλᾷ, παρασύροντας τὰ ὅλα.

'Επειτα μὲ ἕνα νέο τράνταγμα πὺν ἄναψε ἡ σκέψι του, ἐξηκολούθησε:

—Καὶ ἡ ζωώδης κατάστασι, τὸ κτῆνος, πὺν ὑποφέρει καὶ πὺν ἀγαπᾷ, πὺν εἶναι τὸ ὁμοίωμα τοῦ ἀνθρώπου, ὅλη αὐτὴ ἡ ἀδελφικὴ μὲ τὰ ζῶα συνοδία, πὺν ζῇ μέσα σὴν ζωὴ μας...Ναί! θὰ ἤθελα νὰ τὴν βάλω σὴν κιβωτό, νὰ τῆς δώσω μιὰ θέση ἀνάμεσα σὴν οἰκογένειά μας, νὰ τὴν δείξω διαρκῶς συγχισμένη μαζί μας, συμπληρώνοντας τὴν ὑπαρξί μας. Γνώρισα γάτες πὺν ἡ παρουσία τους ἀποτελοῦσε τὴ μυστηριώδη γοητεία τοῦ σπιτιοῦ. σκύλους, πὺν τοὺς λάτρευαν, πὺν κλαίγανε τὸ θάνατό τους, τὸ θάνατο πὺν ἄφηνε ἀπαρηγόρητο πόνο σὴν καρδιά.

Γνώρισα κατσίκες, ἀγελάδες, γαῖδάρους μεγάλης σημασίας, πὺν ἡ προσωπικότητα τους ἔπαιζε ἕναν τέτοιο ρόλο, ὥστε νὰ ἔπρεπε νὰ γραφῇ ἡ ἱστορία τους. Καὶ νά! 'Ο δικός μας ὁ χορατατζής, τὸ καυμένο τὸ γέρικο ἄλογο μας, πὺν μᾶς ὑπηρετοῦσε ἐπὶ ἕνα τέταρτο τοῦ αἵωνα, μήπως θαρρεῖς πὺν ἀνακατεψε ἀπὸ τὸ αἷμα του, στὸ δικό μας αἷμα; Κ' ἐμεῖς πάλι, τὸν τοοποποιήσαμε, ὅπως κι' αὐτὸς εἶχε ἐπιδράσει σ' ἐμᾶς. 'Απ' ἔδω κ' ἐμπρὸς ἀνήκει πὰ κι' αὐτὸς σὴν οἰκογένειά μας. Κι' αὐτὸ εἶναι τόσο ἀλήθεια, ὥστε, ὅταν τὸν βλέπω τώρα μισότυφλο, μὲ τὸ μάτι ἀπλανές, μὲ τίς γάμπες πὺν τίς ἔχουν ρημαῖε οἱ ρευματισμοί, τὸν φιλῶ στὰ δύο μάγουλα, σὰν κακομοῖρη συγγενὴ μας γέρο, πὺν ζῇ πὰ εἰς βάρος μου...

'Α! 'Η ζωώδης κατάσταση, τὸ κάθε τι πὺν σέρνεται, τὸ κάθε τι πὺν ὑποφέρει παρακάτω ἀπ' τὸν ἀνθρώπο, τί θέση ἀπέραντης συμπαθείας θὰ ἔπρεπε νὰ τῆς κάνομε σὴν ἱστορία τῆς ζωῆς!

'Ηταν μιὰ τελευταία κραυγή, ὅπου ὁ

Πασκάλ ἔρριξε τὸν ἐνθουσιασμὸ τῆς τρυφερότητας του γιὰ τὸ ζωντανὸ πλάσμα.

Εἶχε σιγὰ σιγὰ ἐρεθιστῇ, κ' ἐφθασε ὡς τὴν ὁμολογία τῆς πίστεως του, σὴν ἀδιάκοπη καὶ θριαμβικὴ ἐργασία τῆς ζωντανῆς φύσης.

Καὶ ἡ Κλοτίλδη, πὺν ὡς τὴ στιγμή ἐκεῖνη δὲν εἶχε μιλήσει, πανιασμένη ἀπ' τὴν κατάρρευση τόσων περιστατικῶν, πὺν πέφταν ἐπάνω τῆς, ἀνοιξε ἐπὶ τέλους τὸ στόμα τῆς γιὰ νὰ ρωτήσῃ:

—'Ε, λοιπόν, μαίτρε!.. Κι' ἐγὼ τί εἶμαι μέσα σ' ὅλα αὐτὰ;

Εἶχε ἀκουμπήσει τὰ δάχτυλά τῆς τὰ λεπτὰ πάνω στὸ φύλλο τοῦ δέντρου, ὅπου ἔβλεπε γραμμένο τὸ νομὸ τῆς.

Εκεῖνος προσπερνοῦσε πάντα τὸ φύλλο αὐτό. Αὐτὴ ἐπέμενε.

—Ναί! 'Εγὼ τ εἶμαι λοιπόν: Γιατὶ δὲ μοῦ διάβασες τὸ φάκελλό μου;

Γιὰ μιὰ στιγμή, ἔμεινε βουβός, σὰν νὰ τὸν ξάφνιζε αὐτὴ ἡ ἐρώτησι.

—Γιατί;.. Μά... γιὰ τίποτα!.. 'Αλήθεια. Δὲν ἔχω νὰ σοῦ κρύψω τίποτα' βλέπεις τί εἶναι γραμμένο αὐτοῦ; «Κλοτίλδη. Γεννήθηκε στὰ 1847. 'Επιλογή τῆς μητέρας. Κληρονομικότης κατ' ἐπιστροφὴν, μὲ ἐπικράτησι φυσικὴ καὶ ἠθικὴ τῶν χαρακτήρων τοῦ παπποῦ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς μητέρας...». Τίποτα δὲν εἶναι πὺν σάφες. 'Η μητέρα σου ὑπερέσχευσε σὲ σένα. 'Εχεις μιὰ καλὴ ὁρεξη, καὶ ἐπίσης καὶ πολλὴν ἀπὸ τὴν φιλοφροσύνη τῆς, ἀπὸ τὴν νοχέλειά τῆς καὶ κάποτε ἀπὸ τὴν ὑποταγή τῆς. Ναί! Εἶσαι πολὺ γυναῖκα, ὅπως ἐκεῖνη, δίχως καλὰ καλὰ νὰ τὸ ξαίρης ἡ ἴδια. Θέλω νὰ πῶ, πὺν σ' ἀρδεύει νὰ σ' ἀγαποῦν.

'Εξ ἄλλου ἡ μητέρα σου, διάβαζε πολὺ μυθιστορήματα, ἦταν μιὰ ὀνειροπόλα πὺν τῆς ἄρεσε νὰ μὲν μέρες ὁλόκληρες ξαπλωμένη Τρελλαινότανε ν' ἀκούῃ παραμῦθια, ἔβαζε νὰ τῆς ρίχνουν χαρτιά, ρωτοῦσε τίς ὑπιοβάτιδες. Καὶ πιστευὰ πάντα ἐγὼ πὺν ἡ κλίσι σου πρὸς τὸ μυστήριον, ἡ ἀνησυχία σου γιὰ τὸ ἄγνωστο, προσερχότανε ἀπ' αὐτοῦ... 'Ομως, ἐκεῖνο πὺν ἀποτελεῖσας τὴ δική σου διάπλαση, βάζοντας μέσα σου ἕνα διαδισμὸ, εἶναι ἡ ἐπιρροή τοῦ παπποῦ σου, τοῦ ταγματάρχου Σικαρτό. Τὸν ἐγνώρισα. Δὲν ἦταν ἀετός, μὰ εἶχε τοῦλάχιστο ντόμπρο χα-

ρακτῆρα καὶ ἐνεργητικότητα. Δίχως αὐτόν, εἰλικρινέστατα, θαρρῶ πῶς δὲν θ' ἄξιζες μεγάλη ἀνάγκη, γιατί οἱ ἄλλες ἐπιρροές, δὲν εἶναι καθόλου καλές. Αὐτὸς σοὺ ἔδωσε τὸ καλλίτερο μέρος τοῦ εἶναι σου, τὸ θάρρος γιὰ τὸν ἀγῶνα, τὴν ὑπερηφάνεια καὶ τὴν εἰλικρίνεια.

Τὸν εἶχε ἀκούσει μὲ προσοχή, ἔκανε ἕνα ἀνάλαφρο κίνημα τοῦ κεφαλιοῦ γιὰ νὰ πῇ πῶς ἔτσι ἦταν, πῶς δὲν τὴν πλήγωνε διόλου, παρὰ τὸ μικρὸ ρίγος τοῦ πόνου, ποὺ τῆς προκαλέσαν μερικὲς λεπτομέρειες, σχετικά μὲ τὴν μητέρα της καὶ τῆς ἔδωσαν μιὰ ἀνατριχίλα στὰ χεῖλη.

— "Ε λοιπόν! — ξαναεἶπε. — Καὶ σύ, μαίτρο;

Τούτη τὴ φορὰ, ἐκεῖνος δὲν ἀμφιταλαντεύθηκε. Ξεφώνησε:

— "Ω! ἐγώ! Τί ἀνάγκη νὰ μιλήσουμε γιὰ μένα. Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ τὴν οἰκογένεια!... Βλέπεις καλὰ τί εἶναι γραμμένο ἐκεῖ, «Πασκάλ! Γεννημένος στὰ 1813.» Εμφυτο. Συνδυασμὸς ὅπου συγχίζονται οἱ φυσικοὶ καὶ ἠθικοὶ χαρακτῆρες τῶν γονέων, δίχως νὰ φαίνεται ὅτι μένει τίποτα ἀπ' αὐτοὺς στὸ νέο πλάσμα...»

Ἡ μητέρα μου μοῦ τὸ ἔχει ἐπαναλάβει ἀρκετὰ συχνά, πῶς ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπ' τὴν οἰκογένεια, καὶ πῶς δὲν ξαίρει ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι!

Καὶ ἦτανε σὰ μιὰ ἀνακουφιστικὴ κραυγὴ, σὰν ἕνα εἶδος ἀθελῆ χαρὰ.

— "Ας εἶναι! Ὁ λαὸς δὲ λαθεύει. Ἀκουσες ποτὲ νὰ μὲ φωνάζουν στὴν πόλη Πασκάλ Ρουγκόν; Ὁχι! Ὁ κόσμος, ἔλεγε πάντα ὁ γιατρὸς Πασκάλ!.. ἀπλούστατα.

Εἶναι γιατί ἐγὼ ξεχωρίζω... Καὶ δὲν εἶναι ἴσως διόλου τρυφερὸ αὐτὸ ποὺ λέω, ἀλλὰ εἶμαι κατ' ἐργασίαν. Εἶναι γιατί ξεχωρίζω ἐγώ... Ὅσο καὶ ἂν τοὺς ἀγαπῶ αὐτούς, ἡ καρδιά μου ὡς τόσο ἀγάλλεται ὅταν ξαίρω πῶς δὲν ἔχω τίποτα τὸ κοινὸ μαζὺ τους. Νὰ μὴν εἶμαι τέτοιος, νὰ μὴν εἶμαι, θεέ μου... Εἶμαι μιὰ πνοή, καθαρὸς ἀέρας, κι' αὐτὸ μοῦ δίνει θάρρος νὰ τοὺς ἔχω ὅλους ἐδῶ μέσα στοὺς φακέλλους, καὶ νὰ μοῦ μένῃ ἀκόμα θάρρος γιὰ νὰ ζῶ!

Ἐπιτέλους σῶπασε, κ' ἐγινε σιγή.

Ἡ βροχή εἶχε πάψει, ἡ μπόρα περνοῦσε, ἀκουγότανε ἀστραπόβροντα ὅλο καὶ πιὸ μακρυνά.

— "Α! Εἶπε ἀπλούστατα ἡ Κλοτίλδη, μὲ μιὰ μεγάλη κουρασμένη χειρονομία. Τί θὰ γίνουμε;

Τὸ εἶχε φωνάξει μὲ ἀγωνία αὐτὸ, μιὰ νύχτα ἐκεῖ ἔξω στὸν κάμπο.

Ἡ ζωὴ ἦταν ἀπαίσιος! Πῶς μπορούσε νὰ τὴ ζήσει κανεὶς, εὐτυχισμένος καὶ ἡσυχος;

Ἦταν μιὰ φοβερὴ ἀναλαμπὴ αὐτὸ ποὺ ἔρχετο ἢ ἐπιστήμη πάνω στὴν ἀνθρωπότητα; Ἡ ἀνάλυση ἔφθασε σὲ ὅλες τὶς ἀνθρώπινες πηγές, γιὰ νὰ ξεσκεπάσῃ τὴν φρίκη τους.

Καὶ νὰ τοὺς αὐτὸς, μιλοῦσε ἀκόμη πιὸ ὠμά, καὶ τῆς μεγάλωνε τὴ ναυτία, ποὺ εἶχε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ γιὰ τὰ ἀντικείμενα, ρίχνοντας τὴν ἴδια του τὴν οἰκογένεια ὁλόγυμνη στὸ μάρμαρο τοῦ ἀνατομείου.

Ὁ βορβορώδης χεῖμαρος εἶχε κυλήσει μπροστά της ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν ὥρες καὶ ἦταν γι' αὐτὴν ἡ χειρότερη ἀποκάλυψις, ἡ ἀπότομη καὶ τομερὴ ἀλήθεια γιὰ τοὺς δικούς της γιὰ τὰ ἀγαπημένα πλάσματα, γιὰ κείνους ποὺ ὤφειλε νὰ ἀγαπᾷ, γιὰ τὸν πατέρα της, ποὺ μεγάλωσε μέσα στὰ ἐγκλήματα τοῦ χροῦματος, γιὰ τὸν ἀδελφὸ της τὸν αἰμομίκτη γιὰ τὴν γιαγιά της τὴν ἀσυνείδητη, σκαπασμένη μὲ τὸ αἷμα τοῦ δικαίου, γιὰ τοὺς ἄλλους ποὺ ἦταν ἄλλοι τους σχεδὸν σάπιοι, μπεκοῦδες, βιτσιόζοι, φρονιμάδες, ἡ τερατώδης ἀνθηστὶ τοῦ ἀνθρωπίνου δέντρου.

Τὸ χτύπημα ἦταν τόσο βάνασο, ὥστε νὰ μὴν μποοῖ νὰ ξεγελαστῇ. μέσα στὴ κατὰπληξη, σὰν ἔμαθε τόσο ἀπότομα ὁλόκληρη τὴ ζωή.

Καὶ ὡς τόσο, τὸ μάθημα αὐτὸ ἦταν σὰν ἀθῶο, στὴν ἴδια του τὴ βιαιότητα, γιατί περιεῖχε κάτι, τὸ μεγάλο καὶ τὸ καλὸ, μιὰ πνοὴ ἀνθρωπισμοῦ βαθειά, ποὺ τὴν εἶχε συνεπάρει ὁλόκληρη.

Τίποτε τὸ κακὸ δὲν τῆς εἶχε ἔλθῃ.

Ἐνοιωσε πῶς τὴν καμτσίκωνε ἕνα τραχὺ ναυτικὸ χέρι, ὁ ἄνεμος τῶν τρικυμιῶν, ἀπ' ὅπου βγαίνει κανεὶς μὲ τὸ στῆθος φαρδὺ καὶ γεμάτο ὑγεία.

Τῆς τὰ εἶχε πεῖ ὅλα, μιλῶντας ἐλευθερία γιὰ τὴν μητέρα της τὴν ἴδια, ἔξακολουθώντας νὰ τηρῇ ἀπέναντί της, τὴν καθὼς πρέπει στάσι τοῦ ἐπιστήμονα ποὺ δὲν κρίνει τὰ γεγονότα.

Νὰ τὰ λέη ὅλα, γιὰ νὰ τὰ μάθῃ ὅλα,

νὰ τὴν γιατρεῖται...

Δὲν ἦταν αὐτὴ ἡ κραυγὴ ποὺ εἶχε φωνάξει μέσα στὴν ὥραϊαν ἐκείνη θερινὴ νύχτα;

Καὶ μέσα στὴν ὑπερβολὴ τοῦ ὅτι τῆς ἐμάθαινε, τὴν ἔνε κλονισμένη, ἀποτυφλωμένη ἀπὸ τὸ πάρα πολὺ ζωηρὸ ἐκεῖνο φῶς, μὰ καταλαβαίνοντά τον ἐπιτελους, καὶ ὁμολογώντας, πῶς κρατοῦσε αὐτοῦ μέσα, ἕνα τεράστιο ἔργο.

Παρ' ὅλα αὐτά, ἦταν μιὰ κραυγὴ ὑγείας καὶ ἐλπίδας γιὰ τὸ μέλλον.

Μιλοῦσε αὐτὸς ὡς εὐεργέτης ποὺ ἀπ' τὴ στιγμήν ὅπου ἡ κληρονομικότητα ἔκαμε τὸν κόσμο, ἤθελε αὐτὸς νὰ ἀποκουσταλλῶσιν τοὺς νόμους, γιὰ νὰ κατεθύνῃ τὴν κληρονομικότητα αὐτὴν, καὶ νὰ ἀναδημιουργήσῃ ἕναν κόσμον εὐτυχισμένο.

Ἐπειτα! Τάχα δὲν ὑπῆρχε παρὰ μόνον βόρβορος, μέσα σ' αὐτὸ τὸ ποτάμι ποὺ ἀνοίγε τὸ φράγμα του; Τί χρυσάφι περνοῦσε ἀνακατεμένο μὲ τὰ χορτάρια, καὶ μὲ τὰ λουλούδια τῆς ἀκτῆς;

Ἐξ ἄλλου, μὴ δὲν ἦταν τέτοια ἡ ζωή!

Δὲν ὁ ἀρχὶ ἀπόλυτο κακὸ. Ποτὲ ἕνας ἀνθρώπος δὲν εἶναι κακὸς γιὰ ὅλον τὸν κόσμο. Κάνει πάντα τὴν εὐτυχία κάποιου. Ἐτσι ποὺ ἂν δὲν κοιτάζει κανεὶς μονόπλευρα, θὰ δῇ τὴν ὀφελιμότητα τοῦ κάθε πλάσματος.

Ἐκεῖνο ποὺ πιστεύουν σ' ἕνα θεό, πρέπει νὰ ὁμολογοῦν πῶς ἂν ὁ θεὸς τους δὲν ρίχνῃ ἀστροφὴν λέει πάνω στοὺς κακοὺς, εἶναι γιατί βλέπῃ τὸ συνολικὸ βῆμα τοῦ ἔργου του καὶ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ κατέβῃ στὴ λεπτομέρεια.

Ἡ ἐγασία ποὺ τελειώνει ξαναρχινᾷ, τὸ σύνολο τῶν ζωντανῶν παραμένει ὡς τόσο ἀξιοθαύμαστο στὸ θάρρος καὶ στὴν προσπάθειά του.

Καὶ ὁ ἔρωτας τῆς ζωῆς τὰ παρασύρει ὅλα. Ἡ γιγαντιαία αὐτὴ ἐργασία τῶν ἀνθρώπων ἢ ἐπιμονὴ τους αὐτὴ στὴ ζωὴ εἶναι ἡ ἀφῆση τῶν ἀμαρτιῶν τους καὶ ὁ λυτρωμὸς τους.

Τότε ἀπὸ πολὺ ψηλά, τὸ βλέμμα δὲν ἔβλεπε πιά, παρὰ τὴν συνεχῆ αὐτὴ πάλῃ καὶ πολὺ ἀγαθὸ, μ' ὅλο ποὺ ὑπῆρχε καὶ πολὺ κακὸ ἔτσι, ἔμπαινε κανεὶς μέσα στὴν παγκόσμια ἐπιείκεια, συγχωροῦσε καὶ δὲν ἐνοιωθε πιά παρὰ τὸν ἀπέραντο οἶκτο καὶ

ἕνα φλογερὸ ἔλεος.

Ἀσφαλῶς, αὐτοῦ ἦταν τὸ λιμάνι, περιμένοντας ἐκεῖνους, ποὺ εἶχαν χάσει τὴν πίστη στὰ δόγματα, ποὺ ἤθελαν νὰ καταλάβουν τὸ γιατί ζοῦν, μέσα στὴν φαινομενικὴν ἀτιμία τοῦ κόσμου.

Πρέπει νὰ ζῇ κανεὶς, γιὰ τὴν προσπάθεια ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ζωή, γιὰ νὰ φέσῃ τὸ λιθόρι του στὸ μακρυνὸ καὶ μυστηριώδες κτίριο, ποὺ ἀνοικοδομεῖται, καὶ ἡ μόνη δυνατὴ εἰρήνη πάνω σ' αὐτὴν τὴ νῆ βρίσκεται στὴ χαρὰ αὐτῆς τῆς προσπάθειας.

Μιὰ ἀκόμη ὥρα πέρασε ἔτσι.

Ἡ νύχτα ὁλόκληρη εἶχε περάσει σ' αὐτὸ τὸ φοβερὸ μάθημα τῆς ζωῆς, δίχως οὔτε ὁ Πασκάλ, οὔτε ἡ Κλοτίλδη νὰ ἔχουν συναίσθηση γιὰ τὸν τόπο ὅπου βρισκόντανε, οὔτε γιὰ τὸ χρόνον ποὺ περνοῦσε.

Κι' αὐτὸς, μὲ τὴν ὑπερκόπωσή του, ἀπὸ μερικὲς ἐβδομάδες, ἔξαντλημένος ἀπὸ τὴ ζωή, ποὺ ζοῦσε μέσα σὲ ὑποψίες καὶ σὲ θλίψεις εἶχε ἕνα νευρικὸ ρίγος, σὰν σ' ἕνα ἀπότομο ξύπνημα.

Νά! Τὰ ξαίρεις ὅλα. Νοιώθεις τὴν καρδιά σου πλημυρισμένη ἀπ' ἀλήθεια, γεμάτη συγγνώμη καὶ ἐλπίδα!... Εἶσαι μαζί μου;

Ἀλλά, κάτω ἀπ' τὸ δυνατό ἠθικὸ χτύπημα ποὺ εἶχε νοιώσει, ἀνατριχίαζε κ' ἡ ἴδια, δίχως νὰ μπορῇ νὰ ξαναπάρῃ πίσω τὸν ἑαυτὸ της.

Γινότανε μέσα της τέτοια κατάρρευση ἀπὸ παλιὰς πεποιθήσεις, τέτοια ἐξέλιξη πρὸς ἕνα κινούμενο κόσμο, ὥστε νὰ μὴν τολμᾷ οὔτε ἡ ἴδια νὰ ἀναρωτηθῇ καὶ νὰ συμπεράνῃ.

Ἐνοιωθε νὰ τὴν συνεπαίρῃ ἀπ' ἐδῶ κ' ἐμπρὸς ἢ παντοδυναμία τῆς ἀλήθειας. Τὴν ἀλήθεια αὐτὴ τὴν ὑφίστατο, μὰ δὲν εἶχε πεισθῇ:

— Μαίτρο! — ἐφέλλισε — Μαίτρο!.. Κι' ἐμειναν μιὰ στιγμή, ὁ ἕνας κατάντικρα στὸν ἄλλο. Κυτταζόντανε κατὰματα. Ἡ μέρα ἄρχε. Μιὰ ὁλοκάθαρη κραυγὴ, στὸ βάθος τοῦ καθαροῦ οὐρανοῦ, ποὺ τὸν εἶχε ξεπλύνει ἡ μπόρα. Κανένα σύννεφο δὲν κηλίδωνε πιά τὸ χλωμὸ γαλάζιο ποὺ χρύλιζε.

Ὅλο τὸ χιροῦμένο ξύπνημα τῆς ἐξοχῆς, ποὺ ἦταν βορμένη, ἔμπαινε ἀπ' τὸ παράθυρο καὶ τὰ κερία ποὺ ἔλυναν, χλώμιαζαν ὅσο προχωροῦσε ἡ μέρα.

—'Αποκρίσου! Θέλεις ακόμη να τὰ καταστρέψης όλα; Να τὰ κάψης όλα αυτά; Εἶσαι μαζί μου; 'Ολόκληρη μαζί μου;

Τὴν στιγμήν ἐκείνη, νόμισε αὐτός, πὼς θὰ τοῦ ριχνότανε στὸ λαιμό του, κλαίοντας. Μιὰ ξαφνικὴ ὁρμὴ λὲς καὶ τὴν ἐσπρωχνε. Ὅμως εἶδαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο τους, πὼς ἦσαν μισόγυμνοι. Ἐκείνη, ποὺ δὲν τὸ εἶχε παρατηρήσει ὡς τὴ στιγμή, ἀντιλήφθηκε ὅτι ἦταν μὲ ἅπλο μεσοφόρι, μὲ γυμνὰ μπράτσα, μὲ γυμνοὺς ὤμους, ποὺ τοὺς σκέπαζαν μόλις οἱ τρελλὲς μποῦκλες ἀπ' τὰ λυμένα μαλλιά της.

Καὶ κεῖ, κοντὰ στὴν ἀριστερὴ μασχάλῃ ὅταν χαμήλωσε τὸ βλέμμα της, ξαναβρῆκε τὶς λίγες σταγόνες τὸ αἷμα, τὶς τσαγκρουνιές, ποὺ τῆς εἶχε κάμει στὴν πάλῃ γιὰ νὰ τὴ δαμάσῃ, μέσα στὸ βάνουσο ἐκεῖνο ἀγκάλιασμα. Ἐνοιωσε τότε μέσα της μίαν περιέργη σύγχυση, μιὰ βεβαιότητα πὼς κόντευε πιά νὰ νικηθῇ, ὡς ἂν μὲ τὸ ἀγκάλιασμα ἐκεῖνο νὰ εἶχε γίνῃ κυρίαρχός της σὲ όλα καὶ γιὰ πάντα.

Ἡ συναίσθηση αὐτὴ ἐξακολουθοῦσε. Τὴν εἶχε κυριευμένη, τὴν παρέσυρε πέρα ἀπ' τὴ θέλησή της. Καὶ ἐννοιωθε τὴν ἀκατανίκητη ἀνάγκη νὰ δοθῇ.

Ξαφνικὰ ἡ Κλοτίλδῃ ἀνασηκώθηκε, θέλοντας νὰ σκεφθῇ. Εἶχε στρέψει τὰ γυμνά της μπράτσα πάνω στὰ γυμνά της στήθεα. Ὅλο τὸ αἷμα της ἀνέβηκε στὴν ἐπιδερμίδα της, σὰν νὰ κοκκίνιζε ντροπαλὰ ὁλόκληρη.

Κι' ἄρχισε νὰ τρέχῃ μὲ τὴ θεσπέσια σβελλοσύνη τῆς λεπτῆς σιλουέττας της.

—Μαίτο! Μαίτο! Ἀφισέ με...Θὰ δῶ...

Ἀνάλαφρη, παρθένα στὴν ἀνησυχία της, εἶχε καταφύγει, ὅπως ἄλλη φορὰ, στὸ βάθος τοῦ δωματίου της. Τὴν ἄκουσε ποὺ κλειδωνότανε, γυρίζοντας δυὸ φορές τὸ κλειδί. Ἐμείνε μόνος κι' ἀναρωτιότανε, κυριευμένος ξαφνικὰ ἀπὸ ἀπογοήτευση καὶ ἀπεραντὴ θλίψη, ἂν εἶχε δίκιο νὰ τὰ πῇ όλα, ἂν ἡ ἀλήθεια θὰ καρποφοροῦσε μέσα στὸ λατρευτὸ ἐκεῖνο πλάσμα, κι' ἂν θὰ ὠρίμαζε μιὰ μέρα σ' ἕνα θέρος εὐτυχίας.

VI

Οἱ μέρες περνοῦσαν.

Ὁ Ὀκτώβριος ἦταν στὶς ἀρχὲς ὑπέροχος, ἕνα φλογερὸ φθινόπωρο, ἕνα ξεστῶτό πάθος τοῦ καλοκαιριοῦ στὴν πλατειὰ ὠριμότητά του, δίχως ἕνα σύννεφο στὸν οὐρανό.

Ἐπειτα ὁ καιρὸς χάλασε, φύσηξαν φοβεροὶ ἄνεμοι, μιὰ τελευταία μπόρα ἀναστάτωσε τὶς πλαγιές. Καὶ στὸ σκυθρωπὸ σπῆτι στὴ Σουλειάδα, ἡ ἀναμονὴ τὸν χειμῶνα λὲς καὶ σκορποῦσε μιὰ ἀνείπωτη θλίψη.

Ἦταν πάλι μιὰ νέα κόλασι.

Μεταξὺ τοῦ Πασκάλ καὶ τῆς Κλοτίλδης δὲν γίνονταν τώρα ζωηροὶ καυγάδες. Οἱ πόρτες δὲν χτυποῦσαν, τὰ ξεφωνητὰ δὲν ἀνάγκαζαν τὴ Μαρτίνη, ν' ἀνεβαίνει τρεχάτη κάθε ὥρα.

Τώρα μόλις μιλιόντανε ἀναμεταξύ τους. Καὶ δὲν πρόφεραν οὔτε λέξι γιὰ τὴ σκηνὴ τῆς νύχτας.

Ἐκεῖνος ἀπὸ μιὰ ἀνεξήγητη τύχη, ἀπὸ μιὰ περιέργη αἰδῶ, ποὺ δὲ τὴν συναισθανότανε, δὲν ἤθελε νὰ ξαναρχίσῃ τὴ συνομιλία καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπάντησι ποὺ περίμενε.

Ἐκείνη, ἔπειτα ἀπ' τὸ μεγάλο ἠθικὸ χτύπημα ποὺ τὴν μετέβαλλε ὁλόκληρη, συλλογιζότανε ἀκόμη, ἀμφιταλαντευότανε, ἀγωνιζότανε, ἀπομακρύνοντας τὴ λύση, γιὰ νὰ μὴ δοθῇ ἡ ἴδια, μέσα στὴ ψυχόρμητη ἀνταρσία της...

Καὶ ἡ παρεξήγηση χειροτέρευε, μέσα στὴ μεγάλη ἀπεγνωσμένη σιγὴ τοῦ ἄθλιου σπιτικοῦ, ὅπου δὲν ὑπῆρχε πιά εὐτυχία.

Ἦταν γιὰ τὸν Πασκάλ μιὰ ἐποχὴ ὅπου ὑπόφερε σκληρὰ, δίχως νὰ παραπονιέται.

Ἡ φαινομενικὴ αὐτὴ εἰρήνη δὲν τοὺς καθυσύχαζε. Ἀπεναντίας μάλιστα. Ἐκεῖνος εἶχε τὶς βαρεῖες ὑπόνοιές του, μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι ἐξακολουθοῦσαν οἱ ἐνέδρες, καὶ ὅτι ἂν φαινομενικὰ τὸν ἄφισαν ἥουχο, αὐτὸ τὸ ἔκαμαν γιὰ νὰ μποροῦν νὰ μηχανορραφοῦν στὴ σκιά τὶς πιὸ σκοτεινὲς συνομοσίες. Οἱ ἀνησυχίες τους ὅλο καὶ μεγάλωναν.

Περίμενε νὰ δῇ καμμιά μεγάλη καταστροφὴ τῆς Σουλειάδας ὁλόκληρης, γιὰ νὰ καταστραφοῦν μαζί μ' αὐτὴν καὶ τὰ χαρτιά του. Τοῦ εἶχε καταντήσῃ μανία ἡ φανταστικὴ αὐτὴ καταδίωξι, ἔτσι ποὺ τὸ βράδυ πλάγιαζε τώρα μὲ πυρετό. Συχνὰ ἀνατρίχιαζε καὶ γυρνοῦσε ἀπότομα, πιστεύοντας πὼς θὰ τσάκωνε πίσω ἀπ' τὴν πλάτη του τὸν ἐχθρό, ἔτοιμο γιὰ νέα προδοσία.

Ἄλλη φορὰ πάλι, κυριευμένος ἀπὸ ὑποψίες, ἔστηνε καρτέρι, ὥρες ὁλόκληρες πίσω ἀπ' τὰ πατζούρια ἢ ἀκόμη κρυμμένος στὸ διάδρομο. Ὅμως οὔτε ψυχὴ δὲν κουνιό-

ταν καὶ δὲν ἄκουε παρὰ τὸ βίαιο χτύπο στὰ μελίγγια του.

Τὰ εἶχε ὅλως διόλου χαμένα. Δὲν πλάγιαζε, παρὰ μόνον ἀφοῦ ἔφερνε γύρω όλα τὰ κατατόπια, δὲν τὸν ἐπαιρνε ὕπνος καὶ ἀναπνοῦσε στὸν παραμικρὸ κρότο, λαχανιασμένος, ἔτοιμος νὰ ὑπερασπιστῇ.

Καὶ κεῖνο ποὺ αὖξανε τὸν πόνο τοῦ Πασκάλ, ἦταν ἡ διαρκὴς σκέψι, ὅλο καὶ πιὸ ἔμμοινη, ὅτι δηλαδὴ ἡ πληγὴ τοῦ εἶχε γίνῃ ἀπ' τὸ μόνον πλάσμα ποὺ ἀγαποῦσε στὸν κόσμον, ἀπ' αὐτὴν τὴ λατρευτὴ Κλοτίλδῃ, ποὺ τὴν ἔβλεπε νὰ μεστῶνῃ σὲ ὁμορφιά καὶ σὲ γοητεία ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια τώρα, καὶ ποὺ ἡ ζωὴ της, ὡς τότε, ἄνοιξε καὶ μύρωνε τὴ δική του τὴ ζωὴ.

Ἡ ζωὴ του ὁλόκληρη ἐξ ἄλλου, δὲν εἶχε ἄλλην ἐξήγηση παρὰ μόνον ὅτι τὸν εἶχε κατακτήσει αὐτὸ τὸ παιδί, ποὺ εἶχε εἰσχωρήσῃ στὴν ἀγάπη του ἀκόμη μικρὸ καὶ ποὺ μεγαλώνοντας τοῦ εἶχε σιγὰ σιγὰ ὅλη τὴ θέση τῆς καρδιάς του.

Ἀπὸ τότε ποὺ εἶχε ἐγκατασταθῇ ὀριστικὰ στὸ Πλασσάν, ζοῦσε μιὰν ἀσκητικὴ ὅλως διόλου ζωὴ, ξεμοναχιασμένος ἀνάμεσα στὰ βιβλία του καὶ μακρὰ ἀπ' τὶς γυναικες.

Δὲν ἦταν γνωστό, παρὰ μόνον ἐκεῖνο τὸ πάθος του γιὰ τὴν κυρία, ποὺ εἶχε πεθάνει καὶ ποὺ δὲν τῆς εἶχε φιλήσῃ κἂν τὰ δάχτυλα.

Βέβαια, ἔκανε κάποτε ταξείδια στὴ Μασαλία καὶ ξενοκοιμότανε. Ὅμως αὐτὲς ἦταν ἀπότομες δραπετεύσεις μὲ τὶς πρῶτες τυχὸν γυναῖκες καὶ δίχως κανένα ἐπακόλουθο.

Δὲν εἶχε ζήσει διόλου ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀποψη. Φύλαγε μέσα του ὁλόκληρο ἀπόθεμα ἀνδρικότητος, ποὺ τὸ κῆμα τοὺς οὐρλιαζε αὐτὴν τὴ στιγμή, ὅπου τὸν ἀπειλοῦσαν τὰ προσεχῇ γεροντάματά του.

Θὰ τὸν ἐπiane πάθος, ἔστω καὶ γιὰ κάποιο ζῶο, γιὰ ἕνα σκύλο, ἂς πούμε, ποὺ θὰ τὸν εἶχε μαζέψει ἀπ' τοὺς δρόμους καὶ ποὺ θὰ τοῦ γλυφε τὰ χέρια.

Κι' ἦταν αὐτὴ ἡ Κλοτίλδῃ, ποὺ τὴν εἶχε ἀγαπήσει, αὐτὴ ἡ κορούλα ποὺ εἶχε γίνῃ ξαφνικὰ γυναῖκα λαχταριστὴ, ποὺ τὸν εἶχε κατακτήσει καὶ ποὺ τὸν βασάνιζε, ὄντας ἔτσι ἐχθρὰ του.

Ὁ Πασκάλ, ποὺ ἦταν τόσο εὐθυμος, τόσο

καλός, κατάντησε τότε σὲ μιὰ κακοκεφία καὶ σὲ σκληρότητα ἀνυπόφορη. Θύμωνε μὲ τὸ παραμικρὸ, μὲ τὸ τίποτα κακομεταχειριζότανε τὴν κατάπληκτη Μαρτίνη, ποὺ ὕψωνε ἐπάνω του ὑποταχτικὰ βλέμματα δαρμένου ζώου.

Ἀπ' τὸ πρωῒ ὡς τὸ βράδυ περιέφερε τὴν ἀπελπισία του μέσα στὸ ἀνάστατο σπῆτι, μὲ τέτοια κακιὰ ὄψη, ὥστε δὲν τολμοῦσαν νὰ τοῦ ποῦν οὔτε λέξη.

Δὲν ἐβγαίνει πιά ποτὲ μαζί μὲ τὴν Κλοτίλδῃ καὶ πηγαινε ὁλομόναχος στὶς ἐπισκέψεις του.

Κι' ἔτσι, ξαναγύρισε ἕνα ἀπόγεμα, ταραγμένος ἀπὸ κάποιο δυστύχημα, ἔχοντας στὴ συνείδησή του, ὡς τολμηρὸς γιατρός, τὸ θάνατο ἑνὸς ἀνθρώπου.

Εἶχε πάει νὰ κάμῃ ἔνεση στὸν Λαφουάρ, τὸν ταβερνιάρη, ποὺ ἡ ἀταξία του ἔκαμε ἀπότομες προόδους, τέτοιες ὥστε τὸν νόμισε πιά χαμένο. Μὰ ἐπέμενε ἀκόμη στὴ θεράπεία του. Καὶ κατὰ δυστυχία τὴν ἡμέρα ἐκείνη, εἶχε μπῆ μέσα στὴ μικρὴ σύριγγα, μιὰ ἀκαθαρσία ἀπ' τὸ ὑγρὸ, ποὺ εἶχε ξεφύγει στὸ φίλτράρισμα ἴσα ἴσα εἶχε φανεῖ καὶ λίγο αἷμα, γιὰτὶ, γιὰ κορύφωμα τῆς δυστυχίας, εἶχε τοιμπίσει μέσα σὲ κάποια φλέβα. Ἀνησύχης ἀμέσως βλέποντας τὸν ταβερνιάρη νὰ χλωμαίῃ καὶ νὰ πνίγεται, ἰδρωμένος μὲ μεγάλους κρούους θρόμβους ἰδρώτα.

Ἐπειτα, κατάλαβε ὅτι ἐπῆλθε κεραυνοβόλος ὁ θάνατος, σὰν εἶχαν γίνῃ γαλάζια τὰ χεῖλη καὶ μελανὸ τὸ πρόσωπο.

Ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ ἐμβολή. Δὲν μποροῦσε νὰ αἰτιασθῇ παρὰ μόνον τὴν ἀνεπαρκῆ προετοιμασία του καὶ ὅλη τὴ μέθοδός του ποὺ ἦταν ἀκόμη βάρβαρη.

Τὸ δίχως ἄλλο, ὁ Λαφουάρ ἦταν χαμένος ἀνθρώπος, δὲν θὰ εἶχε ἴσως ζωὴ οὔτε ἕξι μῆνες ἀκόμη. Ὡς τόσο ἡ σκληρὴ πραγματικότητα ἦταν ἀκόμη μπροστά του μὲ τὸ φρικαλέο αὐτὸ θάνατο. Καὶ ἡ ἀπελπισμένη μετάνοια, τί ὁ κλονισμὸς στὴ πίστι του! τί ὀργὴ ἐναντίον τῆς ἐπιστήμης, τὴν ἀδύναμη καὶ τὴ δολοφονία!

Εἶχε γυρίσει πελιδνός, δὲν ξαναφάνηκε παρὰ μόνον τὴν ἄλλη μέρα, ἀφοῦ ἔμεινε δεκαῆξι ὥρες κλεισμένος στὸ δωμάτιό του, ριγμένος μὲ τὰ ρούχα στὸ κρεβάτι του, δίχως ἀναπνοή.

Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, τὸ ἀπόγευμα, ἡ Κλοτίλδη ποῦ ἔρραβε δίπλα του, στὴ σάλλα, ἐπεχείρησε νὰ διακόψῃ τὴ βαρεῖα σιωπὴ.

Εἶχε ἀνασηκώσει τὰ ματία της, τὸν ἔβλεπε ἐκνευρισμένο ποῦ ξεφύλλιζε ἓνα βιβλίο, ψάχνοντας γιὰ μιὰν πληροφορία ποὺ δὲν τὴν εὕρισκε :

— Μαίτρο, εἶσαι ἄρρωστος ; ... Γιατὶ δὲν τὸ λές ; Θὰ σὲ περιποιηθῶ.

— Ἐμεινε μὲ τὸ πρόσωπο σκυμένο στὸ βιβλίο, καὶ μόλις μουρμούρισε.

— Ἀρρωστος ! Καὶ τί σὲ νοιάζει ἐσένα ! Δὲν ἔχω ἀνάγκη κανενός.

Ἐκείνη εἶπε σὲ συμφιλωτικὸ ὕψος :

— Ἄν ἔχεις θλίψεις, καὶ ἂν μπορεῖς νὰ μοῦ τίς πῆς, αὐτὸ ἴσως θὰ σὲ ξελάφρωνε... Χθὲς γύρισες τόσο θλιμμένος ! Δὲν πρόκειται νὰ καταβάλλῃς ἔτσι. Πέρασα μιὰν πολὺ ἀνήσυχη νύχτα. Ἦρθε καὶ ἀφογκράσθηκα τρεῖς φορές στὴν πόρτα σου, γιατί μ' ἐβασάνιζε ἡ ἰδέα πὼς ὑποφέρεις.

— Ὅσο γλυκά, καὶ ἂν τὰ εἶπε αὐτά, ἦταν σὰ νὰ τοῦ ἔδωσε μιὰ τσουχτερὴ καμουτσιλιά. Μ' ὅλη τὴν ἀρρωστιάρα ἀδυναμία του, τὸν συνετίσθη ἓνας κλονισμὸς ἀπότομος ὀργῆς, καὶ μ' ἓνα δυνατὸ ρίγος, ἀπορρίχνοντας τὸ βιβλίο, βρέθηκε ὁλόρθος.

— Τὸ λοιπὸν μὲ κατακοπεύεις ! Δὲν μπορῶ καὶ νὰ ἀποτραβηχθῶ στὸ δωμάτιό μου, δίχως καὶ νὰ νάρθουν νὰ κολλήσουν τ' αὐτὲς στὴν πόρτα.

Ναι ! κουφακοῦν ἴσαμε τοὺς παλμούς τῆς καρδιάς μου, καρτεροῦν τὸ θάνατό μου, γιὰ νὰ τὰ καταστρέψουν ὅλα, ὅλα νὰ τὰ κάψουν ἐδῶ πέρα..

Καὶ φώναζε ὅλο καὶ πιὸ πολὺ, καὶ ὁ ἀδικοὺς πόνος του, ἐκδηλονότανε ἀεὶ παράπονα καὶ ἀπειλές.

— Σοῦ ἀπαγορεύω ν' ἀπασχολῇ μαζὶ μου... Ἐχεις τίποτ' ἄλλο νὰ μοῦ πῆς ; Ἐχεις σκεφθῇ ; Μπορεῖς νὰ βάλῃς τὸ χέρι σου στὸ χεῖρόν μου τίμια, λέγοντάς μου πὼς εἶμαι σὲ σύμφωνοι.

— Ὅμως αὐτὴ, δὲν ἀπαντοῦσε πιά. Ἐξακολουθοῦσε μόνο νὰ τὸν κυττάζῃ μὲ τὰ μεγάλα διαυγῆ τῆς μάτια μὲ τὴν εἰλικρίνεια, ποὺ ἔλεγε καθαρὰ πὼς ἤθελε ἀκόμη νὰ φυλάξῃ τὸν εἰσὶτό της.

Ἐνῶ αὐτὸς, ἔξω φρενῶν πιά τώρα ἐμπρὸς σ' αὐτὴν τὴ στάση, δὲν ἤξαιρε τί ἔλεγε.

Τραύλιζε, καὶ τὴν ἔδωξε μὲ μιὰ χειρονομία του.

— Φεύγα ! Φεύγα ! Δὲ θέλω νὰ μένης κοντά μου ! Δὲ θέλω νάχω κοντά μου ἐχθρούς, γιὰ νὰ μὲ τραυλίσουν !

Ἐκείνη σηκώθηκε κατάχλωμη Ἐφυγε ἄκαμπτη, παίρνοντας μαζί της τὸ ἐρχόχαιρό της.

Στὸ μῆνα ποὺ ἀκολούθησε, ὁ Πατκάλ προσπάθησε νὰ βυθισθῇ μέσα σὲ μιὰν ἐργασία, ποὺ τοῦ ἔπαιρνε ὅλες τὶς ὥρες. Ἐπέμενε τώρα, στο νὰ ἀναθεωρῇ ὅλες τὶς ἐργασίες του γιὰ τὴν κληρονομικότητα. Λὲς καὶ τὸν εἶχε πιάσει λύσσα, σὰν νὰ ἤθελε νὰ ἐξαναγκάσῃ τὴν ἐπιστήμη νὰ τοῦ δώσῃ τὴ βεβαιότητα πὼς ἡ ἀνθρωπότης θὰ μποροῦσε νὰ ἀναδημιουργηθῇ ὑγιῶς ἐπιτέλους καὶ ἀνώτερη.

Δὲν ἔβγαине πιά, ἐγκατέλειπε τοὺς φίλους του, ζοῦσε μέσα στὰ χιρτιά του, δίχως ἄερα, δίχως κίνησι. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἓνα μῆνα, ὕστερα ἀπὸ μιὰ τέτοια ὑπερκόπωση, ποὺ τὸν τσάκιζε, ἔπεσε σὲ τέτοια ἐξάντλησι, νευρική, ποὺ ἡ ἀρρώστεια ποὺ τὸν παραμόνευε ἀπὸ καιρὸ, ἐκδηλώθηκε μὲ ἀνησυχαστικά βήματα.

Τ' αὐτιά του σφυρίζανε διαρκῶς, τὰ μάτια του σκοτίνιαζαν, σὰ νὰ τὸν ἀπειλοῦσε βροχὴ ἀπὸ σπύρες.

Ἡ παραμικρὴ συγκίνηση τοῦ βούρκωνε τὰ μάτια. Τὸν ἔπιαναν τέτοιες κρίσεις ἀπελπισίας, ὥστε νὰ κλαίῃ ἐπὶ ὥρες, δίχως ἄμηση ἀφορμῆς, τσακισμένος μόνο κάτω ἀπ' τὴ θίψη τῶν πραγμάτων.

Ὅμως, ἡ ἀρρώστεια του χειροτέρευε, ἔπειτα ἀπὸ ἓνα, ἀπ' ἐκεῖνα τὰ ταξείδια του στὴ Μασσαλία, ἓνα γλέντι γεροντοπαληκάρου, σὰν καὶ αὐτὰ ποὺ ἔκανε κάποτε.

Ἰσως νὰ εἶχε ἐλπίση σὲ μιὰ βιαία διασκέδαση, σὲ κάποιον ξελάφρωμα, ρίχνωντάς το ἔξω.

Δὲν ἔμεινε παρὰ δυὸ μέρες. Ἐναγύρισε σὰν κερυνόπληκτος μὲ τὴν ὄψη στοιχειωμένη, τοῦ ἄντρα ποὺ ἔχασε τὴν ἀνδρικό τητά του.

Ἦταν μιὰ ντροπὴ ἀνομολόγητη, ἓνας φόβος ποὺ ἡ λύσσα μὲ τὴν ὁποία ἔκαμε διαφορὰς ἀπύπειρες τοῦ εἶχε γίνῃ βεβαίωτη, ποὺ θὰ μεγάλωνε τώρα τὴν ἀγριότητα τοῦ δειλοῦ ἐραστή.

Ποτὲ δὲν εἶχε δώσει σημασία σ' αὐτό. Μὰ

τώρα ἀπελπίστηκε τόσο ὥστε νὰ βάζῃ μὲ τὸ νοῦ του τὴν αὐτοκτονία. Ὅσο καὶ ἂν ἔλεγε μόνος του, πὼς αὐτὸ θὰ ἦταν τὸ δίχως ἄλλο περαστικό, ὅτι σὺν βάθος εἶχε μιὰ ψυχικὴ αἰτία, τὸ συναίσθημα τῆς ἀνικανότητάς του τὸν τσάκιζε. Καὶ ἦταν τώρα μπρὸς στὴ γυναῖκα, σὰν τὰ ἀνήλικα ἐκεῖνα ἀγόρια, ποὺ ἡ ἐπιθυμία τὰ κάνει νὰ τραυλίσουν.

Κατὰ τὴν πρώτη ἐβδομάδα τοῦ Δεκεμβρίου, τὸν ἔπιαναν ἀνυπόφορες νευραλγίες.

Ἐτριζαν τὰ κόκκαλά του καὶ τοῦ φαινότανε πὼς θὰ τοῦ σπάσῃ τὸ κεφάλι.

Ἡ γρη῏α μαντὰμ Ρουγκόν, ποὺ τὰ εἶχε μάθει, ἀπεφάσισε μιὰ μέρα ναρθῇ νὰ ρωτήσῃ νεα τοῦ. Ὅμως τράβηξε γιὰ τὴν κουζίνα, θέλοντας πρῶτα νὰ κουβεντιάσῃ μὲ τὴν Μαρίνη.

Αὐτὴ, πλ νταγμένη, τὴν βεβαίως πὼς σίγουρα ὁ κύριος ἄρχιζε νὰ τραυλίσεται. Καὶ διηγήθηκε τὰ περίεργα καμώματά του, τὰ σουλάτσα τὰ μέσα στὸ δωμάτιό του, τὰ κλειδώματα τῶν συρταριῶν, τὶς τεριπολίες μέσα στὸ σπῖτι, ἴσαμε τὶς δύο ἀπ' τὰ μεσάνυχτα.

Ἐκλαψε γιὰ ὅλα αὐτά καὶ στὸ τέλος ριψοκινδύνευσε τὴ σκέψη πὼς ἓνας διάβολος εἶχε ἴσως μπεστὶ σῶμα τοῦ κυρίου, καὶ πὼς θὰ ἔκαναν καλὰ νὰ εἰδοποιούσαν τὸν ἐφημέριο τοῦ Ἀγίου Σατουρνίνου.

— Ἐνας τόσο καλὸς ἄνθρωπος — ἐπανελάμβανε — ποὺ θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ κανεὶς κοιμάτια γιὰ χάρη του !... Τί κοῖμα νὰ μὴν μπορούμε νὰ τὸν πᾶμε στὴν ἐκκλησία, πρᾶγμα ποὺ θὰ τὸν γιάτρευε ἀμέσως. Βέβαια !

Μὰ ἡ Κλοτίλδη, ποὺ ἄκουσε τὴ φωνὴ τῆς γιαιγιάς της, μπῆκε. Καὶ αὐτὴ ἐπίσης, γυρνοῦσε μέσα στὸ ἄδειο σπῖτι καὶ ζοῦσε τὸ περισσότερο στὸ ἐγκαταλειμμένο σαλόνι τοῦ ἱσογείου.

Ἐξ ἄλλου δὲ μιλοῦσε. Ἄκουε ἀπλῶς μὲ τὸ συλλογισμένο της ὕψος. Καὶ περίμενε.

— Ἀ ! Ἐσὺ εἶσαι, μικροῦλα. Καλημέρα ! Ἡ Μαρίνη μοῦ λέει πὼς ὁ Πασκάλ ἔχει ἓνα διάβολο μέσα του. Εἶναι καὶ ἡ δική μου ἡ γνώμη. Μόνο ποὺ ὁ διάβολος αὐτὸς ὀνομάζεται ἀλαζονία. Φαντάζεται πὼς τὰ ξαίρει ὅλα, εἶναι ταυτοχρόνως ὁ πάπας καὶ ὁ αὐτοκράτωρ καὶ φυσικά, ὅταν δὲν συμφωνεῖ κανεὶς μαζί του, ἀναστατώνεται.

Σήκωσε τοὺς ὤμους της, γεμάτη περιφρόνηση.

— Ἐγὼ θὰ ξεκαρδιζόμουν γιὰ ὅλα αὐτὰ ἂν δὲν ἦταν τόσο θλιβερά... Ἐνα παλληκάρι, ποὺ ἴσα ἴσα δὲν ξαίρει τίποτα ἀπ' τό τίποτα, ποὺ δὲν ἔζησε, καὶ ποὺ ἔμεινε ἀνόητα κλεισμένος μέσα στὰ βιβλία του. Βάλτε τον μέσα σ' ἓνα σαλόνι, εἶναι ἀγαθούλης σὰ μωρὸ παιδί. Καὶ τίς γυναῖκες καὶ δὲν τίς γνωρίζει..

Ἐσχνώντας μπρ σὲ ποιὲς μιλοῦσε, σ' ἓνα κορίτσι καὶ σὲ μιὰν ὑπηρέτρια, χαμηλῶς τὴ φωνὴ μὲ τὸν ἔμπιστευτικό.

— Τί δαίμονα ! Πληρώνεται μάλιστα ἡ πολλὴ ἡ φρονιμάδα σ' αὐτὸν τὸν κόσμο. Οὔτε γυναῖκα, οὔτε ἔρωμένη, οὔτε τίποτα. Αὐτὸ στὸ τέλος τοῦ χάλιας τὸ μυαλό.

Ἡ Κλοτίλδη δὲν κουνήθηκε. Μόνο ποὺ τὰ βλέφαρά της ἔπεσαν ἀργά, πάνω στὰ μεγάλα της μάτια. Ἐπειτα ξανασήκωσε τὰ μάτια της καὶ κρατοῦσε στάση ἀνθρώπου ποὺ ἔχει συσπειρωθῇ στὸν ἑαυτό του.

— Εἶναι ἐπάνω, ψέμματα ; — ξαναεἶπε ἡ Εὐτυχία. — Ἦλθε νὰ τὸν δῶ, γιατί πρέπει νὰ τελειώσῃ αὐτὴ ἡ ἱστορία. Εἶναι πάρα πολὺ ἡλιθία ἐπιτέλους.

Καὶ ἀνεβηκε, ἐνῶ ἡ Μαρίνη ξανάπιανε τῆς καταρόλες της, καὶ ἡ Κλοτίλδη γυρνοῦσε μέσα στὸ ἄδειο σπῖτι.

Ἐπάνω ὁ Πασκάλ ἦταν σὰν ἀπολιθωμένος μὲ τὸ πρόσωπο πάνω σ' ἓνα μεγάλο ἀνοιχτὸ βιβλίο. Δὲν μπορούσε πιά νὰ διαβάσῃ οἱ λέξεις ἔφευγαν, ἔσβυναν, δὲν εἶχαν πιά κανένα νόημα.

Ὅμως ἐπέμενε, ἀγωνιοῦσε νὰ μὴ χάσῃ ἀκούη καὶ τὴν δυνατότητα γιὰ ἐργασία, ποὺ τοῦ ἦταν τόσο δυνατὴ ἴσως τότε.

Ἡ μητέρα του ἀμέσως τοῦ τράβηξε τὸ βιβλίο ἀπ' τὰ χέρια καὶ τὸ πέταξε μακριά.

Σηκώθηκε θυμωμένος, ἔτοιμος νὰ τὴν διώξῃ, ὅπως εἶχε διώξῃ τὴν Κλοτίλδη. Ἐπειτα, μὲ τελευταία προσπάθεια, ξανάγινε εὐγενικός.

— Μητέρα μου ! Ξαίρετε καλὰ πὼς δὲν θέλησα ποτὲ νὰ συζητήσω μαζί σας... Ἀφῆστε με, σὰς παρακαλῶ.

Ἐκείνη δὲν ὑποχώρησε. Τοῦ μίλησε γιὰ τὴ φιλυποψία του. Μόνος του πάθαινε πυρετό, νοιίζοντας πὼς διαρκῶς τὸν πεπιοιχιζοῦν ἐχθροί, ποὺ τοῦ στήνουν παγί-

δες και προσπαθούν να τον ληστέψουν.

Μήπως ο άνθρωπος που έχει τα λογικά του πάσχει από τέτοια μανία καταδιώξεως; Και εξ άλλου, τον κατηγορήσε πως παραφούσκωσε το κεφάλι του με την εφεύρευσή του, το περίφημο εκείνο υγρό, που γιατρέυε όλες τις αρρώστιες. Ούτε άξιζε τίποτα, να νομίζει κανείς τον εαυτό του θεό. Πολύ παραπάνω γιατί οι απογοητεύσεις ήταν σκληρές. Και είχαμε υπαινιγμό στο Λαφουάς, στον άνθρωπο που είχε σκοτώσει.

Φυσικά, καταλάβαινε, πως αυτό δεν του ήταν ευχάριστο, μιὰ και μπορούσε αυτό και μόνο να τον ρίξει στο κρεβάτι.

Ο Πασκάλ, που προσπαθούσε πάντα να συγκρατηθῇ, με τα μάτια καρφωμένα χάμω περιορίσθηκε στο να πῇ:

—Μητέρα μου! Σᾶς παρακαλῶ... Ἀφήστε με!

—Ἔ, ὅχι! Δὲν θέλω διόλου νὰ σ' ἀφήσω...

Τοῦ εἶπε μετὰ τὴν ὁρμὴ ἐκείνη, τὴν ἀσυνήθιστη γιὰ τὴν ἡλικία της. Ἦρθε ἀκριβῶς γιὰ νὰ σὲ ξετινάξω ἀπὸ τὸν πυρετὸ ποὺ σὲ μαράζωνει... Ὁχι! Αὐτὸ δὲ μπορεῖ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἔτσι! Δὲν ἐννοῶ διόλου νὰ γίνουμι τὸ μυθιστόρημα τοῦ κόσμου μετὰ τὶς δικές σου ἱστορίες... θέλω νὰ περιποιηθῇς τὸν εαυτό σου.

Ὑψωσε τοὺς ὤμους του αὐτὸς, καὶ εἶπε σιγανὰ μετὰ ὕψος ἀνήσυχο:

—Δὲν εἶμαι ἄρρωστος!

Εὐθὺς ὅμως, ἡ Εὐτυχία ἀναπήδησε.

—Πῶς; Δὲν εἶσαι ἄρρωστος; Πρέπει ἀλήθεια νὰ εἶναι κανεὶς γιατρός, γιὰ νὰ μὴ μπορῇ νὰ κυττάζῃ τὸν εαυτό του... Ἔ, κακομοίρη μου, ὅλοι ὅσοι σὲ πλησιάζουν ξαφνίζονται τρελλαίνεσαι ἀπὸ ἀλαζονία καὶ ἀπὸ φόβο.

Τούτῃ τῇ φορᾷ, ὁ Πασκάλ σήκωσε ζωηρὰ τὸ κεφάλι του, καὶ τὴν κύτταξε κατὰματα, ἐνῶ αὐτὴ ἐξακολουθοῦσε νὰ λέη:

—Νὰ τί εἶχα νὰ σοῦ πῶ, ἀφοῦ δὲν ἔπαιρνε κανεὶς ἐπάνω του, νὰ τὸ κάμῃ αὐτὸ, ψέμματα; Εἶσαι σὲ ἡλικία καὶ πρέπει νὰ ξαίρῃς τί χρειάζεται νὰ κάνῃς... Ἀντιδρᾷ κανεὶς, δίνει ἄλλοῦ ὁ νοῦς του! Δὲν ἀρκεῖ νὰ τὸν κυριεύῃ ἡ μανία καταδιώξεως, πρὸ παντὸς ὅταν ἀνῆκει σὲ μιὰ οἰκογένεια σὰν τὴ δική μας... Τὴν ξαίρεις καλὰ! Φυλάξου! Περιποιήσου τὸν εαυτό σου...

Αὐτὸς γλῶμιωσε. Τὴν κύτταξε κατὰματα, σὰν γιὰ νὰ τὴν βολιδосκοπήσῃ καὶ νὰ βρῇ τί τὸ δικό της εἶχε μέσα του.

Καὶ περιορίστηκε ν' ἀπάντησῃ:

—Ἐχετε δίκιο, μητέρα μου... Σᾶς εὐχαριστῶ!

Ὅταν ἔμεινε μόνος, ξανακάθισε στὸ τραπέζι του, θέλοντας νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ διάβασμα τοῦ βιβλίου του.

Μὰ ὅπως καὶ πρὶν, δὲν μπόρεσε νὰ συγκεντρώσῃ τὴν προσοχή του γιὰ νὰ καταλάβῃ τίς λέξεις, ποὺ τὰ γράμματά τους χοροπηδοῦσαν μπρὸς στὰ μάτια του. Καὶ τὰ λόγια ποὺ τοῦ εἶχε πεῖ ἡ μητέρα του, βοῦνζαν στ' αὐτιά του. Τὸν ἀγρίευε τώρα ὁ φόβος.

Αὐτὸς, ποῦ δύο μῆνες πιὸ μπροστά, κανότανε θριαμβικὰ ὅτι δὲν ἀνῆκε στὴν οἰκογένεια, θὰ εἶχε τάχα τώρα τὴν πιὸ φρικαλέα διάψευση; Θὰ εἶχε τὴν ὀδύνη, νὰ δῇ τὴ σαπίλα νὰ ξαναγενιέται στὸ μεδοῦλι του, θὰ ἔφτανε ὡς τὴ φοίκη, νὰ δῇ τὸν εαυτό του στὰ νύχια τοῦ κληρονομικοῦ τέρατος; Ἡ μητέρα του τοῦ τὸ εἶχε πῇ. Τρελλαίνότανε ἀπὸ ἀλαζονία καὶ ἀπὸ φόβο... Ἡ ὑπέροχη ἰδέα του, ἡ ἐνθουσιαστικὴ βεβαιότητα ποὺ εἶχε, νὰ καταργήσῃ τὸν πόνο, νὰ δώσῃ θέληση στοὺς ἀνθρώπους, νὰ ἀναδημιουργήσῃ μιὰν ἀνθρωπότητα ὑγιᾶ καὶ ἀνώτερη, δὲν ἦταν σίγουρα παρὰ ἡ ἀρχὴ τῆς τρέλλας τοῦ μεγαλείου.

Καὶ στὸ φόβο του γιὰ τὴν ἐνέδρα, στὴν ἀνάγκη ποὺ ἐνοιῶθε νὰ παραμονεύῃ τοὺς τοὺς ἐχθρούς του, ποὺ τοὺς ἐνοιῶθε δι λυσσοῦν γιὰ νὰ τὸν ἐξοντώσουν, σ' ὅλα αὐτὰ, ἀναγνώριζε εὐκολὰ τὰ συμπτώματα τῆς μανίας καταδιώξεως.

Ὅλα τὰ ἀτυχήματα τῆς ράτσας, κατὰληγαν σ' αὐτὴν τὴν φρικτὴ περίπτωσι: ἡ τρέλλα ἢ βραχυπρόθεσμη, ἔπειτα ἡ γενικὴ παραλυσία, καὶ ὁ θάνατος.

Ἀπ' τὴν ἡμέρα ἐκείνη, εἶχε γίνῃ σα μανιακός. Εἶχε ὅλος διόλου χάσει γιὰ τὸν εαυτό του, τὴν διάγνωσί του, τὴν τόσο λεπτή, αὐτὸς ὁ τόσο παρατηρητικὸς γιατρός. Καὶ ἐὰν ἐξακολουθοῦσε νὰ τὰ φιλοσοφῇ, ἦταν γιὰ νὰ τὰ συγχίξῃ ὅλα, κι' ὅλα νὰ τὰ χαλᾷ, κάτω ἀπ' τὴν ἡθικὴ καὶ φυσικὴ ἐξασθένησι, ὅπου κυλιοῦταν.

Δὲν ἀνῆκε πιά στὸν εαυτό του. Ἦταν σὰν τρελλός, προσπαθώντας νὰ πεισθῇ,

ὦρα μετὰ τὴν ὦρα, πῶς ἔπρεπε νὰ τρελλαθῇ. Χρησιμοποιοῦσε μέρες ὀλόκληρες τοῦ χλωμοῦ ἐκείνου Δεκεμβρίου, γιὰ νὰ βυθίζε-ται ἀκόμη περισσότερο στὸ κακὸ ποὺ τὸν ἔτρωε.

Κάθε πρωτὶ, ἤθελε νὰ ξεφύγῃ ἀπ' τὸ φόβο, ὅμως ξαναρχότανε ὡς τόσο, γιὰ νὰ κλειστῇ μέσα στὴ σάλλα καὶ ξανάπιανε τὸ μπερδεμένο κουβάρι τῶν σκέψεων, ἐκεῖ ὅπου τὸ εἶχε ἀφίσει τὴν παραμονή.

Οἱ μακρὲς σπουδὲς ποὺ εἶχε κάμει σχετικὰ μετὰ τὴν κληρονομικότητα, οἱ σημαντικὲς του ἐρευνες, οἱ ἐργασίες του, στὸ τέλος τὸν δηλητηρίαζαν κι' αὐτὸν τὸν ἴδιο, τοῦ ἔδιναν ἀδιάκοπες ἀφορμὲς γιὰ ἀνησυχία.

Στὸ ἀδιάκοπο ἐρώτημα ποὺ ἔθετε, πᾶνω στὴν δική του περίπτωσι, εἶχε ἐκεῖ τοὺς φακέλλους του, ποὺ ἀπαντοῦσαν μ' ὅλους τοὺς δυνατοὺς συνδυασμούς. Τὰ ἐνδεχόμενα παρουσιαζόντανε τόσο πολυάριθμα ὥστε καταντοῦσε νὰ τὰ χάνῃ κι' ὁ ἴδιος.

Ἄν δὲν εἶχε ἀπατηθεῖ, ἂν δὲν μπορούσε νὰ θέσῃ τὸν εαυτό του κατὰ μέρος στὴν ἀξιόλογη περίπτωσι τοῦ ἔμφυτου, θ' ἔπρεπε ἄραγε νὰ ταξινομηθῇ στὴν κληρονομικότητα κατ' ἐπιστροφὴν, πηδώντας μιὰν δυὸ ἢ καὶ τρεῖς γενεές;

Ἡ περίπτωσι τοῦ ἦταν ἄραγε, πολὺ ἀπλούστερα μιὰ ἐκδήλωσι ἐμβρυϊκῆς κληρονομικότητας, πρᾶμα ποὺ ἔφερε μιὰν νεὰν ἀπόδειξι τῆς θεωρίας του;

Ἡ τάχα, δὲν θ' ἄπρεπε νὰ δῇ αὐτοῦ, παρὰ τὴν περίεργη περίπτωσι τῶν συνηθῶν ὁμοιοτήτων, τὴν ἀπότομη ἐμφάνισι ἐνὸς ἄγνωστου προγόνου, στὴ δύσι τοῦ βίου του;

Ἀπ' τὴ στιγμὴ ἐκείνη, δὲν εἶχε πιά ἡσυχία, ριγμένος μετὰ τὸ κεφάλι, στὴν ἀνακάλυψι τῆς δικῆς του περιπτώσεως, σκαλίζοντας τίς σημειώσεις του, ξαναδιαβάζοντας τὰ βιβλία του.

Καὶ ἀναλυότανε μόνος του, παραμόνευε τὸ παραμικρὸ του συναίσθημα, γιὰ νὰ ξεχωρίσῃ περιστατικά. ποὺ θὰ μπορούσε νὰ κρίνῃ πάνω σ' αὐτὰ.

Τίς μέρες ὅπου ἡ ἐξυπνάδα του ἦταν πιὸ ὀκνή, ὅπου τοῦ φαινότανε ὅτι ὑφίστατο φαινόμενα ὀραματισμοῦ εἰδικῶς, πηγαινε νὰ παραδεχθῇ μιὰν ἐπικράτησι τῆς ἀρχικῆς νευροπάθειας. Ἐνῶ ἀν σκεπτότανε

πῶς θὰ τὸν ἐπιανε ἀπ' τὰ πόδια, τότε ποὺ θὰ βάραινεν καὶ θὰ τὸν πονοῦσαν, τότε φανταζότανε πῶς ὑφίστατο τὴν ἔμμεση ἐπιρροὴ κάποιου προγόνου, ποὺ ἐρχότανε ἀπ' ἔξω.

Ὅλα ἀνακατευόντανε. Ἐφθασε στὸ σημειο νὰ μὴν ἀναγνωρίζῃ πιά τὸν εαυτό του, μέσα σὲ φανταστικὲς διαταραχὲς ποὺ συντάραζαν τὸν τρομαγμένο ὁργανισμό του.

Καὶ κάθε βράδυ, τὸ συμπέρασμα ἦταν τὸ ἴδιο, οἱ ἴδιες καμπάνες τοῦ θανάτου βοοῦζαν στὸ κεφάλι του: ἡ κληρονομικότητα, ἡ τρομαχτικὴ κληρονομικότητα, ὁ φόβος μὴν τρελλαθῇ.

Τὲς πρώτες μέρες τοῦ Ἰανουαρίου, ἡ Κλοτίλδη παραβρέθηκε ἄθελα σὲ μιὰ σκηνὴ ποὺ τῆς ράγισε τὴν καρδιά. Καθότανε, μπρὸς σ' ἓνα ἀπ' τὰ παράθυρα τῆς σάλλας καὶ διάβαζε, ἔτσι ποὺ τὴν ἐκρυβε ἡ ψηλὴ ράχη τῆς πολυθρόνας, ὅταν ἔξαφνα εἶδε νὰ μπαίνει ὁ Πασκάλ, ποὺ εἶχε κλειδωθεί στὸ δωμάτιό του ἀπ' τὴν παραμονή.

Βαστοῦσε στὰ χέρια του, ὀρθάνοιχτη τὴν κόλλα τὴν κιτρινωμένη ὅπου ἦταν τὸ γενεαλογικὸ δέντρο. Ἀπλώσε τὸ δέντρο στὸ τραπέζι κ' ἔμεινε ὦρα πολλὴ κοιτάζοντάς το, με ὕψος τρομαγμένο καὶ ἐρωτηματικὸ καὶ σιγὰ σιγὰ ἄρχισαν νὰ τοῦ βουρκώνουν τὰ μάτια καὶ νὰ κυλοῦν τὰ δάκρυά του. Γιατὶ Θεέ μου!

Τὸ δέντρο δὲν ἤθελε νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ νὰ τοῦ πῇ ἀπὸ ποῖον πρόγονο κρατοῦσε, τὴν κληρονομικότητά του, γιὰ νὰ γράψῃ τὴν περιπτώσιν του στὸ δικό του φύλλο, δίπλα στοὺς ἄλλους: Ἄν ἐπρόκειτο νὰ τρελλαθῇ, γιατί δὲν τοῦ τὸ ἔλεγε τὸ δέντρο ὀρθὰ κοφτὰ; Κι' αὐτὸ θὰ τὸν ἔκανε νὰ ἡρεμίσῃ, γιατί αὐτὸς νόμιζε πῶς δὲν ὑπόφερε παρὰ μόνο ἀπὸ ἀνυπομονησία.

Ὅμως αὐτὰ τὰ δάκρυα τοῦ θόλωναν τὸ βλέμμα, καὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐξαντλήται στὴν ἀνάγκη νὰ μάθῃ ἔτσι ποὺ τὸ λογικὸ του ἄρχισε πραγματικὰ νὰ κλονίζεται.

Ἐξαφνα ἡ Κλοτίλδη, ἀναγκάστηκε νὰ κρυφθῇ, βλέποντάς τον νὰ κατευθύνεται πρὸς τὴ ντουλάπα, ποὺ ἄνοιξε ὀρθάνοιχτα καὶ τίς δυὸ τίς πόρτες της.

Ἀρπάξε τοὺς φακέλλους τοὺς ἔριξε στὸ τραπέζι, κι' ἄρχισε νὰ τοὺς ξεφυλίζῃ, ξανάρχισε ἔτσι ἡ σκηνὴ τῆς τρομερῆς ἐκείνης νύχτας τῆς μπόρας, ἡ παρέλασι ὄλων

ἐκείνων τὸν βρυκολάκων, ὁ καλπασμὸς τοῦ ἐφιάλτη πὺν ἀναπνεύσει μεσ' ἀπ' τὰ χαρτιά.

Στὶς ἀρχὲς δὲν ἔβγαζε ἀπ' τὸ στόμα του παρὰ ἓνα ἀναρθρὸ μονομουρητό. Ἐπειτα ἀρχισαν σιγὰ σιγὰ νὰ σχηματίζονται λέξεις καὶ κουρέλια φράσεις:

— Εἶσαι σύ;... Εἶσαι σύ;... Εἶσαι σύ;... ὦ γρηά μητέρα!... ἡ μητέρα ὅλων μας... Ἐσὺ θὰ μοῦ δώσης τὴν τρέλλα σου;...

Εἶσαι σύ; ὁ θεῖος, ὁ ἀλκοολικός, ὁ παλὸς ληστής θεῖος, πὺν θὰ σοῦ πληρώσω τὰ μεθύσια σου;...

Εἶσαι σύ, ὁ ἀνεψιὸς ὁ ἀταξικός, ἡ ὁ ἀνεψιὸς ὁ μυστικοπαθής, ἡ ὁ ἀνεψία ἡ ἡλιθία, πὺν μοῦ φέρνετε τὴν ἀλήθεια, δείχνοντάς μου μιὰν ἀπ' τὶς μορφὲς τῆς παθήσεως πὺν ὑποφέρω;... Εἶσαι μᾶλλον σύ, ὁ μικρὸς ξάδελφος πὺν κρεμάστηκες, ἡ σύ ἡ μικρὴ ξαδέλφη πὺν πέθανε σάπια;... Ἐσεῖς, πὺν τὸ τραγικὸ σας τέλος μοῦ προαναγγέλει τὸ δικό μου, τὴν καταρρέωσή μου στὸ βάθος κάποιου κελιοῦ τοῦ φρενοκομείου, τὴν ἀπαίδια ἀποσύνθεσή τοῦ εἶναι;

Καὶ ὁ καλπασμὸς ἐξακολουθοῦσε. Σηκωνόντανε τώρα ὅλοι τους, καὶ περνοῦσαν ὅλοι στὴν τρεχάλα τῆς μπόρας.

Οἱ φάκελοι, ἔπαιρναν ζωὴ καὶ σάρκα, ποδοπατοῦσε ἓνας τὸν ἄλλο τους σ' ἓνα ποδοβολητὸ τῆς ἀτθροπότητος πὺν ἔπασχε.

— Ἀχ! Ποίος θὰ μοῦ πῇ... ποίος θὰ μοῦ πῇ!... ποίος θὰ μοῦ πῇ... Αὐτὸς πὺν πέθανε τρελλός; Αὐτὴ πὺν τὴν σάρωσε ἡ φθίση; Αὐτὸς πὺν τὸν ἔπνιξε ἡ παρυσία; Αὐτὴ πὺν τὴν σκότωσε ἡ φυσιολογικὴ ἀθλιότητα; Τί ἀπ' ὅλα; ὕστερισμός; ἄλκοολισμός; φθίσι; σύφιλη; καὶ τί θὰ μὲ κάνει τώρα ἐμένα; ἓνα ἐπιληπτικὸ, ἓναν ταξικὸ ἢ ἓναν τρελλό;...

Ἐνα τρελλό; Ποίος εἶπε τρελλό;... Τὸ λένε ὅλοι τους: ἓνας τρελλός, ἓνας τρελλός, ἓνας τρελλός...

Τὰ δάκρυα ἔπνιξαν τὴ φωνὴ τοῦ Πασκάλ. Ἀφῆσε τὸ κεφάλι του νὰ πῶσι πάντοτε φακέλους, καὶ ἔκλαιε, ἔκλαιε, ἐνῶ τὸν συγκλονίζανε τὰ ῥίγη.

Καὶ ἡ Κλοτίλδη, συνεσπαρμένη ἀπ' ἓνα εἶδος θυροκουρῆς ἱρόμο, νοιώθ ντις τὸ μοιραῖο πὺν κυβερενὰ τίς ῥάτσε, ἔφυγε σιγὰ σιγὰ κρατώντας τὴν ἀναπνοή του, γιατί καταλάβαινε καλὰ πὺν αὐτὸ θὰ τ' εἶχε μεγάλη του ντροπὴ ἂν τὴν ὑποψαζότανε

ἐκεῖ.

Ἐπακολούθησαν μακρὲς κοπώσεις. Ὁ Γενάρης ἦταν πολὺ ψυχρός. Ἀλλὰ ὁ οὐρανὸς εἶχε μιὰν θαυμαστὴ διαύγεια.

Ἐνας αἰώνιος ἥλιος λαμποκοποῦσε στὸ διαυγέστατο μαβί.

Δὲν ἀναβαν κἄν φωτιά, γιατί ὁ ἥλιος δὲν ἄφηνε τὸ δωματιό.

Ἐκεῖ ἄκουσε ἓνα πρωτὶ ὁ Πασκάλ μιὰ συνομιλία, πὺν χειροτέρευσε τὴν ἀρρώστειά του.

Αὐτὸς δὲν ἔβγαине πιά ἀπὸ τὸ δωματιὸ του πρὶν ἀπὸ τὸ γεῦμα, καὶ ἡ Κλοτίλδη εἶχεν ὑποδεχθῇ τὸ γιατρὸ Ραμόν στὴ σάλλα, ὅπου εἶχαν ἀρχίσει νὰ μιλοῦν σιγὰ, ὁ ἓνας δίπλα στὸν ἄλλο τους, ἀνάμεσα στὸ φωτεινὸ ἥλιο.

Γιὰ τρίτη φορά, ὁ Ραμόν ἐρχότανε σπῖτι μέσα σὲ ὀχτὼ μέρες.

Προσωπικοὶ λόγοι, ἡ ἀνάγκη πρὸ παντὸς νὰ ἐδραιώσῃ ὀριστικὰ τὴ θέση του στὸ Πλασάν, τὸν ἀνάγκασαν νὰ μὴν ἀναβάλλῃ πιά γιὰ πολὺ τὸ γάμο του.

Καὶ ἤθελε νὰ πάρῃ ἀπ' τὴ Κλοτίλδη μιὰν ἀποφασιστικὴ ἀπάντησι.

Δυὸ φορές κι' ὅλας, τρίτα πρόσωπα εἶχαν βρεθῇ ἐκεῖ, καὶ τὸν ἐμπόδιζαν νὰ μιλήσῃ. Ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσε νὰ τὴν πάρῃ κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸν ἐνὸς της, εἶχε ἀποφασίσει νὰ τῆς μιλήσῃ πρόσωπο μὲ πρόσωπο, εἰλικρινά.

Καὶ ἀποτελείωσε χαμογελώντας, κοιτάζοντάς τὴν κατὰματα:

— Σὰς βεβαιῶ, Κλοτίλδη, πὺν αὐτὸ εἶναι ἡ λύσις ἡ πιὸ φρόνιμη... Τὸ ξαίρετε! Ἀπὸ καιρὸ σὰς ἀγαπῶ. Ἐχω γιὰ σὰς μιὰ τρυφερότητα καὶ μιὰ ἐκτίμησι πολὺ βαθεῖα!... Ὅμως ἴσως αὐτὸ δὲν θὰ ἦταν ἀρκετό. Ὑπάρχει ἀκόμη τὸ ὅτι θὰ συμφωνάτε ἀπολύτως καὶ ὅτι μαζί θὰ εἶμαστε εὐτυχισμένοι. Εἶμαι βεβαίως γι' αὐτό!

Ἐκείνη δὲν εἶχε χαμηλώσει τὸ βλέμμα, τὸν κοιτάζε ἐπίσης κατὰματα, εἰλικρινά, μὲ ἓνα φιλικὸ χαμόγελο.

Ἦταν πραγματικὰ ὥραϊος, σ' ὅλη τὴν δύναμιν τῆς νεότητος του.

Γιατί — ῥώτισε δὲν παντρεύεστε τὴν δεσποινίδα Λεβέκ, τὴν κόρη τοῦ δικηγόρου; Εἶναι πιὸ ὥραϊα πιὸ πλούσια ἀπ' ἐμένα, καὶ ξαίρω πὺν θὰ εἶναι εὐτυχισμένη. Καλέ μου φίλε, φοβοῦμαι πὺν κά-

νετε μιὰν ἀνοησίαν, διαλέγοντάς με!

Δὲν ἔδειξε ἀνυπομονησίαν, σίγουρος πὺν ἔκανε μιὰ γνωστικὴ πράξι.

— Μὰ ἐγὼ δὲν ἀγαπῶ τὴν δεσποινίδα Λεβέκ καὶ ἀγαπῶ σὰς... Ἐξ ἄλλου, τὰ σκέφθηκα ὅλα καὶ ξαίρω καλὰ τί κάνω... Πέστε: ναί! Δὲν ἔχετε οὔτε σεῖς τίποτα καλλίτερο!

Τότε ἔγινε σοβαρὴ καὶ μιὰ σκιὰ ἀπλώθηκε πάνω στὸ πρόσωπό της, ἡ σκιὰ τῶν σκέψεων ἐκείνων, τῶν ἐσωτερικῶν ἀγώνων πὺν εἶναι σχιδὸν ἀσυναίσθητοι καὶ πὺν τὴν κρατοῦσε σιωπηλὴ ἀπὸ τόσον καιρὸ:

— Ἐ λοιπόν, φίλε μου! Ἀφοῦ εἶναι τόσο σοβαρό, ἐπιτρέπατέ μου νὰ μὴ σὰς ἀπαντήσω σήμερον... Πυραχωρήσατέ μου ἀκόμη μερικὲς ἐβδομάδες...

Ὁ μαῖτρο εἶναι ἀλήθεια ἄρρωστος, ἐγὼ ἡ ἴδια εἶμαι ταραγμένη. Καὶ δὲ θὰ ἦταν σωστὸ νὰ μοῦ ὀφείλατε μιὰ στραβοκεφαλιά... Σὰς βεβαιῶ κι' ἐγὼ, πὺν ἔχω γιὰ σὰς πολλὴ συμπάθεια. Ὅμως θὰ ἦταν πολὺ κακό, ν' ἀποφασίσῃ κανεὶς σὲ τούτη τὴ στιγμὴ, ὅπου τὸ σπῖτι εἶναι τόσο πολὺ δυστυχισμένο... Σύμφωνοι, ναί; Δὲν θὰ σὰς κάμω νὰ περιμένετε πολὺ.

Καὶ γιὰ ν' ἀλλάξῃ συζήτηση προσέθεσε:

— Ναί! Ὁ μαῖτρο μ' ἀνησυχεῖ. Ἦθελα νὰ σὰς δῶ, καὶ νὰ τὸ πῶ αὐτὸ σ' ἐσὰς... Τὶς περασμένες, τὸν εἶδα νὰ κλαίῃ καὶ εἶμαι σίγουρη πὺν τὸν βρυκολακιάζει ὁ φόβος μὴ τ' ἔχῃ καὶ τρελλαθῇ... Προχθές, ὅταν μιλούσατε μαζί του, εἶδα πὺν τὸν ἐξετάζατε Εἰλικρινέστατα. τί γνώμη ἔχετε γιὰ τὴν κατάστασή του; Ὑπάρχει κίνδυνος;

Ὁ γιατρὸς Ραμόν, φώναξε:

— Μὰ ὄχι! Ἐχει πῖθει ὑπερκόπωση, ἔχει ξεχαρβαλωθῇ. Αὐτὸ εἶναι ὅλο... Πὺν εἶναι δυνατόν ἓνας ἄνθρωπος τῆς ἀξίας του, πὺν ἀσχολήθηκε τόσο μὲ νευροπάθειες, νὰ γελιέται σὲ τέτοιο βαθμὸ; Μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶναι ἀπογοητευτικὸ ἂν τὰ διαυγέστερα καὶ στερεώτερα μυαλὰ παθαίνουν τέτοιες βλάβες! Στὴν περίπτωσί του τὸ εὖρημά του, ἡ ὑποδερμικὴ ἔννεσι, θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὸ. Γιατί δὲ κάνει ἐνέσεις;

Κι' ἐπειδὴ ἡ κοπέλλα τοῦ ἔκανε νόημα πὺν δὲν τὴν ἀκούει πιά, καὶ δὲ μπορεῖ νὰ τοῦ πῇ τίποτα, αὐτὸς προσέθεσε:

— Ἐ, γαλᾶ! Θὰ τοῦ μιλήσω ἐγὼ. Τὴ

στιγμὴ αὐτὴ ὁ Πασκάλ εἶχε βγῇ ἀπὸ τὸ δωμάτιό του, ἀκούοντας τίς ὁμιλίες.

Μὰ βλέποντάς τους καὶ τοὺς δυὸ, τόσο κοντὰ ἓναν στὸν ἄλλο τους, τόσο ζωηρούς, τόσο νέους, τόσο λουσμένους ἀπὸ ἥλιο, σιμάματα στὸ κατῶφλι.

Καὶ τὰ μάτια του γούρλωσαν καὶ ἡ ὄψις του ἀναστατώθηκε.

Ὁ Ραμόν, εἶχε πιάσει τὸ χεῖρ τῆς Κλοτίλδης, θέλοντας νὰ τὴν κρατήσῃ ἀκόμη κοντὰ του.

— Μοῦ τὸ ὑποσχέθήκατε!... ναί; Ἐπιθυμῶ νὰ γίνῃ αὐτὸ τὸ καλοκαίρι ὁ γάμος... Ξαίρετε, πόσο σὰς ἀγαπῶ, καὶ περιμένω τὴν ἀπάντησί σας.

— Μάλιστα, εἶπε ἐκείνη. Πρὶν ἀπὸ ἓνα μῆνα, ὅλα θὰ ἔχουν κανονισθῇ.

Μιὰ σκοτοδίνῃ ἔκαμε τὸν Πασκάλ νὰ κλονισθῇ.

Νὰ τώρα αὐτὸ τὸ καλοκαίρι, ἓνας φίλος, ἓνας μαθητὴς, ἔμπαινε σπῖτι του, γιὰ νὰ τοῦ κλέψῃ τ' ἀγαθὰ του. Ἐπρεπε νὰ τὴν περιμένη αὐτὴν τὴν λύσι, καὶ ἡ ἀπότομη πληροφορία ἐνὸς πιθανοῦ γάμου τὸν ξάφνιζε, τὸν χτυποῦσε σὰν καταστροφὴ ἀπρόσμνη, πὺν γκρεμοτσακίσε ὅλη του τὴ ζωὴ.

Βηματίσε βαρεῖα. Οἱ δυὸ νέοι γύρισαν καὶ βρέθηκε σὲ κάπως στενάχωρη θέσι.

— Ναί! μαῖτρο, μιλοῦσαίς γιὰ σὰς εἶπε τέλος εὐθύμα ὁ Ραμόν. Ναί! συνομωτούσαμε, ἀφοῦ πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσω... Γιὰ πέστε μου, γιατί δὲν φροτίζετε γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας; Δὲν ἔχετε τίποτε τὸ σοβαρό. Θὰ ξαναστεκόσαστε στὰ πόδια σας, μέσα σὲ δεκαπέντε μέρες!...

Ὁ Πασκάλ, ἀφοῦ εἶχε πέσει σὲ μιὰν καρέκλα, ἐξακολουθοῦσε νὰ τοὺς κυττάζῃ.

Βρῆκε τὴ δύναμιν νὰ κατανικήσῃ τὸν ἑαυτὸ του, καὶ στὸ πρόσωπό του, δὲν φάνηκε τίποτα ἀπ' τὴν πληγὴ πὺν εἶχε μέσα του. Θὰ πέθαινε τὸ δίχως ἄλλο, καὶ κανεὶς στὸν κόσμῳ δὲν θὰ περνε εἰδησι, τί ἦταν ἐκεῖνο πὺν τὸν σκότωσε. Ὅμως ἦταν γι' αὐτὸν μιὰ ξαλαφρώσι τὸ ὅτι μπόρεσε νὰ θυμώσῃ, ἀρνούμενος νὰ καταπιῇ ἔστω καὶ ἓνα φλυτζάνι φασκόμηλο.

— Νὰ φροντίσω γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου; Τί ὄφελος;... Τάχα δὲν τελείωσε πιά τὸ παληοτόμαρό μου!...

Ὁ Ραμόν ἐπέμενε μὲ τὸ ἥρεμο χαμό-

γελό του.

—Είστε πιό γερός απ' όλους μας, και ξαίρετε καλά, πώς έχετε τὸ γιατρικό... Κάμετε ενέσεις.

Δὲν μπόρεσε νὰ ἐξακολουθήση. Τὸ ποτήρι ἐξεχείλισε.

Ἐξωφρενῶν ὁ Πασκάλ, ρωτοῦσε ἂν ἤθελαν νὰ σκοτωθῇ, ὅπως εἶχε σκοτώσει τὸ Λαρουάς. Οἱ ἐνέσεις του: Ὁραία ἐφεύρεσι, μὰ τὴν ἀλήθεια! Ἀρνιότανε τώρα τὴν ἱατρικὴ καὶ ὀρκιζότανε νὰ μὴν ἀγγίξῃ πιά ἄρρωστο.

Ὅταν δὲν εἶναι πιά κανεῖς ἱκανὸς γιὰ τίποτα, ψοφάει, κι' αὐτὸ εἶναι τὸ πιό καλὸ γιὰ ὅλο τὸν κόσμο. Ἐξ ἄλλον αὐτὸ θὰ βιάζότανε νὰ τὸ κάμῃ ὅσο τὸ δυνατό γρηγορώτερα.

—Μπά! Μπά!...—συμπέρανε ὁ Ραμόν, ἀποφασίζοντας νὰ φύγῃ, ἀπὸ φόβο μὴν τὸν ἐρεθίσῃ περισσότερο—σὰς ἀφίνω τὴν Κλοτίλδη καὶ εἶμαι πολὺ ἡσυχος... Ἡ Κλοτίλδη θὰ τὰ βολέψῃ ὅλα αὐτά.

Ὅμως ὁ Πασκάλ, τὸ πρῶτ' ἐκεῖνο, εἶχε δεχτῇ τὸ πιό δυνατό χτύπημα.

Κρεβατώθηκε μόλις βράδιασε, κι' ἔμεινε ὡς τὴν ἄλλη μέρα τὸ βράδυ κλειδωμένος, δίχως νὰ θέλῃ ν' ἀνοίξῃ τὴν πόρτα του. Μάταια ἡ Κλοτίλδη ἀνησυχῶσε καὶ χτυποῦσε δυνατὰ μὲ τὴ γροθιά της τὴν πόρτα.

Τίποτε δὲν ἀποκρινότανε.

Εἶχε ἔλθει καὶ ἡ Μαρτίνη, ἐκέτευε τὸν κύριο απ' τὴν κλειδωνιά, νὰ τῆς πῇ τοῦλάχιστον πὼς δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τίποτα.

Μιὰ νεκρικὴ σιγὴ βασιλεψε. Θὰ νόμιζε κανεῖς πὼς τὸ δωμάτιο ἦταν ἄδειο.

Ἐπειτα τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρῶτ', ἔτσι ὅπως ἡ νέα, γυροῦσε κατὰ τύχη τὸ πόμολο ἢ πόρτα ἀνοίξε. Ἴσως, μάλιστα ἀπὸ ὧρες νὰ μὴν ἦταν κλειστή.

Καὶ μπόρεσε νὰ μπῇ, ἐλεύθερα στὸ δωμάτιο ἐκεῖνο, ὅπου δὲν εἶχε πατήσῃ ποτὲ τὸ πόδι της. Ἕνα μεγάλο δωμάτιο, πού ἦταν κρῦο γιὰτὶ ἦταν βορεινὸ.

Ὁ Πασκάλ, σηκωμένος, ντυμένος, καθότανε στὴν ἄκρη τοῦ κρεβατιοῦ του πού τὸ εἶχε κάμει μόνος του κι' αὐτὸ τὸν εἶχε ἐξαντλήσει.

—Δὲ θέλεις λοιπὸν νὰ σὲ περιποιηθῶ;

Τὸν ρώτησε φοβισμένη καὶ συγκινημένη, μὴ τολμώντας νὰ προχωρήσῃ.

Ἐκαμε μιὰ χειρονομία τσακισμένου ἀν-

θρώπου.

—ὦ! Μπορεῖς νὰ μπῇς! Δὲν θὰ σὲ δειρῶ, μὴ φοβᾶσαι...

Καὶ ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, τὴν ἀνέχθηκε κοντά του, τῆς ἐπετρῆσε νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ.

Ὅμως εἶχε ὡς τόσο καπρίτσια. Δὲν ἤθελε νὰ μπαίνει αὐτὴ μέσα ὅταν ἦταν πλαγιασμένος, γιὰτὶ τὸν εἶχε πιάσει ἕνα εἶδος ἄρρωστιάς ντροπῆς.

Ἐξ ἄλλον ἔμεινε σπάνια στὸ κρεβάτι καὶ σερόντανε ἀπὸ καρέκλα σὲ καρέκλα ἀνίκανος πιά γιὰ τὴν παραμικρὴ ἐργασία.

Καὶ ἂν δεχότανε νὰ τὸν περιποιηθοῦν, ἀπεναντίας τώρα ἀρνιότανε κάθε φάρμακο, μὴ πιστεύοντας πιά στὴν ἱατρικὴ.

Ἀπ' τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ἡ Κλοτίλδη δὲν εἶχε πιά ἄλλη φροντίδα παρὰ μόνον αὐτόν. Ἀδιαφοροῦσε γιὰ ὅλα τ' ἄλλα. Πήγαινε στίς ἀρχὲς στίς λειτουργίες, κ' ἔπειτα ἔπαψε πιά νὰ πηγαίνει στὴν ἐκκλησία, ὅπως διόλου.

Ἀνυπομονοῦσε τώρα, νὰ ξαναδῇ τὸ ἀγαπημένο της πλάσμα, νὰ ξαναγίνεται καλὸς καὶ εὐθυμὸς.

Ἐξακολουθοῦσε νὰ σωπαίνει πάνω στὴ διαφορά πού τοὺς χώριζε. Δὲν τῆς ἐρχότανε ἀκόμη ἡ σκέψη νὰ ριχθῇ στὸ λαιμό του, φωνάζοντας του πὼς ἦταν δική του, πὼς μποροῖσε νὰ ξαναζήσῃ, ἀφοῦ τοῦ δινότανε ὁλόκληρη. Στὴν σκέψη της, δὲν ἦταν παρὰ ἕνα πονετικὸ κορίτσι, πού τὸν πρόσεχε, ὅπως θὰ πρόσεχε ὁποιονδήποτε ἄλλο συγγενὴ της. Ὅμως ἐκεῖ ὅπου χρειάστηκε νὰ κάμῃ πραγματικὸ ἀγῶνα, ἦταν γιὰ νὰ τὸν πείσῃ νὰ κάμῃ ἐνέσεις.

Ἐκεῖνος οὐρλιαζε, ἀρνιότανε τὴν ἐφεύρεσή του. ἔλεγε πὼς ἦταν βλάκας.

Φώναζε ὅμως κι' αὐτὴ.

Τώρα αὐτὴ εἶχε πίστη στὴν ἐπιστήμη, καὶ θύμωνε γιὰτὶ τὸν ἔβλεπε νὰ ἀμφιβάλλῃ γιὰ τὴν μεγαλοφυΐα του. Ἀντιστάθηκε αὐτὸς γιὰ καιρὸ, στὸ τέλος ὅμως, μὲ τὴν ἐπιρροὴ πού κατακτοῦσε ἐκείνη ἐπάνω του, θέλησε ν' ἀποφύγῃ τοὺς νέους καυγάδες, κίτῃε πρῶτ'.

Ἀπ' τίς πρῶτες ἐνέσεις, αἰστάνθηκε μιὰ μεγάλη ἀνακούφιση, ἂν καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸ παραδεχτῇ.

Τὸ μυαλό του ξεκαθάριζε, καὶ οἱ δυνάμεις του ξαναρχόνανε σιγὰ σιγὰ.

Γι' αὐτὸ ἡ νέα ἄρχισε νὰ θριαμβεύῃ,

κυριευμένη τώρα ἀπὸ ὑπερηφάνεια γι' αὐτόν, ἐγκωμιάζοντας τὴν μέθοδο του, ἔξω φρενῶν γιὰτὶ κι' ὁ ἴδιος, δὲ θαύμαζε τὸν ἑαυτὸ του, ὡς παράδειγμα τῶν θαυμάτων πού μποροῦσε νὰ κάμῃ.

Χαμογελοῦσε αὐτὸς, ἄρχιζε νὰ βλέπῃ καθαρὰ τὴν περίπτωσί του.

Ὁ Ραμόν εἶχε πῇ τὴν ἀλήθεια. Δὲ θὰ μποροῦσε νὰ ἦταν ὅλα αὐτὰ παρὰ μόνον μιὰ ὑπερκόπωση. Ἴσως νὰ τὰ κατάφερνε νὰ γλυτώσῃ.

—Καὶ εἶσαι σύ, τὸ γιατρικό μου, κορούλα—ἔλεγε δίχως νὰ θέλῃ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἐλπίδα του.—Τὰ γιατρικά, βλέπεις, ἐξαρτοῦνται ἀπὸ τὸ χέρι πού τὰ δίνει.

Ἡ ἀνάρρωσι παρατραβοῦσε. Βάσταξε ὅλο τὸ Φεβρουάριο. Ὁ καιρὸς ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι αἰθριὸς καὶ ψυχρὸς. Οὔτε μιὰ μέρα δὲν εἶχε πάψει ὁ ἥλιος νὰ λούζῃ τὸ δωμάτιό του.

Ὡς τόσο ὁ ἄρρωστος ξανακυλοῦσε, τὸν ξανάπιανε μαύρη μελαγχολία καὶ ἦταν ὧρες ὅπου ὁ ἄρρωστος ξανάπεφτε στὴν ἀγωνία του.

Πάλι ἀπελπίζοτανε γιὰ τὴν θεραπεία, καὶ ξαναγινότανε πικρόχολος μὲ μιὰν ἐπιθετικὴ εἰρωνεία.

Μιὰ τέτοια κακιὰ μέρα, ὁ Πασκάλ, ἔχοντας πλησιάσει στὸ παράθυρο, εἶχε δῇ τὸ γείτονά του, τὸ δάσκαλο Μπελλόμπο, ψάχνοντας στὰ δένδρα του νὰ δῇ ἂν εἶχαν πολλὰ μπουμπούκια γιὰ καρπὸ.

Ὅταν εἶδε τὸ γέρο, τόσο καθὼς πρῆπει, τόσο ψυχρὸ, τόσο γεμάτο απ' τὸν ἐγωϊσμό του, τότες ἔγινε ἔξω φρενῶν.

—Ἄ! βρυχήθηκε, νὰ ἕνας, πού δὲν θὰ πάθῃ ποτὲ ἀπὸ ὑπερκόπωση, πού δὲ θὰ ριψοκινδυνεύσῃ ποτὲ τὸ τομάρι του γιὰ φροντίδες.

Καὶ ξεκινώντας απ' αὐτοῦ, ἄρχισε ἕνα ἐγκώμιο εἰρωνικὸ γιὰ τὸν ἐγωϊσμό.

Νὰ εἶναι κανεῖς ὁλομόναχος στὸν κόσμο, νὰ μὴν ἔχῃ φίλο, γυναῖκα, παιδι δικό του... ὦ τί εὐτυχία! Αὐτὸς ὁ σκληρὸς τσιγγούνης, πού ἐπὶ σαράντα χρόνια δὲν εἶχε ἄλλη δουλειὰ παρὰ νὰ χαστουκίζῃ τὰ παιδιά τῶν ἄλλων, πού εἶχε ἀποτραβηχθεῖ δίχως οὔτε σκύλο κοντά του, μὲ ἕναν κηπουρὸ κωφάλαλο, ἀκόμη πιό γέρο απ' αὐτόν, τάχα δὲν ἐκπροσωποῦσε τὸ μεγα-

λείτερο ποσὸν τῆς εὐτυχίας πάνω στὴ γῆ; Οὔτε ἕνα βάρος, οὔτε ἕνα καθήκον, οὔτε μιὰν ἀπασχόλησι ἄλλη ἀπὸ ἐκείνην τῆς ἀγαπητῆς του υγιείας.

Ἦταν ἕνας σοφός. Θὰ ζοῦσε ἐκατὸ χρόνια.

—Ἄ! Ὁ φόβος τῆς ζωῆς... Ἀσφαλῶς, δὲν ὑπάρχει καλύτερη ἀνανδρεία. Καὶ νὰ λὲς κανεῖς, πὼς μειανιώνω κάποτε, γιὰτὶ δὲν ἔχω ἐδῶ κοντά μου ἕνα παιδί. Τάχα ἔχει κανεῖς δικαίωμα νὰ φέρῃ στὸν κόσμο ἄθλιες ὑπάρξεις; Πρόπει νὰ σκοτώνῃ τὴ κακὴ κληρονομικότητα, νὰ σκοτώνῃ τὴ ζωή... Ὁ μόνος τίμιος ἄνθρωπος, νά! εἶναι αὐτὸς ὁ γέρο—ἀνανδρος.

Ὁ κ. Μπελλόμπο, ἡσυχὰ ἡσυχὰ στὸν ἥλιο τοῦ Μάρτη, ἐξακολουθοῦσε νὰ φέρῃ βόλτα τίς ἀχλαδιές του. Δὲν ριψοκινδύνευε ἀπὸτομες κινήσεις, ἔκανε οἰκονομία στὰ θαλασσά του γεροντάματα.

Ἐτσι, ὅπως εὗρισκε μπροστά του στὴν ἀλέα ἕνα χαλκί, τὸ ἀπόσπρωξε μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ραβδιοῦ του, κ' ἔπειτα προσπέρασε δίχως βιάση.

—Κοίτα τον λοιπόν! Κοίτα τί καλοδιατηρημένος, τί ὁμορφος!.. Ἐχει ὅλες τίς εὐλογίες τοῦ Θεοῦ ἐπάνω του!.. Δὲν ξαίρω κινένα πιὸ εὐτυχισμένον απ' αὐτόν.

Ἡ Κλοτίλδη πού σώπαινε, ὑπόφερε πολὺ απ' τὴν εἰρωνία αὐτὴ τοῦ Πασκάλ, γιὰτὶ μάντευε πὼς θὰ τοῦ ἦταν ὀδυνηρή.

Αὐτὴ, πού κατὰ συνήθειαν ὑπεράσπιζε τὸν κ. Μπελλόμπο, ἔνωθε τώρα ν' ἀναβλίσῃ ἀπὸ μέσα της μιὰ διαμαρτυρία. Τὰ μάτια της βούρκωσαν, καὶ ἀποκρίθηκε ἀπλούστατα μὲ χαμηλὴ φωνή:

—Ναί! Ἀλλά... Αὐτὸν δὲν τὸν ἀγαπᾷ κανεῖς.

Αὐτό, μονομιᾶς σταμάτησε τὴν ὀδυνηρὴ σκηνή. Μιὰ ξαφνικὴ τρυφερότητα τοῦ βούρκωσε κι' αὐτοῦ τὰ μάτια... Καὶ ἀπομακρύνθηκε γιὰ νὰ μὴν κλάψῃ.

Πέρασαν ἀκόμη μέρες, μέσα σ' αὐτὲς τίς καλὲς καὶ κακὲς ἀμφιταλαντεύσεις.

Οἱ δυνάμεις, δὲν ξαναρχόντανε, παρὰ σιγὰ σιγὰ, κ' ἐκεῖνο πού τὸν ἀπέλιπε ἦταν ὅτι δὲν μποροῦσε νὰ ξαναρχίσῃ νὰ ἐργάζεται, δίχως νὰ τὸν παρεχᾷ ὑδρως. Ἄν ἐπέμενε στὴν ἐργασία του, ἀσφαλῶς θὰ εἶχε λιποθυμίες. Ὅσο δὲ θὰ ἐργαζότανε, τὸ αἰσθανότανε πολὺ καλά, αὐτὸ θὰ σή-

μαινε πώς παρατραβᾷ ἡ ἀνάρρωση.

Ὡς τόσο, ἐνδιαφερότανε καὶ πάλι γιὰ τὶς συνηθισμένες του ἐρευνες, ξαναδιάβαζε τὶς τελευταῖες σελίδες, πού εἶχε γράψει καὶ μ' αὐτὴν τὴν ἐπιστημονικὴ ἀφύπνιση, τοῦ ξαναρχόντανε πάλι οἱ παλιές ἀνησυχίες.

Σὲ μιὰ στιγμή, εἶχε μιὰν τέτοια κατάπτωση, πού τοῦ φαινότανε πώς εἶχε ἐξαφανιστεῖ ὁλόκληρο τὸ σπιτικό του. Θὰ μποροῦσε νὰ τὸν ληστέψη κανεὶς, νὰ τοῦ τὰ πάρη ὅλα, κι' αὐτὸς δὲ θὰ εἶχε κανὲν συναίσθησι γιὰ τίποτα.

Ἐπειτα, ξαναρχίζε πάλι τὶς ὑποψίες του, σκόλιζε τὶς τσέπες του, γιὰ νὰ βεβαιωθῇ πώς ἦταν αὐτοῦ τὸ κλειδί τῆς ντουλάπας.

Ὅμως ἕνα πρωῒ, καθὼς σηκώνοτανε ἀπ' τὸ κρεβάτι του κατὰ τὶς ἑντεκα μόνο ἡ ὥρα, εἶδε στὴ σάλλα μέσα τὴν Κλοτίλδη, ἀπασχολημένη νὰ κάνη ἕνα παστὲλ ἀκριβέστατο ἀντιγράφοντας ἕνα κλωνι ἀμυγδαλιᾶς ἀνθισμένης.

Σήκωσε τότε αὐτὴ, τὸ γελαστὸ κεφάλι της καὶ πέρνοντας ἕνα κλειδί, πού ἦταν στὸ γραφεῖ, ἐπάνω, θέλησε νὰ τοῦ τὸ δόσῃ.

— Νά! μαίτρο...

Ξαφνιασμένος, δίχως ἀκόμη νὰ ἔχη καταλάβῃ, ἐξέταζε τὸ ἀντικείμενο πού τοῦ ἔδινε.

— Τί εἶναι λοιπόν;

— Εἶναι τὸ κλειδί τῆς ντουλάπας, πού θὰ τὸρριξες χθὲς ἀπ' τὴν τσέπη σου καὶ τὸ μάζεψα σήμερα τὸ πρωῒ.

Τότε ὁ Πασκάλ, πῆρε τὸ κλειδί μὲ ἐξαιρετικὴ συγκίνηση. Τὸ κοίταξε καὶ κοίταξε καὶ τὴ Κλοτίλδη.

Τελείωσε λοιπόν;

Δὲ θὰ τὸν καταδίωκε πιά; Δὲ θὰ λυσσοῦσε πιά, νὰ τὰ ληστέψη ὅλα, ὅλα νὰ τὰ κάψῃ;

Καὶ βλέποντάς τὴν, πολὺ συγκινημένη κι' αὐτὴ, εἶχε μιὰ μεγάλη χαρὰ.

Τὴν ἔπιασε καὶ τὴ φίλησε.

— Ἀχ! κοροῦλα... Ἄν μπορούσαμε νὰ μὴν εἴμαστε πάρα πολὺ δυστυχισμένοι...

Ἐπειτα πῆγε καὶ ἀνοιξε ἕνα συτάρι τοῦ τραπέζιου, κ' ἔβριξε μέσα τὸ κλειδί.

Ἀπ' τὴ στιγμή ἐκείνη, ξαναβρῆκε δυνάμεις, ἡ ἀνάρρωση προχωροῦσε πολὺ γρήγορα. Μποροῦσε βέβαια νὰ εἶχε κι' ἄλλα ξανακυλίσματα, γιατί ἡ ὑγεία του ἦταν

πολὺ κλονισμένη. Ὅμως θὰ ἦταν ἐλαφρότερα αὐτὴ τὴ φορὰ.

Ὁ ἥλιος εἶχε ἐπίσης δυναμώσει, καὶ ἡ ζέστη γινότανε κιόλας τέτοια ὥστε στὴ σάλλα μισόκλειναν τὰ παντζούρια.

Ἀρνιότανε νὰ δεχθῇ ἐπισκέψεις, ἀνεχότανε μόλις τὴ Μαρτίνη, ἔλεγε νὰ ποῦν στὴ μητέρα του πώς κοιμώτανε, ὅταν αὐτὴ ἄργα καὶ πού ἐρχότανε νὰ μάθῃ νέα του.

Καὶ δὲν εὐχαριστιώτανε παρὰ μόνο σ' αὐτὴν τὴν ὑπέροχη μοναξιά, ὅπου τὸν περιποιότανε ἡ ἀντάρσις, ἡ ἐχθρὰ τῆς χθὲς, ἡ σημερινὴ ὑποταχτικὴ μαθήτριά.

Μακρὲς σιωπὲς κρατοῦσαν ἀναμεταξύ τους, δίχως αὐτὸ νὰ τοὺς στενοχωρῇ.

Σκεπτότανε καὶ ὀνειροπολοῦσαν καὶ οἱ δύο, μὲ μιὰ ἀνείποτη γλύκα.

Ὡς τόσο ὁ Πασκάλ, μιὰ μέρα φάνηκε πολὺ σοβαρὸς.

Τώρα εἶχε τὴ βεβαιότητα, πώς ἡ ἀρρώστεια του ἦτανε τυχαία ὅλως διόλου καὶ πώς τὸ ζήτημα τῆς κληρονομικότητος δὲν εἶχε παίξει κανένα ρόλο. Ὅμως αὐτὸ τὸν ἐταπείνωνε.

— Θεέ μου! μουρμούριζε. Τί τίποτα εἴμαστε! Ἐγὼ πού νόμιζα τόσο γερὸ το μυαλό μου! Νὰ πού λίγη θλίψι καὶ λίγη κούραση, παρ' ὀλίγο νὰ μὲ κάνανε τριλλό.

Σώπασε κι' ἄρχισε πάλι νὰ συλλογιέται. Τὰ μάτια του ἀστράφτανε ἀποτέλειωνε τὴν ἡττὰ τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἐπειτα, σὲ μιὰ στιγμή σοφίας καὶ θάρρους, ἀποφάσισε:

— Νά! Πάω καλλιτέρας! Αὐτὸ τροπαντὸς γιὰ σένα μ' εὐχαριστεῖ.

Ἡ Κλοτίλδη πού δὲν εἶχε καταλάβει, ἀνασήκωσε τὰ μάτια.

— Πῶς αὐτό;

— Μὰ τὸ δίχως ἄλλο, γιὰ τὸ γάμο σου...

Τώρα θὰ μπορούμε νὰ ὀρίσουμε τὴν ἡμερομηνία.

Ἐμενε κατάπληκτη.

— Ἀ, ναί, ὁ γάμος μου!

— Θέλεις νὰ διαλέξουμε ἀπὸ σήμερα τὴ δευτέρη ἐβδομάδα τοῦ Ἰουνίου;

— Ναί! Τὴ δευτέρη ἐβδομάδα τοῦ Ἰουνίου... Θὰ εἶναι πολὺ καλά.

Δὲν ξανάπαν πιά τίποτα, ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τους. Εἶχε ξαναρρίξει τὰ μάτια της στο ἐργόχειρό της, ἐνῶ ἐκεῖνος κυττάζοντας μακριά, ἔμενε ἀκίνητος μὲ σοβαρὸ τὸ πρόσωπο.

νε ὀριστικὴ ἀπάντησι. Βιαζότανε τώρα νὰ τοῦ δώσῃ τοῦλάχιστο τὸ λόγο της ἡ Κλοτίλδη.

Αὐτὸ δὲν μπορούσε πιά νὰ τραβήξῃ ἔτσι. Ἐπρεπε νὰ βιάσουν τὴν κόρη νὰ πῇ τὸ ναί.

— Εἶναι πάρα πολὺ λεπτὸς—εἶπε—τοῦ τὸ εἶχα πῇ. Ἡξαιρα καλὰ πὼς δὲ θὰ τολμοῦσε νὰ τῆς ζητήσῃ νὰ τοῦ ἐξηγηθῇ ὁρθὰ κοφτά... Μὰ θὰ μῶ τὴν ἔγῳ στὴ μέση! Καὶ θὰ δοῦμε ἂν θὰ βιάσω τὴ μικρὴ νὰ πάρῃ μιὰν ἀπόφασιν.

Ἐπειτα ἠρέμησε.

Τώρα πιά ὁ γιὸς μου στήθηκε στὰ πόδια του. Δὲν ἔχει τὴν ἀνάγκη της.

Ἡ Μαρτίνη, πού ξαναεἶχε ἀρχίσει νὰ φυτεῖ τὰ πράσα της, μὲ τὴ μέση σπασμένη στὰ δύο, ἀνασηκώθηκε ἀπὸ τομα καὶ φώναξε:

— Ὅσο γι' αὐτό! Καὶ βέβαια...

Καὶ στὸ πρόσωπό της, πού τῶς αὐλακώσκει τριάντα χρόνια ὑπηρεσία ἔλαμψε μιὰ φλόγα. Ἦταν ἡ πληγὴ πού αἰμόσταζε μέσα της, ἀπ' τὸν καιρὸ πού ὁ κύριός της δὲν τὴν ἀνεχότανε δίπλα του.

Σ' ὅλη τὴ διάρκειά της ἀρρώστειας τοῦ τὴν εἶχε ἀπομακρύνει, μὲ τὸ νὰ δέχεται ὄλο καὶ λιγώτερο τὶς ὑπηρεσίες της, κλείνοντας της στὸ τέλος τὴν πόρτα τῆς καμαράς του.

Εἶχε τὴ μουνδιασμένη συναίσθησι τοῦ τί γινότανε καὶ βασανίζοτανε ἀπὸ μιὰν ψυχόρητη ζήλεια στὴ λαοσεβία πού εἶχε γιὰ τὸν κύριό αὐτό, ἀφοῦ τοῦ εἶχε γίνει κτήμα του, ἐδῶ καὶ χρόνια τώρα.

— Καὶ βέβαια... δὲν ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ τὴ δεσποινίδα! Τοῦ φθάνω ἐγὼ τοῦ κυρίου.

Τότες αὐτὴ, πού ἦταν τόσο διακριτικὴ, ἄρχισε νὰ λὲγ γιὰ τὶς δουλειὲς τοῦ μπουστάνιου καὶ γιὰ τὸν τρόπο πού θὰ ἔξοικονομοῦσε κάμποσα μεροκάματα ἀπ' τὸν ἐργάτη. Βέβαια τὸ σπίτι ἦταν μεγάλο. Ὅμως ὅταν δὲν τρομάζει κανεὶς τὴ δουλειά, τὰ βολεύει ὅλα μιὰ χαρὰ.

Ἐπειτα, ὅταν ἡ δεσποινὶς θὰ τοὺς ἀφῆνε, θὰ ἦταν ὡς τόσο ἕνα πρόσωπο λιγώτερο πού θὰ ὑπηρετοῦσε. Καὶ τὰ μάτια της λαμποκοποῦσαν στὴ σκέψι τῆς μεγάλης μοναξιάς τῆς εὐτυχισμένης ἡσυχίας, ὅπου θὰ ζοῦσαν, μετὰ τὸ φανηγρό.

Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, φθάνοντας στὴ Σουλειάδα, ἡ γορὰ μαντὰμ Ρουγκόν, εἶδε τὴ Μαρτίνη στὸ λαχανόκηπο, ἀπασχολημένη νὰ φυτεῖ πράσσα.

Καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτή, πῆγε πρὸς τὴν ὑπηρετρία, γιὰ νὰ μιλήσῃ μαζί της καὶ νὰ τῆς πάρῃ λόγια, πρὶν ἔμπη στὸ σπίτι.

Ὁ καιρὸς περνοῦσε καὶ ἦταν πλανταγμένη γι' αὐτὸ πού ὀνόμαζε: λιποταξία τῆς Κλοτίλδης. Ἐννοεῖται καλὰ, πὼς τώρα πιά δὲν θὰ εἶχε ποτε τοὺς φακέλλους ἀπ' τῆς Κλοτίλδης τὸ χέρι. Ἡ μικρὴ αὐτὴ, χαίδωνε πάλι ξαναπλησίαζε τὸν Πασκάλ, ἀπ' τὸν καιρὸ πού τὸν εἶχε περιποιηθῇ ἄρρωστο. Καὶ εἶχε διαφθαρεῖ σὲ βαθμό, πού αὐτὴ δὲν τὴν ξαναεἶδε πιά στὴν ἐκκλησιά. Γι' αὐτό, ξαναγύριζε στὴν πρώτη της σκέψι. Νὰ τὴν ἀπομακρύνῃ ἀπ' τὸ γιό της καὶ νὰ τὸν κατακτήσῃ ἔπειτα αὐτόν, ὅταν θὰ τὸν εὗρισκε μόνο, ἀδύναμο μέσα στὴ μοναξιά του.

Μὰ καὶ δὲν μπόρεσε νὰ τὴ στείλῃ στὸν ἀδελφό της, τῆς εἶχε γίνει τώρα πάθος ὁ γάμος, καὶ ἤθελε ἀπ' τὴ δευτέρη μέρα κιόλας νὰ τὴν ρίξῃ στὴν ἀγκαλιά τοῦ γιατροῦ Ραμόν. Γι' αὐτὸ ἦταν πολὺ δυσχερομένη ἔτσι πού παρατραβ ὥστε ἡ ὑπόθεσι.

Κι' ἔτρεχε τὸ ἀπόγευμα ἐκεῖνο αὐτοῦ, μὲ τὴν πυρετώδη ἀνάγκη νὰ ἐπιταχύνῃ τὰ πράματα.

— Καλημέρα, Μαρτίνη! πὼς τὰ περνοῦν ἐδῶ; Ἡ ὑπηρετρία, γονατισμένη, μὲ καταλασπωμένα χέρια, ἀνασήκωσε τὸ χλωμὸ κεφάλι της, πού τὸ προστάτευε ἀπὸ τὸν ἥλιο μ' ἕνα μαντήλι δεμένο στὴ σκούφια της.

— Μὰ ὅπως πάντα κυρία; Ἐτσι κ' ἔτσι! Καὶ κουβεντιάσαν.

Ἡ Εὐτυχία τὴν μεταχειριζότανε σὰν ἄνθρωπο ἐμπιστοσύνης, πού μπορούσε νὰ τῆς τὰ πῇ κανεὶς ὅλα.

Ἀρχισε νὰ τῆς θέτῃ ἐρωτήσεις καὶ θέλησε νὰ μάθῃ ἂν ὁ γιατρὸς Ραμόν εἶχε ἔλθῃ τὸ πρωῒ.

Εἶχε ἔλθει, ὅμως δὲν εἶχαν κουβεντιάσει παρὰ γιὰ πράματα ἀδιάφορα. Τότες ἡ γορὰ πλάνταξε, γιατί ἡ ἴδια εἶχε δῇ τὸν γιατρὸ τὴν παραμονή, κι' αὐτὸς τῆς εἶχε πεῖ τὴ στενοχώρια του, μιὰ καὶ δὲν ἔπαιρ-

Χαμήλωσε τή φωνή της.

—Θάχω θλίψη, γιατί αυτό θα λυπήσει πολύ τον κύριο. Δεν το έλπιστα ποτέ, να εϋχομαι ένα τέτοιο χωρισμό... Όμως, κυρία, σκέφτομαι όπως σεις, ότι πρέπει να γίνει αυτό, γιατί η Δεσποινίς, αν μείνει εδώ, στο τέλος θα χαλάσει και θα είναι μια ψυχή λιγότερη για τον καλό Θεό... "Αχ! Είναι κρίμα!.. Έχω τόσο γεμάτη καρδιά απ' όλα αυτά, όσες στο τέλος θα κρεπάρη καμμιά φορά.

—Είναι επάνω και οι δύο τους; Ναί; είπε η Εϋτυχία. Άνεβαίνω να τους δώ, και πέρνω πάνω μου να τους βιάσω, να τελειώση αυτή η ιστορία.

Μιάν ώρα έπειτα, όταν ξανακατέβηκε, ξαναβρόηκε τη Μαρτίνη, που σερονότανε ακόμη στα γόνατα, μέσα στο μαλακό χώμα, αποτελειώνοντας το φύτεμα.

Έπάνω, απ' τα πρώτα κιόλας λόγια που είχε πει, ότι δηλαδή είχε κουβεντιάσει με το γιατρό Ραμόν και τον είδε ανυπόμονο να μάθει τί του μέλλει, είχε δει τον Πασκάλ που έπικροτούσε.

Ήταν σοβαρός, κουνούσε το κεφάλι, σαν για να πη πώς η ανυπομονησία αυτή ήταν πολύ φυσική.

Η Κλοτίλδη ή ίδια, παύοντας το χαμόγελό της, την άκουσε με σεβασμό.

Όμως φαινότανε ξαφνισμένη.

Γιατί την βίαζαν;

Ο Μαίτρο είχε όρισει το γάμο για τη δεύτερη εβδομάδα του Ιουνίου. Είχαν λοιπόν ολόκληρους δυο μήνες μπροστά τους.

Πολύ σύντομα, θα μιλούσε για όλα αυτά του γιατρού Ραμόν.

Ήταν τόσο σοβαρό πράγμα ο γάμος, ώστε θα έπρεπε να την αφήσουν να καλοσκεφθῇ και να μη δεθῇ παρὰ τη τελευταία στιγμή.

Έξ άλλου τα έλεγε όλα αυτά με το γνωστικό της ύφος, σαν άνθρωπος που επρόκειτο να πάρη μιαν απόφαση.

Και η Εϋτυχία βρέθηκε αναγκασμένη να παραδεχτῇ πώς ήταν γνωστικό, όπως το έλεγαν και οι δύο τους, τα πράγματα να βαδίζουν στη πιο λογική λύση.

—Αλήθεια! Θα ρωῶ πώς όλα είναι τελειωμένα—συμπέρανε—Έκείνος δεν φαίνεται να φέρνη εμπόδια κι' αυτή φαίνεται πώς το μόνο που θέλει είναι να μην βια-

στῇ, σὰν κορίτσι που έννοεῖ πρώτα να ρωτήση καλά τὸν ἑαυτὸ του πρὶν δεθῇ γιὰ δὴ του τὴ ζωή... Θὰ τῆς ἀφήσω ἀκόμη μιὰν ἐβδομάδα γιὰ νὰ καλοσκεφθῇ.

Ἡ Μαρτίνη, καθισμένη στὶς φτέρνες της, κοίταζε χάρω, ὅμως τὸ πρόσωπό της ἦταν σκοτεινιασμένο.

—Ναί! Ναί! —μουρμούρισε—ἡ δεσποινὶς συλλογιέται πάρα πολὺ ἐδῶ καὶ κάμποσο καιρὸ... Τὴ βρίσκω σ' ὅλες τὶς γωνίες. Τῆς μιλάτε καὶ δὲν σᾶς ἀπαντᾷ. Εἶναι σὰν τοὺς ἀνθρώπους πού, ἐτοιμάζουν κάποιαν ἀρρώστεια... Γίνονται πράγματα ἐδῶ μέσα! Δὲν εἶναι πιά ἡ ἴδια, δὲν εἶναι ἐκείνη πού ἦταν...

Καὶ παράχωσε ἓνα πράσσο στὸ πείσμα της, νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν δουλειά της, ἐνῶ ἡ μαντὰμ Ρουγκόν, κάπως ἡσυχασμένη, ἔφευγε τώρα, σίγουρη γι' αὐτὸν τὸν γάμο.

Ο Πασκάλ πραγματικά, φοινότανε ὅτι δέχεται τὸ γάμο τῆς Κλοτίλδης σὰν κάτι πού ἔχει ἀποφασισθῇ καὶ πού εἶναι ἀναπότρεπτο.

Δὲν εἶχε πιά ξαναμιλήσει μαζί της.

Οἱ σπάνιοι ὑπολογισμοί, πού ἔκαναν πότε πότε οἱ δύο τους τοὺς ἄφιναν ἡρεμούς. Καὶ ἦταν μόνο, πὼς οἱ δύο μῆνες πού εἶχαν νὰ ζήσουν μαζί, σὰν νὰ μὴν ἐπρόκειτο νὰ τελειώσουν ποτέ, σὰν νὰ ἦταν ἡ αἰωνιότης, πού δὲν ἐπιθυμοῦσαν τὸ τέλος της.

Ἐκείνη πρὸ παντός, τὸν κύτταζε μὲ χαμόγελο, ἀνάβαλλε γιὰ ἀργότερα τὶς φροντίδες καὶ τὶς ἀποφάσεις.

Ἐκείνος, εἶχε γίνει καλά, δὲν κακοέφιαζε, παρὰ μόνο ὅταν ἐπρόκειτο νὰ μὴ μόνος στὸ δωμάτιό του, τὸ βράδυ, ὅταν αὐτὴ πῆγαινε νὰ πλαγιάσῃ.

Κρύωνε, τὸν ἔπιανε μιὰ ἀνατριχίλα ὅσο ἔβαζε μὲ τὸ νοῦ του, πὼς θαρχότανε καιρὸς πού θὰ ἔμεινε πάντα μόνος.

Τὰχα νὰ ἦταν τὰ γεροντάματα πού ἄραζαν καὶ πού τοῦ ἔδιναν αὐτὸ τὸ ρίγος;

Ο Πασκάλ καὶ ἡ Κλοτίλδη τώρα, ἀπὸ τότε πού αἱ ὥραιες μέρες τοῦ Ἀπρίλη, ἀνοῖξαν τὰ καρποφόρα δένδρα, εἶχαν ξαναρχίσει τοὺς πρωῒνους τοὺς περιπάτους στὸ κτῆμα τῆς Σουλειάδας.

Καὶ ἓνα πρωῒ, πού εἶχε τρέξει, γύρισε πίσω πολὺ ξαναμένη, γεμάτη γέλοια, τόσο χαρούμενα ἀτακτη, ὥστε ἀνέβηκε στὴ σάλλα, δίχως νὰ βγάλη τὸ καπέλλο της τὸ

ψάθινο, οὔτε τὴν ἐλαφριά δαντέλλα πού εἶχε στὸ λαιμό της.

—Α!—Εἶπε—Κάνει ζέστη... Καὶ τί βλάκας πού εἶμαι! Δὲν τᾶφινά ὅλα αὐτὰ κάτω! Θὰ ξανακατέβω σὲ λίγο. Μπαίνοντας εἶχε ρίξει τὴν δαντέλλα στὴν πολυθρόνα. Όμως τὰ χέρια της μ' ἀνηπομονησία προσαποῦσαν τώρα νὰ λύσουν τὴν κορδέλλα τοῦ καπέλλου της.

—Ἀη στὸ καλὸ! Ἐδεσα κόμπο τὶς κορδέλλες μου. Δὲ θὰ τὰ καταφέρω ὁλομόναχῃ μου!.. Πρέπει νὰ μὲ βοηθήσῃς... Ο Πασκάλ, ξαναμένος κι' αὐτὸς ἀπ' τὸν ὥραιο περίπατο, γελούσε βλέποντάς τὴν τόσο ὥραϊα καὶ τόσο εὐτυχισμένη. Πλησίασε καὶ ἀναγκαστικὰ βρέθηκε ὁλόκληρος ἐπάνω της.

—Περίμενε!.. Σήκωσε τὸ πηγούνι σου. ὦ! Κουνίεσαι ὁλοένα! Πὼς θὲς νὰ δῶ τί μοῦ γίνεται;

Αὐτὴ γελούσε ἀκόμη πὺ δυνάτ', καὶ κείνος ἔβλεπε τὸ βουερὸ γέλοιο, πού τῆς ξεσήκωνε τὸ στήθος. Τὰ δάχτυλά του ἀγγίζανε κάτω ἀπ' τὸ πηγούνι, τὸ ὑπέροχο ἐκεῖνο μέρος τοῦ λαιμοῦ, πού ἐνοιωθε ἄθελά του τὴν λεπτὴ ἐπιδερμίδα του.

Φορούσε ἓνα φουστάνι πολὺ ἀνοιχτὸ κι' ἀπ' τὴ σχισμάδα ἀνέβαινε ὅλο τὸ γυναικεῖο ἄρωμα τοῦ κορμιοῦ της, πού τὸ εἶχε ζεστάνει ὁ ἥλιος.

Ξαφνικά, αὐτὸς, εἶχε μιὰν σκοτοδίνη. Νόμιζε πὼς θὰ λιποθυμοῦσε.

—Οχι! Ὁχι! Δὲν μπορῶ ἂν δὲν καθίσης φρόνιμα!

Τὸ αἷμα χτυποῦσε στὰ μελίγγια του, τὰ δάχτυλα του χανόντανε, ἐνῶ ἐκείνη ὅλο κι' ἔσκυβε περισσότερο προσφέροντας τὸν πειρασμὸ τῆς παρθενιαῖς της, δίχως νὰ τὸ ξαίρη.

Καὶ τὴν ἐνοιωθε τόσο λεπτὴ, τόσο πεταχτή, μὲ τόσο λεπτὸ στήθος στὸ θεσπέσιο ἀνθισμά του.

—Νά! Τέλειωσε...

Φώναξε αὐτῇ.

Δίχως νὰ ξαίρη πὼς, ἐκείνος εἶχε λύσει τὶς κορδέλλες.

Οἱ τοῖχοι γυρνοῦσαν, τὴν ἔβλεπε τώρα ξεμάλλιαν, μὲ τὸ φεγγαρένιο της πρόσωπο, ἐνῶ γελούσε καὶ χοροπηδοῦσαν οἱ μποῦκλες της οἱ χρυσές.

Τότες αὐτὸς φοβήθηκε, μὴ τυχὸν τὴν

πάρει στὴν ἀγκαλιά του, μὴ τὴν φιλήσῃ τρελλὰ σ' ὅλα τὰ μέρη, ὅπου ἔδειχναν λίγη ἀπ' τὴ γύμνια της. Κ' ἔτρεξε νὰ φύγῃ, παίρνοντας μαζί του τὸ καπέλλο πού ἔτρεχε νὰ τὸ κρατῇ στὰ χέρια του καὶ τραυλίζοντας:

—Πάω νὰ τὸ κρεμάσω! Περίμενέ με! πρέπει νὰ μιλήσω τῆς Μαρτίνης.

Όταν πῆγε κάτω, ἔτρεξε νὰ χωθῇ μέσα στὸ ἐγκαταλειμένο σαλόνι, καὶ διπλοκλειδώθηκε, τρέμοντας μήπως ἐκείνη ἀνησυχῇ καὶ κατέβῃ νὰ τὸν ζητήσῃ.

Ήταν πελιδνὸς καὶ πλαντασμένος, σὰν νὰ ἔκαμε κακούργημα. Μίλησε δυνατὰ καὶ ἀνιτρέχιασε ἀκούοντας, αὐτὴ τὴν πρώτη κραυγὴ πού ἔβγαλε ἀπ' τὰ ἴδια του τὰ χεῖλη:

—Τὴν ἀγαποῦσα πάντα! Τὴν ποθοῦσα τρελὰ!..

Ναί! Ἀπὸ τότες πού εἶχε γίνει γυναῖκα τὴ λάτρευε. Καὶ τώρα ἀπότομα, ἔβλεπε καθαρά, ἔβλεπε τὴ γυναῖκα πού εἶχε πιά γίνει αὐτῇ, ὅταν ἀπὸ τὴν τσαμπινιά μέσα ξεπετάχτηκε τὸ πλάσμα αὐτό, τὸ γοητευτικὸ καὶ ἐρωτιάτικο, μὲ τὶς χυτὲς γάμπες, μὲ τὴ λυγρὴ τὴ μέση, μὲ τὰ στρουγυλὰ στήθια, μὲ τὰ τορνευτὰ μπράτσα.

Καὶ ἦταν τερατῶδες, ἀλλὰ αὐτὴ ἦταν ἡ ἀλήθεια, πεινοῦσε τώρα τὴ σάρκα αὐτὴν, μιὰ πείνα γιὰ τὰ νιάτα της, πείνα ἀχόρταγη γι' αὐτὸ τὸ σάρκινο λουλούδι, τὸ τόσο ἀγνό, τόσο μυρωμένο.

Τότες ὁ Πασκάλ, πεσμένος σὲ μιὰ κουτσοκαρέκλα, μὲ τὸ πρόσωπο ἀνάμεσα στὶς δυὸ τὶς χεῖρες του, σὰ γιὰ νὰ μὴ βλέπῃ πιά τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἔσπασε σὲ κλάματα.

Θεέ μου! Τί θὰ ἀπογινότανε τώρα αὐτός;

Ένα κοριτσάκι πού τοῦ τὸ εἶχεν ἐμπιστευθῇ ὁ ἀδελφός του, πού τὸ εἶχε ἀναθρέψῃ σὰν πατέρα, καὶ πού ἦταν σήμερὰ αὐτὸς ὁ πειρασμὸς τῶν εἰκοσιπέντε χρόνων, ἡ γυναῖκα στὴν ὑπέρτατη παντοδυναμία της.

Ένοιωθε τὸν ἑαυτὸ του, πὺ ἄοπλο, κι' ἀπὸ ἓνα παιδί.

Καὶ πάνω ἀπ' τὴ σαρκικὴ ἐπιθυμία, τὴν ἀγαποῦσε ἀκόμη μὲ μιὰν ἀπειρη τρυφερότητα, ἐρωτευμένος μὲ τὸ ἡθικὸ καὶ διανοητικὸ της πρόσωπο, μὲ τὴν ἀκεραϊό-

τητα του αισθήματός της, με το ωραίο μυαλό της, τόσο καθαρό, τόσο γενναίο.

Ἀκόμη κι' αυτή τους ἡ ἀσυμφωνία, αὐτὴ ἡ ἀνησυχία τοῦ μυστηρίου, ποὺ τὴν βασάνιζε, τοῦ τὴν ἔκαναν ἀκόμη πιὸ ἀκριβή, σὰν ἓνα πλάσμα διαφορετικὸ ἀπ' οὐτόν, ὅπου εὗρισκε λίγο ἀπὸ τὸ ἄπειρο τοῦ κόσμου.

Τοῦ ἄρεσε στὴν ἀνταρσία της, ὅταν ἐπαναστάτουσε ἐναντίον του. Ἦταν ἡ συντροφισσα καὶ ἡ μαθήτρια, τὴν ἔβλεπε τέτοια, ποὺ τὴν εἶχε δημιουργήσει, μετὰ τὴ μεγάλη της καρδιά, μετὰ τὴν παθιάρα εὐκρίνεια της, τὴν νικηρία λογικὴ της.

Στὴν σκέψη πὼς θὰ τοῦ ἔφευγε, νόμιζε πὼς γκρεμοῦσε στὸ κεφάλι του ἐπάνω ὁ οὐρανὸς ὁλόκληρος, πὼς ἔβλεπε τὸ τέλος τοῦ κόσμου.

Αὐτὴ μονάχα ὑπῆρχε στὸν κόσμον· ἦταν ἡ μόνη ἀνώτερη καὶ καλὴ, ἡ μόνη ἐξυπνὴ καὶ σοφὴ, ἡ μόνη ὥραϊα, μετὰ ὁμορφίαν θαύματος.

Γιατὶ λοιπόν, ἀφοῦ τὴν λάτρευε καὶ ἦταν ὁ κύριός, γιατί δὲν ἀνέβαινε τώρα, νὰ τὴν ξαναπάρῃ στὴν ἀγκαλιά του καὶ νὰ τὴν φιλήσῃ σὰν εἶδωλο;

Ἦταν ὅλως διόλου ἐλεύθεροι κι' οἱ δύο τους, ἐκεῖνη δὲν ἀγνοοῦσε πιά τίποτα, εἶχε τὴν ἡλικία τῆς γυναίκας.

Θα ἦταν ἡ εὐτυχία!

Ὁ Πασκάλ, ποὺ δὲν ἔκλαιγε πιά, σηκώθηκε, θέλησε νὰ πάῃ πρὸς τὴν πόρτα. Ὅμως ξαφνικά, ξανάπεσε στὴν καρέκλα, μετὰ νέα δάκρυα, ποὺ τὸν ἐπνιγαν.

Ὁχι, ὄχι! Ἦταν ἀπαίσιον αὐτό, ἦταν ἀδύνατον!

Εἶχε νοιώσει πάνω στὸ κεφάλι του τ' ἄσπρα του μαλιὰ σὰ χιόνι. Καὶ ἀποτροπιαζότανε τὴν ἡλικία του, τὰ πενήντα ἔξαι του χρόνια, ὅσο ἔβαζε μετὰ τὸ νοῦ του τὰ δικά της εἴκοσι πέντε χρόνια.

Τὸν ξανάπιασε τὸ ρίγος, στὴ σκέψη πὼς αὐτὴ τώρα τὸν εἶχε κατακτῆσει, πὼς θὰ ἦταν ἀπ' ἐδῶ καὶ μπρὸς ἀδύναμος, μπρὸς στὸν καθημερινὸ πειρασμό.

Καὶ τὴν ξαναφανταζότανε, δίνοντάς του νὰ τοῦ λύσῃ τίς κορδέλλες τοῦ καπέλου της, φωνάζοντάς τον, ἔξαναγκάζοντάς τον νὰ σκύψῃ πάνω της, γιὰ νὰ τῆς διορθώσῃ τὴν ἐργασία της. Κι' ἔβλεπε τὸν ἑαυτὸ του ἀποτυφλωμένο, ξετρελλαμένο,

καταβροχθίζοντας τὴν τὸ λαιμὸ ἀχόρταγα.

Ἦ, ἦσαν ἀκόμη χειρότερο, τὸ βράδυ, ὅταν ἀργοποροῦσαν καὶ οἱ δύο τους νὰ φέρον τὴ λάμπα, μιὰ νωχέλεια μετὰ τὸν ἀργὸ ἔρχομό τῆς συνένοχης νύχτας, ἄθελα ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τους... καὶ τὸ ἀνεπανόρθωτο, ἔτσι ὅπως θὰ ἦταν ὁ ἕνας στὴν ἀγκαλιά τοῦ ἄλλου.

Τὸν ἀναστάτωνε μεγάλη ὀργὴ ἐναντίον σὲ μιὰν τέτοια λύση, πιθανή, ἴσως καὶ σίγουρη. ἂν δὲν εὗρισκε τὴν δύναμη τοῦ χωρισμοῦ. Θα ἦταν ἀπὸ μέρος του τὸ χειρότερο ἔγκλημα, μιὰ κατάχρηση ἐμπιστοσύνης, ἕνας χυδαῖος βιασμός.

Ἡ ἐσωτερικὴ του ἐπανάσταση, ἦταν τέτοια ὥστε σηκώθηκε τώρα θαρρετὰ, καὶ βοήθη τὴ δύναμη νὰ ξανανέβῃ τὴ σκάλα, ἀπὸ φασισμένος ν' ἀντιπαλέψῃ.

Ἐπάνω, ἡ Κλοτίλδη, εἶχε ξαναρχίσει ἡσυχὰ ἡσυχὰ τὴν ἐργασία της.

Δὲ γύρισε κἄν τὸ κεφάλι, καὶ ἀρκέστηκε νὰ τοῦ πῇ:

— Πόσο ἄργησες! Στὸ τέλος πιστεύω πὼς ἡ Μαρτίνη εἶχε κάποιο λάθος, δέκα πεντάρες, στοὺς λογαριασμούς της.

Αὐτὸ τὸ πείραγμα γιὰ τὴ τσιγκουνιὰ τῆς Μαρτίνης τὸν ἔκαμε νὰ γελάσῃ. Καὶ πῆγε καὶ κάθησε ἡρεμὰ κι' αὐτὸς μπρὸς στὸ τραπέζι του.

Τόλμησε νὰ τὴν κυττάξῃ καὶ συγκινήθηκε ἀπ' τὸ λεπτό της προφίλ, ἀπ' τὸ σοβαρὸ της ὄψος μεγάλου κοριτσιοῦ, ποὺ ἦταν γεμάτο ἐπιμέλεια. Τάχα νὰ ἦταν ἐφιάλης, αὐτὸ ποὺ τὸν εἶχε πιάσει κάτω; Θὰ νικοῦσε τόσο εὐκόλα τὸν ἑαυτό του;

— Ἀ! — φώναξε — ὅταν τοὺς κάλεσε ἡ Μαρτίνη τὸ γεῦμα — ἔχω τέτοια πείνα!... Θα δῆς ἂν ξαναπαίρῃ πάνω μου!

Εὐθύμα ἤρθε ἡ νέα καὶ τοῦ ἔπιασε τὸ μπράτσο.

— Μὰ βέβαια, μαίτρε, πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς εὐθύμος καὶ δυνατός!

Ὅμως τὴ νύχτα, μέσα στὸ δωμάτιό του, ἡ ἀγωνία ξανάρχισε. Στὴ σκέψη ποὺ θὰ τὴν ἔχανε, ἀναγκάστηκε νὰ χώσῃ τὸ πρόσωπό του μέσα στὰ μαξιλάρια, γιὰ νὰ πνίξῃ τίς κραυγές του.

Ἐβλεπε τώρα, καθαρότατα, φαντάσματα μπροστά του. Ἐνας ἄλλος τὴν ἔπαιρνε στὴν ἀγκαλιά του, αὐτὴ τοῦ χάριζε τὸ παρθενικὸ της κορμί, καὶ μιὰ

σκληρὴ ζήλεια τὸν ἐβασάνιζε.

Ποτὲ δὲ θὰ εἶχε τὸν ἡρωϊσμό νὰ παραδεχτῇ μιὰν τέτοια θυσία. Ἐνα σωρὸ σχέδια μεπερδεύοντανε στὸ κεφάλι του, ποὺ τὸ φλόγιζε ὁ πυρετός: νὰ τὴν ἀποτραβήξῃ ἀπ' τὸ γάμο, νὰ τὴ φυλάξῃ κοντά του, δίχως αὐτὴ νὰ μαντεύσῃ ποτὲ τὸ πάθος του. Νὰ φύγῃ μαζί του, νὰ ταξιδεύῃ ἀπὸ πόλιν σὲ πόλιν, νὰ ἀπασχολήσῃ καὶ τῶν δύο τους τὰ μυαλά, σὲ σπουδὲς δίχως τέλος, γιὰ νὰ διατηρήσῃ τίς συντροφικὲς σχέσεις δασκάλου πρὸς μαθητῆ.

Ἡ ἀκόμη, ἂν ἔπρεπε, νὰ τὴν στείλῃ στὸν ἀδελφό της, παρὰ νὰ τὴν παραδώσῃ σ' ἓνα συζυγο.

Καὶ σὲ κάθε μιὰν ἀπ' τίς λύσεις αὐτὲς ἔνοιωθε τὴν καρδιά του πὼς ξεσχιζότανε ἀπὸ πόνο, μιὰ καὶ τὸν ἐπίεζε ἡ ἐπιταχτική ἀνάγκη νὰ τὴν κατακτῇ ὁλόκληρη.

Δὲν τὸν ἀρκοῦσε πιά ἡ παρουσία της, τὴν ἤθελε τώρα ὁλόκληρη δικιά του, τέτοια ὅπως τὴν ἔβλεπε, ἀκτινοβόλα στὸν ἴσκιό τοῦ δωματίου, μετὰ τὴν ἀγνὴ της γύμνια, ντυμένη μόνο μετὰ τὸ κύμα τὰ ξέμπλεχα μαλλιά της.

Τὰ μπράτσα του ἀγκάλιαζαν τὸ κενό.

Πηδοῦσε ἀπ' τὸ κρεββάτι καὶ τρίκλιζε σὰν μεθυσμένος, καὶ μόνο ὅταν ἔφθασε στὸ μεγάλο ἡρεμο σκοτάδι τῆς σάλλας, κ' ἔνοιωσε τὰ ξυπόλυτα πόδια του στὸ παρκέτο, μόνο τότε ξύπνησε ἀπ' τὴν ἀπότομη αὐτὴ τρέλλα.

Ποῦ πῆγαινε λοιπόν, Θεέ μου!

Νὰ χτυπήσῃ τὴν πόρτα, τοῦ παιδιοῦ αὐτοῦ ποὺ κομότανε; Νὰ τὴν παρβιάσῃ ἴσως μετὰ σπρωξιές;

Ἡ ἀνάλαφρη καθαρὴ ἀνάσα, ποὺ νόμιζε πὼς ἄκουσε μέσα στὴ βιθιὰ σιγῇ, τὸν ἀνάρεψε σὰν ἱερὸς ἄνεμος. Καὶ πῆγε καὶ ρίχθηκε στὸ κρεββάτι του, μετὰ μιὰν κρίσιν ντροπῆς καὶ φορικαλέας ἀπελπισίας.

Τὴν ἄλλη μέρα ὅταν ξύπνησε, τσαντισμένος ἀπὸ τὴν ἀϋπνία, ὁ Πασκάλ εἶχε πάρει τὴν ἀπόφασιν.

Πῆρε τὸ καθημερινὸ του ντούς, κι' ἔνοιωσε τὸν ἑαυτό του πιὸ γερό μετὰ περισσώτερη ὑγεία. Εἶχε καταλήξῃ στὴν ἀπόφασιν, νὰ ἐξαναγκάσῃ τὴν Κλοτίλδην νὰ δώσῃ τὸ λόγο της.

Ὅταν θὰ δεχότανε ρητὰ νὰ παντρευτῇ τὸ Ραμόν, τοῦ φαινότανε πὼς αὐτὸ θὰ

τὸν ξελάφρωνε καὶ θὰ τοῦ ἀπαγόρευε κάθε τρελλὴ ἐλπίδα. Θὰ ἦταν ἀκόμη ἓνα ἀνυπερβῆτο ἐμπόδιο, ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ σ' ἐκείνην. Ἐτσι θὰ βρισκότανε πιά ὠπλισμένος ἐναντίον στὴν ἐπιθυμία του, καὶ ἂν ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑποφέρει, θὰ ἦταν μόνο ὁ πόνος, δίχως τὸ φορικτὸ ἐκεῖνο φόβον νὰ γίνῃ ἀτιμὸς ἄντρας, νὰ σηκωθῇ καμμιά νύχτα, γιὰ νὰ τὴν πάρῃ πρὶν ἀπ' τὸν ἄλλον.

Ἐκεῖνο τὸ πρωῒ, ὅταν ἐξήγησε στὴν νέα πὼς δὲν μπορούσε πιά νὰ ἀναβάλλῃ, πὼς ὀφείλε μιὰν ὀριστικὴ ἀπάντησιν στὸ καλὸ παλληκάρι, ποὺ τὴν περιμένε ἀπὸ τόσο καιρὸ, ἐκείνη φάνηκε πρῶτα ξαφνιασμένη.

Τὸν κοίταξε κατάματα κι' αὐτὸς εἶχε τὴ δύναμιν νὰ μὴν ταραχθῇ, ἐπέμενε μόνο μετὰ ὅπως κάπως στεναχωρημένο, σὰ νὰ τὸν ἔθλιβε, ποὺ τῆς τὰ ἔλεγε οὕτῳ.

Τέλος ἐκείνη χαμογέλασε ἀνάλαφρα, καὶ γύρισε ξωπίσω τὸ κεφάλι της.

— Τὸ λοιπόν, μαίτρε, θές νὰ σ' ἀφίσω;

Δὲν ἀποκρίθηκε ἀπ' εὐθείας.

— Ἀγαπημένη μου, σὲ β-β-β-β πὼς αὐτὸ πιά γίνεται γελοῖο. Ὁ Ραμόν θὰ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ θυμώσῃ.

Ἐκείνη πῆγε καὶ ἔσιαξε κάτι χαρτιά πάνω στὸ γραφεῖο της. Ἐπειτα, ἀφοῦ σάπασε κάμποσο, τοῦ εἶπε:

— Τί περιεργο! Νὰ ποὺ βάλθηκες τώρα καὶ σὺ μαζί μετὰ τὴν γιγιά καὶ τὴν Μαρτίνην. Μὲ καταδιώκεις, γιὰ νὰ τελειώσω πιά... Νόμιζα πὼς θὰ εἶχα ἀκόμη μερικὲς μέρες μπροστά μου. Ὅμως, ἂν μετὰ βιάζεστε καὶ οἱ τρεῖς σας...

Καὶ δὲν ἀποτέλειωσε, ἐνῶ οὕτως ἐκεῖνος τὴν βίαια νὰ ἐξηγηθῇ καθαρότερα.

— Αὐτὸν; ρώτησε, πότε θέλεις νὰ πῶ τὸ Ραμόν νὰ ἔλθῃ;

— Μὰ μπορεῖ νὰ ἔλθῃ ὅταν θέλει. Ποτὲ αἱ ἐπισκέψεις του δὲν μετὰ στεναχωρήσαν... Μὴν ἀνησυχῆς ὅμως ἐσὺ γι' αὐτό. Θὰ τὸν εἰδοποιήσω ἐνῶ, πὼς τὸν περιμένουμε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀπογεύματα.

Δυὸ μέρες ἀργότερα, ἡ σκληρὴ ἐπαναλήφθηκε. Ἡ Κλοτίλδη δὲν εἶχε κάμει τίποτα καὶ ὁ Πασκάλ τούτῃ τὴ φορὰ φάνηκε πολὺ πιὸ βίαιος.

— Τί δαίμονα! Ἀφοῦ αὐτὸ πρέπει νὰ

γίνη, ἃς τελειώνουμε μιὰν ὥρα ἀρχήτερα. Σὲ προειδοποιῶ πὼς θὰ στείλω μιὰ λέξι στὸ Ραμόν, καὶ πὼς θὰ εἶναι ἐδῶ, αὔριο στὶς τρεῖς τ' ἀπόγευμα.

Ἐκείνη τὸν εἶχε ἀκούσει μὲ τὰ μάτια καρφωμένα χάμω, σιωπηλή.

Οὔτε αὐτός, οὔτε ἡ νέα, φαινότανε νὰ θέλουν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸ ζήτημα, γιὰ τὸ ἂν εἶχε ἀποφασισθῇ ὁ γάμος. Καὶ ξεκινούσαν ἀπ' τὴ σκέψι καὶ οἱ δύο, πὼς πάνω σ' αὐτό, εἶχαν πάρει προτιήτερα τὴν ἀπόφασιν.

Ὅταν ἦρθε καὶ τῆς ἀνασήκωσε τὸ κεφάλι τὸν ἔπιασε τρεμουῖλα, γιὰτὶ εἶχε νοιώσει μιὰν ἀνάσα καὶ τοῦ φάνηκε πὼς ἦταν ἔτοιμη αὐτὴ νὰ πῇ ὅτι ρώτησε τὸν ἑαυτὸ της καὶ ἀρνιότανε τὸ γάμο.

Τί θ' ἀπογινότανε; Θεέ μου!

Τὸν εἶχε κιόλας κυριεύσει, μιὰ ἀπειρη χαρὰ ἀλλὰ καὶ ἕνας τρελλὸς τρόμος... Ὁμῶς αὐτὴ, τὸν κύτταζε μὲ τὸ γλυκὸ ἐκεῖνο χαμόγελο, ποὺ εἶχε πιά τὴν ἀδιάκοπα καὶ τοῦ εἶπε μὲ ὕψος ὑποταχτικό:

—Ὅπως σοῦ ἀρέσει μαίτρε! Παράγγιλέ του νὰ εἶναι αὔριο ἐδῶ στὶς τρεῖς.

Ἡ νύχτα ἦταν τόσο τρομαχτικὴ γιὰ τὸν Πασκάλ, ὥστε σηκώθηκε ἀργά, προφασίζόμενος πὼς τὸν εἶχαν ξαναπιάσει οἱ νευραλγίες του. Δὲν εὗρισκε ξαλάφρωμα, παρὰ κάτω ἀπὸ τὸ παγωμένο νερὸ τῆς ψυχρολουσίας.

Ἐπειτα κατὰ τίς δέκα ἡ ὥρα βγήκε, καὶ εἶπε πὼς θὰ πάη ὁ ἴδιος στὸν Ραμόν. Ὁμῶς αὐτὴ ἡ ἐξοδὸς του εἶχεν ἕνα ἄλλο σκοπὸ.

Ἡξαιρε πὼς κάποια ἐμπόρισα στὸ Πλασάν, εἶχε ἕνα κορσαῖ μὲ παλιὰ «πουσάν» τοῦ Ἀλανσόν καὶ περιέμενε τὴ γενναϊόδωρη τρέλλα κάποιου ἐραστοῦ. Καὶ τοῦ εἶχε ἔλθῃ ἡ σκέψι κατὰ τὴ νύχτα τοῦ μαρτυρίου του, νὰ τ' ἀγοράσῃ, νὰ τὸ προσφέρει στὴν Κλοτίλδη, γιὰ νὰ γαρνίρῃ αὐτὴ μὲ τίς δαντέλλες τὸ νυφικὸ της φουστάνι.

Ἡ πικρὴ αὐτὴ ἰδέα, νὰ τὴ στολίσῃ ὁ ἴδιος μὲ τὰ χέρια του, στὰ δόλασπρα, γιὰ τὴν προσφορά τοῦ κορμιοῦ της, μάλαξε τὴν καρδιά του, τὴν ἐξαντλημένη ἀπὸ τὴ θυσία.

Ἐκείνη ἤξαιρε τὸ κορσαῖο, τὸ εἶχε θαυμάσει μιὰ μέρα μαζί του, μὴ λαχταρώντας το, παρὰ γιὰ νὰ τὸ προσφέρει στὴν ἐκκλη-

σία τοῦ ἁγίου Σαντουρνίου, στοὺς ὧμους τῆς Παρθένου, μιὰ παλιὰ Παναγία ξύλινη, ποὺ τὴ λάτρευαν οἱ πιστοί.

Ἡ ἐμπόρισα τοῦ τὸ παράδωσε καλὰ πακεταρισμένο, μέσα σ' ἕνα χαρτόνι, ποὺ πῆγε καὶ τὸ ἔκρυψε στὸ συρτάρι τοῦ γραφείου του.

Στὶς τρεῖς τ' ἀπόγευμα, ὁ γιατρὸς Ραμόν παρουσιάστηκε καὶ βρῆκε στὴ σάλλα τὸν Πασκάλ καὶ τὴν Κλοτίλδη, ποὺ τὸν περιέμεναν, νευριασμένοι ἀλλὰ πολὺ εὐθυμοί, ἀποφεύγοντας ἐξ ἄλλου νὰ μιλήσουν μεταξὺ τους γιὰ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῇ.

—Μά! νὰ ποὺ ξαναγίνετε ὅλως διόλου καλά, μαίτρε!...—εἶπε ὁ νέος. Ποτές δὲν ἦσαστε τόσο γερός.

Ὁ Πασκάλ κούνησε τὸ κεφάλι,

—ὦ! ὦ! γερός ἴσως, ὅμως πιά... δέχως καρδιά γιὰ τίποτα!

Ἡ ἄθελη αὐτὴ ὁμολογία, ἔκαμε τὴν Κλοτίλδη ν' ἀνατιναχθῇ. Τοὺς κοίταζε καὶ τοὺς δύο, ἐξαναγκασμένη ἀπ' τὴν περίστασιν, καὶ ἔκαμε τὴ σύγκρισιν.

Ὁ Ραμόν, εἶχε τὸ γελαστὸ ἐκεῖνο πρόσωπο τοῦ ὠραίου γιατροῦ, ποὺ τὸν ζηλεύουν οἱ γυναῖκες, τὰ γένεια καὶ τὰ μαλλιά του ἦταν μαῦρα, καὶ φεγγαβολοῦσαν μέσα στὴ λάμψη τῆς νεότητος του.

Καὶ ὁ Πασκάλ, αὐτὸς κάτω ἀπ' τ' ἄσπρα μαλλιά του καὶ μὲ τ' ἄσπρα του γένεια κρατοῦσε ἀκόμη τὴν τραγικὴ ὁμορφιά τοῦ ἐξάμηνου μαρτυρίου ποὺ εἶχε περάσει,

Ἡ πονεμένη του ὄψη εἶχε λίγο γεράσει, δὲν διατηροῦσε παρὰ τὰ μεγάλα του μάτια, ποὺ ἔμειναν παιδιάστικα, μάτια κασιανά, ζωηρὰ καὶ διανγῇ.

Ὁμῶς τὴ στιγμὴ ἐκείνη, τὸ κάθε χαρακτηριστικὸ του, εἶχε μιὰ τέτοια γλύκα, μιὰν καλωσύνη τόσο ἐνθουσιαστικὴ, ποὺ ἡ Κλοτίλδη σταμάτησε τέλος τὸ βλέμμα της ἐπάνω του, μὲ μιὰν ἀπειρη τρυφερότητα.

Ἐγινε σιγὴ, κι' ἕνα ῥίγος ἀνατάραξε τίς καρδιές.

—Ἐ λοιπόν, παιδιά μου, εἶπεν ἡρωϊκὰ ὁ Πασκάλ—θαρρῶ πὼς ἔχετε νὰ συνομιλήσετε μεταξύ σας.. Ἐγώ, ἔχω κάτι νὰ κάμω κάτω, καὶ θὰ ἐπιστρέψω σὲ λίγο.

Καὶ ἔφυγε, χαμογελώντας τους.

Μόλις ἔμειναν μόνοι, ἡ Κλοτίλδη, πολὺ εἰλικρινής, πλησίασε τὸ Ραμόν, μὲ τεντωμένα τὰ δύο της χέρια. Τοῦ πῆρε τὰ χέρια

καὶ τὰ κράτησε μιλῶντας :

—Ἀκούστε, φίλε μου! Θὰ σὰς προξενήσω μιὰν μεγάλη θλίψη... Δὲν πρέπει νὰ μοῦ ἔχετε παρὰ πολὺ μεγάλη κάρδια γι' αὐτό; γιὰτὶ σὰς ὀρκίζομαι πὼς ἔχω γιὰ σὰς μιὰν πολὺ βαθειὰ φιλία.

Ἀμέσως κατάλαβε αὐτὸς καὶ χλώμιασε.

—Κλοτίλδη, σὰς παρακαλῶ, μὴ μοῦ δίνετε ἀπάντησιν. Πάρτε καὶ ἄλλο καιρὸ, ἂν θέλετε ἀκόμη νὰ σκεφθῆτε.

—Ἀνώφελα, φίλε μου! Ἐχω πάρει τὴν ἀπόφασιν.

Τὸν κοίταξε μὲ ὠραῖο τὸ ξάστερο βλέμμα της, δὲν εἶχε ἀφίσει τὰ χέρια του, γιὰ τὸ νοιώτῃ καλὰ αὐτός, πὼς δὲν ἦταν νευριασμένη καὶ πὼς τοῦ ἦταν τρυφερή.

Καὶ τώρα αὐτὸς ἐξακολούθησε μὲ χαμηλὴ φωνή :

—Λοιπόν; Λέτε: ὄχι;

—Λέω: ὄχι! Καὶ σὰς βεβαιῶ πὼς αὐτὸ μοῦ κάνει πολὺ κόπο. Μὴ μὲ ρωτᾶτε τὸ γιὰτὶ. Ἀργότερα θὰ τὸ μάθετε.

Εἶχε καθίσει τώρα αὐτός, τσακισμένος ἀπ' τὴ συγκίνηση, ποὺ προσπαθοῦσε νὰ συγκρατήσῃ, σὰν ἄνθρωπος γερός καὶ γνωστικός, ποὺ οἱ πιὸ μεγάλες θλίψεις δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν κάνουν νὰ χάσῃ τὸ μυαλό του.

Ποτὲ θλίψη δὲν τὸν εἶχε ταράξει τόσο. Ἐμνε δέχως φωνή, ἐνῶ ἐκείνη, ὀρθία ἐξακολουθοῦσε.

—Καὶ πρὸ παντός, φίλε μου, μὴ νομίζετε πὼς ἔκαμα τὴ φιλάρεσκην μαζί σας... Ἄν σὰς ἄφησα τὴν ἐλπίδα, ἂν σὰς ἔκαμα νὰ περιμένετε τὴν ἀπάντησή μου, εἶναι γιὰτὶ, πραγματικά, δὲν μποροῦσα ἀκόμη νὰ δῶ ὀλοκάρηα μέσα μου...

Τέλος μίλησε κι' αὐτός.

—Ἀφοῦ τὸ ἐπιθυμεῖτε, δὲν σὰς ζητῶ τίποτα... Ἀρκεῖ ἐξ ἄλλου, νὰ μοῦ ἀπαντήσετε σὲ μιὰ μόνη ἐρώτησή μου: Δὲν μ' ἀγαπᾶτε, Κλοτίλδη;

Δὲν ἀμφιταλάντευθηκε διόλου, καὶ εἶπε σοβαρά, μὲ μιὰν συγκινητικὴ συμπάθεια, ποὺ γλύκανε τὴν ἀπάντησή της:

—Ἀλήθεια! Δὲν σὰς ἀγαπῶ! Ἐχω μόνο γιὰ σὰς μιὰν εἰλικρινέστατη φιλία!

Αὐτὸς εἶχε σηκωθῇ, καὶ μὲ μιὰν χειρονομία σταμάτησε τὰ καλὰ λόγια, ποὺ ἔψαχνε ἀκόμη νὰ τοῦ πῇ αὐτῇ.

—Τελείωσε! Δὲν θὰ ξαναμιλήσουμε πιά

γι' αὐτὸ ποτέ. Σὰς ἐπιθυμοῦσα εὐτυχισμένη. Μὴν ἀνησυχῆτε γιὰ μένα. Τὴ στιγμὴ αὐτῇ, εἶμαι σὰν τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔχει γκρεμίσει τὸ σπῖτι του στὸ κεφάλι του. Μὰ τέλος πάντων, πρέπει νὰ τὰ καταφέρω νὰ συνέλθω.

Τὸ χλωμό του πρόσωπο εἶχε γίνεи κα-τακόκκινον, πῆγε πρὸς τὸ παράθυρο καὶ ξαναγύρισε, μὲ βαρεῖα πόδια, προσπαθώντας νὰ ξαναβρῇ τὸν ἑαυτὸ του.

Πῆρε βαθειὰ τὴν ἀνάσα του, ἐνῶ ὁ Πασκάλ μὲ βαρεῖα βήματα ἀνέβαινε τὴν σκάλα, γιὰ νὰ προειδοποιήσῃ γιὰ τὴν ἐπιστροφή του.

—Σὰς παρακαλῶ—μουρμούρισε ζωηρὰ ἡ Κλοτίλδη—ἄς μὴ ποῦμε τίποτα στὸ μαίτρε. Δὲν ξαίρει τὴν ἀπόφασιν μου. Θὰ τοῦ τὴν γνωρίσω ἐγὼ μόνη μου, μὲ τρόπο, γιὰτὶ ἐπέμενε πολὺ γι' αὐτὸν τὸ γάμο.

Ὁ Πασκάλ ἔμεινε στὸ κατώφλι τῆς πόρτας. Ἐτρεψε ὀλόκληρος, λαχανιασμένος, σὰ τὰ εἶχε ἀνέβῃ πολὺ γρήγορα.

Βρῆκε ἀκόμη τὴ δύναμιν, νὰ τοὺς χαμογελάσῃ.

—Ἐ λοιπόν, παιδιά μου; Συνεννοήκατε;

—Μὰ βέβαια!—ἀποκρίθηκε ὁ Ραμόν, τρέμοντας ὀλόκληρος κι' αὐτός.

—Σύμφωνοι λοιπόν;

—Ἀπολύτως!—εἶπε καὶ ἡ Κλοτίλδη, ποὺ τὴν εἶχε πιάσει σκοτοδίνη.

Καὶ ὁ Πασκάλ βηματίζοντας, ἀκουμπώντας στὰ ἔπιπλα, καὶ πῆγε κ' ἔπεσε σὲ μιὰν πολυθρόνα.

Ἄ! ἄ! βλέπετε! Τὰ πόδια μου ἐξακολουθοῦν νὰ μὴν εἶναι σπουδαῖα! Αὐτὸ τὸ παληοτόμαρο... Ἀδιάφορο ὅμως... Εἶμαι πολὺ εὐτυχισμένος, πολὺ εὐτυχισμένος, παιδιά μου. Ἡ εὐτυχία σας θὰ μὲ ξανασηλωθῇ στὰ πόδια μου.

Ἐπειτα, ἀφοῦ κουβέντισαν λίγο ἀκόμη κι' ἔφυγε ὁ Ραμόν, τὸν ξαναπιάσε ἡ ταραχὴ του, σὰ βρέθηκε μόνος μὲ τὴ νέα.

—Τελείωσε! Τελείωσε ὅλως διόλου; Μοῦ τὸ ὀρκίζεσαι;

—Τελείωσε ἀπολύτως!

Ἀπ' τὴ στιγμὴ ἐκείνη, δὲν ξαναμίλησε ἄλλο καὶ κουνόσε μόνο τὸ κεφάλι του, σὰ νὰ ἔλεγε πὼς ἦταν γοητευμένος, πὼς ἦταν τέλειον, πὼς τέλος θὰ ζοῦσαν ὅλοι ἡσυχᾶ.

Τὰ μάτια του σιγᾶσαν... Καμώθηκε πὼς

κοιμάται. "Ομως τὸ στῆθος του χτυποῦσε, σὰ γιὰ νὰ σπᾶση.

Τὸ βράδυ ἐκεῖνο, κατὰ τις δέκα, ἡ Κλοτίλδη κατέβηκε γιὰ νὰ δώσῃ κάποια διαταγὴ, στὴ Μαρτίνη, κι' ὁ Πασκάλ' ἐπὶ φελήθηκε γιὰ νὰ πᾶν ν' ἀφήσῃ ἐπ' αὐτὸν κρεββατὶ τῆς νέας τὸ χαρτόνι ποὺ εἶχε τὴ κορσάζο τὴν ταντέλα. "Εκείνη ξανανέβηκε, τοῦ εὐχήθηκε τὴν καληνύχτα τὴ συνηθισμένη.

Καὶ εἶχαν περάσει εἴκοσι λεπτά, ἀπ' τὴ στιγμὴ ποὺ εἶχε μὲ τὴν στὸ δωμάτιό του εἶχε βγάλει τὸ σακκάκι του, ὅταν ξαφνικὰ, μὴ βουερῇ εὐθυμίᾳ ἐσπᾶσε στὴ πόρτα του.

"Εἶνα λεπτὸ χέρι χτυποῦσε τὴν πόρτα καὶ μὴ δροσερῇ φωνῇ φώναζε.

—Μὰ ἔλα λοιπόν! "Ελα λοιπόν νὰ δῆς...

"Ἀνοίξε ἀσυγκράτητα, σ' αὐτὴν τὴν κραυγὴ τῆς νεότητος, κατακτημένος ἀπ' ἐκείνην τὴ χαρὰ.

—"ὦ! "Ελα λοιπόν νὰ δῆς!.. "Ελα νὰ δῆς τί ἄφησε στὸ κρεββατὶ μου πάνω, ἓνα ὠραῖο γυαλί. Τὸν πῆρε καὶ τὸν ἔφερε στὸ δωμάτιο τῆς, δίχως αὐτὸς νὰ μπορέσῃ νὰ τῆς ἀρνηθῇ.

Εἶχε ἀνάμεσα τὰ δύο καντηλιέρα. "Ὁ λόκληρο τὸ δωμάτιο μὲ τις παλιὲς μαρμαρένες ταπετσαρίες του, φαινότανε τώρα σὰν παρεκκλῆσι. Καὶ στὸ κρεββατὶ ἐπάνω σὰν ἱερὰ συνδόνια γιὰ τὴ λατρεῖα τῶν πιστῶν, ἀπλωνότανε τὸ κορσάζο μὲ τὰ παλιά «πουν» τῆς Ἀλανσόν.

—"Ὁχ! Οὐτε φαντάζεσαι! Φαντάσου λοιπόν πῶς στὴν ἀργὴ δὲν εἶδα τὸ χαρτόνι. "Εκπᾶμαι τὸ καθεβραδυνό μου σιγῶνισμα, γδύνθηκα, καὶ ὅταν ἦρθα γιὰ νὰ πλαγιάσω στὸ κρεββατὶ, εἶδα τὸ δῶρο σου... "Ἀχ! τί μαῦρθε. "Ἡ καρδιά μου ἀναποδογύρισε. "Ενοιωσα καλὰ πῶς ποτὲ δὲ θὰ μπορούσα νὰ περιμένω νὰ ξεμερώσῃ! Καὶ πέρασα ἓνα μισοφόρι κι' ἔτρεξε νὰ σὲ βρῶ...

Τότε μόνο παρατήρησε αὐτὸς πῶς ἦταν μισόγυμνη, ὅπως τὸ βράδυ τῆς μπόρας, ὅπου τὴν εἶχε τσακώσει νὰ τοῦ κλέβῃ τοὺς φακέλλους του.

Τοῦ εἶχε πιάσει τὰ χέρια καὶ τ' ἀσφιγγε στὰ δικά της χέρια μέσα, τὰ χαδιάρικα χεράκια.

—Τί καλὸς ποὺ εἶσαι, καὶ πόσο σ' εὐχαριστῶ!

"Ελεῖται, τὴν ἔπιασε μιὰ ξαφνικὴ περιέργεια.

—Μὰ δὲ μοῦ λές; Σὲ τί ἐπάνω δηλαδὴ. μοῦ ἔκαμες αὐτὸ τὸ βασιλικὸ δῶρο;

Ξαφνιασμένος ἐκεῖνος τῆς ἀποκρίθηκε:

—Τὸ δῶρο αὐτό, ἀγαπημένη μου, εἶναι γιὰ τὸ νυφικὸ σου φουστάνι!

Μὲ τὴ σειρὰ τῆς τώρα ξαφνιαστικῆς κι' αὐτῆς, σὰ νὰ μὴν καταλάβει. "Ελεῖται μὲ τὸ γλυκὸ κιὲ περίεργο χιμόγελο, ποὺ εἶχε διαρκῶς ἀπὸ κάμποσες μέρες, ξιναγέλασε.

—"Ἀ! Ἀλήθεια!.. "Ὁ γάμος μου!

Τὸ λοιπόν, μὲ ξεφορτώνεται! Γιὰ γιὰ νὰ μὴ μ' ἔχεις πιά ἐδῶ κοντὰ σου ἡθελες τόσο πολὺ νὰ μὲ παντρεύῃς! Μὲ πιστεύεις λοιπόν πάντα ἐχθρά σου;

Αὐτός, ἔνοιωσε πῶς ξανάρχισε πάλι τὸ μαρτύριό του. Δὲν τὴν κοίταζε πιά, θέλοντας νὰ φανῇ ἡρωϊκός.

—"Εχθρά μου; Τὸ δίχως ἄλλο δὲν εἶσαι! "Υποφέρουμε τόσο ὁ ἓνας ἐξ αἰτίας τοῦ ἄλλου! Καλλίτερα νὰ χωριστοῦμε... Κι' ἐπειτα οὔτε ξαίρω τί σκέπτεσαι! Δὲν μοῦ ἔδωσες ποτὲ τὴν ἀλάντηση ποὺ περιμένα.

Μάταια, προσπαθοῦσε αὐτὴ, νὰ βρῇ τὸ βλέμμα του.

"Ἀρχισε νὰ κιλᾷ γιὰ τὴ φορικτὴ ἐκείνη νύχτα ποὺ ἔφαχναν μαζὺ τοὺς φακέλλους. Ἀλήθεια, ὕστερα ἀπ' τὴ συγκλονιστικὴ ἐκείνη ταραχὴ, δὲν τοῦ εἶχε πῆ ἀκόμη, ἂν ἦταν μὲ τὸ μέρος του ἡ ἐναντίον του. Εἶχε δίκιο νὰ τῆς ἀπαιτῇ μιὰν ἀπάντησι.

Τοῦ ξαναπῆρε τὰ χέρια, καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ τὴν κοιτάξῃ.

—Καὶ γιατί εἶμαι ἐχθρά σου μὲ διώχνεις;.. "Ἄκου λοιπόν, δὲν εἶμαι ἐχθρά σου. Εἶμαι ἡ δούλα σου, εἶμαι τὸ ἔργο σου· εἶμαι τὸ κτήμα σου... "Ἀκοῦς! Εἶμαι μαζὺ σου, καὶ γιὰ σένα, γιὰ σένα μόνο!

"Ἀπειροβόλουσε αὐτός. Μιὰ ἀπειρη χαρὰ ἀναβε στὸ βάθος τῶν ματιῶν του.

—Θὰ τις φορέσω αὐτὲς τις δαντέλες ναί! Θὰ χρησιμεύσουν γιὰ τὴ νύχτα τῶν γάμων μας γιατί λαχταρῶ γὰ εἶμαι ὁμορφη, πολὺ ὁμορφη γιὰ σένα... Μὰ δὲν κατάλαβες λοιπόν; Εἶσαι ὁ κύριός μου! "Εσένα ἀγαπῶ...